พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2

โดย

พระครูสังฆรักษ์จรัญ จุ่นดีวงษ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนศึกษา

ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2

โดย

พระครูสังฆรักษ์จรัญ จุ่นดีวงษ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนศึกษา

ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ETHICAL BEHAVIOR OF PRATHOMSUKSA SIX STUDENTS IN BUDDHIST SCHOOL PROJECT ON BASIC SCHOOL UNDER THE OFFICE OF NAKHONPATHOM EDUCATIONAL SERVICE AREA 2

By

Phrakrusangkarak Charan Jundeewong

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF EDUCATION

Department of Education Foundations

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2009

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2” เสนอโดยพระครูสังฆรักษ์จรัญ จุ่นดีวงษ์ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา

…….....

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ชินะตังกูร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

...../...../.....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

1. อาจารย์ ดร. ลุยง วีระนาวิน
2. รองศาสตราจารย์ ดร.คณิต เขียววิชัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(อาจารย์ ดร.ธีรศักดิ์ อุ่นอารมย์เลิศ)

...../...../.....

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พ.ต.อ.ดร.นพรุจ ศักดิ์ศิริ)

...../...../.....

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ลุยง วีระนาวิน)

...../...../.....

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.คณิต เขียววิชัย)

...../...../.....

50260317 : สาขาวิชาพัฒนศึกษา
คำสำคัญ : พฤติกรรมเชิงจริยธรรม / วิถีพุทธ

พระครูสังฆรักษ์จรัญ จุ่นดีวงษ์ : พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์: อ.ดร.ลุยง วีระนาวิน และ รศ.ดร.คณิต เขียววิชัย. 314 หน้า.

การวิจัยเรื่องพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนเมื่อจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล 3) เพื่อศึกษาปัจจัยการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำนวน 41 โรงเรียน นักเรียนจำนวน 354 คน การสุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น และการสุ่มแบบสองขั้นตอน ดำเนินการเก็บข้อมูล ระหว่างเดือนธันวาคม 2552 - เดือนกุมภาพันธ์ 2553 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล แบบสอบถามการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ และแบบสอบถามพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t- test) การทดสอบความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) และ การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา(Content Analysis) สำหรับข้อคำถามปลายเปิด

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1) พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับสูง 2) พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน เมื่อจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในภาพรวมแตกต่างกัน นักเรียนที่มีเพศแตกต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์, ด้านความมีน้ำใจเสียสละ, ด้านความประหยัด,ด้านความสามัคคี และด้านความยุติธรรม แตกต่างกัน นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ, ด้านความซื่อสัตย์ และด้านความยุติธรรมแตกต่างกัน นักเรียนที่มีอาชีพของมารดาต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมแตกต่างกัน และนักเรียนที่มีรายได้ของบิดา-มารดาต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ สามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน พบว่า ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ได้รับคัดเลือกเข้าสมการเป็นลำดับที่ 1 ส่วนด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ได้รับคัดเลือกเข้าสมการเป็นลำดับที่ 2 และด้านกายภาพ ได้รับคัดเลือกเข้าสมการเป็นลำดับที่ 3 สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ร้อยละ 39.0 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2552

ลายมือชื่อนักศึกษา .....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ 1. ..... 2. .....

50260317 : MAJOR : DEVELOPMENT OF EDUCATION
KEYWORDS : ETHICAL BEHAVIOR / BUDDHIST SCHOOL PROJECT
PHRAKRUSANGKARAK CHARAN JINDEEWONG : ETHICAL BEHAVIOR OF PRATHOMSUKSA SIX STUDENTS IN BUDDHIST SCHOOL PROJECT ON BASIC SCHOOL UNDER THE OFFICE OF NAKHONPATHOM EDUCATIONAL SERVICE AREA 2. THESIS ADVISORS : LUANG VERANAVIN, Ph.D. AND ASSOC. PROF. KANIT KHEOVICHAI . 314 pp.

The purposes of this research were "Ethical Behavior of Prathomsuksa Six Students in Buddhist School Project on Basic School under the Office of Nakhonpathom Educational Service Area 2" were 1) To study ethical behavior of students 2) To compare ethical behavior of students with different personal factors 3) To study the operations of Buddhist school factors influencing in the ethical behavior of students The sample were 354 Prathomsuksa 6 students in 41 schools under the Office of Nakhonpathom Educational Service Area 2. The samples were derived by stratify random sampling and two-stage random sampling. The data was collected during December 2009 to February 2010. The instrument used in the research consisted of 1) a questionnaire with personal factors 2) a questionnaire with the operations of Buddhist school factors and 3) a questionnaire with the ethical behavior. The data were analyzed by frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, one-way analysis of variance, multiple regression and content analysis.

The results of research revealed that: 1) The ethical behavior levels of students was at a high level. 2) The ethical behavior levels of students with different personal factors were found that male and female were different in honesty, devotion, economize, harmonious and justice, who have different grade were different in responsibility, honesty and justice, who have different mother's career were different devotion had significance differences at the .05. 3) The operations of Buddhist school factors were found that the activity of school lives was selected by ranking no.1, the school climate and interaction was selected by ranking no.2 and the school physical was selected by ranking no.3 The activity of school lives, school climate and school physical can be predict predicted to operation effectively in students'ethical behavior at 39.0 % had significance differences at the .01.

Department of Education Foundations Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2009
Student's signature .....
Thesis Advisors'signature 1. ..... 2. .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยได้รับความกรุณาจากอาจารย์ ดร.ลุยง วีระนาวิน รองศาสตราจารย์ ดร.คณิต เขียววิชัย ซึ่งเป็นอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ ดร. ธีรศักดิ์ อุ่นอารมย์เลิศ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำปรึกษาตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ เป็นอย่างดี ผู้วิจัยซาบซึ้งในพระคุณเป็นอย่างยิ่ง จึงขอเจริญพร และขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณพระราชรัตนมุนี เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม ที่ให้คำปรึกษา และกำลังใจ

ขอขอบพระคุณพระครูศรีสุตากร เจ้าอาวาสวัดกลางบางพระ เจ้าคณะตำบลวัดละมุด ที่ให้การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่ผู้วิจัยในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณพระครูสุธีเจติยานุกูล เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดนครปฐม ที่ให้การสนับสนุนอุปกรณ์ การทำวิจัย

ขอบขอบคุณเพื่อนนักศึกษาทุกรูป ทุกคน พี่น้องและผู้มีอุปการคุณทุก ๆ ท่าน ที่ให้การสนับสนุนในด้านของทุน และกำลังใจ

ขอเจริญพรขอบคุณผู้อำนวยการ คณะครูอาจารย์ทุกโรงเรียน และนักเรียนทุกคนที่ให้ความร่วมมือช่วยตอบแบบสอบถาม สามารถทำให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอเจริญพร ขอบคุณอาจารย์ณัฐมน ตั้งพานทอง ที่ให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือ ในการทำวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

คุณค่าและประโยชน์ที่เกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอบูชาพระคุณของบิดา-มารดา ปู่ย่า-ตายาย-อุปัชฌาย์ - อาจารย์ และคณาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาทุก ๆ ท่าน และ ครอบครัว จุ่นดีวงษ์ ที่ให้ความรัก ความเอื้ออาทร และกำลังใจตลอดมา จนกระทั่งผู้วิจัยประสบความสำเร็จ

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... จ
กิตติกรรมประกาศ ..... ฉ
สารบัญตาราง ..... ญ
บทที่
1 บทนำ 1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย 7
ปัญหาของการวิจัย 7
สมมติฐานการวิจัย 7
ขอบเขตของการวิจัย 8
นิยามศัพท์เฉพาะ 9
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 13
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 14
แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธ 14
แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรม 78
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 111
กรอบแนวคิดในการวิจัย 132
3 วิธีดำเนินการวิจัย 133
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 133
ตัวแปรที่ศึกษา 134
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 153
การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ 137
การเก็บรวบรวมข้อมูล 138
การวิเคราะห์ข้อมูล 139

บทที่ หน้า

4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล....141
ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ อำเภอที่โรงเรียนสังกัด เพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ การศึกษาของบิดา การศึกษาของมารดา อาชีพของบิดา อาชีพของมารดา และรายได้ของบิดา-มารดา โดยการใช้ความถี่ และร้อยละ (%)....143
ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ระดับการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)....146
ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)....152
ตอนที่ 4 การวิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test)....160
ตอนที่ 5 การวิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อำเภอที่โรงเรียนสังกัด ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ การศึกษาของบิดา การศึกษาของมารดา อาชีพของบิดา อาชีพของมารดา และรายได้ของบิดา-มารดา โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA)....163
ตอนที่ 6 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม โดยวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของตัวแปรที่นำเข้าสมการ (Stepwise Multiple Regression Analysis)....238
ตอนที่ 7 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)....252
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ....253
สรุปผลการวิจัย....254
อภิปรายผลการวิจัย....258

บทที่ หน้า

ข้อเสนอแนะ 263
ข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการวิจัย 263
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป 263
บรรณานุกรม 264
ภาคผนวก 281
ภาคผนวก ก รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย 282
หนังสือเชิญเป็นผู้ตรวจเครื่องมือวิจัย 284
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 287
ภาคผนวก ค แสดงค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือวิจัย 296
ภาคผนวก ง รายนามโรงเรียนทดลองเครื่องมือวิจัย 305
หนังสือขอทดลองเครื่องมือวิจัย 307
ภาคผนวก จ รายนามโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย 310
หนังสือขอเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย 313
ประวัติผู้วิจัย 314

สารบัญตาราง

ตารางที่ หน้า

1 แสดงจำนวนประชากรในการศึกษาวิจัย 133

2 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย 134

3 แสดงจำนวนและร้อยละของปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ การศึกษาของบิดา การศึกษาของมารดา อาชีพของบิดา อาชีพของมารดา และรายได้ของบิดา-มารดา 143

4 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ในภาพรวมของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 146

5 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านกายภาพของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 147

6 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิตของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 148

7 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านการเรียนการสอนของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 149

8 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 151

ตารางที่ หน้า

9 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 152

10 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 153

11 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 154

12 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 155

13 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 156

14 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 157

15 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 158

ตารางที่ หน้า

16 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 159
17 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 160
18 แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 160
19 แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 161
20 แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 161
21 แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา นครปฐม เขต 2 161
22 แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 162
23 แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 162
24 แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 162

ตารางที่ หน้า

25 แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 163

26 แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 163

27 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 164

28 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 165

29 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันด้วยวิธีของ LSD 165

30 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 166

31 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา นครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 167

33 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน ด้วยวิธีของ LSD 168

ตารางที่ หน้า

34 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 169

35 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา นครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 170

36 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน ด้วยวิธีของ LSD 170

37 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 172

38 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา นครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 172

39 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 173

40 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา นครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 173

41 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 174

ตารางที่ หน้า

42 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษา นครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 174

42 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรม เชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตาม ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน..... 175

44 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา นครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 175

45 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรม เชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตาม ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน..... 176

46 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การ ศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 176

47 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรม เชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตาม ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน..... 177

48 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 177

49 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนใน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียนแตกต่างกัน ด้วยวิธีของ LSD..... 178

ตารางที่ หน้า

50 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวีถีพุทธ 179

51 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ..... 180

52 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวีถีพุทธ..... 180

53 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ..... 181

54 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวีถีพุทธ..... 181

55 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ..... 182

56 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวีถีพุทธ..... 182

57 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ..... 183

ตารางที่ หน้า

58 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวีถีพุทธ 183

59 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ 184

60 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวีถีพุทธ 184

61 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ 185

62 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวีถีพุทธ 185

63 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ 186

64 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวีถีพุทธ 186

65 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ 187

ตารางที่ หน้า

66 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวีถีพุทธ 187

67 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ 188

68 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา 188

69 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา 189

70 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา 189

71 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา 190

72 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา 190

73 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา 191

ตารางที่ หน้า

74 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา 191

75 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา 192

76 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา 192

77 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา 193

78 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา 193

79 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา 194

80 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา 194

81 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา 195

ตารางที่ หน้า

82 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา 195

83 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา 196

84 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา 196

85 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา 197

86 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา 198

87 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา 198

88 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา 199

89 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา 199

ตารางที่ หน้า

90 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา 200

91 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา 200

92 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา 201

93 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา 201

94 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา 202

95 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา 202

96 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา 203

97 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา 203

ตารางที่ หน้า

98 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา 204

99 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา 204

100 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา 205

101 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา 205

102 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา 206

103 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา 206

104 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา 207

105 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา 208

ตารางที่ หน้า

106 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา 208

107 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา 209

108 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา 209

109 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา 210

110 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา 210

111 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา 211

112 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา 211

113 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา 212

ตารางที่ หน้า

114 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา 212

115 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา 213

116 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา 213

117 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา 214

118 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา 214

119 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา 215

120 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา 215

121 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา 216

ตารางที่ หน้า

122 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา 216

123 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐมเขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา 217

124 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา 217

125 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา 218

126 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา 218

127 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา 219

128 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา 219

129 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา 220

ตารางที่ หน้า

130 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา 220

131 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา 221

132 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา 221

133 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา 222

134 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา 222

135 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา 223

136 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา 223

137 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา 224

ตารางที่ หน้า

138 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา 224

138 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา 225

140 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มารดามีอาชีพแตกต่างกันด้วยวิธีของ LSD 226

141 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา 227

142 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา 228

143 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา 228

144 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา 229

145 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา 229

ตารางที่ หน้า

146 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา 230

147 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา 230

148 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา 231

149 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดา-มารดามีรายได้ต่างกัน ด้วยวิธีของ LSD 232

150 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา 233

151 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา 234

152 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา 234

153 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา 235

ตารางที่ หน้า

154 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา 235

155 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา 236

156 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา 236

157 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความอุตสาหะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา 237

158 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา 237

159 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา 238

160 แสดงการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกายภาพ (X_1) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) ด้านการเรียนการสอน (X_3) และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวม (Y) 239

161 แสดงการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกายภาพ (X_1) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) ด้านการเรียนการสอน (X_3) และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ (Y) 240

ตารางที่ หน้า

162 แสดงการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกายภาพ (X_1) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) ด้านการเรียนการสอน (X_3) และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ (Y) 242

163 แสดงการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกายภาพ (X_1) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) ด้านการเรียนการสอน (X_3) และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละ (Y) 243

164 แสดงการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกายภาพ (X_1) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) ด้านการเรียนการสอน (X_3) และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัด (Y) 245

165 แสดงการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกายภาพ (X_1) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) ด้านการเรียนการสอน (X_3) และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัย (Y) 246

166 แสดงการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกายภาพ (X_1) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) ด้านการเรียนการสอน (X_3) และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคี (Y) 248

167 แสดงการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกายภาพ (X_1) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) ด้านการเรียนการสอน (X_3) และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะ (Y) 249

168 แสดงการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกายภาพ (X_1) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) ด้านการเรียนการสอน (X_3) และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรม (Y) 251

ตารางที่ หน้า

169 แสดงจำนวนของการตอบแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับความต้องการให้โรงเรียนจัดขึ้นเพิ่มเติม สำหรับการเป็นโรงเรียนตามแนววิถีพุทธ 252

บทที่ 1
บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2543 : 1-5) ได้มีการมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี และยกระดับคุณภาพชีวิตให้คนไทยอยู่รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีคุณธรรม มีระเบียบและความรับผิดชอบคุณภาพชีวิต มุ่งให้คนไทยมีประสิทธิภาพ คุณภาพในสังคมไทยที่มีความเข้มแข็ง เพื่อสร้างสังคมไทยสู่สังคมที่เข้มแข็งและมีดุลยภาพใน 3 ด้าน คือสังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ สังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกันด้วยการสร้างคนไทยให้เป็นคนดี คนเก่ง ถึงพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม มีวินัย รับผิดชอบ มีจิตใต้สำนึกสาธารณะ พึ่งตนเองได้ มีความสุขอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีเมืองและชุมชนน่าอยู่ อยู่ในระบบที่ดี มีประสิทธิภาพ มีเสถียรภาพทางระบบเศรษฐกิจ มีความเข้มแข็งได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืน สมดุลกับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ระบบการเมืองโปร่งใส มีความเป็นธรรมในสังคม อันเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศอย่างมีคุณธรรม ทำให้คนไทยมีความเป็นอยู่ที่ดี และมีความสุขได้อย่างยั่งยืนได้

สภาวะสังคมปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมถึงการพัฒนาการระบบข้อมูลสารสนเทศ และการสื่อสารในยุคไร้พรมแดน ทำให้มนุษย์สามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้จากสื่อ ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ โทรทัศน์ วีดีทัศน์ วีซีดี ตลอดจนการค้นหาข้อมูลข่าวสารจากอินเตอร์เน็ต รวมไปถึงการรับวัฒนธรรมของต่างชาติที่เข้ามาสู่ประเทศไทย เป็นแรงกดดันให้บุคคลต้องดิ้นรนต่อสู่ทำให้เกิดความเห็นแก่ตัว อิจฉาริษยา เอารัดเอาเปรียบ ขาดความเป็นระเบียบวินัย ขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ขาดความเมตตากรุณา และเกิดปัญหาตามมามากมายทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้ใหญ่ ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนของชาติ ซึ่งปัญหาเหล่านี้จะพบเห็นได้ตามข่าวต่าง ๆ ในหน้าหนังสือพิมพ์ประจำวันและจากการประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรมในสังคมไทย ได้มีการกล่าวถึงสาเหตุของความเสื่อมโทรมด้านคุณธรรม จริยธรรมของเยาวชน พบว่ามี 12 ประการ (กนกพรรณ บุญธรรม 2540 : 24) คือ 1) สภาพแวดล้อมทางสังคมที่ยั่วยุให้กระทำชั่ว 2) การอบรมเลี้ยงดูที่ไม่ดีและตัวแบบที่เลวทาง

สื่อมวลชน 3) ผู้คนหันเหออกจากคำสอนของศาสนามาก 4) ผู้คนกระทำผิดอาชญากรรมมาก 5) ผู้คนเห็นแก่ตัว 6) ผู้คนหันเหออกจากจารีตเดิมมาก 7) ผู้คนมีความเห็นแก่ตัว หรือคำนึงถึงแต่ประโยชน์ของตนเป็นพื้นฐานของการเลือกและตัดสินใจ 8) มีความเสื่อมโทรมทางทรัพยากรมนุษย์มาก 9) การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสังคมระบบทุนนิยม 10) บทบาทอันจำกัดของการศึกษา 11) จุดอ่อนของกลไกทางการศึกษาในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และ 12) ข้อจำกัดของการศึกษาในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมเชิงพฤติกรรม ส่งผลให้นักเรียนซึ่งเป็นเยาวชนของชาติได้รับรู้ และนำไปปฏิบัติโดยไม่สามารถแยกแยะว่าสิ่งไหนถูก สิ่งไหนผิด ทำให้เกิดพฤติกรรมการเลียนแบบจนทำให้เกิดปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรม ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมามากมาย เช่น การแต่งกายล่อแหลม การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การใช้สินค้าฟุ่มเฟือย เหล่านี้เป็นต้น

การศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญยิ่งในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีความสามารถที่จะปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะมาถึง การจัดการศึกษาในแนวทางที่เหมาะสมกับสภาพความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมของประเทศจะสามารถสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าให้แก่สังคมไทย ทั้งยังสร้างความสมดุลและความกลมกลืนของการพัฒนาระหว่างด้านต่าง ๆ ได้ และเพื่อให้การศึกษาเป็นกระบวนการที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยให้เป็นไปตามแนวทางที่พึงประสงค์ เหมาะสมแก่กาลเวลา และบริบทของสังคมไทย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงได้กำหนดแนวทางในการปฏิรูปการศึกษา โดยให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นหลัก ทั้งนี้เพื่อรองรับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ให้ความสำคัญสูงสุดการการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มศักยภาพ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รู้จักแสวงหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้เป็นคนที่สมบูรณ์ คือเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุขอย่างแท้จริง รวมถึงพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 6 และ 23 ที่เน้นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ 2539 : 5-14) พระธรรมปิฎก (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) 2539 : 237) ได้กล่าวถึงระบบการพัฒนามนุษย์ไว้ว่าการพัฒนามนุษย์ก็ได้ระบบซึ่งประกอบด้วย 3 ด้านแห่งการดำเนินชีวิตมนุษย์ คือ การพัฒนาด้านพฤติกรรม การพัฒนาด้านจิตใจ และการพัฒนาด้านปัญญา องค์ประกอบทั้ง 3 ด้านนี้ จะเป็นปัจจัยนำระบบสัมพันธ์ใหญ่ให้เป็นในทางที่ดี ที่เกื้อกูลแก่การดำรงชีวิตอยู่ด้วยดีของมนุษย์ การพัฒนาคุณภาพของมนุษย์ต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ของสังคมที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษา

ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้มุ่งหวังให้เด็กและเยาวชนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ รู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รู้จักคิด ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างรอบคอบ มีเหตุผล มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการต่าง ๆ มีความสามารถในการสื่อสาร การจัดการและใช้เทคโนโลยีที่จำเป็น และเป็นบุคคลที่มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีงามในการดำเนินชีวิต ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนา มุ่งมั่นพัฒนาตนเองและสังคม ประกอบอาชีพสุจริต และพึ่งตนเองได้ รวมทั้งเป็นบุคคลที่อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข มีทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี มีสุนทรียภาพ มีความมั่นคงทางอารมณ์ มีความภูมิใจในความเป็นไทย รักท้องถิ่น มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติ พลังงาน และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กระทรวงศึกษาธิการ 2544 : 3)

การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คุณธรรม จริยธรรม ต้องเริ่มตั้งแต่เด็ก เพราะเด็กจะต้องเติบโตเป็นผู้ใหญ่ต่อไปจะได้ดำรงชีวิตได้ในสังคมอย่างมีความสุข เนื่องจากเหตุผลที่ว่า ถ้าประชากรของประเทศมีคุณภาพ คือ มีความรู้ ความสามารถ ความเฉลียวฉลาด มีความอดทน ขยันขันแข็งในการทำงาน มีวิจารณญาณในการปรับเปลี่ยนสิ่งต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ มีสุขภาพพลานามัยที่แข็งแรงสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ตลอดจนมีคุณธรรม คือ เป็นผู้มีศีลธรรม ตลอดจนมีวัฒนธรรม ระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญูกตเวที ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สถาบันที่มีส่วนในการแก้ปัญหา พัฒนาสร้างเสริม และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เด็กนั้น คือสถาบันการศึกษา (พยุงศักดิ์ จันทรสุรินทร์ 2542 : 4) ซึ่งได้นำหลักพุทธธรรมมาฝึกนิสัยผู้เรียนทำบ่อย ๆ ซ้ำ ๆ จนเป็นนิสัย แล้วกลายเป็นคุณธรรม เป็นการเริ่มภายนอก เข้าไปสู่ภายใน เป็นลักษณะนิสัยที่ดีในจิตใจ ฉะนั้นการทำดีต้องทำบ่อย ๆ จนเป็นนิสัย เป็นการฝึกจิตให้มีกรรมฐาน มีสติจนเกิดความสังวรระวัง ทำอะไรไม่ผิดพลาด มีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (พระเมธีธรรมาภรณ์ 2542 : 7) ซึ่งการพัฒนาจิตใจและสังคม เป็นการส่งเสริมความประพฤติทางสังคม ส่งเสริมจริยธรรมที่ดีงามไว้ในตัวบุคคลได้หลายประการ เช่น การเคารพกฎข้อบังคับในการดำรงอยู่ในสังคมให้รู้จัก และเคารพกฎหมายบ้านเมือง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รักความยุติธรรม รู้จักความเสมอภาค มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักจงรักภักดีต่อหมู่คณะ มีระเบียบวินัย เคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น มีความซื่อสัตย์สุจริต จริยธรรมเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็อยู่ที่การหล่อหลอมจากผู้นำ และสอนให้เด็กได้มีโอกาสฝึกและใช้อย่างสม่ำเสมอ

จากความต้องการการพัฒนาเยาวชนให้มีคุณภาพ คุณธรรม จริยธรรม ที่เริ่มตั้งแต่เด็กที่กำลังเติบโตในสังคมที่เปลี่ยนแปลงเร็ว มีสิ่งยั่วยุมอมเมามากมายนั้นทำให้มีการพิจารณาสาระการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ ปี พ.ศ. 2544 เพื่อให้โรงเรียนทั่วประเทศมีรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเป็นแบบเดียวกัน ไม่บิดเบือนหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยกำหนดให้หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนามีมาตรฐานดังนี้

มาตรฐาน ส 1.1 เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตน นับถือ และสามารถนำหลักธรรมของศาสนามาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

มาตรฐาน ส 1.2 ยึดมั่นในศีลธรรม การกระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม และศรัทธาในพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ

มาตรฐาน ส 1.3 ประพฤติ ปฏิบัติตนตามหลักธรรม และศาสนพิธีของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงาม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อมเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

ถึงแม้ปัจจุบันโรงเรียนจะจัดการเรียนการสอนตามมาตรฐานดังกล่าวเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ก็ตาม แต่โดยทั่วไปยังมีสถานการณ์ที่ชี้ให้เห็นว่า ยังไม่สอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาเยาวชนให้มีคุณภาพ คุณธรรม และจริยธรรม ตัวอย่างเช่น เด็กนักเรียนและเยาวชนขาดความตั้งใจเอาใจใส่ต่อการเรียนการสอน จากโรงเรียน มาเรียนสาย แต่ตัวไม่สุภาพเรียบร้อย ขาดความใฝ่รู้ใฝ่เรียน หลบหนีไม่เข้าเรียน ขาดระเบียบวินัย พูดจาไม่สุภาพเรียบร้อย ขาดความเสียสละต่อประโยชน์ส่วนรวม ไม่เคารพเชื่อฟังต่อพ่อแม่ครูอาจารย์ เด็กนักเรียนทะเลาะเบาะแว้งกัน เป็นต้น ทำให้พระเถรานุเถระชั้นผู้ใหญ่หลายท่าน นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี และบุคคลทั่วไปมีความห่วงใย ว่าควรทำอย่างไรเด็กและเยาวชนไทยจะมีคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่ง สามารถเผชิญกับปัญหารู้เท่าทันปัญหา และใช้ปัญญาในการจัดการกับปัญหาได้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) 2547 : 33) ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายความล้ำค่าของพุทธธรรมและจากการที่เป็นฐานของวัฒนธรรมไทยมาแต่ในอดีต กระทรวงศึกษาธิการจึงได้นำความเห็นของที่ประชุมมาหารือ อีกทั้ง ดร.สิริกร มณีรินทร์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการและคณะ ได้ไปกราบขอคำแนะนำเรื่องการจัดโรงเรียนวิถีพุทธ จากพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) วัดญาณเวศกวัน เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546 นอกจากนั้นยังมีการประชุมระดมความคิดจากพระภิกษุ คฤหัสถ์ และผู้ทรงคุณวุฒิ มาร่วมประชุมจำนวน 50 ท่าน รวมทั้งนิมนต์กระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต) อธิการบดีมหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณราชวิทยาลัยท่านมาให้ข้อคิดในการประชุมระดมความคิดครั้งแรก ในวันที่ 25-27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546 และครั้งที่สอง ในวันที่ 1-4 เมษายน พ.ศ. 2546 เป็นการประชุมหารือเรื่องโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งได้

ข้อสรุปเรื่องสำคัญของสภาพโรงเรียนวิถีพุทธ เป็น 5 ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านบรรยากาศ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการดำเนินงานในโรงเรียนวิถีพุทธ มี 6 ขั้นตอน ตามแนวการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ (กระทรวงศึกษาธิการ 2546 : 19-22) ได้แก่ การเตรียมการ การดำเนินการจัดสภาพองค์ประกอบ การดำเนินการพัฒนาบุคลากรตามระบบไตรสิกขา การดูแลสนับสนุน การปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน ซึ่งได้กล่าวไว้ดังนี้ ขั้นตอนการเตรียมการที่จะพยายามทำให้การดำเนินการพัฒนาไปได้สะดวก ด้วย ศรัทธา และฉันทะ แผนปฏิบัติรายปีที่สำคัญในการเตรียมการที่ดี ขั้นตอนการดำเนินการจัดสภาพองค์ประกอบ การดำเนินการพัฒนาผู้เรียนตามหลักปัญญาวุฒิธรรม 4 ประการ สัปปุริสสังเสวะ สัทธัมมัสสวนะ โยนิโสมนสิการ ธัมมานุธัมมปฏิบัติ สอดแทรกพุทธธรรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) 2545 : 667) ขั้นตอนการดำเนินการพัฒนาบุคลากรตามระบบไตรสิกขา จุดเน้นในการดำเนินงานคือ นักเรียนพัฒนาตามระบบไตรสิกขา กิจกรรมวิถีชีวิตที่ส่งเสริม “การกิน อยู่ ดู ฟัง” การพัฒนาบุคลากรโดยเฉพาะครู ดำเนินงานพัฒนาผู้เรียนตามระบบไตรสิกขา (เต็มใจ ศรีนวล 2547 : 13-14) ซึ่งทำให้มีขั้นตอนการดูแลสนับสนุน การส่งเสริมการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ เหมาะสมควรมีลักษณะเป็นกัลยาณมิตร ปารถนาดีต่อผู้เรียน การให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน เครื่องมือการช่วยการดำเนินงานอันเป็นฐานต่อไปของขั้นตอนการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2547 : 1-20) การบริหารจัดการที่เน้นย้ำกาพัฒนาการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องมาพิจารณากำหนดปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังทำอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ตามองค์ธรรมอิทธิบาท (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) 2547 : 45-49) ด้วยคุณค่าอนันต์ขององค์ความรู้ในพุทธธรรม และระบบไตรสิกขาที่ชัดเจนในการให้การศึกษา พัฒนาผู้เรียนทุกวัย ทางกระทรวงจึงมีแนวคิดที่จะส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดระบบการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี เก่ง มีความสุข โดยผ่านการดำเนินงานบริหารจัดการในโรงเรียนวิถีพุทธ ทั้งนี้โรงเรียนอาจสร้างลักษณะเฉพาะตนเองได้ อาทิ เน้นการพัฒนาคุณธรรมตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ สัจจะ คือรักษาความซื่อตรง ทมะ คือความข่มใจ ขันติ คือความอดทน และจาคะ คือการสละ การแบ่งปัน โดยบูรณาการกับกิจกรรมในโรงเรียน (พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต) 2543 : 26-29) เป็นการพัฒนาการดำเนินงานในโรงเรียนวิถีพุทธ มีหัวใจสำคัญคือ การดำเนินการตามระบบไตรสิกขา เน้นการฝึกจิตตั้งแต่ ศีล สมาธิ ปัญญาแก่บุคลากร ครู รวมทั้งปรับปรุงโดยอาศัยอิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ พอใจ วิริยะ ความพากเพียร จิตตะ ปลูกปัญญา และวิมังสา ใคร่ครวญในสิ่งที่กระทำนั้น แล้วรักษาสิ่งที่ทำไว้ให้ยั่งยืนนาน

ด้วยสาเหตุดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นนักศึกษาพัฒนศึกษา ซึ่งนำการศึกษาไปพัฒนาในด้านการศึกษา และอื่น ๆ รวมถึงในฐานะของพระสงฆ์ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียนวิถีพุทธโดยตรง จึงสนใจที่จะศึกษาถึงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งเป็นช่วงอายุที่สามารถเรียนรู้ ร่วมกิจกรรม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ รวมถึงความเหมาะสมของวุฒิภาวะ พัฒนาการด้านต่าง ๆ ดังที่ เพียเจต์ (ศรีธรรม ธนะภูมิ 2535 : 26) โดยเสนอทฤษฎีว่า พัฒนาการของเชาวน์ปัญญามาจากการที่บุคคลปรับตัวกับสิ่งแวดล้อม โดยเด็กวัย 2-11 ปี เรียกว่า วัยของการเตรียมตัว และการรู้จักคิดเชิงรูปธรรม และวัน 11-15 ปี เรียกว่าวัยของการใช้ความคิด เชิงนามธรรม ดังนั้นการศึกษาจากกลุ่มนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งมีอายุระหว่าง 10-12 ปี ถึงมีความเหมาะสมและสามารถประเมินได้ชัดเจนกว่าระดับชั้นอื่น ๆ เช่นเดียวกับทฤษฎีพัฒนาการของอีริคสัน (ณัฐมน ตั้งพานทอง 2551 : 46) อธิบายว่าเด็กวัย 6-12 ปี มีคุณลักษณะที่สำคัญคือ การเป็นผู้รู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบ และมุมานะเพื่อแสวงหาความสำเร็จ การพัฒนาความสามารถด้านการเรียนและทางสังคม การรู้จักทำงานในหน้าที่อย่างจริงจัง และเป็นการเตรียมตัวเพื่อรับบทบาททางสังคมและการศึกษา รวมทั้งจังหวัดนครปฐมเป็นจังหวัดที่มีลักษณะกึ่งสังคมเมือง อยู่ในเขตปริมณฑล ซึ่งไม่ห่างไกลจากกรุงเทพมหานครมากนัก มีการทำงานร่วมกันระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียนอยู่มาก มีพระสงฆ์เข้าไปทำการสอนในโรงเรียนมาก มีโอกาสที่จะป้องกันแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้นดังกล่าวข้างต้น และพัฒนาเด็กนักเรียนและเยาวชนให้ได้รับการศึกษาที่สมบูรณ์พร้อมทั้งทางกายและจิตใจได้ โดยมีการจัดการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 เขตพื้นที่การศึกษา คือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 1 ประกอบด้วย 3 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอกำแพงแสน และอำเภอดอนตูม และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ประกอบด้วย 4 อำเภอ คือ อำเภอนครชัยศรี อำเภอ บางเลน อำเภอสามพราน และอำเภอพุทธมณฑล ซึ่งมีการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา จำนวน 257 โรงเรียน มีครูจำนวน 1,436 คน และมีนักเรียนจำนวน 36,484 คน โดยเฉพาะในเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 มีการจัดทำโครงการพัฒนาศักยภาพการบริหารงานโรงเรียนต้นแบบวิถีพุทธ เพื่อสนับสนุนให้ทุกโรงเรียนในเขต 2 มีกิจกรรมโครงการวิถีพุทธ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 2551 : 1-15)

ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้และในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นนักศึกษา สาขาวิชาพัฒนศึกษา จึงมุ่งศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 เพื่อนำผลที่ได้จากการวิจัยมาเป็นแนวทางในการปรับปรุง และพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโครงการวิถีพุทธ เพื่อให้เด็กและเยาวชนมี

คุณธรรม จริยธรรม ให้เกิดสติปัญญา และมีการพัฒนาอย่างสมดุลทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา มีความรู้คู่คุณธรรม อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข และพัฒนาชาติสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2
2. ศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 เมื่อจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ การศึกษาของบิดา การศึกษาของมารดา อาชีพของบิดา อาชีพของมารดา และรายได้ของบิดา-มารดา
3. ศึกษาปัจจัยการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2

ปัญหาของการวิจัย

1. พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 อยู่ในระดับใด
2. พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ การศึกษาของบิดา การศึกษาของมารดา อาชีพของบิดา อาชีพของมารดา และรายได้ของบิดา-มารดา แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร
3. ปัจจัยการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ เป็นปัจจัยที่สามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ได้หรือไม่ อย่างไร

สมมติฐานของการวิจัย

1. นักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน ได้แก่ เพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการ

เรียน การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ การศึกษาของบิดา การศึกษาของมารดา อาชีพของบิดา อาชีพของมารดา และรายได้ของบิดา-มารดา มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแตกต่างกัน

2. ปัจจัยการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ เป็นปัจจัยที่สามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ได้

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ จึงได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินการเก็บข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ระหว่างเดือนธันวาคม 2552 – เดือนกุมภาพันธ์ 2553

2. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ จำนวน 4,640 คน (สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2552)

3. ขอบเขตด้านกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ จำนวน 354 คน โดยการเปิดตารางเครซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan 2000: 608) และสุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling)

4. ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

4.1 ตัวแปรต้น ได้แก่

4.1.1 ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่

4.1.1.1 เพศ

4.1.1.2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

4.1.1.3 การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ

4.1.1.4 การศึกษาของบิดา

4.1.1.5 การศึกษาของมารดา

4.1.1.6 อาชีพของบิดา

4.1.1.7 อาชีพของมารดา

4.1.1.8 รายได้ของบิดา-มารดา

4.1.2 ปัจจัยการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ได้แก่

4.1.2.1 ด้านกายภาพ

4.1.2.2 ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต

4.1.2.3 ด้านการเรียนการสอน

4.1.2.4 ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์

4.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน

4.2.1 ความรับผิดชอบ

4.2.2 ความซื่อสัตย์

4.2.3 ความมีน้ำใจเสียสละ

4.2.4 ความประหยัด

4.2.5 ความมีระเบียบวินัย

4.2.6 ความสามัคคี

4.2.7 ความอุตสาหะ

4.2.8 ความยุติธรรม

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. นักเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 หมายถึง นักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 อำเภอ ดังนี้ อำเภอนครชัยศรี อำเภอบางเลน อำเภอสามพราน และอำเภอพุทธมณฑล

2. โครงการวิถีพุทธ หมายถึง โครงการที่โรงเรียนจัดการศึกษารูปแบบใหม่ของกระทรวงศึกษาธิการ โดยนำหลักธรรมหรือองค์ความรู้ที่เป็นคำสอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้เรียนโดยองค์รวม ทั้งด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านปัญญา ความคิด และด้านการดำเนินชีวิตอื่น ๆ ทั้งการกิน อยู่ ดู และฟังเป็น เพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งพฤติกรรม จิตใจและปัญญาตามหลักไตรสิกขาวิถีชีวิตที่เป็นธรรมชาติ ดำรงชีวิตที่ถูกต้อง ให้เกิดประโยชน์แท้จริงกับชีวิต สังคมและสิ่งแวดล้อมของไทย

ปัจจัยการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ หมายถึง การจัดสภาพทุกด้านของโรงเรียนที่จัดการศึกษา โดยสนับสนุนการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และวิถีแนวทางในการจัดการศึกษาทั้งในด้านองค์ความรู้ กระบวนการจัดการศึกษาและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยการดำเนินงานประกอบไปด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ที่สนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ และส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาชีวิตให้สามารถ กิน อยู่ ดู และฟังเป็น ดังต่อไปนี้

1. ด้านกายภาพ หมายถึง การดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาในการพัฒนาสภาพแวดล้อมให้มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น ให้นักเรียนได้พักผ่อนอย่างปลอดภัย สถานศึกษาและชุมชนปราศจากยาเสพติด อบายมุข สิ่งมอมเมา มีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้นักเรียนรู้และเข้าใจเหตุผลตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา มีการจัดอาคาร สถานให้มีที่ประดิษฐานพระพุทธรูปพระจำห้องเรียนหรือประจำโรงเรียนและมีป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญ คุณธรรม จริยธรรม ห้องเรียนและแหล่งเรียนรู้ ส่งเสริมนักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ จัดกิจกรรมการรับผิดชอบดูแลห้องเรียนและแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน

2. ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต หมายถึง การดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ในด้านการจัดกิจกรรมวิถีชีวิต กิจกรรมประจำวัน กิจกรรมประจำสัปดาห์หรือในโอกาสต่างๆ เป็นภาพรวมทั้งสถานศึกษา ได้แก่ กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น การแข่งขันตอบปัญหาธรรมะ การสอนธรรมศึกษา การเข้าค่ายพุทธบุตร การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการทำความดีระหว่างกัน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมและจริยธรรม การกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาโดยให้นักเรียนเป็นผู้ดำเนินพิธีกรรมด้วยตนเอง การส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่หน่วยงานต่างๆ จัดขึ้นและจัดให้มีนิทรรศการผลงานทางด้านพระพุทธศาสนาของนักเรียน และสถานศึกษาร่วมกับชุมชนจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเนื่องในโอกาสสำคัญต่างๆ จัดให้นักเรียนไปร่วมกิจกรรมที่วัดหรือศาสนสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำของโรงเรียน และจัดกิจกรรมรณรงค์สร้างจิตสำนึกในการสืบต่อพระพุทธศาสนาต่อไป

3. ด้านการเรียนการสอน หมายถึง การดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธในด้านการจัดหลักสูตรสถานศึกษา หรือจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน ได้แก่สถานศึกษานำหลักพระพุทธธรรมสอดแทรกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ส่งเสริมให้ครูมีแผนการจัดการเรียนที่เชื่อมโยงกับหลักพุทธธรรม มีการใช้สื่อประกอบการสอนที่ใกล้ตัวและเหมาะสมกับผู้เรียน ส่งเสริมการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงให้นักเรียนมีการแก้ปัญหาโดยยึดหลักพุทธธรรม มีการจัดกิจกรรมฝึกจิตและสมาธิเพื่อเจริญปัญญา

นิมนต์พระสงฆ์หรือเชิญวิทยากรที่มีความรู้ทางพระพุทธศาสนามาให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาแก่นักเรียน นำหลักพระพุทธธรรมมาประกอบการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนและนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป

4. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ หมายถึง การดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธในด้านส่งเสริมบรรยากาศของการเคารพอ่อนน้อม ยิ้มแย้ม แจ่มใส มีเมตตา กรุณาต่อกันทั้งครู ต่อนักเรียน นักเรียนต่อครู และครูต่อครูด้วยกัน ได้แก่ สถานศึกษาจัดให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการปฏิบัติตนให้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ส่งเสริมให้มีการอยู่ร่วมกันอย่างรักสามัคคีและเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้บุคลากรและนักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีต่อผู้อื่น และจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำความดีต่อผู้อื่น จัดหาแหล่งการเรียนรู้ที่สนับสนุนการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ร่วมมือกับชุมชนในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการทำความดี ยกย่องเชิดชูและส่งเสริมบุคลากรที่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ประชาสัมพันธ์ / เผยแพร่ความดีของครู นักเรียนและบุคลากรในรูปแบบต่างๆ และจัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน

พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การกระทำ หรือปฏิบัติต่อบุคคล หรือสถานการณ์ต่าง ๆ โดยปฏิบัติตามความรู้จากโครงการวิถีพุทธ ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิต โดยอาศัยหลักธรรมของ ปรโตโฆสะ โยนิโสมนสิการ ไตรสิกขา และปัญญาวุฒิธรรม โดยแบ่งออกเป็น 8 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. ด้านความรับผิดชอบ หมายถึง ความตั้งใจมุ่งมั่นและสามารถควบคุมตนเองให้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเพียรพยายาม ละเอียดรอบคอบ ตรงต่อเวลาและยอมรับผลของการปฏิบัติหน้าที่นั้น ทั้งในด้านดีและไม่ดี พร้อมกับปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

2. ด้านความซื่อสัตย์ ว่าหมายถึงความจริง ความเที่ยงตรง ความแน่นอน ความซื่อสัตย์สุจริต คือการกระทำที่ยึดหลักแห่งความยุติธรรม ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ผู้ที่จะอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขต้องยึดถือความซื่อสัตย์ และมีสัจจะ ปฏิบัติตนตามคำพูดที่พูดไว้อันเป็นผู้ที่มีความจริงใจน่าคบหาสมาคม การกล้าสารภาพรับผิดไม่หลอกลวง โยนความผิดให้ผู้อื่น ไม่หยิบของผู้อื่นใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต และไม่กระทำต่อหน้าอย่างหนึ่ง ลับหลังอีกอย่างหนึ่ง และต้องซื่อสัตย์ต่อตนเอง ตั้งใจเรียน ทำการบ้านด้วยตนเอง ไม่ลอกการบ้านผู้อื่น ความซื่อสัตย์จะทำให้มีความมั่นใจในตนเอง และเป็นที่ไว้วางใจเชื่อถือของคนทั่วไป

3. ด้านความมีน้ำใจเสียสละ หมายถึง การให้หรือบริจาคสิ่งของต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ความเสียสละช่วยทำให้บุคคลไม่เห็นแก่ตัว ยอมอุทิศตนเพื่อประโยชน์และความสุขในสังคม คนที่ปฏิบัติตนเป็นคนเสียสละนั้นมีลักษณะการกระทำหรือพฤติกรรมที่

แสดงออกถึงความเสียสละ ดังนี้ 1) รู้จักแบ่งปันทรัพย์สินและสิ่งต่าง ๆ 2) มีความปรารถนาดีต่อผู้อื่น 3) เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

4. ด้านความประหยัด หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพย์สินหรือสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามความจำเป็น โดยใช้น้อยที่สุด แต่เกิดประโยชน์คุ้มค่ามากที่สุด ทั้งนี้ต้องอาศัยความพอดี คือไม่ตระหนี่เกินไปจนเป็นการเบียดเบียนตนเอง และไม่สุรุ่ยสุร่ายจนเกินไป ซึ่งการรู้จักประหยัดโดยการใช้จ่ายเท่าที่จำเป็นและเหมาะสมกับสภาพตนเอง และครอบครัว จะทำให้ชีวิตในอนาคตมีความมั่นคงและมีความสุข มีพฤติกรรมที่แสดงออก ดังนี้ 1) เป็นผู้มีความประหยัด 2) ดูแลรักษาสมบัติส่วนรวม 3) ดูแลรักษาสมบัติส่วนตัว 4) ชี้แนะบุคคลอื่นให้เห็นคุณค่าของทรัพยากร และ 5) เป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้สิ่งของและทรัพย์สิน

5. ด้านความมีระเบียบวินัย หมายถึง การประพฤติปฏิบัติโดยควบคุมตนเองให้ตรงตามระเบียบ แบบแผน ข้อบังคับ กฎของโรงเรียน ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศีลธรรม อันนำไปสู่ความสันติสุขของตนและสังคมโดยรวม

6. ด้านความสามัคคี หมายถึง การแสดงออกซึ่งการร่วมแรงร่วมใจกันเพื่อปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพ ความสามัคคีต้องอาศัยความอดทน เสียสละ ความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ตระหนักในปัญหาร่วมกัน ทั้งนี้จะต้องมีการทำกิจการงานร่วมกันบ่อย ๆ จนเห็นผลดีของการร่วมมือมากกว่าการแยกทำอะไรอยู่เพียงคนเดียว ความสามัคคีจะก่อให้เกิดความรักใคร่ กลมเกลียว และสามารถปฏิบัติงานได้ทุกอย่างได้สำเร็จ

7. ด้านความอุตสาหะ หมายถึง ความพยายามความตั้งใจจริง ความอดทน ที่จะปฏิบัติกิจการงานต่างๆ ให้สำเร็จได้ด้วยดี โดยไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรคต่างๆ

8. ด้านความยุติธรรม หมายถึง ความเที่ยงตรง ความชอบธรรม หรือความที่ชอบด้วยเหตุผล ความยุติธรรมต้องอาศัยเหตุผล และความถูกต้องเป็นเครื่องตัดสิน การที่จะตัดสินว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความถูกหรือผิดนั้น จะต้องอาศัยข้อเท็จจริง และเหตุผลประกอบ จึงจะเกิดความยุติธรรม และผู้พิจารณาตัดสิน จะต้องเป็นคนที่เที่ยงตรง ไม่ลำเอียง โดยไม่เห็นแก่ตนเอง พวกพ้อง หรือเพราะความรักใคร่ ความกลัว ความเกลียดชัง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความมีน้ำใจเสียสละ ความประหยัด ความมีระเบียบวินัย ความสามัคคี ความอุตสาหะ และความยุติธรรม

2. ได้ทราบถึงความแตกต่างของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อำเภอที่โรงเรียนสังกัด เพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ การศึกษาของบิดา การศึกษาของมารดา อาชีพของบิดา อาชีพของมารดา และรายได้ของบิดา-มารดา

3. ได้ทราบถึงความสัมพันธ์ของสภาพการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ และพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน

4. นำผลการวิจัยไปเป็นข้อมูลในการปรับปรุง และพัฒนาการดำเนินงานและจัดกิจกรรมตามแนววิถีพุทธให้กับโรงเรียนต่าง ๆ

5. นำผลการวิจัยในด้านการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหรือส่งเสริมให้นักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

บทที่ 2
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ซึ่งผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามลำดับ ดังนี้

1. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธ
2. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรม
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
4. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธ

ความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธ

การจัดการศึกษาเพื่อสนองตอบความสามารถที่แตกต่างกันของบุคคล เพื่อนำพานักเรียนเยาวชนไทยก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างไร้ขีดจำกัด โรงเรียนวิถีพุทธเป็นหนึ่งในโรงเรียนรูปแบบใหม่ที่จะช่วยผลักดันให้เด็กและเยาวชนไทยสามารถพัฒนาตามศักยภาพ เป็นคนดี คนเก่งของสังคมและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ซึ่งการบริหารจัดการเรียนการสอนตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธนั้น มีหลายท่านได้ให้ความหมายไว้แตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

ภูวณัฐสร์ หนูมาก (2549 : 55) กล่าวว่าโรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนที่มีการบริหารจัดการเรียนการสอนตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยอาศัยหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักการดำเนินชีวิตทั้ง กาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา ซึ่งมุ่งพัฒนาคนให้มีความสามารถ เป็นคนเก่ง ดี และมีความสุขในที่สุด

เจษฎา สิงหรา (2549 : 24) กล่าวว่าโรงเรียนวิถีพุทธ คือ โรงเรียนที่มีการฝึกอบรมผู้เรียนให้ กิน อยู่ ดู ฟังเป็น ตามหลักไตรสิกขา ซึ่งถือว่าไตรสิกขาจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน และผลที่ตามมาก็คือผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาทั้ง 4 ด้านไปพร้อมกัน ได้แก่

1. พัฒนาการทางกาย (กายภาวนา)
2. พัฒนาการทางสังคม (สีลภาวนา)

3. พัฒนาการทางจิต (จิตภาวนา)

4. พัฒนาการทางปัญญา (ปัญญาภาวนา)

โดยผู้เรียนที่มีพัฒนาการทั้ง 4 ด้านจะเป็นคนเก่ง ดี และมีความสุขด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

1. พัฒนาการทางกาย ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากการศึกษาวิชาชีพ และพัฒนาทางปัญญาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการศึกษาวิชาการจะทำให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง

2. พัฒนาการทางสังคม ซึ่งหนึ่งเป็นผลจากการยึดมั่นในศีลธรรม รักษาระเบียบวินัยและจรรยาบรรณ จะทำให้ผู้เรียนเป็นคนดีได้

3. พัฒนาการทางจิต ซึ่งเกิดจากการบริหารจิตให้มีสติ สมาธิ และคุณธรรมอื่น ๆ จะทำให้ผู้เรียนมีสุขภาพจิตที่ดี เป็นคนมีความสุข

สิริกร มณีรินทร์ (2548 : 2) กล่าวว่าโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นวิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่ แต่เดิมมาพุทธธรรมมุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจชีวิตแท้จริง และสามารถดำเนินชีวิต (กิน อยู่ ดู ฟัง) ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม พุทธธรรมมีระบบการศึกษา 3 ประการ คือ ไตรสิกขา หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกอบรมที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้าน และบูรณาการสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ได้

พระพรหมคุณาภรณ์ (2547 : 15) กล่าวว่าโรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยดำเนินตามหลักมรรคมีองค์แปด ซึ่งเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนา ที่แปลว่า ทางอันประเสริฐ มีองค์ประกอบ 8 ประการ มี สัมมาทิฏฐิ เป็นต้น สรุปลงตรงกับไตรสิกขา อันได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา

บรรเจอดพร รัตนพันธุ์ (2547 : 1) กล่าวว่า โรงเรียนวิถีพุทธ เป็นนวัตกรรมการจัดการศึกษาอีกนวัตกรรมหนึ่งที่มุ่งหวังพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เน้นการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งมีจุดเริ่มต้นที่ การกิน อยู่ ดู ฟังเป็นต่อเนื่องอย่างบูรณาการไปถึงการพัฒนาตนเองกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ วัตถุเพื่อมนุษย์และสรรพสัตว์ การพัฒนาจิตใจ ให้มีสมาธิ สงบ สบาย สดชื่น เบิกบาน มุ่งมั่น เข้มแข็ง เพียรพยายาม รวมทั้งมีปัญญา รู้เข้าใจเหตุผล ความจริง

เต็มใจ ศรีนวล (2547 : 19-23) กล่าวว่า โรงเรียนวิถีพุทธ คือ โรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษาเน้นการบูรณาการตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น” มีปัญญารู้เข้าใจในคุณค่าแท้ ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญา มีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2547 : 32) กล่าวว่าโรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง แนวทางดำเนินชีวิตแบบชาวพุทธ (Buddhist way of Life) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแบบชาวพุทธ โดยมีหลักธรรมที่เป็นเครื่องแสดงถึงความเป็นวิถีชีวิตแบบพุทธ นั่นคือ มรรคมีองค์แปด สรุปลงในไตรสิกขา ได้ดังนี้

1. เจรจาชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีวิตชอบ เป็นอธิสีลสิกขา ศีล
2. มีความพยายามชอบ มีสติชอบ มีสมาธิชอบ เป็นอธิจิตสิกขา (สมาธิ)
3. มีความเห็นชอบ ดำริชอบ เป็นอธิปัญญาสิกขา (ปัญญา)

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2546 : 32) กล่าวว่าโรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยภาวนา 4 คือ การพัฒนาทางกาย สังคม จิต และปัญญา

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 9) กล่าวว่าโรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนระบบปกติทั่วไป ที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียน โดยรวมของโรงเรียน เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้พัฒนาการ กิน อยู่ ดู ฟังเป็น โดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม แสวงปัญญาและมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต

จากความหมายข้างต้น สรุปว่า โรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนที่นำรูปแบบการบริหารจัดการเรียนการสอนตามแนวทางศาสนาพุทธที่อาศัยหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา บูรณาการเข้ากับทุกเนื้อหาสาระการเรียนรู้ หรือกิจกรรมการเรียนการสอน มีบรรยากาศที่เป็นกัลยาณมิตร มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต โดยเน้นกิจกรรมพื้นฐานของชีวิต คือ กิน อยู่ ดู ฟังเป็น พัฒนาคุณภาพชีวิตครอบคลุมถึงกาย จิต อารมณ์ ปัญญา มุ่งให้คน ดี เก่ง และมีความสุขได้

ความเป็นมาและความสำคัญของโรงเรียนวิถีพุทธ

วิชาพระพุทธศาสนาในประเทศไทยมีการเรียนการสอนมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย พ.ศ. 1781 ถึงสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2531 จากการศึกษาค้นคว้าพบว่ามีการพัฒนาในด้านหลักสูตรความมุ่งหมายการเรียนการสอน เนื้อหาวิชา การเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน และการจัดการประเมินผล เนื้อหาวิชาเน้นเรื่องหลักธรรม ศีลธรรม จรรยามารยาท ศาสนพิธี พระรัตนตรัย และการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน การเรียนเดิมมุ่งเน้นท่องจำ ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนฝึกปฏิบัติตามหลักธรรม ส่วนสื่อการเรียนการสอนเปลี่ยนจากการใช้หนังสือเล่มเดียวมาเป็นหลายประเภท มีการใช้โสตทัศนูปกรณ์หลายรูปแบบ ด้านการวัดและการประเมินผลเปลี่ยนจากระบบ

เปอร์เซ็นต์มาเป็นระบบเกรด และวัดด้านพุทธพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย (สุพัตรา ศักรภพน์ 2552 : ออนไลน์)

การสอนวิชาพระพุทธศาสนา หรือการเรียนการสอนให้ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่นับว่าได้ผลดีที่สุด คือวิธีการเผยแพร่พระธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้แก่ประชาชนทุกหมู่เหล่า เพราะวิธีการเผยแพร่พระธรรมพระพุทธองค์นั้น สามารถเอาชนะความขัดแย้งและความเชื่อในสังคมอินเดียโบราณ ซึ่งมีการแบ่งชั้นวรรณะ มีความเชื่อในลัทธิต่าง ๆ และอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ที่มีอยู่อย่างมั่นคง ทรงเลือกใช้วิธีสอนได้เหมาะสมกับบุคคลและชุมชน ประกอบกับพระองค์ทรงมีพุทธลักษณะที่น่าเลื่อมใสศรัทธาการสอนของพระองค์เน้นการคิดใคร่ครวญไตร่ตรองด้วยเหตุผลแล้วฝึกปฏิบัติตนให้เห็นจริงด้วยตัวเอง วิธีการสอนพระพุทธศาสนาตามแนวพุทธศาสตร์จากการวิเคราะห์ผลการสอนของพระพุทธเข้าแต่ละครั้งผลการสอนจะออกมาในรูปแบบที่งดงาม สมบูรณ์ด้วยเนื้อหาสาระ ปลูกศรัทธาและความยินดีให้แก่ผู้ฟังอดีตที่ผ่านมาเรามองการพัฒนาเด็กเหมือนกระบวนการผลิตรถยนต์ในโรงงานนั้น คือในการผลิตรถยนต์สักหนึ่งคันชิ้นส่วนแต่ละชิ้นจะถูกวางรออยู่ตามจุดต่าง ๆ โดยที่ชิ้นส่วนแรกจะถูกวางบนสายพานการผลิตสายพานนั้นก็จะลำเลียงไปประกอบเข้ากับชิ้นส่วนอื่น ๆ หลาย ๆ ชิ้น หลาย ๆ จุด พอถึงจุดสุดท้ายก็ได้รถยนต์หนึ่งคันออกมากจากสายพานการผลิต ซึ่งก็เช่นเดียวกับการที่เด็กได้รับการเลี้ยงดูทางการที่บ้านจนโตพอที่จะเข้าโรงเรียน จากนั้นเด็กถูกส่งลำเลียงไปเรียนที่โรงเรียน เสร็จแล้วก็ถูกส่งลำเลียงต่อไปที่วัดเพื่อให้อบรมบ่มนิสัย ในที่สุดก็ได้ผลผลิตออกมา เป็นคนที่มีทั้งความรู้ดี และความประพฤติดีนั้นเป็นร่องรอยในอดีต ปัญหาทุกวันนี้ก็คือเด็กออกจากบ้านแล้วไปไม่ถึงโรงเรียนไปหลงติดอยู่ตามสถานบันเทิง หรือห้างสรรพสินค้า เรื่องที่เด็กจะเลยไปเข้าวัดนั้นไม่ต้องพูดถึงปัญหาการอบรมศีลธรรมให้เด็กและเยาวชน จึงมาจากสาเหตุดังต่อไปนี้ (พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) 2547 : 24-25) บ้าน วัด และโรงเรียนแยกกันทำหน้าที่ ไม่มีการประสานงานกันระหว่างบ้าน วัดและโรงเรียน เมื่อทั้งพ่อ แม่ ผู้ปกครองหรือโรงเรียนพาเด็กไปวัด พระสงฆ์ไม่ทำหน้าที่อบรมศีลธรรมแก่เด็ก หรือเมื่อโรงเรียนนิมนต์พระสงฆ์ไปสอนที่โรงเรียน ก็มีพระสงฆ์ไม่เพียงพอที่จะทำหน้าที่ จากที่กล่าวมาทำให้มีการพูดถึงโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งสืบเนื่องมาจากมหาเถรสมาคมได้มีมติเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2544 ได้มอบหมายให้พระธรรมวรเมธี เลขานุการแม่กองธรรม สนามหลวง และพระเทพโสภณ อธิการบดีมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยเป็นผู้แทนไปพิจารณาสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการซึ่งได้ประกาศใช้ในขณะนี้นั้น ผลการเจรจากับกรมวิชาการในสมัยนั้นปรากฏว่ากระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ.

2544 ในหลักสูตรนี้มีเรื่องเกี่ยวกับมาตรฐานวิชาพระพุทธศาสนาเพียงไม่กี่บรรทัด ดังต่อไปนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ 2546 : 2)

มาตรฐาน ส 1.1 เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตน นับถือ และสามารถนำหลักธรรมของศาสนามาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

มาตรฐาน ส 1.2 ยึดมั่นในศีลธรรม การกระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม และศรัทธาในพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ

มาตรฐาน ส 1.3 ประพฤติ ปฏิบัติตนตามหลักธรรม และศาสนพิธีของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงาม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อมเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

การจัดทำมาตรฐานดังกล่าวเพื่อช่วยให้โรงเรียนทั่วประเทศมีรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเป็นแบบเดียวกัน โดยไม่มีการบิดเบือนหลักคำสอนทางพุทธศาสนา พระเทพโสภณอธิการบดีมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย จึงเสนอให้กระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อจัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้แกนกลางพระพุทธศาสนาสำหรับโรงเรียนทั่วประเทศ กระทรวงศึกษาธิการจึงมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการดังกล่าวมีพระเทพโสภณ เป็นประธานมีกรรมการ 63 รูป / คน เมื่อวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2545 คณะกรรมการชุดนี้จัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้แกนกลางพระพุทธศาสนาและจัดพิมพ์เป็นหนังสือเรื่อง “การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2545” สำเร็จเรียบร้อยทันเสนอในที่ประชุมเรื่อง “หลักสูตรใหม่เด็กไทยพัฒนา : การปฏิรูปการศึกษา” (เมตตา ภิรมย์ภักดิ์ 2546 : 65) ซึ่งมีรัฐบาลเป็นประธาน จัดที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิตเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2545 พระเทพโสภณ ในฐานะประธานกรรมการจัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา เป็นผู้รายงานรายละเอียดสารการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ซึ่งรัฐบาลได้เปิดโอกาสให้ที่ประชุมพิจารณาเรื่องนี้นานพอสมควรผลจากการประชุมชี้แจงครั้งนี้พอสรุปได้เป็น 3 ประการดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ 2547 : 27-28)

1. ที่ประชุมให้ความเห็นชอบต่อรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา และชื่นชมผังมโนทัศน์ของสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาพร้อมกับเสนอแนะให้สาระการเรียนรู้อื่น ๆ ทำผังมโนทัศน์เช่นเดียวกับสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

2. ที่ประชุมเห็นชอบให้สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา มี 1 หน่วยกิต (ในระดับมัธยมศึกษา คำว่า 1 หน่วยกิตมีค่า เท่ากับ 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์)

3. ให้มีโรงเรียนวิถีพุทธนำร่องจังหวัดละ 2 โรงเรียน ในปี พ.ศ. 2546

ในการประชุมดังกล่าวนั้น ศาสตราจารย์ ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช ผู้บังคับการวชิราวุธวิทยาลัยเสนอแนะว่า การสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้ได้ผลจะต้องนำไปบูรณาการเข้ากับชีวิตจริง เพื่ออบรมคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เด็กที่สำคัญคือต้องนิมนต์พระสงฆ์เข้ามาช่วยสอนในโรงเรียน เหมือนกับโรงเรียนที่จัดโดยบางศาสนาก็ไม่ยอมสอนเฉพาะเรื่องวิชาการ แต่เน้นเรื่องกิริยามารยาท และอบรมคุณธรรมจริยธรรมด้วย โรงเรียนเหล่านั้นประสบความสำเร็จในการอบรมคุณธรรม จริยธรรมเพราะมีบาทหลวงและแม่ชีทั้งหลายมาเป็นแบบอย่างการอบรมดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด ดังนั้นจึงควรมีโรงเรียนที่สอนเน้นเรื่องคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา โดยนิมนต์พระสงฆ์มาสอนในโรงเรียนเพื่อให้เป็นแบบอย่างทางศีลธรรมแก่เด็กและเยาวชนด้วยการสอน ให้รู้ให้ดู อยู่ให้เห็น ตอนแรกที่ประชุมเรียกโรงเรียนประเภทนี้ว่า โรงเรียนสอนเน้นพระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับโรงเรียนที่เน้นสอนภาษาอังกฤษ โรงเรียนเหล่านี้ก็เหมือนกับโรงเรียนปกติทั่วไปแต่สอนเน้นวิชาพระพุทธศาสนาเป็นพิเศษเพื่อให้เด็กสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ปฏิบัติในชีวิตจริง

อีกทั้ง ดร.สิริกร มณีรินทร์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และคณะได้ไปกราบขอคำแนะนำเรื่องการจัดโรงเรียนวิถีพุทธ จากพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ณ วัดญาณเวศกวัน เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2546 นอกจากนี้ยังมีข้าราชการระดับสูงได้ไปกราบขอคำแนะนำในเรื่องเดียวกันนี้จาก พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมทั้งนิมนต์ท่านมาให้ข้อคิดในการประชุมระดมความคิดครั้งแรก จนได้ภาพของโรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจนมากขึ้นเป็นลำดับวันที่ 16-27 กุมภาพันธ์ 2546 กระทรวงศึกษาธิการจัดประชุมเรื่องโรงเรียนวิถีพุทธเป็นครั้งแรก ณ โรงแรมแกรนด์เดอร์วิลล์ กรุงเทพมหานคร ที่ประชุมประกอบด้วยพระสงฆ์ สมณะ ผู้บริหารโรงเรียน ครู อาจารย์ และผู้ทรงคุณวุฒิจากทั้งภาครัฐ เอกชน ประมาณ 30 คน ได้ข้อสรุปเบื้องต้นถึงหลักสำคัญของการจัดโรงเรียนวิถีพุทธ ในวันที่ 1-4 เมษายน 2546 เป็นการประชุมครั้งที่ 2 ณ โรงแรมนนทบุรีพาเลซ จังหวัดนนทบุรีที่ประชุมประกอบด้วยพระภิกษุและฆราวาส รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิ ประมาณ 50 คน มาร่วมกันกำหนดแนวทางเพื่อขยายความคิด สรรสร้างกรอบแนวทางการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ

รัฐบาลจึงให้นโยบายว่าในปีการศึกษา 2546 ให้มีโรงเรียนที่สอนเน้นพระพุทธศาสนาเป็นการนำร่องก่อนจังหวัดละ 2 โรงเรียนกระทรวงศึกษาธิการ จึงนำสู่การส่งเสริมการจัด “โรงเรียนวิถีพุทธ” ที่เป็นจุดสำคัญของการนำคุณค่ามหาศาลของพระพุทธธรรมคืนสู่สังคมไทย สอดคล้องกับพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวว่าโรงเรียนวิถีพุทธจะเดินหน้าต่อไปอย่างมีพลัง ในการที่จะสร้างสรรค์ในอนาคตของชุมชน สังคม ประเทศชาติ และโลกมนุษย์ให้เป็นวิถีแห่งสันติสุขที่ยั่งยืนสืบไป โดยผ่านการจัดสภาพและการเรียนรู้ของโรงเรียนและสถานศึกษาที่มีความชัดเจนในการนำ

วิถีธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการต่อไป โดยการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธซึ่งในปัจจุบันนี้โรงเรียนวิถีพุทธเป็นนวัตกรรมการจัดการศึกษา 1 ใน 5 รูปแบบที่สำคัญอยู่ในการดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ โดยประยุกต์เอาหลักพุทธธรรมเข้าสู่การพัฒนาและอยู่ภายใต้การดำเนินงาน 5 ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ (สำนักพัฒนานวัตกรรม กระทรวงศึกษาธิการ 2547 :15-22) ต่อมากระทรวงศึกษาธิการจึงเรียกโรงเรียนที่สอนเน้นพระพุทธศาสนานี้ว่า “โรงเรียนวิถีพุทธ” มีการระดมผู้ทรงคุณวุฒิจัดทำเอกสาร “แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ” และเปิดรับสมัครโรงเรียนนำร่องเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในเบื้องต้นมีโรงเรียนเข้าร่วมสมัครโครงการในรุ่นที่ 1 จำนวน 89 โรงเรียน ณ พุทธมณฑล เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2546 โดยสมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดสระเกศเป็นประธานเปิดการประชุม พระเทพโสภณเป็นวิทยากรบรรยายนำ จากนั้นกระทรวงศึกษาธิการได้เปิดรับสมัครโรงเรียนเข้าร่วมในโครงการเรื่อยมา จนถึงวันที่ 21 สิงหาคม 2548 มีโรงเรียนวิถีพุทธทั่วประเทศจำนวน 18,048 โรงเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ 2548 :12)

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า โรงเรียนวิถีพุทธ เป็นนวัตกรรมการจัดการศึกษาที่นำพระพุทธศาสนาให้ย้อนกลับมามีบทบาทในการจัดการศึกษาอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งถือว่าพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ล้ำค่าของสังคมมนุษย์ชาติ มีรายละเอียดเป็นระบบการศึกษา ระบบการดำเนินชีวิตที่ชัดเจนดีงาม ละเอียดลึกซึ้งในทุก ๆ ด้าน ดังนั้นโรงเรียนวิถีพุทธจึงเป็นจุดสำคัญจุดหนึ่งของการนำคุณค่ามหาศาลของพระพุทธศาสนามาสู่สังคมไทยโดยผ่านการจัดสภาพและการเรียนรู้ของโรงเรียนที่มีความชัดเจนนั้นเอง

กรอบความคิดโรงเรียนวิถีพุทธ

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยได้รับการกล่อมเกลาจากคำสอนของพระพุทธศาสนาตั้งแต่ยุคแรกของประวัติศาสตร์ชาติไทยจนกล่าวได้ว่า วิถีพุทธ คือ วิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่ จนมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลกตระหนักและให้การยอมรับพุทธธรรมหรือพุทธศาสตร์เป็นองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติของโลกและชีวิตที่แท้จริง และฝึกให้ผู้ศึกษาสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตั้งแต่ระดับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนทั่วไป คือ การกิน อยู่ ดู ฟัง จนถึงระดับการดำเนินชีวิตของนักบวชผู้มุ่งมีชีวิตที่บริสุทธิ์ และในทุกระดับยังผลให้ผู้ศึกษาเองมีความสุขพร้อมๆ กับช่วยให้คนรอบข้างและสังคมมีความสุขพร้อมกันไปด้วยอย่างชัดเจน (ไพรัช สู่แสนสุข 2546 : 1)

ตามหลักพระพุทธธรรม ปัญญา เป็นกุญแจสำคัญที่จะสามารถไขไปสู่ความเป็นพุทธ คือ เป็นผู้รู้ ผู้เบิกบาน บุคคลจะสามารถบรรลุสภาพของการมีปัญญาได้ต้องศึกษาทดลองปฏิบัติจนรู้แจ้งด้วยตนเอง กระบวนการเรียนรู้ทุกแบบในพุทธศาสนาต้องมีตัวปัญญาอยู่ด้วยเสมอ (สุมน อมรวิวัฒน์ 2535 : 19) การศึกษาพระพุทธศาสนาจึงเป็นการวิเคราะห์ตนให้มีความรู้ความเข้าใจสาระที่แท้ของความเป็นมนุษย์ และลดความเห็นแก่ตัว สิ่งสำคัญที่จะทำให้การศึกษามีผลดังกล่าวคือ การสอนโดยการสร้างปัญญา ซึ่งถือได้ว่าเป็นขั้นแรกของกระบวนการพัฒนาปัญญาที่มีเหตุผลทำให้เกิดความรู้สึกซาบซึ้งใจในเหตุผลนั้นว่า มีคุณค่าและสามารถพิสูจน์ได้จริง จึงมีความเชื่อในคำสอนที่ดีโดยครูผู้เป็นกัลยาณมิตร ทำให้ศิษย์มีฉันทะ พึงใจใฝ่รู้คำสอน ความศรัทธา ทำให้ผู้ศรัทธาเกิดความปีติ ไปจนถึงความสงบเยือกเย็น สามารถรู้เห็นจริงต่อไปด้วยปัญญาของตนเอง (ประภาศรี สีหอำไพ 2540 : 58) พุทธธรรมมีกรอบหลักในการพัฒนาปัญญาเป็นระบบการศึกษา 3 ประการ เรียกว่า ไตรสิกขา ซึ่งเป็นระบบการฝึกอบรมประกอบด้วย (พระศรีวิสุทธิกวี 2530 : 22)

1. อธิสีลสิกขา (ศีล) คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมความประพฤติ
2. อธิจิตตสิกขา (สมาธิ) คือ ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมเพื่อให้เกิดสมาธิ
3. อธิปัญญาสิกขา (ปัญญา) คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้ง

อธิจิตตสิกขา คือ สติปัฏฐานเป็นการปฏิบัติเพื่อใช้สติเป็นที่ตั้งมั่นให้บังเกิดผลดี สติปัฏฐาน มี 4 ประการ ดังนี้ (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) 2532 : 811)

1. กายานุปัสสนา คือ การพิจารณากาย หรือตามดูรู้ทันกาย
2. เวทนานุปัสสนา คือ ตามดูรู้ทันเวทนา หรือความรู้สึก
3. จิตตานุปัสสนา คือ ตามดูรู้ทันจิต
4. ธัมมานุปัสสนา คือ ตามดูรู้ทันธรรม (ความจริง)

การพัฒนาจิตเพื่อเป็นทางไปสู่ปัญญา นอกจากจะใช้วิธีเจริญปัญญาแล้ว การใช้สมาธิก็เป็นสิ่งจำเป็นควรทำควบคู่ไปด้วย สมาธิเป็นสภาวะที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนดมี 3 ระดับ ดังนี้ (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) 2532 : 826)

1. ขณิกสมาธิ เป็นสมาธิชั่วขณะ
2. อุปจารสมาธิ เป็นสมาธิเฉียดๆ หรือสมาธิจวนจะแน่วแน่
3. อัปปนาสมาธิ เป็นสมาธิแน่วแน่หรือสมาธิที่แนบแน่น เป็นสมาธิระดับสูง

อธิจิตตสิกขา ในลักษณะจิตภาวนาหรือสมาธิมี 2 อย่าง ดังนี้ (พระศรีวิสุทธิกวี 2530 : 30)

1. สมถภาวนา เป็นการทำจิตให้สงบ
2. วิปัสสนาภาวนา เป็นการอบรมปัญญา

สมถภาวนามีวิธีปฏิบัติถึง 40 วิธีแต่ที่นิยมปฏิบัติมี 3 วิธี ดังนี้ (พระศรีวิสุทธิกวี 2530 : 30)

1. อานาปานสติภาวนา แปลว่า สติกำหนดลมหายใจเข้าออก
2. กายคตาสติภาวนา แปลว่า อบรมจิตโดยมีสติพิจารณาในร่างกาย
3. พรหมวิหารภาวนา แปลว่า การอบรมจิตโดยมีธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ

ปัญญาตามความหมายในพุทธศาสนาที่กล่าวไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสน์ กล่าวว่า ปัญญา หมายถึง ความรอบรู้ ความรู้ทั่ว ความรู้ซึ้งและความเข้าใจในสภาวะสาเหตุ ปัจจัยผล และสภาวะที่เป็นจริง ตลอดจนความสามารถในการคิดอย่างแยบคาย จนเกิดความกระจ่าง ประจักษ์จริง นำไปสู่การทำลายความเขลาทั้งปวง ปัญญาเกิดขึ้นได้หลายวิธี ได้แก่ (สุมน อมรวิวัฒน์ 2530 : 56)

1. ปัญญาที่เกิดพร้อมกับชีวิต (สชาติกปัญญา) คือ ปัญญาที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ได้แก่ ความสามารถ เชาว์ปัญญา ความถนัด ความสนใจ และพรสวรรค์ของบุคคล
2. ปัญญาที่เกิดจากการพัฒนาการเรียนรู้ (โยคปัญญา) ได้แก่ ปัญญาที่เกิดจากการสดับรับฟัง การเล่าเรียน (สุตมยปัญญา)
3. ปัญญาที่เกิดจากการคิดพิจารณาหาเหตุผล (จินตามยปัญญา)
4. ปัญญาที่เกิดจากการฝึกอบรมและลงมือปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ (ภาวนามยปัญญา)

จากอดีตที่ผ่านมาการศึกษาของกุลบุตรกุลธิดา และผู้ใหญ่ทั้งหลายในอดีตอันยาวนานของไทย มีฐานจากการใช้พุทธธรรมมาอบรมสั่งสอน แต่อาจไม่มีระบบของการศึกษาบังคับอย่างในยุคปัจจุบัน แม้ในปัจจุบันจะมีการศึกษาภาคบังคับแก่คนส่วนใหญ่ แต่ก็มิได้นำเอาพุทธธรรมมาเป็นฐานของการศึกษา แต่นำระบบและองค์ความรู้ตามโลกนิยมโดยมีฐานจากประเทศตะวันตกมาเป็นแกนในการจัดการศึกษา ทำให้พุทธธรรมเองเริ่มห่างเหินจากชีวิตของคนไทยยุคปัจจุบันมากขึ้น ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายในความล้ำค่าของพุทธธรรม และในความเป็นสมบัติของชาติซึ่งได้ก่อร่างสร้างฐานของวัฒนธรรมไทยมาแต่อดีต(กระทรวงศึกษาธิการ 2546 : 9-10) ด้วยคุณค่าอันอนันต์ขององค์ความรู้ในพุทธธรรมและระบบไตรสิกขาที่ชัดเจนในการให้การศึกษาพัฒนาผู้เรียนทุกวัย ทางกระทรวงศึกษาธิการจึงมีแนวความคิดที่จะส่งเสริมให้สถานศึกษานำระบบของพุทธธรรมมาประยุกต์จัดกับระบบการเรียนการสอนในสถานศึกษาปัจจุบันเพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กำหนด ที่มีคุณสมบัติของการเป็นคนดี เก่ง มีความสุขอย่างแท้จริง โดยผ่านการดำเนินงาน

ของ “โรงเรียนวิถีพุทธ” อันจะเป็นตัวอย่างที่จะขยายผลสู่การพัฒนาในโรงเรียนอื่นๆ ในวงกว้างต่อไป

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าการศึกษาพระพุทธศาสนา เป็นการวิเคราะห์ตนให้มีความรู้ความเข้าใจสาระที่แท้ของความเป็นมนุษย์ และลดความเห็นแก่ตัว สิ่งสำคัญที่จะทำให้การศึกษามีผลดังกล่าวคือ การสอนโดยการพัฒนาปัญญา พุทธธรรมมีกรอบหลักในการพัฒนาปัญญาเป็นระบบการศึกษา 3 ประการ เรียกว่า ไตรสิกขา ซึ่งเป็นระบบการฝึกอบรมประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญาไตรสิกขานี้เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้านและทุกวัย อีกทั้งมีความง่ายยากตั้งแต่เรื่องเบื้องต้นทั้งของเด็กและผู้ใหญ่จนถึงเรื่องดีละเอียดซับซ้อน ด้วยคุณค่าอันอนันต์ขององค์ความรู้ในพุทธธรรมและระบบไตรสิกขาที่ชัดเจนในการให้การศึกษาพัฒนาผู้เรียนทุกวัย จึงมีแนวความคิดที่จะส่งเสริมให้สถานศึกษานำระบบของพุทธธรรมมาประยุกต์จัดกับระบบการเรียนการสอนในสถานศึกษาปัจจุบันเพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กำหนด ที่มีคุณสมบัติของการเป็นคนดี เก่ง มีความสุขอย่างแท้จริง โดยผ่านการดำเนินงานของ “โรงเรียนวิถีพุทธ” ต่อไป

ความมุ่งหมายและประโยชน์ของการจัดโรงเรียนวิถีพุทธ

สมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร (2547 : 8-9) ได้กล่าวถึงโรงเรียนวิถีพุทธว่า การปฏิรูปการศึกษาที่กล่าวว่าสอดคล้องกับรากฐานสังคมไทย ยังไม่มีครั้งใดที่จะตรงเหมือนครั้งนี้ที่ว่ายึดหลักไตรสิกขาเป็นหลักของโรงเรียนวิถีพุทธ กล่าวได้ว่าเป็นการเปิดศักราชใหม่ขอให้มีความมั่นใจว่าเป็นหนทางที่ถูกต้องแล้ว ช่วยดำเนินไปให้ถึงที่สุด สุดกำลังของตน

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 1) กำหนดจุดมุ่งหมายของการจัดโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อสนองตอบความสามารถที่แตกต่างกันของบุคคล เพื่อนำพาเยาวชนไทยก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างไร้ขีดจำกัด พร้อมทั้งช่วยผลักดันให้เยาวชนไทยสามารถพัฒนาตามศักยภาพเป็นคนดีคนเก่งของสังคม และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

พระธรรมปิฎก (2547 : 18) ได้กล่าวว่า โรงเรียนวิถีพุทธจะเดินหน้าต่อไปอย่างมีพลังในการที่จะสร้างสรรค์อนาคตชุมชน สังคม ประเทศชาติ และโลกทั้งหมดให้เป็นวิถีแห่งสันติสุขที่ยั่งยืนสืบไป

ดังนั้น จุดมุ่งหมายของการจัดโรงเรียนวิถีพุทธ ก็เพื่อพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เต็มศักยภาพ ทั้งทางกาย ทางสังคม ทางอารมณ์ และสติปัญญา สามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 15) ได้กล่าวถึงโรงเรียนที่พัฒนาสู่วิถีพุทธ และได้รับการพัฒนาจนเป็นโรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจนแล้ว จะสังเกตได้ถึงความเปลี่ยนแปลงและประโยชน์อันมากมายที่เกิดตามมาด้วยความงดงามและคุณค่า ดังนี้

1. นักเรียนได้รับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่าง ๆ อย่างชัดเจน พร้อมกับการพัฒนาปัญญาและด้านอื่น ๆ การพัฒนาที่จะให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุขพร้อม ๆ กัน

2. การพัฒนาผู้เรียนที่จะเกิดขึ้นชัดเจน จะเป็นที่ชื่นชอบและชื่นชมของผู้ปกครอง ครูอาจารย์ และชุมชนที่ได้รับทราบ อีกการยอมรับและความร่วมมือช่วยเหลือที่จะเกิดขึ้นอย่างทวีคูณ

3. สภาพแวดล้อม และบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ของโรงเรียนจะดีขึ้นมกในลักษณะที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาผู้เรียนรอบด้าน ทั้งศีล สมาธิ และปัญญา ผู้คนที่เกี่ยวข้องล้วนเป็นกัลยาณมิตรแก่กันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อนักเรียน

4. บุคลากรในโรงเรียนพัฒนาตนเองทั้งวิถีการทำงานและวิถีชีวิต ทำให้สภาพการทำงานมีความสุข มีคุณค่าเพิ่ม ชีวิตส่วนตัวพัฒนาสู่ความสะอาด สว่าง สงบ และชัดเจน เพราะความเป็นวิถีพุทธช่วยกล่อมเกลา

5. โรงเรียน โดยครู ผู้บริหาร บุคลากร และนักเรียน เป็นแบบอย่างต่อสังคม อีกเป็นพลังการพัฒนาสังคมวงกว้างให้ดีงามยิ่ง ๆ ขึ้นไป

พจนพร จิตเจริญทวีโชค (2548 : 14) ได้กล่าวถึงภาพแห่งความงดงามของโรงเรียนวิถีพุทธ ที่จะสะท้อนถึงการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลักไตรสิกขามาใช้ในการพัฒนาผู้เรียน ว่าทำให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเป็นองค์รวมสู่ชีวิตที่สมบูรณ์อย่างชัดเจน ผู้เรียน กิน อยู่ ดู ฟังเป็น ผู้เรียนเป็นที่น่าชื่นชม เป็นความหวังของสังคมได้ ผู้เรียนเป็นคนดี มีประโยชน์ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด บุคลากรและผู้ปกครองร่วมกิจกรรมพัฒนาอย่างมีความสุข และได้พัฒนาสู่ชีวิตที่ดีงามร่วมกัน โรงเรียนเป็นแบบอย่างต่อสังคม เป็นกำลังสำคัญต่อการพัฒนาสังคมให้ดีงามยิ่งขึ้นได้

รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธเป็นสถานศึกษาในระบบปกติที่นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา โดยมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ การนำหลักธรรมมาใช้ในระบบการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้ กิน อยู่ ดู ฟังเป็น คือใช้ปัญญาและเกิดประโยชน์แท้จริงต่อชีวิตและดำเนินการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้ศึกษาปฏิบัติ อบรม ทั้งศีลหรือพฤติกรรมหรือวินัยในการดำเนินชีวิตที่ดีงามสำหรับ

ตนและสังคม สมาธิหรือด้านการพัฒนาจิตใจที่มีคุณภาพ มีสมรรถภาพ มีจิตใจที่ตั้งมั่นเข้มแข็งและสงบสุข และปัญญาที่มีความรู้ที่ถูกต้องมีศักยภาพในการคิด การแก้ปัญหาที่แยบคาย โดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตรที่สำคัญ ที่รักและปรารถนาดี ที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างดีที่สุดด้วยความเพียรพยายามระบบพัฒนาผู้เรียนด้วย ไตรสิกขานี้ แสดงได้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 ระบบไตรสิกขา

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, 2548), 18.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2552) ได้กล่าวถึงรูปแบบของโรงเรียนวิถีพุทธไว้ว่า โรงเรียนวิถีพุทธไม่ใช่โรงเรียนที่สอนเน้นแต่วิชาพระพุทธศาสนา หรือจับเด็กนั่งสวดมนต์ภาวนาเป็นกิจกรรมหลัก แต่โรงเรียนวิถีพุทธจะต้องจัดให้มีการพัฒนาการศึกษา ดังนี้

สดมภ์ที่ 1 (พัฒนาศักยภาพ) โรงเรียนวิถีพุทธต้องอบรมจิตใจของเด็กให้มี สติ สมาธิ และโยนิโสมนสิการ พร้อมในการเรียนวิชาอื่น ๆ เช่น ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ โรงเรียนมีงบประมาณเพียงสำหรับจัดหาคอมพิวเตอร์ และอุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก

สดมภ์ที่ 2 (พัฒนาสมรรถภาพ) โรงเรียนวิถีพุทธต้องเน้นกิจกรรมที่ฝึกเด็กให้มีความสามารถทำงานเป็นทีม เรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการแนวพุทธ ภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนาและที่สำคัญ คือ เรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น มีสิกขาคารวตา คือ ความเคารพในการศึกษาหาความรู้จากผู้อาวุโสในท้องถิ่น

สดมภ์ที่ 3 (พัฒนาคุณภาพ) โรงเรียนวิถีพุทธจัดการเรียนการสอนที่ปลูกฝังให้เด็กมีพรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 รู้รักสามัคคี มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น พระพุทธสาสนาได้ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งสันติ เด็กในโรงเรียนวิถีพุทธต้องสมารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โรงเรียนวิถีพุทธต้องไม่มีปัญหานักเรียนยกพวกตีกัน

สดมภ์ที่ 4 (พัฒนามนุษยภาพ) เป็นการสอนให้รู้จักควบคุมกิเลส ตัณหา รู้จักแสวงหาความสงบจิตใจด้วยการปฏิบัติธรรม มีทักษะในการแก้ปัญหาชีวิต หรือดับทุกข์ด้วยปัญญา

แนวคิดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

การดำเนินงานการในโรงเรียนวิถีพุทธจะบรรลุเป้าหมายตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ตามมาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่าง มีความสุข ซึ่งมีนักการศึกษาตลอดจนผู้เชี่ยวชาญทางด้านการดำเนินงานในโรงเรียนวิถีพุทธได้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

สาโรช บัวศรี (2534 : 22-34) ได้กล่าววิธีการดำเนินงานการบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนนั้นกระทำได้ดังนี้

1. ตั้งคณะกรรมการจริยธรรมในโรงเรียน เพื่อทำหน้าที่กำหนดแผนงานในเรื่องจริยธรรมตลอดทั้งปี และคอยควบคุมดูแลให้เป็นไปตามแผนการปฏิบัติงาน รวมทั้งดำเนินการปรับปรุงแก้ไข แผนการปฏิบัติงาน รวมทั้งการดำเนินงานปรับปรุงแก้ไขแผนการปฏิบัติงานให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

2. จัดให้มีแผนงานการส่งเสริมจริยธรรม โดยดำเนินงานดังนี้

2.1 สร้างบรรยากาศหรือสิ่งแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการให้การศึกษาอบรมและการปฏิบัติเรื่องจริยธรรม เช่น

2.1.1 คณะครูร่วมกันประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน

2.1.2 ชี้แจง กระตุ้น โน้มน้าว ให้นักเรียนมีความเข้าใจและเห็นว่าการประพฤติตนตามแนวทางของจริยธรรมเป็น สิ่งที่มีเกียรติอย่างยิ่ง สิ่งที่น่าละอายนั้น คือ การทำชั่ว

2.1.3 ตั้งกลุ่มหรือชุมชนจริยธรรมศึกษาขึ้นในโรงเรียน

2.2 จัดให้มีการอบรมจริยธรรมโดยต่อเนื่องในโรงเรียน ผู้ให้การอบรม ได้แก่

2.2.1 พระสงฆ์หรือผู้ทรงคุณวุฒิ

2.2.2 ผู้บริหารโรงเรียน

2.2.3 ครูประจำชั้น ครูพิเศษ และครูเวรประจำวัน

3. จัดให้มีแผนงานควบคุมความประพฤติ เช่น

3.1 ผู้ใดประพฤติผิดจริยธรรม หรือละเลยต้องลงโทษตามควรแก่กรณีอย่างเคร่งครัด

3.2 ผู้ใดประพฤติดีเด่นด้านจริยธรรม ต้องยกย่องสรรเสริญให้เกียรติผู้นั้นอย่างดีโรงเรียนวิถีพุทธมีการดำเนินงานการบริหารจัดการพัฒนาผู้เรียนโดยให้ใช้ หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญาอย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา การกินอยู่ ดู ฟัง เป็น คือมีปัญญา รู้เข้าใจในทางคุณธรรมแสวงปัญญา และมีวัฒนธรรมแสวงปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต โดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นการดำเนินงานบริหารจัดการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา จุดเน้นการดำเนินงานพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ และอยู่ในสังคมได้ มีความสุข (สำนักงานพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา 2547 : 35)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 (2548 : 67) ได้อธิบาย การดำเนินงานในโรงเรียนวิถีพุทธตามหลักธรรมาภิบาล หมายถึง การบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดีให้มีความสำคัญในการจัดระเบียบให้สังคม ให้ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชนและประชาชน ซึ่งครอบคลุมถึงฝ่ายวิชาการฝ่ายปฏิบัติ ฝ่ายราชการ และฝ่ายธุรกิจ สามารถอยู่รวมกันอย่างสงบสุขมีความรู้รักสามัคคีและร่วมกันเป็นพลังก่อให้เกิดพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นส่วนเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันแก่ประเทศมีการใช้อำนาจในการพัฒนาประเทศชาติ เพื่อป้องกันวิกฤติภยันตรายในอนาคตทำให้สังคมรู้สึกถึงความยุติธรรมความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมเป็นลักษณะสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขตามรัฐธรรมนูญในยุคปัจจุบัน

ณัฏฐิกา ลิ้มเฉลิม (2549 : 42) กล่าวเกี่ยวกับหลักการดำเนินงานในโรงเรียนวิถีพุทธแบบธรรมาภิบาลตามหลักนิติธรรม (Rule of Law) ต้องมีกฎเกณฑ์เป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ของทุกภาคเป็นตัวกำหนดกฎเกณฑ์นี้อาจหมายถึง รัฐธรรมนูญ กฎหมาย ข้อบังคับ วินัย กติกา หรือข้อตกลงในระดับต่าง ๆ รวมถึงกฎเกณฑ์ที่มิได้เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น กฎเกณฑ์ทางธรรมเนียมประเพณี ศาสนา และศีลธรรม

ศักดิ์ชาย สระแก้ว (2552) ได้ให้ความหมายของหลักคุณธรรม (Virtues) และหลักพุทธธรรมในการดำเนินงานการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธตามแบบธรรมาภิบาลไว้ว่า เป็นหลักการปฏิบัติงานยึดมั่นความถูกต้อง ดีงาม เป็นแบบอย่างแก่ประชาชนเพื่อเสริมสร้าง ความซื่อสัตย์สุจริต จริงใจ อดทน มีระเบียบ ซึ่งที่ผ่านมา ผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัด ได้แสดงให้เห็นว่า ได้นำหลักคุณธรรม พุทธธรรมมาใช้ ในการปฏิบัติหน้าที่ของส่วนราชการมาโดยตลอด เนื่องจากเป็นผู้บังคับบัญชาของราชการ และเป็นผู้มีอำนาจอนุมัติเบิกจ่ายงบประมาณต่าง ๆ จึงต้องยึดหลักความถูกต้อง ให้เป็นไปตามระเบียบกฎหมายที่กำหนดไว้นี้ได้ตรงกับ หลักธรรมไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา มีการจัดสรรงบประมาณให้เกิดความเป็นธรรมแก่หน่วยงานในสังกัดตลอดจนได้ประพฤติตนเป็นแบบอย่าง และให้โอวาทแก่ข้าราชการในสังกัดอยู่เสมอให้ประพฤติ ปฏิบัติตน ปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต มาทำงานตรงเวลา มุ่งเน้นรักษาผลประโยชน์ของส่วนราชการ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน และถูกต้องตามกฎหมาย

พระธรรมปิฎก (2542 : 18) กล่าวว่า หลักการดำเนินการในโรงเรียนวิถีพุทธ ตามหลักคุณธรรมตามแบบธรรมาภิบาล คือคุณสมบัติที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงามให้เป็นจิตที่สูง ประณีตและประเสริฐ เช่น ความรักความเมตตา ความยินดี การวางตัวเป็นกลาง ความมีน้ำใจ เสียสละ ความกตัญญูกตเวที ความละอายและกลัวบาป เคารพนบนอบ และความสุภาพอ่อนโยน

เปรม ติณสูลานนท์ (2552) ได้ให้ความหมาย ความโปร่งใส ว่าเป็นจริยธรรมของการบริหารงาน ต้องทำอย่างโปร่งใสเพื่อให้ประชาชนตรวจสอบการบริหารงานของภาครัฐได้ตามบทบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และในพระราชบัญญัติข้อมูลบัญญัติให้รัฐเปิดเผยข้อมูล อันเป็นสาธารณประโยชน์แก่ประชาชน การหลีกเลี่ยงไม่เปิดเผยข้อมูลถือได้ว่าขัดจริยธรรม

ทัศนา แสวงศักดิ์ (2547 : 13) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานในโรงเรียน เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจิตใจ เป็นความรู้สึกที่ดีที่มีต่อกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งของกลุ่ม เป็นแรงกระตุ้นไปสู่ความสำเร็จ

ศรินทร เศรณฐการุณย์ (2549 : 72-73) ได้อธิบายว่า การมีส่วนร่วมก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการทำงาน เกิดการมีส่วนร่วมขั้นสูงขึ้น สู่ความผูกพันกับภารกิจที่ตนเองได้รับ เสมือนมีส่วนเกี่ยวข้องกิจการนั้นๆจัดการ ได้สอดคล้องกับ การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพนั้น ยุทธศาสตร์ที่

สำคัญประการหนึ่ง คือการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ (Whole School Approach: WSA) หมายถึง การดำเนินการเพื่อจัดตั้งปรับปรุง และ/หรือเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดผลที่คาดหวังตามเป้าหมายในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่อง โดยดำเนินการ อย่างครอบคลุม ทุกองค์ประกอบของโรงเรียน ในทุกขั้นตอนของกระบวนการ และอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ คือ การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อส่งผลต่อผู้เรียน ให้เป็นคนดี คนเก่ง และคนที่มีความสุข แนวทางการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น มียุทธวิธีการพัฒนาโรงเรียนออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้ (สุพล วังสินธ์ 2545 : 12-15)

1. การบริหารจัดการเป็นบทบาทหน้าที่ผู้บริหารโรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องทำหน้าที่อำนวยการ ส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน นิเทศ ควบคุม กำกับ ติดตาม ประเมิน แก้ไข พัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่าง ในระบบโรงเรียนทั้งการวางแผน การบริหารงานธุรการ การเงิน อาคารสถานที่ งานบริการต่าง ๆ และงานอื่น ๆ ให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับนโยบาย เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาตามบทบาทหน้าที่

2. การจัดการเรียนการสอนเป็นบทบาทของบุคลากรในโรงเรียนที่มีหน้าที่ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามลักษณะและเป้าหมายของหลักสูตร จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการวัดผลตามสภาพจริงและจัดสภาพแวดล้อมบรรยากาศ ที่เอื้อต่อการเรียนการสอน

3. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เป็นบทบาทของบุคลากรทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ปรับปรุงและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ทั้งกิจกรรมประจำ วันประจำสัปดาห์ ประจำภาคเรียน ประจำปี กิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตพิสัย

4. การจัดกิจกรรมชุมชนสัมพันธ์ เป็นกิจกรรมที่บุคลากรในโรงเรียนจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้โดยให้ผู้ปกครองชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทุกขั้นตอนและเป็นเครื่องมือสำคัญในการเชื่อมโยงการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนและชุมชน มุ่งขยายการเรียนรู้สู่ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

รัชต์วรรณ กาญจนปัญญาคม (2546 : 4-5) ได้กล่าวไว้ว่า ความรับผิดชอบหมายถึงกุญแจหลักของระบบธรรมาธิบาล หมายถึงผู้ที่ทำหน้าที่ในการตัดสินใจต้องมีความรับผิดชอบต่อผลการตัดสินใจที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การเปิดเผยข้อมูลที่มีความยุติธรรม ปฏิบัติทุกคนด้วยความเสมอภาค และตรวจสอบได้ กระบวนการดังกล่าวจะเป็นไปได้ต้องควบคู่ไปกับความโปร่งใสและการดำเนินการภายใต้กฎที่กำหนดไว้

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่าโรงเรียนวิถีพุทธมีการดำเนินงานของโรงเรียนต้องใช้หลัก ธรรมาภิบาลการมีส่วนร่วม วัด บ้าน โรงเรียน ใช้การดำเนินงานพัฒนาบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา ศีล บุคลากรต้องทำตามกฎหมายมีหลักนิติธรรมรัฐธรรมนูญ มีขนบประเพณี สมาธิ การมีจิตใจ มีหลักคุณธรรมการมีหลักการส่วนร่วมกับการจัดกิจกรรมแบบกัลยาณมิตร ที่มีความเมตตาธรรมต่อชุมชน มีส่วนร่วมคิดทำกิจกรรมเช่น กิจกรรมสวดมนต์ ฟังเทศน์ ท่องอาขยาน ให้เกิดความคิดเป็นของตนเอง แก้ปัญหาได้ มีปัญญารับผิดชอบ เสียสละต่อส่วนรวม มีความรับผิดชอบ สร้างความยุติธรรม รักความถูกต้อง มีหลักความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ มีจิตใจรู้สึกที่ดีต่อกิจกรรมในการดำเนินชีวิตที่มีความสุข กับสังคมและประเทศชาติ

การดำเนินงานบริหารจัดการสถานศึกษา ควรรวมกับผู้ปกครองและชุมชนในการพัฒนานักเรียนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และพัฒนาซึ่งกันและกันตามวิถีแห่งพุทธตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์การกำหนดแผนปฏิบัติการ ติดตามประเมินผล และพัฒนาต่อเนื่องซึ่งการจัดสภาพในแต่ละขั้นตอนจะมุ่งเพื่อพัฒนานักเรียนตามระบบไตรสิกขา (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 1 2548 : 2) ทั้งนี้โรงเรียนอาจสร้างลักษณะเฉพาะตนเองได้ อาทิ เน้นการพัฒนาคุณธรรมตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ สัจจะ คือรักษาความจริง ซื่อตรง ไม่หลอกลวง จริงใจซื่อสัตย์ต่อกัน รักกันเหมือนพี่น้อง ทมะ คือ ความข่มใจไม่โกรธตอบ หรือแสดงสิ่งที่รุนแรงไม่ตอบโต้ฝ่ายตรงกันข้าม รักษาความมั่นคงทางอารมณ์ไว้ให้ถึงที่สุดด้วยสติสัมปชัญญะที่ตนฝึกมา ขันติ คือความอดทน ฝึกให้อดทนต่อสิ่งที่มากระทบให้รู้จักใช้ขันติเป็นตัวกำหนดความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และจาคะ คือ การสละออก รู้จักเกื้อกูล แบ่งปัน ให้ความอนุเคราะห์แก่ผู้ด้อยกว่าเราทั้งด้านร่างกายและจิตใจ อันจะทำให้โลกเราน่าอยู่ยิ่งขึ้น โดยบูรณาการกับกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน (พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตโต) 2546 : 26-29)

การพัฒนาการดำเนินงานในโรงเรียนวิถีพุทธ การจะเป็นโรงเรียนวิถีพุทธเริ่มจากการเตรียมการอันประกอบด้วยศรัทธาต่อคำสอนขององค์พระสัมมาสัมมาพุทธเจ้า ฉันทะการยินดีและพอใจที่จะเจริญรอยตามพระพุทธองค์ โดยหาที่ปรึกษา ข้อมูล เตรียมบุคลากร กรรมการสถานศึกษาและนักเรียนไม่พร้อมเตรียมความพร้อมของผู้ปกครองและชุมชนไม่ให้ความสนใจไม่มีเวลาว่างอย่างจริงจัง ครูส่วนใหญ่ขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาวิถีพุทธสุดท้ายคือการจัดธรรมนูญและทำแผนสถานศึกษา เพื่อให้โรงเรียนเป็นโรงเรียนวิถีพุทธอย่างสมบูรณ์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2545 : 22-23) ลำดับต่อมาได้ดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบเรียกว่าปัญญาวุฒิธรรม โดยนำเอาความรู้จริงตามธรรมชาติไม่อำนวยต่อการปฏิบัติธรรมมาเป็นตัวช่วยในการจัดหลักสูตรสถานศึกษา และการจัดกิจกรรมนักเรียนเช่น ฟังธรรมเทศนา ตักบาตร สวดมนต์ จัดกายภาพของสถานศึกษาขาดงบประมาณ การจัดสถานศึกษาให้เป็นธรรมชาติ

และมีสถานศึกษาที่สงบบางส่วน เพื่อใช้เป็นที่อบรม โดยเน้นความสัมพันธ์ทางธรรมชาติ ต้นไม้ น้ำ ดิน และความสะอาด อันก่อให้เกิดความสงบแห่งจิตใจ (พระราชกิตติเมธี 2547 : 39-40) หัวใจสำคัญคือการดำเนินการตามระบบไตรสิกขาเน้นการฝึกจิตตั้งแต่ ศีล สมาธิ ปัญญา แก่นักเรียน บุคลากร ผู้บริหาร ครู ไม่เข้าใจไม่ให้ความสนใจและไม่เห็นความสำคัญของการดำเนินงาน ให้เดินไปด้วยกัน เพื่อสร้างความรักและเข้าใจร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง อาศัยความเป็นกัลยาณมิตรเป็นหลักเพื่อความเป็นเพื่อนที่ดี เป็นตัวอย่าง ชักนำแนะนำ และชี้นำให้กับเพื่อนด้วยกันให้เกิดความสามัคคี และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว อันก่อให้เกิดการพัฒนาร่วมกัน รวมทั้งปรับปรุงโดยอาศัยอิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ พอใจ รักใคร่ที่จะประพฤติปฏิบัติร่วมกัน วิริยะ ความพากเพียรร่วมกัน เอาใจใส่จดจ่อต่อการปูพื้นฐาน ขัดเกลากิเลส ปลูกปัญญา และวิมังสา ใคร่ครวญในสิ่งที่กระทำนั้น แล้วรักษาสิ่งที่ทำไว้ให้ยั่งยืนนาน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 1 2548 : 13)

จากแนวคิดดังกล่าว โรงเรียนวิถีพุทธจะยึดหลักการดำเนินงานในโรงเรียนวิถีพุทธผู้เรียนเป็นสำคัญแต่บุคลากรโดยเฉพาะอย่างยิ่งครู ผู้บริหาร มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะนำหลักธรรมาภิบาลมาเป็นปัจจัยให้ผู้เรียนพัฒนาได้อย่างดี ทั้งเป็นผู้จัดการเรียนรู้ และการเป็นแบบอย่างที่ดีในวิถีชีวิตจริง ลักษณะ สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น ฉะนั้นโรงเรียนควรส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน เพื่อให้มีคุณลักษณะที่ดีตามวิถีพุทธเช่น ศรัทธา ในพุทธศาสนา และพัฒนาตนให้ดำเนินชีวิตที่ดีงามละเลิกอบายมุข ถือศีล 5 เป็นนิจเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์ และเป็นแบบอย่างที่ดีต่อศิษย์ เพื่อพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์ อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

การจัดสภาพโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธ เป็นการจัดสภาพในทุกด้านของโรงเรียนสามัญที่จัดการศึกษาแต่เน้นการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและวิถีแนวทางในการจัดการศึกษาทั้งในด้านองค์ความรู้ กระบวนการจัดการศึกษาและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อสร้างคนรุ่นใหม่ที่เป็นคนเก่ง คนดี มีคุณธรรมจริยธรรม และใช้ชีวิตอย่างมีความสุขในสังคม ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 15-22) ได้กำหนดให้สภาพโรงเรียนวิถีพุทธประกอบด้วยด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ ซึ่งสิริกร มณีรินทร์ (2548 : 5) ได้เสนอแนวทางการดำเนินการว่าเป็นการจัดหลักสูตรสถานศึกษา การเตรียมกิจกรรมนักเรียน การจัดสภาพด้านกายภาพของสถานศึกษา และการจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ และแนวคิดเบื้องต้นของการจัดสภาพในสถานศึกษาที่เหมาะสมในด้านต่าง ๆ มีดังนี้

สภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านกายภาพ จากแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนในอุดมคติ ได้กำหนดให้มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการ

เรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนอย่างมีความสุข คือมุ่งเน้นการเรียนรู้ตามธรรมชาติ นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาใช้ในการพัฒนาผู้เรียน ภาพอันงดงามของโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นอีกภาพหนึ่งที่สะท้อนถึงการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลักไตรสิกขา มาใช้ในการพัฒนาผู้เรียนและแสดงถึงความพยายามนำหลักพุทธธรรมต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารและจัดการศึกษาอย่างชัดเจนโดยให้มีรูปแบบที่หลากหลาย ตามความเหมาะสมของสถานศึกษาที่จะพัฒนาผู้เรียนได้อย่างดีที่สุด พร้อมกับสร้างสรรค์สภาพการดำเนินงานที่ผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนมีความสุขและได้พัฒนาสู่ชีวิตและสังคมที่ดีงามควบคู่กันไป สภาพด้านกายภาพของสถานศึกษาโดยทั่วไปนั้นเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญต่อการเรียนรู้ ในพระพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกันมีการให้ความสำคัญกับสภาพด้านกายภาพ ดังจะเห็นได้จากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้มาก กล่าวคือ เหตุการณ์ในพระพุทธศาสนาหลายตอน เน้นถึงความสำคัญของสถานที่และบรรยากาศ (กระทรวงศึกษาธิการ 2546 : 50) เช่น

1. ทรงเจริญอานาปานสติกรรมฐานเมื่อมีพระชนมายุ 7 พรรษา ณ ใต้ต้นหว้าในบรรยากาศที่เงียบสงบ

2. ทรงเลือกสถานที่ที่ใกล้ชิดธรรมชาติและชุมชนสำหรับบำเพ็ญเพียร

3. เมื่อตรัสรู้แล้วทรงเปลี่ยนสถานที่จากที่ตรัสรู้ไปประทับใต้ต้นไทรและต้นอื่นๆ

4. ทรงกำหนดเรื่องความสะอาดความมีระเบียบไว้ในพระวินัยปิฎกว่าด้วย เสนาสนวัตร และเสนสนขันธกะ

5. ทรงแสดงภาวะที่เอื้อ เกื้อกูล เหมาะสม สะดวกสบายของสภาพแวดล้อม ซึ่งประมวลกันไว้ 7 ประการ คือ สัปปายะ 7 ดังนั้นโรงเรียนวิถีพุทธจึงกำหนดให้มีสภาพด้านกายภาพตามหลักธรรม สัปปายะ 7 ซึ่งหมายถึง สิ่งที่สบาย สิ่งที่เหมาะสม สิ่งที่เกื้อกูล ช่วยสนับสนุนการเจริญภาวนาให้บังเกิดผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่นไม่เสื่อมถอยนั่นเอง สภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านกายภาพจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่ง

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 11-14) จึงได้กำหนดแนวทางให้สถานศึกษาได้ใช้หลักพุทธธรรมจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรโตโฆสะ) ที่เป็นกัลยาณมิตรเอื้อในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถีวัฒนธรรมแสวงปัญญา ดังนี้

1. อาวาสสัปปายะ หมายถึง อาคารสถานที่เหมาะสม เพียงพอ

2. โคจรสัปปายะ หมายถึง แหล่งเรียนรู้ อุปกรณ์ทันสมัย ตรงตามความต้องการ

3. ภัสสสัปปายะ หมายถึง บรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

4. ปุคคลสัปปายะ หมายถึง บุคลากรดี เป็นแบบอย่างที่ดี

5. โภชนสัปปายะ หมายถึง โภชนาการดี ส่งเสริมสุขภาพพลานามัย

6. อุตุสัปปายะ หมายถึง อากาศดี โปร่ง สบาย ไม่มีมุมอับ ไร้ฝุ่น ไร้มลภาวะ

7. อิริยาปถสัปปายะ หมายถึง กิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียนเหมาะสมกับผู้เรียน

สภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านกายภาพสถานศึกษาสามารถดำเนินการได้ดังนี้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 2548 : 7)

1. จัดประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียนและประจำห้องเรียนอย่างเหมาะสม ได้แก่

1.1 จัดสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียนอย่างเหมาะสม

1.2 มีสัญลักษณ์ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ประจำห้องเรียน

1.3 มีห้องจริยธรรมหรือห้องพระพุทธศาสนา

2. มีป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญ คุณธรรม จริยธรรม โดยทั่วไปในบริเวณโรงเรียน ได้แก่

2.1 มีป้ายคติธรรมติดตามห้องเรียนหรืออาคารเรียน

2.2 มีป้ายคำขวัญ คุณธรรม จริยธรรมโดยทั่วในบริเวณโรงเรียน

2.3 มีป้ายนิเทศให้ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ

3. สภาพโรงเรียนสะอาด ปลอดภัย สงบ ร่มรื่น เรียบง่าย ใกล้ชิดธรรมชาติ ได้แก่

3.1 โรงเรียนมีสาธารณูปโภคเพียงพอตามความจำเป็น

3.2 ห้องเรียนสะอาด เป็นระเบียบ เหมาะสมต่อกิจกรรมการเรียนรู้ โดยนักเรียนมีส่วนร่วม

3.3 สภาพโรงเรียนสะอาด ปลอดภัย ร่มรื่น สวยงาม ถูกสุขลักษณะ โดยการมีส่วนร่วมของนักเรียนและบุคลากรในโรงเรียน

3.4 โรงเรียนมีกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

4. บริเวณโรงเรียนปราศจากสิ่งเสพติดอบายมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด ได้แก่

4.1 โรงเรียนไม่มีมุมอับ หรือแหล่งมั่วสุม มีบริเวณให้นักเรียนได้ออกกำลังกายอย่างเหมาะสมและปลอดภัย

4.2 โรงเรียนมีกิจกรรมส่งเสริมนักเรียนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ห่างไกลยาเสพติด

4.3 โรงเรียนมีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

4.4 โรงเรียนมีมาตรการเพื่อให้โรงเรียนปลอดจากสิ่งเสพติด อบายมุข และสิ่งมอมเมาต่างๆ โดยผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วม

เมื่อโรงเรียนพัฒนาสู่วิถีพุทธและได้พัฒนาจนเป็นโรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจน จะสังเกตได้ถึงความเปลี่ยนแปลงและประโยชน์อันมากมายที่เกิดตามมา ที่เปี่ยมไปด้วยความงดงามและคุณค่าได้แก่ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรีเขต 1 2548 : 8-9)

1. นักเรียนได้รับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่างๆ อย่างชัดเจนพร้อมกับการพัฒนาปัญญาและด้านอื่นๆ การพัฒนาที่จะให้เป็นคน ดี เก่ง และมีความสุขพร้อม ๆ กันที่ว่ายากจะไม่ยากสำหรับโรงเรียนวิถีพุทธ

2. การพัฒนาผู้เรียนที่เกิดขึ้นชัดเจนจะเป็นที่ชื่นชอบและชื่นชมของทั้งผู้ปกครอง ครูอาจารย์ และชุมชนที่ได้รับทราบ อีกการยอมรับและความร่วมมือช่วยเหลือจะเกิดขึ้นอย่างทวีคูณ

3. สภาพแวดล้อมและบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ของโรงเรียนจะดีขึ้นมากในลักษณะที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาผู้เรียนรอบด้านทั้งศีล สมาธิ และปัญญา ผู้คนที่เกี่ยวข้องล้วนเป็นกัลยาณมิตรแก่กันและกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อนักเรียน

4. บุคลากรในโรงเรียนพัฒนาตนเองทั้งวิถีการทำงานและวิถีชีวิต ทำให้สภาพการทำงาน มีความสุข มีคุณค่าเพิ่มชีวิตส่วนตัวพัฒนาสู่ความสะอาด สว่าง สงบชัดเจน เพราะความเป็นวิถีพุทธช่วยกล่อมเกลา

5. โรงเรียน โดย ครู ผู้บริหาร บุคลากร และนักเรียน เป็นแบบอย่างต่อสังคม อีกเป็นพลังการพัฒนาสังคมวงกว้างให้ดีงามยิ่งๆ ขึ้นได้

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่าสภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านกายภาพนั้น เป็นการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาในการพัฒนาสภาพแวดล้อมให้มีความสะอาด สงบ ร่มรื่น นักเรียนพักผ่อนได้อย่างปลอดภัย สถานศึกษาและชุมชนปราศจากสิ่งเสพติด อบายมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด มีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้นักเรียนรู้ และเข้าใจเหตุผลตามหลัก ศีล สมาธิ และปัญญา อาคารสถานที่จัดให้มีที่ประดิษฐานพระพุทธรูปพระจำห้องเรียนหรือประจำโรงเรียนและมีป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญ คุณธรรม จริยธรรม ห้องเรียนและแหล่งเรียนรู้ ส่งเสริมนักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ จัดกิจกรรมการรับผิดชอบดูแลห้องเรียนและแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนนั่นเอง

สภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต สภาพปกติสถานศึกษาทุกแห่งจะมีกิจกรรมต่างๆ หลากหลายโดยมีเป้าหมายคือ การพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งสรุปเป็นหลักการใหญ่ๆ คือ ดี เก่ง มีความสุข และมีความเป็นไทย ซึ่งสอดคล้องกันอยู่แล้วกับเป้าหมายการพัฒนาในพระพุทธศาสนาคือ ภาวนา 4

ดังนั้นในเบื้องต้นโรงเรียนวิถีพุทธจึง ควรดำเนินการโดยเน้นคุณค่าของพระพุทธศาสนา ซึ่งแฝงอยู่ในกิจกรรมต่างๆ ให้โดดเด่นชัดเจนยิ่งขึ้น (เมตตา ภิรมย์ภักดิ์ 2548 : 14)

สภาพโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิตนั้นเป็นการปฏิบัติอย่างบูรณาการทั้ง ศีล สมาธิ และปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของการกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อเป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิต ซึ่งสถานศึกษาอาจจัดกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือในโอกาสต่างๆ เป็นภาพรวมทั้งสถานศึกษา เพื่อให้นักเรียนได้ซึมซับ นำไปสู่การมีพฤติกรรมถาวรที่พึงประสงค์ ดังนั้นโรงเรียนวิถีพุทธจึงควรจัดวางกิจกรรมต่างๆ อย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและเป็นวิถีชีวิต สามารถสรุปสภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิตที่สถานศึกษาควรปฏิบัติได้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 2547 : 34-36) ดังนี้

1. ฝึกฝนอบรมให้เกิดการกิน อยู่ ดู ฟังเป็น (รู้เข้าใจเหตุผลและได้ประโยชน์ตามคุณค่าแท้ตามหลักไตรสิกขา) ดังนี้

1.1 โรงเรียนมีโครงการ/กิจกรรมฝึกการกิน อยู่ ดู ฟัง ของนักเรียน

1.2 โรงเรียนฝึกอบรมให้นักเรียน กิน อยู่ ดู ฟัง อย่างมีสติและใช้ปัญญาจนเป็นนิสัย

1.3 โรงเรียนฝึกอบรมให้นักเรียนบริโภคปัจจัย 4 ด้วยปัญญาและอย่างพอดี ไม่เกิดโทษหรือความเสียหายแก่ตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม

2. ส่งเสริมกิจกรรมการรับผิดชอบดูแลรักษาพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย ดังนี้

2.1 โรงเรียนกำหนดบทบาท หน้าที่ความรับผิดชอบของนักเรียนในการดูแลรักษาพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนอย่างชัดเจน

2.2 โรงเรียนจัดกิจกรรมรณรงค์เพื่อรักษาความสะอาดและสภาพแวดล้อมของโรงเรียนอย่างน้อยภาคเรียนละ 2 ครั้ง

2.3 โรงเรียนจัดกิจกรรมรณรงค์เพื่อรักษาความสะอาดและสภาพแวดล้อมรอบๆ โรงเรียนอย่างน้อย ภาคเรียนละ 1 ครั้ง

3. จัดกิจกรรมส่งเสริมการระลึกและศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นประจำ และในโอกาสสำคัญอย่างต่อเนื่องเป็นวิถีชีวิต ดังนี้

3.1 โรงเรียนมีกิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์ ที่เตือนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัย เหมาะสมกับวัยของนักเรียน

3.2 โรงเรียนมีกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น แข่งขันตอบปัญหาธรรมะ การสอนธรรมศึกษา ค่ายพุทธบุตร ฯลฯ

3.3 โรงเรียนนำนักเรียนร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่วัดจัดขึ้นเป็นประจำ

4. ส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมและเห็นคุณค่าในการรักษาและสืบต่อพระพุทธศาสนา ดังนี้

4.1 โรงเรียนจัดกิจกรรมเผยแพร่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เช่น กิจกรรมเสียงตามสาย จดหมายข่าว ฯลฯ

4.2 โรงเรียนมีโครงการรักษาและสืบต่อพระพุทธศาสนา เช่น การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน กิจกรรมค่ายพุทธบุตร พุทธธรรม การสอบธรรมศึกษา ฯลฯ

4.3 โรงเรียนสนับสนุนการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเพื่อให้นักเรียนได้สำรวจ ค้นคว้า ศึกษาเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา โบราณสถาน ประวัติพระสงฆ์ ฯลฯ ในท้องถิ่น

4.4 โรงเรียนจัดกิจกรรมประชุมสัมมนาหรือสนทนาธรรม โดยเชิญวิทยากรผู้รู้และร่วมอภิปรายกับผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองเป็นประจำ

4.5 โรงเรียนจัดกิจกรรมรณรงค์ให้ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียนและชุมชนมีจิตสำนึกในการปกป้องและสืบต่อพระพุทธศาสนา

นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต โดยมีกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ (กระทรวงศึกษาธิการ 2546 : 42-44) ดังนี้

1. กิจกรรมเนื้อหาสาระหลักสูตร
   - 1.1 พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
   - 1.2 ประกวดมารยาทชาวพุทธ
   - 1.3 กิจกรรมค่ายพุทธบุตร (ตามสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา)
   - 1.4 กิจกรรมบริหารจิต เจริญปัญญา
   - 1.5 เรียนธรรมศึกษา / สอบธรรมศึกษา
   - 1.6 บรรพชาสามเณรฤดูร้อน
2. กิจกรรมประจำวัน / สัปดาห์
   - 2.1 กิจกรรมหน้าเสาธง
     - 2.1.1 กิจกรรมที่กระทำเพื่อรำลึกถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (ก่อนเคารพธงชาติ)
     - 2.1.2 กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ แผ่เมตตาและสงบนิ่ง (สมาธิ)
     - 2.1.3 กิจกรรมพุทธสุภาษิตวันละบท

2.1.4 กิจกรรมน้องไหว้พี่

2.1.5 กิจกรรมเดินแถวเข้าห้องเรียนอย่างมีสติ เช่น เดินพร้อมท่องคติธรรมขณะเข้าห้อง

2.2 กิจกรรมความดีระหว่างวัน

2.2.1 กิจกรรมเดินอย่างมีสติก่อนเข้าโรงอาหาร

2.2.2 กิจกรรมกล่าวคำพิจารณาอาหารก่อนการรับประทานอาหาร

2.2.3 กิจกรรมรับประทานอาหารอย่างมีสติ เช่น มีกติกาว่าไม่ดัง ไม่หกไม่เหลือ

2.2.4 กิจกรรมขอบคุณหลังรับประทานอาหาร

2.2.5 กิจกรรมนั่งสมาธิ 1 นาที ก่อนเรียน (อาจให้นักเรียนทำพร้อมกันหน้าห้องเรียน)

2.3 กิจกรรมก่อนเลิกเรียน

2.3.1 กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์

2.3.2 กิจกรรมรำลึกถึงพระคุณของผู้มีพระคุณ

2.3.3 กิจกรรมท่องอาขยานสร้างสมาธิ

2.4 กิจกรรมประจำสัปดาห์

2.4.1 กิจกรรมสวดมนต์สรภัญญะประจำสัปดาห์

2.4.2 กิจกรรมทำบุญตักบาตรประจำสัปดาห์ (อาจทำในวันพระหรือวันที่สถานศึกษากำหนด)

3. กิจกรรมเนื่องในโอกาสสำคัญทางพระพุทธศาสนา

3.1 กิจกรรมวันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา และวันอัฏฐมีบูชา

3.1.1 กิจกรรมทำบุญ ตักบาตรบริเวณสนามของสถานศึกษา

3.1.2 กิจกรรมฟังพระเทศน์ (โดยนักเรียนเป็นผู้ดำเนินพิธีกรรม)

3.1.3 กิจกรรมเวียนเทียนที่วัด หรือในสถานศึกษา

3.2 กิจกรรมหล่อเทียนพรรษา และแห่เทียนพรรษา

3.3 กิจกรรมจัดบรรยากาศวันสำคัญทางศาสนาโดยประดับธงทิวสีเหลือง เชิญธงธรรมจักร ธงฉัพพรรณรังสี และเปิดเพลงธรรมะทางวิทยุของสถานศึกษา (เสียงตามสาย)

4. กิจกรรมพิเศษอื่นๆ

4.1 กิจกรรมไขปัญหาธรรม

4.2 กิจกรรมวันสำคัญของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

4.3 กิจกรรมการประเมินผลการทำความดี

4.4 กิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ทำความดี

4.5 กิจกรรมอาสาตาวิเศษ (มีผู้สังเกตพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรม)

4.6 กิจกรรมบันทึกความดีของผู้ปฏิบัติธรรม

4.7 กิจกรรมต้นไม้พูดได้ (เน้นคติธรรม)

4.8 กิจกรรมจัดนิทรรศการผลงานทางพระพุทธศาสนา

4.9 กิจกรรมการกำหนดทักษะและความรู้ทางพระพุทธศาสนา

ณฐดล โกมลสิงห์ (2550 : 47) ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมวิถีชีวิต ประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือในโอกาสต่าง ๆ เป็นภาพรวมทั้งสถานศึกษา ที่เป็นการปฏิบัติบูรณาการทั้ง ศีล สมาธิ และปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของการกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อเป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิต โดยมีกิจกรรมตัวอย่างดังนี้

1. มีกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระ ก่อนเข้าเรียนและก่อนเลิกเรียนประจำวัน (เพื่อใกล้ชิดศาสนา)

2. มีกิจกรรมรับศีล หรือทบทวนศีลทุกวัน อาจเป็นบทกลอนหรือเพลงเช่นเดียวกับกิจกรรมแผ่เมตตา (เพื่อให้ตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข)

3. มีกิจกรรมทำสมาธิรูปแบบต่าง เช่น นั่งสมาธิ ท่องอาขยานเพื่อสมาธิ สวดมนต์สร้างสมาธิ หรือทำสมาธิเคลื่อนไหวอื่น ๆ เป็นประจำวันหรือก่อนเรียน (เพื่อพัฒนาสมาธิ)

4. มีกิจกรรมพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหารกลางวัน (เพื่อให้กินเป็น กินอย่างมีสติ มีปัญญา รู้เข้าใจ)

5. มีกิจกรรมอาสาตาวิเศษปฏิบัติวินัยหรือศีล (เพื่อให้อยู่เป็น อยู่อย่างสงบสุข)

6. มีกิจกรรมประเมินผลการปฏิบัติธรรม (ศีล สมาธิ ปัญญา) ประจำวัน (เพื่อให้อยู่เป็น)

7. มีการสวดมนต์ ฟังธรรมประจำสัปดาห์หรือในวันพระ (เพื่อพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา)

8. มีกิจกรรมการบันทึกและยกย่องการปฏิบัติธรรม (เน้นย้ำและเสริมแรงการทำความดี)

9. ทุกห้องเรียนมีการกำหนดข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน โดยเข้าใจเหตุผลและประโยชน์ที่มีต่อการอยู่ร่วมกัน (พัฒนาศีล วินัย ด้วยปัญญา)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าสภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต คือ การดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธใน ด้านการจัดกิจกรรมวิถีชีวิต กิจกรรมประจำวัน กิจกรรมประจำสัปดาห์หรือในโอกาสต่างๆ เป็นภาพรวมทั้งสถานศึกษา ได้แก่ กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น การแข่งขันตอบปัญหาธรรมะ การสอนธรรมศึกษา การเข้าค่ายพุทธบุตร การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการทำความดีระหว่างกัน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมและจริยธรรม การกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาโดยให้นักเรียนเป็นผู้ดำเนินพิธีกรรมด้วยตนเอง การส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่หน่วยงานต่างๆ จัดขึ้นและจัดให้มีนิทรรศการผลงานทางด้านพระพุทธศาสนาของนักเรียน และสถานศึกษาร่วมกับชุมชนจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเนื่องในโอกาสสำคัญต่างๆ จัดให้นักเรียนไปร่วมกิจกรรมที่วัดหรือศาสนสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำของโรงเรียน และจัดกิจกรรมรณรงค์สร้างจิตสำนึกในการสืบต่อพระพุทธศาสนาต่อไป

สภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านการเรียนการสอน สถานศึกษามีการจัดหลักสูตรสถานศึกษาหรือจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนด้วยหลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ (กระทรวงศึกษาธิการ 2547 : 15-21) เช่น

1. หลักสูตรสถานศึกษามีการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ที่สะท้อนการพัฒนาไตรสิกขาไปพร้อม ๆ กัน

2. การจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกชั้นให้มีการบูรณาการพุทธธรรมในการเรียนรู้และปฏิบัติการจัดการเรียนรู้แต่ละครั้ง นำพุทธธรรมมาเป็นฐานในการติด หรือเป็นเกณฑ์ตรวจสอบการเรียนรู้การปฏิบัติ หรือเชื่อมโยงการเรียนรู้สู่หลักธรรมในการพัฒนาตนเองและผู้อื่น

3. ประสานร่วมมือกับวัด / คณะสงฆ์ในการจัดการเรียนรู้ ทั้งสาระพระพุทธศาสนาและกลุ่มสาระหรือกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาในบริบทต่าง ๆ

ทั้งนี้กระบวนการจัดการเรียนรู้ควรมีลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” โดยนักเรียนมีกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาทั้งด้านกาย (กายภาวนา) ด้านความประพฤติ (สีลภาวนา) ด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) และด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยมุ่งให้นักเรียนมีคุณลักษณะ “กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตนและสังคมโดยไม่เบียดเบียนผู้ใดและเกื้อกูลในการพัฒนา วัฒนธรรมแสวงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตา เช่น “การกิน อยู่ เป็น” เพื่อยังประโยชน์ในการ

ดำรงชีวิตที่อยู่ได้เหมาะสมเป็นไปตามคุณค่าแท้หรือ “การดู ฟัง เป็น” เพื่อเน้นประโยชน์ในการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญา

ดังนั้นเมื่อนำมาบูรณาการเป็นองค์รวม ซึ่งสัมพันธ์กันเป็นระบบแห่งการดำเนินชีวิตของเราที่อยู่อย่างถูกต้องดีงาม ทั้งได้ประโยชน์และมีความสุขนั่นเอง (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) 2547 : 33) ส่วนสภาพการจัดกรเรียนการสอนของโรงเรียนวิถีพุทธแบบอินเดียในโรงเรียน Panchasila Public School เมืองคยา รัฐพิหาร เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก มีนักเรียน 240 คน ทุกคนนับถือศาสนาพุทธ การสอนในห้องเรียนจะไม่สอนแต่ทฤษฎี แต่จะกระตุ้นให้เด็กปฏิบัติด้วยการนำหลักพุทธธรรมที่สอนให้ทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจบริสุทธิ์ จึงถูกปลูกฝังให้แก่เด็ก ๆ อย่างสม่ำเสมอผ่านการปฏิบัติจริง โดยเฉพาะการทำความดี เช่น การปัดกวาดห้องเรียน นำขยะไปทิ้ง มความสามัคคี ตั้งใจเรียน เคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ รู้จักการให้ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ หรือการสวดมนต์ภาวนา รวมทั้งเมื่อกลับไปบ้านก็ต้องรู้จักช่วยเหลืองานบ้าน (ทีมการศึกษา 2547 : 34)

สภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านการเรียนการสอนนั้นเป็นสิ่งที่สนับสนุนการปฏิรูปการศึกษาในทุกด้านโดยการดำเนินงานนั้นเริ่มตั้งแต่กำหนดให้สถานศึกษามีการจัดหลักสูตรสถานศึกษา หรือจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนด้วยหลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอใการจัดสภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านการเรียนการสอนนั้นกระบวนการจัดการเรียนรู้ควรมีลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดูอยู่ให้เห็น” โดยนักเรียนมีกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาทั้งด้านกาย (กายภาวนา) ด้านความประพฤติ (ศีลภาวนา) ด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) และด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยมุ่งให้นักเรียนมีคุณลักษณะ “กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตนและสังคมโดยไม่เบียดเบียนผู้ใด และเกื้อกูลในการพัฒนาวัฒนธรรมแสวงปัญญา และวัฒนธรรมเมตตา เช่น “การกินอยู่เป็น” เพื่อยังประโยชน์ในการดำรงชีวิตที่อยู่ได้เหมาะสมเป็นไปตามคุณค่าแท้ หรือ “การดู ฟัง เป็น” เพื่อเน้นประโยชน์ในการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญา

แสงระวี เทพรอด (2542 : 39) กล่าวว่า พระพุทธศาสนามองมนุษย์ทุกคนว่าเป็น “เวไนยสัตว์” ที่มีศักยภาพในตัวเองที่จะพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรมให้สูงขึ้น ตามลำดับจนบรรลุเป้าหมายสูงสุดแห่งชีวิตได้ แนวทางปลูกฝังนั้น พระพุทธศาสนายอมรับทั้งอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและการใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผล ว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลเหล่านั้นองค์ประกอบทั้งสองนี้เสริมหรือเกื้อหนุนกันประสานกันด้วยดี การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม จึงเป็นไปด้วยดี โดยองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการคือ

1. ปรโตโฆสะ สิ่งแวดล้อมภายนอก หมายถึงสิ่งแวดล้อมทางสังคมทั่วไปที่ดีที่เกื้อกูลแก่การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในที่นี้เน้นไปที่ “กัลยาณมิตร” คือผู้คอยให้คำแนะนำที่ดี

เช่น บิดา มารดา ครู อาจารย์ และท่านผู้รู้ทั้งหลาย เด็กที่มีปรโตโฆสะที่ดีพร้อมจะก้าวหน้าทางคุณธรรม จริยธรรมมากกว่าเด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวย

2. โยนิโสมนสิการ การรู้จักใช้ปัญญาพิจารณาหาเหตุผลใช้ความคิดถูกวิธี รู้จักคิด คือ คิดแยกแยะและสืบสาวหาต้นตอ ตามหลักความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยต่างๆ พูดให้เข้าใจง่าย คือ คิดเป็น แก้ปัญหาเป็นการสร้างคุณธรรม จริยธรรมทางพระพุทธศาสนาจะต้องมีหลักการเพื่อการพัฒนาเด็กคือผู้เรียนวิชาพระพุทธศาสนา

ซึ่งหลักการทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาเด็ก (ทิศนา แขมมณี และคนอื่นๆ 2536 : 37-39) มีดังนี้

1. มนุษย์ประกอบด้วยรูปและนาม การพัฒนาเด็กจึงต้องพัฒนาทางทั้งทางกายและจิตไปพร้อม ๆ กัน อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน จึงจะสามารถวางพื้นฐานที่ดีให้แก่เด็ก เพื่อนำไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

2. มนุษย์แต่ละคนมีความแตกต่างกันมาแต่กำเนิดโดยผลแห่งกรรม แต่ทุกคนมีศักยภาพที่สามารถสร้างเสริมให้พัฒนาได้ โดยอาศัยเหตุปัจจัยที่มีผลต่อกันและกัน การจัดสิ่งแวดล้อมเอื้อต่อการเรียนรู้ สามารถช่วยให้เด็กมีโอกาสได้พัฒนาศักยภาพของตน

3. คุณธรรมเป็นพื้นฐานทางจิตใจอันนำไปสู่การกระทำ การปลูกฝังคุณธรรมอบรมบ่มนิสัยให้เด็กมีความคิดความเห็นที่ถูกต้อง จะนำเด็กไปสู่การกระทำที่ชอบธรรมและถูกต้อง

4. การปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เด็กตั้งแต่วัยเยาว์โดยให้ปฏิบัติตามโอวาท 3 ประการ ได้แก่ การรักษาศีล การประพฤติธรรม และการทำจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาด จะช่วยให้เด็กพัฒนาคุณธรรมขึ้นในตนเองอย่างได้ผล

5. การปลูกฝังคุณธรรมในเรื่อง การมีวินัย มีสติ กตัญญู เมตตา อดทน ซื่อสัตย์ ประหยัด ขยัน และไม่เห็นแก่ตัว เป็นการช่วยพัฒนาจิตใจให้มีคุณภาพมากขึ้น

6. สัปปุริสธรรม 7 อันได้แก่ การรู้จักตน รู้จักคิด รู้จักเหตุผล รู้จักประมาณ รู้จักเวลา รู้จักบุคคลและรู้จักชุมชน เป็นหลักธรรมที่ควรฝึกฝนให้เด็กเพื่อการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม

7. การปลูกฝังคุณธรรมแก่เด็ก จำเป็นต้องคำนึงถึงอุปนิสัยและพื้นฐานของผู้เรียน และใช้กลวิธีการสอนที่หลากหลายผสมผสานกัน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

8. การเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นวิธีการสอนที่ได้ผลอย่างยิ่งในการปลูกฝังคุณธรรมแก่เด็ก ครู จึงจำเป็นต้องทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก

9. การบริหารจิตให้บริสุทธิ์ ลดละอกุศลเป็นการเพิ่มสมรรถภาพของจิต การฝึกสมาธิเพื่อช่วยให้จิตมีความบริสุทธิ์ จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาเด็ก

10. ธรรมะคือหน้าที่ ทุกคนต้องทำหน้าที่และรับผิดชอบตามบทบาทของตน เช่น บทบาทพ่อแม่ ลูก ผู้ดูแลเด็ก และครู หลักธรรมะว่าด้วยทิศ 6 จะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ที่จะสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในฐานะที่ตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

11. ความพอดีหรือทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) เป็นหลักธรรมที่ควรนำมาฝึกฝนและปฏิบัติ เพราะเป็นหลักธรรมที่ช่วยนำบุคคลให้ไปสู่ความสำเร็จอย่างพอเหมาะพอดี

12. ปัญญาเกิดขึ้นได้จากการสดับรับฟัง การศึกษาเล่าเรียน (สุตมยปัญญา) ในการพัฒนาเด็ก จึงควรจัดประสบการณ์ตรงทางประสาทสัมผัส คือ ตา หู จมูก ลิ้น และส่วนต่างๆ ของร่างกายให้เด็กได้หัดสำรวจ สังเกต สัมผัส ด้วยตนเอง โดยมีผู้ใหญ่คอยแนะนำสั่งสอนด้วยความรัก ความใคร่และความเอาใจใส่

13. ปัญญาเกิดขึ้นได้จากการคิดพิจารณาหาเหตุผล (จินตามยปัญญา) ในการพัฒนาเด็ก จึงควรจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสถานการณ์จำลองให้เด็กได้นำประสบการณ์ตรงมาคิดพิจารณา ฝึกการเลือกตัดสินใจ และการปรับตัวโดยจัดวิธีการให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก

14. ปัญญาเกิดขึ้นได้จากการฝึกฝนอบรม และลงมือปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ (ภาวนามยปัญญา) ในการพัฒนาเด็ก จึงควรให้เด็กได้ฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในกิจกรรมการเล่น กิจกรรมการเรียนรู้ และกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน

15. การสร้างศรัทธาอันเป็นองค์ประกอบนำไปสู่การพัฒนาปัญญา ต้องอาศัยปัจจัยภายนอก (ปรโตโฆสะ) อันได้แก่ สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร การสร้างและส่งเสริมปัจจัยทั้ง 2 จึงเป็นสิ่งจำเป็น

16. การพัฒนาปัญญาให้เกิดขึ้น ต้องอาศัยปัจจัยภายในคือ โยนิโสมนสิการ หรือการรู้จักคิดโดยแยบคาย การฝึกฝนให้ผู้เรียนรู้จักคิดอย่างถูกวิธี จึงเป็นสิ่งจำเป็น

17. กระบวนการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ 4 สามารถช่วยให้บุคคลเกิดปัญญาสามารถหลุดพ้นจากภาวะทุกข์ กระบวนการแก้ปัญหาดังกล่าวจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการดำรงชีวิตซึ่งควรฝึกฝนให้แก่ผู้เรียน

18. หลักธรรมในพหูสูตมีองค์ 5 เป็นหลักธรรมที่ควรฝึกฝนให้แก่ผู้เรียนเพราะสามารถช่วยผู้เรียนให้เกิดปัญญาอย่างแท้จริงและถูกต้องได้

กรมวิชาการ (2544 : 2-16) ได้กำหนดให้มีการสอนพระพุทธศาสนาเพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ว่าเป็นหนึ่งในสาระการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานปีพุทธศักราช 2544 ซึ่งสาระการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมนี้ เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ต้องเรียนต่อเนื่องตลอด 12 ปี ตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

สิริมา กลิ่นกุหลาบ (2546 : 53) กล่าวว่า กลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ออกแบบมาเพื่อส่งเสริมศักยภาพการเป็นคนดีให้แก่ผู้เรียน จำเป็นต้องพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความเจริญงอกงามในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ด้านความรู้ ให้ความรู้แก่ผู้เรียนในเนื้อหา ความคิดรวบยอดและหลักการสำคัญของวิชาการต่างๆ ในสาขาตามขอบเขตที่กำหนดไว้ในแต่ละระดับชั้นในลักษณะบูรณาการ

2. ด้านทักษะกระบวนการ ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาให้เกิดทักษะและกระบวนการต่างๆ

3. ด้านเจตคติและค่านิยม เกี่ยวกับประชาธิปไตยและความเป็นมนุษย์ทำให้สามารถนำทักษะกระบวนการมาใช้ประกอบการตัดสินใจได้อย่างรอบคอบ ในการดำเนินชีวิตและการมีส่วนร่วมในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาในฐานะพลเมืองดี ตลอดจนการนำความรู้ทางจริยธรรม หลักธรรมศาสนา มาพัฒนาตนเองและสังคม ทำให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างเป็นสุข

ประสาร ทองภักดี (2526 : 41) กล่าวว่า การสอนวิชาพระพุทธศาสนา หรือการสอนให้ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่นับว่าได้ผลดีที่สุดคือ วิธีการที่พระพุทธองค์ทรงเผยแพร่พระธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้แก่ประชาชนทุกหมู่เหล่า ซึ่งจะเห็นได้ว่าพระธรรมที่ทรงรู้แจ้งด้วยพระองค์เองนั้นเป็นแก่นสารมีสาระอันลึกซึ้ง แต่พระพุทธองค์ก็ทรงเทศนาสั่งสอนให้ทุกคนทุกวรรณะ คนนอกศาสนา หันมาเลื่อมใส เข้าใจและปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนาอย่างสิ้นเชิง วิธีสอนพระพุทธศาสนาตามแนวพุทธศาสตร์หรือพุทธวิธีสอนของพระองค์เน้นการคิดใคร่ครวญไตร่ตรองด้วยเหตุผล แล้วฝึกปฏิบัติให้เห็นจริงด้วยตนเอง พระพุทธศาสนาจึงแพร่หลายไปได้อย่างกว้างขวาง

ดังนั้นพุทธวิธีสอนจึงเป็นเรื่องที่ครูปัจจุบันควรสนใจศึกษา พุทธวิธีสอนที่พระพุทธองค์ทรงใช้สอนอย่างหลากหลายตามแต่ระดับสติปัญญาของผู้เรียนเท่าที่รวบรวมได้ (ไพรัตน์ ญาติฉิมพลี 2540 : 11) มีดังนี้

1. ทรงใช้วิธีเอกังสลักษณะ คือ ทรงแสดงยืนยันไปข้างเดียว เช่น ดีมีผลเป็นสุข ชั่วมีผลเป็นทุกข์ แน่นอนไม่มีอย่างอื่น

2. ทรงสอนโดยวิธีภัชชลักษณะ คือ ทรงแยกประเด็นให้เห็นชัดเจน

3. ทรงสอนโดยวิธีปุจฉาลักษณะ คือ ทรงย้อนถามเสียก่อนแล้วจึงสอน

4. ทรงสอนโดยฐปนลักษณะ คือ พักปัญหาไว้ไม่ทรงพยากรณ์ เพราะเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์ หรือยังไม่ถึงเวลา

5. ทรงสอนโดยวิธีอุปมาลักษณะ คือ สอนแบบเปรียบเทียบให้เห็นจริง (วศิน อินทสระ 2534 : 22-37)

6. ทรงสอนตามความสนใจของผู้เรียน

7. ทรงสอนตามลำดับความลึกซึ้งจากง่ายไปหายาก

8. ทรงใช้วิธีตอบปัญหาแบบต่าง ๆ

9. ทรงสอนโดยทำตัวอย่างให้ดู พระพุทธองค์ทรงปฏิบัติดีปฏิบัติชอบให้เป็นแบบอย่างแก่สาวกทั้งหลาย ไม่ยอมให้ความโลภ ความโกรธ ความหลงมามีอำนาจเหนือพระพุทธองค์ทรงจูงใจให้สาวกถือเอาพระองค์เป็นแบบอย่างในความเพียรนั่นเอง

10. ทรงสอนโดยใช้อุปกรณ์ เช่น ดอกบัว น้ำ ผ้า ฯลฯ เช่น เรื่องภิกษุจุลบัณฑิกพระอรหันต์ภิกษุผู้พี่ชายจะสั่งสอนอย่างไรก็ไม่จดจำ ไม่ได้ผล เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบจึงทรงส่งผ้าขาวสะอาดผืนหนึ่งให้ลูกคลำนานๆ จนผ้าสีคล้ำลงจนเห็นได้ชัดเจน ทำให้ภิกษุจุลบัณฑิกเข้าใจว่าจิตนั้นสกปรกได้เพราะสิ่งภายนอก จึงบรรลุธรรมในที่สุด

11. ทรงสั่งสอนโดยใช้วาจาประกอบด้วยพระองค์ 9 คือ

11.1 สอนให้เข้าใจจากการฟัง (สุตตะ)

11.2 สอนร้อยแก้วแล้วแทรกด้วยบทกวี (เคยยะ)

11.3 สอนร้อยแก้วล้วนๆ (เวรยากรณ)

11.4 สอนเป็นบทกวีล้วนๆ (คาถา) เช่น คาถาธรรมบท

11.5 สอนด้วยการเปล่งวาจาเป็นคติ (อุทาน)

11.6 สอนโดยอ้างอิงคำพูดที่เคยพูดกันไว้ก่อนแล้ว (อิติวุตตกะ)

11.7 สอนโดยวิธีเล่านิยายประกอบหลักธรรม (ชาดก)

11.8 สอนเรื่องแปลกน่าอัศจรรย์ (อันภูตธรรม)

11.9 สอนเรื่องที่ต้องใช้สติปัญญาชั้นสูงในการขบคิด (เวทัลละ)

12. ทรงสอนด้วยวิธีซักถาม ให้ยอมรับหรือเห็นจริงด้วยตนเอง เพื่อทดสอบความเข้าใจและเปิดทางให้ผู้อื่นคัดค้าน

13. ทรงสอนโดยใช้เรื่องราวที่ผู้ฟังเข้าใจดีแล้ว เพื่อเป็นเครื่องนำไปสู่ธรรมะ เช่น ทรงสอนชฎิลผู้คุ้นเคยกับการบูชาไฟว่า ไฟภายใน ได้แก่ กิเลสต่างๆ ประกอบด้วย ราคะ โทสะ โมหะ เป็นของร้อนที่แผดเผาจิตใจ

14. ทรงสอนโดยวิธีกล่าวอ้างประวัติศาสตร์ขึ้นมาเชื่อมโยง

15. ทรงสอนโดยเทียบเคียงกับวิชาการต่างๆ ในสมัยนั้น เช่น การฝึกช้าง ม้า

16. ทรงสอนโดยให้ใช้สติปัญญาของตนกำกับ เพื่อมิให้เชื่ออย่างงมงายและให้หาธรรมะจากสิ่งแวดล้อม

17. ทรงสอนโดยใช้วิธีเลื่อนความเข้าใจของผู้ฟังเป็นขั้น ๆ ถ้าผู้ไม่มีพื้น ความเข้าใจเบื้องต้นมาก่อน พระองค์จะไม่ทรงสอนอริยสัจ ซึ่งเป็นธรรมชั้นสูง แต่สอนเรื่องราวง่ายๆ เป็นการฟื้นฟูความรู้ความเข้าใจระหว่างโลกกับธรรมให้ดีเสียก่อน

18. ทรงสอนโดยให้ดูความรู้สึกของตัวเองเปรียบเทียบกับคนอื่นๆ เช่น สอนให้เอาใจเขามาใส่ใจเรา การไม่เบียดเบียน การทำความดีงามต่อกัน

19. ทรงสอนให้เห็นว่า เรื่องของพระพุทธศาสนาไม่ใช่เรื่องสมมติ คือ ไม่ใช่เรื่องของการเดาหรือการนึกคิดเอาเอง แต่เป็นเรื่องที่สามารถค้นพบความจริงได้ โดยได้ทรงปฏิบัติแล้วนำความจริงที่ค้นพบนั้นมาสั่งสอน เป็นการปฏิเสธการเดา การคาดคะเน

การนำวิธีสอนต่างๆ ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน มาพิจารณาเปรียบเทียบกับพุทธวิธีสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงสอนให้แก่สาวกดังที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าโดยหลักการสอนไม่แตกต่างกัน จะแตกต่างกันบ้างในแง่วิธีการ กล่าวคือ ต้องปรับให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและกาลสมัย สำหรับปัจจุบันได้มีนักวิชาการคิดคนวิธีสอนโดยนำวิธีสอนในสาขาอื่นมาผนวก เช่น วิชาปรัชญา เทคโนโลยี และสังคมศาสตร์ เพื่อให้การสอนบรรลุเป้าหมายดียิ่งขึ้น ดังที่สุมน อมรวิวัฒน์ (2513 : 197-214) ได้เสนอแนะการจัดกิจกรรมการสอนศาสนาไว้หลายประการดังนี้

1. สอนโดยบรรยายหรืออธิบาย ครูควรใช้ภาษาที่ง่าย ใช้อุปกรณ์การสอนทุกครั้งที่สอน อุปกรณ์ประกอบการสอนอาจมีได้ทั้งประเภทสัญลักษณ์ เหตุการณ์ และบุคคลตัวอย่าง

2. สอนโดยการตั้งปัญหา เมื่อครูได้เร้าความสนใจของนักเรียนแล้ว ครูและนักเรียนร่วมกันตั้งปัญหาที่ตนสนใจ และอยากรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ

3. สอนค้นคว้าและรายงาน โดยการให้นักเรียนค้นคว้าหาข้อเท็จจริงเอง อาจแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม หรือให้ค้นคว้าเป็นรายบุคคล

4. การเชิญวิทยากรผู้มีความรู้มาบรรยาย

5. การเล่าเรื่องจากประสบการณ์ โดยให้นักเรียนเป็นผู้เล่า

6. การเรียงความปากเปล่า คือ การแต่งหรือเล่าเรื่องนั่นเอง แต่ใช้วิธีการพูดแทนการเขียน โดยครูเป็นผู้วางขอบเขต และอธิบายวิธีการเรียงความให้

7. การวิจารณ์ข่าวและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

8. โต้วาทีปัญหาธรรมะ

9. การแสดงบทบาทประกอบเรื่องหรือสุภาษิต

10. ใช้เพลงประกอบการเรียน

11. ใช้สมุดภาพและสมุดคำศัพท์

12. การอ่านและการฟังนิทานชาดก

13. การฝึกหัดมารยาทและการปฏิบัติพิธีกรรมต่างๆ

จากที่กล่าวมาพบว่า การสอนวิชาพระพุทธศาสนา หรือการสอนให้ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่นับว่าได้ผลดีที่สุดคือ วิธีการที่พระพุทธองค์ทรงเผยแพร่พระธรรมที่พระองค์ ได้ตรัสรู้แก่ประชาชนทุกหมู่เหล่า เน้นการคิดใคร่ครวญไตร่ตรองด้วยเหตุผล แล้วฝึกปฏิบัติให้เห็นจริงด้วยตนเอง ดังนั้นพุทธวิธีสอนจึงเป็นเรื่องที่ครูปัจจุบันควรสนใจศึกษาและมีการปรับให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและกาลสมัย ไตรสิกขา เป็นพุทธวิธีสอนอีกกระบวนการหนึ่งที่ศึกษาพัฒนามนุษย์ ทั้งทางกาย วาจา ความคิด จิตใจ อารมณ์และสติปัญญา ให้สามารถดำรงและดำเนินชีวิตในสังคมอย่างสันติมีอิสรภาพ

วศิน อินทสระ (2534 : 18) กล่าวว่า ไตรสิกขาเป็นการก้าวเข้าสู่แดนแห่งสมาธิ คือ ความสงบมั่นคงแห่งจิตอันเป็นอุปกรณ์สำคัญในการใช้ปัญญา เมื่อจิตไม่ฟุ้งซ่าน ไม่สับสน ไม่วุ่นวาย ย่อมใช้ปัญญาได้อย่างดี ปัญญาที่ใช้บ่อยๆ ทำให้เฉียบแหลม ว่องไว พอกพูนมากขึ้น ซึ่งจะเป็นปัจจัยให้ศีล สมาธิดีขึ้นด้วย ซึ่งรูปแบบการสอนแบบไตรสิกขานั้น เป็นการสอนโดยผ่านขั้นตอนในการศึกษา 3 ขั้น (สุมน อมรวิวัฒน์ 2528 : 37-39) ดังนี้

1. ขั้นศีล หมายถึง ขั้นที่ผู้เรียนต้องควบคุมตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยทั้งทางกายและวาจา ให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติ ร่างกายพร้อมที่จะเรียนเสมอ

2. ขั้นสมาธิ หมายถึง ขั้นที่ผู้เรียนต้องรวบรวมจิตใจ ความคิดให้แน่วแน่ เป็นจุดเดียว ไม่กระสับกระส่วนไปสู่เรื่องอื่น สิ่งอื่น นอกห้องเรียน นอกเรื่องที่เรียน ไม่คิดตรึกตรอง วิตกกังวลถึงเรื่องอื่นๆ ที่จะทำให้สมองไม่ปลอดโปร่ง ผู้เรียนต้องตัดสิ่งรบกวนอื่นๆ ออกจากความคิด จิตใจ

3. ขั้นปัญญา หมายถึง ขั้นที่ผู้เรียนใช้สมาธิ พลังความมีจิตใจแน่วแน่ทำความเข้าใจปัญหา แก้ไขปัญหาจนเกิดความรู้แจ้ง เข้าใจปัญหาได้ เกิดการเรียนรู้ เกิดปัญญาขั้นในตนเอง มีมโนทัศน์ในเรื่องนั้นได้ถูกต้องตามที่เป็นจริง

ดุษฎี สีตลวรางค์ (2524 : 3) ได้กล่าวว่า การสร้างรูปแบบการสอนแบบไตรสิกขาเป็นการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติตนอย่างระมัดระวังทั้งทางกาย วาจา ใจ แล้วพิจารณาผลของการปฏิบัติของตนจนกำหนดข้อควบคุมประพฤติทางกาย วาจา (ศีล) ของตนได้ วิธีสอนนี้มีขั้นที่ผู้เรียนต้องปฏิบัติ 3 ขั้นดังนี้

1. ศีลสิกขา คือ การสำรวมกาย วาจา ให้ถูกต้องต่อมารยาทสังคม กรอบของศีลธรรม ทั้งนี้โดยการควบคุมตนเอง เมื่อกาย วาจา อยู่ในศีลแล้วจิตจะประณีตมั่นคงขึ้น

2. จิตสิกขา คือ การฝึกจิตใจให้มั่นคง ไม่คล้อยตามความต้องการที่จะทำชั่วของตน จิตที่ฝึกดีแล้วจะสามารถพิจารณาธรรมได้ตรงกับสภาพที่เป็นจริง มีความมั่นคง ผ่องใสมีสมาธิและมีศีลมั่นคงขึ้น

3. ปัญญาสิกขา คือ การเฝ้าสังเกตร่างกาย ความรู้สึก ความคิดของตนเอง ในขณะที่จิตเป็นสมาธิว่าต่างก็ไม่เที่ยง ทนทานอยู่ไม่ได้ ไม่มีตัวตนสำหรับการยึดมั่นแล้วนำมาเป็นหลักในการปฏิบัติตนเองอย่างเหมาะสมต่อสถานการณ์โดยไม่ก่อทุกข์หรือเบียดเบียนตนเอง หรือผู้อื่น ถ้ามีปัญญาแล้วสมาธิและศีลก็จะมั่นคงขึ้นตามลำดับแห่งปัญญานั้น

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาให้กับเด็กนั้นจะต้องเน้นการปลูกฝังทั้งภายในและภายนอก เพื่อให้เด็กเกิดปัญญาและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์นั้นๆ การสอนวิชาพระพุทธศาสนา หรือการสอนให้ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่นับว่าได้ผลดีที่สุดคือ วิธีการที่พระพุทธองค์ทรงเผยแพร่พระธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้แก่ประชาชนทุกหมู่เหล่า เน้นการคิดใคร่ครวญไตร่ตรองด้วยเหตุผล แล้วฝึกปฏิบัติให้เห็นจริงด้วยตนเอง ไตรสิกขา เป็นพุทธวิธีสอนอีกกระบวนการหนึ่งที่ศึกษาพัฒนามนุษย์ทั้งทางกาย วาจา ความคิดจิตใจ อารมณ์และสติปัญญา ให้สามารถดำรงและดำเนินชีวิตในสังคมอย่างสันติ โดยครูจะเป็นผู้ประคับประคองชี้จุดสำคัญให้ผู้เรียนเท่านั้นส่วนในการปฏิบัติผู้เรียนต้องปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อควบคุมพฤติกรรมการกาย ทางวาจา ทางใจ แล้วนำความรู้นั้นมาเป็นหลักในการปฏิบัติตนต่อไป

กระบวนการจัดการเรียนรู้ การจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนวิถีพุทธเพื่อส่งเสริมสภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านการเรียนการสอน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 2547 : 26-28) ได้แก่

1. จัดการเรียนรู้โดยบูรณาการพุทธธรรมหรือหลักไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน ดังนี้

1.1 ครูทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการบูรณาการพุทธธรรมหรือหลักไตรสิกขาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน

1.2 ครูมีแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรม และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน

1.3 ครูที่มีแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมและเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันจัดการเรียนรู้ตามแผน

2. ส่งเสริมให้มีการนำหลักธรรมมาเป็นฐานในการวิเคราะห์และแก้ปัญหา ดังนี้

2.1 โรงเรียนมีแผนงาน / โครงการ / กิจกรรมพัฒนาครูให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่นำหลักธรรมมาเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา

2.2 โรงเรียนจัดกิจกรรมพัฒนาครูตามแผนงาน / โครงการที่กำหนด

2.3 ครูสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่นำหลักพุทธธรรมมาเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา

3. จัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ดังนี้

3.1 ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้สื่อหลากหลายที่กระตุ้นให้เกิดการใฝ่รู้ ใฝ่เรียน

3.2 ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้จากห้องสมุด และแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ทั้งในและนอกโรงเรียน

3.3 ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนมีประสบการณ์ตรงที่สัมพันธ์กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีเพื่อฝึกการสังเกต การศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูล

4. จัดการเรียนรู้อย่างมีความสุข ทั้งผู้เรียนรู้และผู้จัดการเรียนรู้

4.1 มีสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับนักเรียนเหมาะสมกับเนื้อหาและกิจกรรม

4.2 สร้างปฏิสัมพันธ์กับนักเรียน และนักเรียนกับกลุ่มเพื่อน

4.3 เชื่อมโยงสาระการเรียนรู้เข้ากับประสบการณ์และวิถีชีวิตของนักเรียน

4.4 จัดกิจกรรมการเรียนรู้และสถานการณ์การจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนได้แสดงออก อย่างอิสระและสร้างสรรค์

5. จัดกิจกรรมบริหารจิตเจริญปัญญาทั้งในการเรียนการสอนและในกิจกรรมการดำรงชีวิตประจำวัน

5.1 โรงเรียนบูรณาการเรื่องการบริหารจิตเจริญปัญญาในกิจกรรมวิถีชีวิตในโรงเรียน

5.2 ครูบูรณาการกิจกรรมการบริหารจิตเจริญปัญญาก่อนจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเหมาะสมกับวัยของนักเรียน

5.3 ครูบูรณาการบริหารจิตเจริญปัญญาในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเหมาะสม

การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้

การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ในการจัดสภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านการเรียนการสอน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 2547 : 29-30) ได้แก่

1. ใช้สื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ ดังนี้

1.1 โรงเรียนมีสื่อทั้งที่เป็นเอกสาร หนังสือ และสื่อเทคโนโลยีให้นักเรียนได้ใช้ศึกษาด้วยตนเอง

1.2 โรงเรียนจัดกิจกรรมจูงใจ กระตุ้นให้นักเรียนเกิดการใฝ่รู้และรักการแสวงหาความรู้

1.3 ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สื่อหลากหลายเพื่อส่งเสริมกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

2. นิมนต์พระสงฆ์หรือเชิญวิทยากรภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนามาสอนนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ เช่น โรงเรียนนิมนต์พระสงฆ์หรือเชิญวิทยากรที่มีความรู้ทางพระพุทธศาสนามาให้ความรู้แก่นักเรียน (ไม่รวมการสอนวิชาพระพุทธศาสนา)

3. จัดให้นักเรียนไปเรียนรู้ที่วัดหรือศาสนสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

3.1 โรงเรียนมีวัดหรือศาสนสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำของโรงเรียน

3.2 โรงเรียนนำนักเรียนไปเรียนรู้ที่วัดหรือศาสนสถานเป็นประจำ

3.3 โรงเรียนจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมที่วัดหรือศาสนสถานเป็นประจำทุกปี เช่น กิจกรรมค่ายพุทธบุตรพุทธธรรม กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

กระบวนการประเมินผลในโรงเรียนวิถีพุทธเพื่อส่งเสริมสภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านการเรียนการสอน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต1 2547 : 31) เป็นการวัดประเมินผลตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลาย ครอบคลุมหลักภาวนา 4 (กาย ศีล สมาธิ ปัญญา) โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนานักเรียนอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

1. โรงเรียนมีฐานข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการของนักเรียนเป็นรายบุคคล

2. โรงเรียนกำหนดวิธีการ / เครื่องมือที่หลากหลายในการประเมินพัฒนาการของนักเรียนตามหลักภาวนา 4

3. โรงเรียนประเมินพัฒนาการของนักเรียนตามหลักภาวนา 4 อย่างต่อเนื่อง

4. โรงเรียนนำผลการประเมินไปใช้ประกอบการพิจารณาปรับปรุงพัฒนาการของนักเรียน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า สภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านการเรียนการสอนนั้นเป็นการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธในด้านการจัดหลักสูตรสถานศึกษา หรือจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนได้แก่ สถานศึกษานำหลักพระพุทธธรรมสอดแทรกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ครูมีแผนการจัดการเรียนที่เชื่อมโยงกับหลักพุทธธรรม มีการใช้สื่อประกอบการสอนที่ใกล้ตัวและเหมาะสมกับผู้เรียน ส่งเสริมการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงให้นักเรียนมีการแก้ปัญหาโดยยึดหลักพุทธธรรม มีการจัดกิจกรรมฝึกจิตและสมาธิเพื่อเจริญปัญญา นิมนต์พระสงฆ์หรือเชิญวิทยากรที่มีความรู้ทางพระพุทธศาสนามาให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาแก่นักเรียน นำหลักพระพุทธธรรมมาประกอบการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนและนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป

สภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ จากสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีก้าวไปอย่างไม่หยุดยั้ง สังคมไทยมีลักษณะเป็นสังคมเปิดมากขึ้น ส่งผลให้มีการหลั่งไหลถ่ายเทวัฒนธรรมระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบท ซึ่งลักษณะดังกล่าวมีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ความเชื่อ ค่านิยมของคน และทำให้เกิดช่องว่างทางสังคม แนวทางแก้ปัญหาวิกฤตดังกล่าว เราจะต้องเร่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้รู้ทันการเปลี่ยนแปลง เปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาส คุณภาพของโรงเรียนจะดีหรือไม่นั้น เกิดจากองค์ประกอบปัจจัยภายในโรงเรียนและปัจจัยภายนอกโรงเรียน ที่มีส่วนเสริมกันและกัน หรือมาทำลายและขัดแย้งกัน จนได้ผลลัพธ์ เป็นคุณภาพโรงเรียนตามสภาพจริง ความร่วมมือของผู้ปกครอง (Parent Involvement Education) เป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่มีส่วนส่งเสริมให้เกิดคุณภาพโรงเรียนที่ได้เป็นผลลัพธ์ที่น่าพอใจ (พรชัย ภาพันธ์ 2545: 2-3) ดังนั้นโรงเรียนจึงต้องมีการสร้างบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์กับชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน เช่นเดียวกับสภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์นั้น โรงเรียนวิถีพุทธนั้นต้องมีการประสานสัมพันธ์กับชุมชน ซึ่งประกอบไปด้วย บ้าน วัด และสถาบันอื่นๆ ในชุมชน มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน เกื้อกูลร่วมมือกันและกันในการพัฒนานักเรียนและพัฒนาชุมชนในสังคมด้วยวิถีแห่งพุทธธรรม เพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน และเป็นที่ยอมรับและศรัทธาของชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา จัดระดมสรรพกำลังลักษณะต่างๆ อย่างหลากหลายในการพัฒนางานทุกด้านของสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนานักเรียน

นอกจากนี้สถานศึกษาอาจพิจารณากำหนดและดำเนินงานตามวิสัยทัศน์และแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา ซึ่งบ่งชี้ถึงความเป็นวิถีพุทธอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง จนบังเกิดผลที่ชัดเจนทั้งในด้านการบริหารจัดการ ด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านบุคลิกภาพและคุณธรรมของครู อาจารย์ นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนจนเป็นภาพที่เห็นได้ชัดเจน พร้อมกันนั้นโรงเรียนวิถีพุทธต้องมีลักษณะเปิดกว้างสู่ชุมชน และสังคม พร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นหรือเพื่อการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอ และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน สังคม ด้วยความเกื้อกูลกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ สามารถดำเนินการ (เมตตา ภิรมย์ภักดิ์ 2548 : 77-79) ได้ดังนี้

1. ส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร (อ่อนน้อมถ่อมตน เคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน ยิ้มแย้ม มีเมตตาต่อกัน ทั้งครูต่อนักเรียน ครูต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อผู้ปกครอง) ดังนี้

1.1 โรงเรียนมีแผนงาน โครงการพัฒนาครูและบุคลากรในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม และการปฏิบัติธรรม

1.2 โรงเรียนจัดกิจกรรมตามแผนงาน โครงการอย่างต่อเนื่อง

1.3 โรงเรียนมีวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลและเอื้ออาทร

2. ส่งเสริมบรรยากาศใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์ ดังนี้

2.1 โรงเรียนมีโครงการ กิจกรรมและการดำเนินงานที่ส่งเสริมพัฒนาให้บุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียน เช่น ผู้บริหาร ครู เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ

2.2 โรงเรียนมีกิจกรรมที่ปลูกฝังให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นใฝ่รู้ ใฝ่เรียน และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์

2.3 โรงเรียนจัดหา/สร้างแหล่งการเรียนรู้ และมีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อสนับสนุนให้ครูและนักเรียนรักการเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ร่วมกัน

3. ส่งเสริมบุคลากรและนักเรียนให้ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีต่อผู้อื่น และยกย่องเชิดชูผู้ทำดีเป็นประจำ ดังนี้

3.1 โรงเรียนมีกิจกรรมนำเสนอเรื่องราวของผู้กระทำความดีต่างๆ แก่นักเรียนเป็นประจำ

3.2 โรงเรียนมีกิจกรรมยกย่องครู บุคลากร และนักเรียนที่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างในเรื่องของการทำความดี

3.3 โรงเรียนประชาสัมพันธ์/เผยแพร่ความเป็นแบบอย่างที่ดีของครู บุคลากร และนักเรียนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

จากแนวการปฏิบัติข้างต้นสามารถจัดกิจกรรมเกื้อกูลสัมพันธ์ในสถานศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ 2546 : 58-60) ได้ดังนี้

1. สถานศึกษา บ้าน วัด ชุมชน ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันตามประเพณี เช่น กิจกรรมหล่อเทียนพรรษา การทอดกฐินทอดผ้าป่า กิจกรรมวันพ่อ วันแม่ ฯลฯ

2. สถานศึกษานำสถานศึกษาร่วมกิจกรรมของวัดและชุมชน เช่น กิจกรรมทำความสะอาดวัด ซึ่งอาจจัดในชั่วโมงกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หรือกิจกรรมช่วยเหลือสังคมอื่นๆ เช่น นำอาหารไปเลี้ยงคนชราที่บ้านพักคนชรา หรือบ้านเด็กกำพร้า ฯลฯ

3. สถานศึกษาต้องเป็นของชุมชน โดยเปิดต้อนรับผู้ปกครองและชุมชนตลอดเวลา (Open house) เพื่อให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสเสนอข้อคิดเห็นและมีส่วนร่วมในภารกิจต่างๆ เช่น ดูแล

ความสะอาดของโรงอาหาร ดำเนินการเชิญผู้ทรงภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น

4. เปิดห้องสมุดเพื่อให้ชุมชนใช้บริการได้ในวันหยุด รวมทั้งสนามกีฬา หอประชุม ฯลฯ

5. เป็นศูนย์กลางชุมชนในด้านวิชาการ วิชาชีพ เช่น จัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้ปกครองในเรื่องอาชีพพิเศษต่างๆ จัดร้านค้าของสถานศึกษาเพื่อให้ผู้ปกครองนำผลิตผลทางการเกษตร ผลิตภัณฑ์ต่างๆ มาขายโดยนักเรียนเป็นผู้ดูแลกิจการ

6. ร่วมกับวัดในชุมชนจัดการเรียนธรรมศึกษา กิจกรรมทางด้านศาสนาต่างๆ เช่น นิมนต์พระสงฆ์มาแสดงพระธรรมเทศนา เชิญวิทยากรมาให้ความรู้แก่เยาวชนในเรื่องต่างๆ ในวันหยุด จัดทัศนศึกษาทางธรรม เป็นต้น

7. จัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษา บ้าน วัด ชุมชน เช่น จัดการแข่งขันกีฬา จัดกิจกรรมปัจฉิมนิเทศ โดยเชิญผู้ปกครองมาร่วมนำอาหารมารับประทานร่วมกัน จัดค่ายครอบครัว

8. เสริมความเข้มแข็งของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เช่น เยี่ยมบ้านนักเรียน ช่วยเหลือนักเรียนแก้ไขปัญหาครอบครัว ฯลฯ

9. ประชาสัมพันธ์ผลงานของโรงเรียนในรูปแบบต่างๆ เช่น จัดทำหนังสือพิมพ์หรือวารสารของสถานศึกษา เผยแพร่แก่ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า ชุมชน ฯลฯ

10. ยกย่องเชิดชูเกียรติของผู้กระทำความดีทั้งครู อาจารย์ นักเรียน บุคลากรของสถานศึกษาและบุคคลในชุมชน เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่บุคคลทั่วไป เพื่อให้วิถีพุทธเป็นวิถีชีวิตของคนทั้งชุมชน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าสภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์นั้น คือ การดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธในด้านส่งเสริมบรรยากาศของการเคารพอ่อนน้อม ยิ้มแย้มแจ่มใส มีเมตตา กรุณาต่อกันทั้งครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อครู และครูต่อครูด้วยกัน ได้แก่ สถานศึกษาจัดให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการปฏิบัติตนให้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ส่งเสริมให้มีการอยู่ร่วมกันอย่างรักสามัคคีและเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้บุคลากรและนักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีต่อผู้อื่นและจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำความดีต่อผู้อื่น จัดหาแหล่งการเรียนรู้ที่สนับสนุนการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ร่วมมือกับชุมชนในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการทำความดี ยกย่องเชิดชูและส่งเสริมบุคลากรที่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ประชาสัมพันธ์/เผยแพร่ความดีของครู นักเรียน และบุคลากรในรูปแบบต่างๆ และจัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน

สภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านบริหารจัดการ การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพนั้น ยุทธศาสตร์ที่สำคัญประการหนึ่งคือ การพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ (Whole School Approach: WSA) หมายถึง การดำเนินการเพื่อจัดตั้ง ปรับปรุง และ/หรือเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดผลที่คาดหวังตามเป้าหมายในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่อง โดยดำเนินการอย่างครอบคลุม ทุกองค์ประกอบของโรงเรียน ในทุกขั้นตอนของกระบวนการ และอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบคือ การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อส่งผลต่อผู้เรียน ให้เป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข แนวทางการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบเพื่อปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ นั้นมียุทธวิธีการพัฒนาโรงเรียนออกเป็น 4 ส่วน (สุพล วังสินธ์ 2545 : 12-15) ดังนี้

1. การบริหารจัดการเป็นบทบาทหน้าที่ผู้บริหารโรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องทำหน้าที่อำนวยการส่งเสริม สนับสนุน ประสานงาน นิเทศ ควบคุม กำกับ ติดตาม ประเมิน แก้ไข พัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่างๆ ในระบบโรงเรียนทั้งการวางแผน การบริหารงานธุรการ การเงิน อาคารสถานที่ งานบริการต่างๆ และงานอื่นๆ ให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับนโยบาย เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาตามบทบาทหน้าที่

2. การจัดการเรียนการสอนเป็นบทบาทหน้าที่ของบุคลากรในโรงเรียนที่มีหน้าที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามลักษณะและจุดหมายของหลักสูตร จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการวัดผลตามสภาพจริงและจัดสภาพแวดล้อมบรรยากาศ ที่เอื้อต่อการเรียนการสอน

3. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เป็นบทบาทของบุคลากรทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ปรับปรุงและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ทั้งกิจกรรมประจำวันประจำสัปดาห์ ประจำภาคเรียน ประจำปี กิจกรรมวันสำคัญต่างๆ หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตพิสัย

4. การจัดกิจกรรมชุมชนสัมพันธ์ เป็นกิจกรรมที่บุคลากรในโรงเรียนจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้โดยให้ผู้ปกครองชุมชนและหน่วยงานต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทุกขั้นตอนและเป็นเครื่องมือสำคัญในการเชื่อมโยงการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนและชุมชน มุ่งขยายการเรียนรู้สู่ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

การพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ ทั้ง 4 ส่วนดังกล่าวนี้ ผู้บริหารโรงเรียนจะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการซึ่งถือเป็นศูนย์กลางขององค์การบริหารในการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ โดยมีกิจกรรมสำคัญที่ต้องบริหารจัดการอยู่ 3 ประการได้แก่ กิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมชุมชนสัมพันธ์ และกิจกรรมอื่นๆ ที่โรงเรียนจัดนอกเหนือจากกิจกรรมการเรียนการสอน และ

กิจกรรมชุมชนสัมพันธ์ ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนและชุมชนที่แวดล้อมโรงเรียน การพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบดังกล่าวสอดคล้องกับการสภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านการบริหารจัดการ กล่าวคือ โรงเรียนวิถีพุทธนั้นบุคลากรในสถานศึกษา ต้องร่วมกับผู้ปกครอง และชุมชน สร้างความตระหนักและศรัทธา รวมทั้งเสริมสร้างปัญญาเข้าใจในหลักการและวิธีดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธร่วมกัน สถานศึกษาวิเคราะห์จัดจุดเน้นหรือรูปแบบรายละเอียดโรงเรียนวิถีพุทธ ตามความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ซึ่งแต่ละสถานศึกษาจะมีจุดเน้นและรายละเอียดรูปแบบที่แตกต่างกันได้ เช่น บางสถานศึกษาจะมีจุดเน้น ประยุกต์ไตรสิกขาในระดับชั้นเรียน (การจัดกระบวนการเรียนรู้รายวิชา) บางสถานศึกษาเน้นประยุกต์ในระดับกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวัน ภาพรวม บางสถานศึกษาอาจทำทั้งระบบทุกส่วนของการจัดการศึกษา ก็เป็นไปได้ทั้งนี้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครูและผู้บริหารเพียรพยายามสนับสนุนโดยลักษณะต่างๆ และการปฏิบัติตนเอง ที่จะสนับสนุนและเป็นตัวอย่างในการพัฒนาผู้เรียนตามวิถีชาวพุทธ ซึ่งสภาพโรงเรียน

วิถีพุทธด้านการบริหารจัดการสามารถดำเนินการได้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต1 2547 : 20-23) ดังนี้

1. มีวิสัยทัศน์หรือปรัชญา พันธกิจ เป้าหมาย ธรรมนูญหรือแผนกลยุทธ์ที่มีจุดเน้นในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ ดังนี้

1.1 โรงเรียนมีปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ ที่แสดงถึงความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ

1.2 โรงเรียนเผยแพร่ปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ ที่แสดงถึงความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธให้บุคลากร นักเรียนผู้ปกครองและชุมชนทราบ

1.3 โรงเรียนมีแผนพัฒนาสถานศึกษา หรือแผนกลยุทธ์ที่มีจุดเน้นในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ สอดคล้องกับปรัชญา วิสัยทัศน์ และพันธกิจของโรงเรียน

2. แต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาและคณะกรรมการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธและบริหารการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องโดยผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย (บ ว ร) มีส่วนร่วม ดังนี้

2.1 มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ โดยบุคลากรจากทุก ๆ ฝ่ายของโรงเรียนมีส่วนร่วม

2.2 มีการแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาโรงเรียนวิถีพุทธโดยผู้ปกครอง วัดและชุมชนมีส่วนร่วม

2.3 มีการประชุมคณะกรรมการ แต่ละคณะไม่น้อยกว่า 2 ครั้งต่อภาคเรียน

2.4 มีการนำผลการประชุมไปดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม

3. ปลูกฝังศรัทธา สร้างเสริมปัญญา ในพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นกับบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง ดังนี้

3.1 โรงเรียนมีสื่อ และแหล่งการเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา สำหรับครูและบุคลากร

3.2 โรงเรียนจัดกิจกรรมพัฒนาครูและบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและการปฏิบัติตนตามหลักธรรมอย่างน้อยภาคเรียนละ 2 ครั้ง

3.3 ในโรงเรียนจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการบริหารจิต เจริญปัญญาสำหรับครู และบุคลากรอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง

4. ร่วมมือกับผู้ปกครอง วัด และชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียนและชุมชน ดังนี้

4.1 โรงเรียนมีแผนงาน/ โครงการที่เป็นความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง วัด และชุมชนในการพัฒนานักเรียนและชุมชน

4.2 ผู้ปกครอง วัด และชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนงาน/โครงการพัฒนานักเรียนและชุมชน

4.3 โรงเรียนจัดกิจกรรมตามแผนงาน/ โครงการที่เป็นความร่วมมือระหว่างโรงเรียนผู้ปกครอง วัดและชุมชนได้ร่วมกันกำหนดไว้

4.4 โรงเรียน ผู้ปกครอง วัดและชุมชนมีความพึงพอใจในกิจกรรม

5. มีการนิเทศ กำกับ ติดตามการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

5.1 โรงเรียนมีแผนการนิเทศ (นิเทศภายใน) และการกำกับติดตามการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

5.2 มีการนิเทศ (นิเทศภายใน) และการกำกับ ติดตาม การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธตามแผนที่กำหนด

5.3 โรงเรียนนำผลการนิเทศ (นิเทศภายใน) และการกำกับ ติดตาม การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธไปใช้พัฒนางานอย่างเป็นรูปธรรม

6. มีระบบตรวจสอบและประเมินผลโดยเปิดโอกาสให้มีการเสนอแนะอย่างเป็นกัลยาณมิตรเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดังนี้ โรงเรียนกำหนดบทบาท หน้าที่ และคณะบุคคลผู้รับผิดชอบในการตรวจสอบและประเมินผลไว้อย่างชัดเจน โรงเรียนกำหนดปฏิทินปฏิบัติงานตรวจสอบและประเมินผล การตรวจสอบและประเมินผลมีความเที่ยงตรงเป็นที่ยอมรับของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โรงเรียนนำผลการตรวจสอบและประเมินผลไปใช้ในการพัฒนานักเรียนและโรงเรียน

การจัดวิถีพุทธสู่การเรียนรู้

แนวทางการจัดพุทธวิธีสู่การเรียนรู้ในโรงเรียนวิถีพุทธแต่ละแห่ง จะมีความแตกต่างกันตามหลักเฉพาะของแต่ละสถานศึกษา ซึ่งได้มีผู้ให้แนวคิดการดำเนินงานจัดพุทธวิธีสู่การเรียนรู้ไว้ดังนี้

พจนพร จิตเจริญทวีโชค (2548 : 15) ได้ให้ข้อคิดและแนวทางการจัดพุทธวิธีสู่การเรียนรู้ของโรงเรียนวิถีพุทธ ดังนี้ 1) ให้ไปทำความเข้าใจ 2) แนะนำให้ทำ 3) ช่วยคิดกิจกรรม 4) ไม่แยกทำเดี่ยว (บูรณาการ) ต้องทำทั้งโรงเรียน 5) เที่ยวสำรวจความคิดเห็น 6) เน้นกลมกลืนกับวิชาการ 7) ช่วยกันทั้งบ้าน และโรงเรียน 8) มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรให้รายงาน 9) เมตตา วินัย ใฝ่เรียนรู้ (บูรณาการกับทุกชีวิตในโรงเรียน)

สิริกร มณีรินทร์ (2548 : 7) ได้ให้กรอบความคิด และการจัดพุทธวิธีสู่การเรียนรู้ในโรงเรียนวิถีพุทธ ไว้ดังนี้

1. วิถีพุทธ เป็นวิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่แต่เดิมมา
2. พุทธธรรมมุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจชีวิตแท้จริง และสามารถดำเนินชีวิต (กิน อยู่ ดู ฟัง) ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
3. พุทธธรรมมีระบบการศึกษา 3 ประการ คือ ไตรสิกขา หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกอบรมที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้าน และบุคลากรสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ได้

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 23) ได้เสนอแนวการจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ ไว้ดังนี้

1. หลักสูตรสถานศึกษาซึ่งต้องมีการสอดแทรกเพิ่มเติม พุทธธรรมในวิสัยทัศน์ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ คุณธรรม จริยธรรม ในผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของนักเรียน และให้มีการบูรณาการพุทธธรรมสอดแทรกความรู้ และการปฏิบัติจริงในการจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ รวมทั้งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและสถานการณ์อื่น ๆ นอกห้องเรียน ได้แก่ บูรณาการในการเรียนรู้ บูรณาการในวิถีชีวิต และบูรณาการในไตรสิกขาเข้าในชีวิตประจำวัน
2. ผู้สอน ต้องเป็นตัวอย่างที่ดีในลักษณะ สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็นอย่างสม่ำเสมอ และเป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน มีเมตตาธรรม ความอ่อนโยน ความอดทนอดกลั้น และสร้างเสริมกำลังใจแก่ผู้เรียนอยู่เสมอ
3. กระบวนการเรียนรู้ต้องพัฒนาผู้เรียนรอบด้าน สมดุล สมบูรณ์ ทั้งกาย (กายภาวนา) ความประพฤติ (สีลภาวนา) จิตใจ (จิตตภาวนา) ปัญญา (ปัญญาภาวนา) และจัดโอกาสส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับชีวิต (กิน อยู่ ดู ฟัง) สร้างเสริมให้

เกิดวัฒนธรรมแสวงปัญญา และวัฒนธรรมเมตตา โดยเน้นให้เกิดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ เข้าใจและค้นพบคุณค่าแท้จริงของสรรพสิ่ง

การนำหลักการวิถีพุทธมาสู่ระบบการเรียนรู้นั้น กระทรวงศึกษาธิการ (2547 : 38-40) ได้เสนอแนวทางไว้ดังนี้ 1) บูรณาการพุทธธรรม สู่การจัดการเรียนรู้ และการปฏิบัติจริงสอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ เพื่อนำสู่การเรียนรู้ เข้าใจความจริง ซึ่งพระธรรปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) 2541 : 1) ให้ความหมายของพุทธธรรมว่า กฎธรรมชาติและคุณค่าสำหรับชีวิต 2) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ ทุกสถานที่ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม 3) ประสานความร่วมมือกับวัด คณะสงฆ์ และชุมชน

จากแนวทางดังกล่าวข้างต้นในการจัดพุทธวิธีสู่การเรียนรู้นั้น ต้องนำหลักธรรมมาสู่การจัดการเรียนรู้ เพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ซึ่งหลักธรรมที่สำคัญสู่การจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธนั้น ได้แก่ ปรโตโฆสะ โยนิโสมนสิการ กัลยาณมิตรธรรม 7 ไตรสิกขา ปัญญาวุฒิธรรม พรหมวิหาร 4 ดังต่อไปนี้

ปรโตโฆสะ ดนัย ไชยโยธา (2544 : 96) ได้ให้ความหมายของ ปรโตโฆสะว่า คือการพึ่งผู้อื่น และพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) 2542: 621) กล่าวว่า คือ เสียงจากผู้อื่น การกระตุ้นหรือชักจูงจากภายนอก เช่น การสั่งสอน แนะนำ การถ่ายทอด การโฆษณา คำบอกเล่า ข่าวสาร ข้อเขียน คำชี้แจง อธิบาย การเรียนรู้จากผู้อื่น ในที่นี้หมายถึงสิ่งที่ดีงาม ถูกต้อง โดยเฉพาะการรับฟังธรรม ความรู้ หรือคำแนะนำจากบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร (Hearing or Learning from others: Inducement by others)

ดังนั้นปรโตโฆสะ คือการได้ประสบการณ์ตรงจากสิ่งรอบข้าง เป็นเรื่องที่ถูกต้องดีงาม

โยนิโสมนสิการ ตามศัพทานุกรม โยนิโสมนสิการ หมายถึง การใช้ความคิดที่ถูกวิธี การพิจารณาโดยแยบคาย เป็นการพิจารณาเพื่อเข้าถึงความเป็นจริง โดยสืบค้นหาเหตุไปตามลำดับ หรือตริตรองให้รู้จักสิ่งที่ดีสิ่งที่ชั่ว (ดนัย ไชยโยธา 2544 : 188) โยนิโสมนสิการ หมายถึงการทำในใจโดยแยบคาย หรือการใช้ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น หรือคิดอย่างมีระเบียบ พระธรรมปิฎก (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) 2542 : 621) ให้ความหมายว่า การรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายโดยมองตามที่สิ่งนั้น ๆ มันเป็นของมัน และโดยวิธีคิดหาเหตุผล สืบค้นถึงต้นเค้า สืบสาวให้ตลอดสาย แยกแยะสิ่งนั้น ๆ หรือปัญหานั้น ๆ ออกให้เห็นตามสภาพและตามความสัมพันธ์สืบทอดแห่งเหตุปัจจัย โดยไม่เอาความรู้สึกด้วยตัณหาอุปาทานของตนเข้าจับ (Analytical Reflection: Reasoned or Systematic Attention) และนพดล เจนอักษร (2526 : 13) กล่าวว่าการมีโยนิโสมนสิการ ก็คือการรู้จักใช้ความคิดพิจารณาไตร่ตรองสิ่งต่าง ๆ อย่างสุขุมรอบคอบด้วยตนเองก่อนจะปลงใจเชื่อนั้นเอง การพิจารณาไตร่ตรองดังที่ว่านี้จะต้องมีศรัทธาและปัญญากำกับอยู่ด้วยอย่างพอเหมาะสมกัน

จากผู้ให้ความหมายหลายท่าน จึงสรุปได้ว่าโยนิโสมนสิการ หมายถึง กระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดี และถูกวิธี โดยใช้วิจารณญาณประกอบ

กัลยาณมิตรธรรม 7 พระธรรมปิฎก (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) 2542 : 623) ได้กล่าวถึง กัลยาณมิตตตา ว่าคือ ความมีกัลยาณมิตร ซึ่งเป็นบุคคลที่เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่องทาง หรือเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นดำเนินไปตามมรรคแห่งการฝึกฝนอบรมอย่างถูกต้อง ในกระบวนการพัฒนาทางปัญญา ความมีกัลยาณมิตรนี้จัดว่าเป็นระดับความเจริญปัญญาในขั้นศรัทธา ส่วนในระบบการศึกษาความมีกัลยาณมิตร ควรมีความหมายครอบคลุมทั้งตัวบุคคลผู้อบรมสั่งสอน เช่น พ่อ แม่ ครู อาจารย์ เป็นต้น ทั้งคุณสมบัติของผู้สอน ทั้งหลักการ วิธีการ อุปกรณ์ อุบายต่าง ๆ ในการสอน และการจัดดำเนินการต่าง ๆ ทุกอย่างที่ผู้ทำหน้าที่ให้การศึกษาอบรมได้ผลดี ตลอดจนหนังสือ สื่อมวลชน บุคคล ตัวอย่างเช่น มหาบุรุษ หรือผู้ประสบความสำเร็จโดยธรรม และสิ่งแวดล้อมทางสังคมทั้งหลายที่ดีงาม เป็นประโยชน์ เท่าที่จะเป็นองค์ประกอบภายนอกในกระบวนการพัฒนาปัญญานั้นได้

คนดี มีปัญญา ที่เรียนว่าบัณฑิต หรือสัตบุรุษ เมื่อใครไปเสวนา คบหา หรือเมื่อเขาเองทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้ หรือความดีงามแก่ผู้อื่น ชักจูงให้ผู้อื่นมีความรู้ความเห็นถูกต้อง หรือให้มีศรัทธาที่จะถือตามอย่างตนอย่างใดอย่างหนึ่ง จะโดยการสั่งสอน การแนะนำ หรือกระจายความรู้ความเข้าใจนั้นออกไปทางหนึ่งทางใดก็ตาม ด้วยความปรารถนาดี ด้วยความเมตตากรุณา ก่อให้เกิดสัมมาทัฏฐิ และการประพฤติดีปฏิบัติชอบขึ้น ก็เรียนว่าเป็นกัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) 2542 : 631-633) ดังนี้

1. ปิโย น่ารัก คือ เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเอง ชวนใจผู้เรียนให้อยากเข้าไปปรึกษา ไต่ถาม

2. ครุ น่าเคารพ คือ มีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจเป็นที่พึ่งได้ และปลอดภัย

3. ภาวนีโย น่าเจริญใจ คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริง และเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนอยู่เสมอ เป็นที่น่ายกย่อง ควรเอาอย่าง ทำให้ศิษย์เอ่ยอ้าง และรำลึกถึงด้วยความซาบซึ้งมั่นใจ และภาคภูมิใจ

4. วัตตาจะ รู้จักพูดให้ได้ผล คือ พูดให้เป็น รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้คำแนะนำ ว่ากล่าว ตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

5. วจนักขโม ทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษา ซักถามแม้จุกจิก ตลอดจนคำล่วงเกิน และคำตักเตือนวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ อดทนฟังได้ ไม่เบื่อหน่าย ไม่เสียอารมณ์

6. คัมภีรัญจะ กะถัง กัตตา แถลงเรื่องล้ำลึกได้ คือ กล่าวชี้แจงเรื่องต่าง ๆ ที่ลึกซึ้ง ซับซ้อนให้เข้าใจได้ และสอนศิษย์ให้ได้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

7. โน จัฏฐาเน นิโยชะเย ไม่ชักนำในอฐาน คือ ไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย หรือเรื่องเหลวไหลไม่สมควร

สรุปว่า กัลยาณมิตร หมายถึง บุคคลที่มีภูมิปัญญา มีความรู้ ความสามารถ มีความประพฤติและเป็นตัวอย่างที่ดี เมื่อผู้อื่นเข้าใกล้รู้สึกอบอุ่น สบายใจ ซึ่งให้ความช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจ

ไตรสิกขา ดนัย ไชยโยธา (2544 : 42-43) กล่าวว่า ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา 3 อย่าง คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่ง พระธรรมปิฎก (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) 2542 : 603-604) ได้ให้ความหมายของคำว่า ไตรสิกขา แปลว่าสิกขา 3 ซึ่ง สิกขา 3 แปลว่าการศึกษา การสำเหนียก การฝึกปรือ ฝึกอบรม ได้แก่ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับฝึกอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป จนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือความหลุดพ้นหรือนิพพาน ซึ่งสิกขา 3 มีความหมายดังต่อไปนี้

1. อธิสีลสิกขา การฝึกอบรมในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ให้มีสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ (Training in Higher Morality)

2. อธิจิตตสิกขา การฝึกอบรมทางจิตใจ การปลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพจิต และรู้จักใช้ความสามารถในกระบวนการสมาธิ (Training in Higher Mentality หรือ Mental Discipline)

3. อธิปัญญาสิกขา การฝึกอบรมทางปัญญาอย่างสูง ทำให้เกิดความรู้แจ้งที่สามารถชำระจิตให้บริสุทธิ์ หลุดพ้นเป็นอิสระโดยสมบูรณ์ (Training in Higher Wisdom)

ทั้งนี้ถ้าจะให้สมบูรณ์ ก็ต้องให้ความหมายเชื่อมโยงถึงความมุ่งหมายด้วย โดยเติมข้อความแสดงลักษณะที่สัมพันธ์กับจุดหมายต่อท้ายสิกขาทุกข้อ ได้ความตามลำดับว่า ไตรสิกขา คือ การฝึกปรือความประพฤติ การฝึกปรือจิตใจ และการฝึกปรือทางปัญญาสอดคล้องกับระบบพัฒนาผู้เรียน 3 ด้าน (กระทรวงศึกษาธิการ 2547 : 12-14) ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. การพัฒนาด้านความประพฤติ มุ่งสร้างพฤติกรรมความเคนชินที่ดี สัมพันธ์อย่างเกื้อกูลกับสังคม สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งสร้างสรรค์ทั้งหลาย จะส่งผลให้เกิดสภาพจิตใจที่ดีงาม มีความสุข พร้อมทั้งเอื้อต่อการแยกแยะ และรับข้อมูลความรู้ การคิด การสร้างสรรค์ ทำให้ปัญญาเจริญงอกงาม

2. การพัฒนาด้านจิตใจ ได้แก่ คุณธรรม ความรู้สึก แรงจูงใจ และสภาพจิตใจ โดยมีเจตจำนงเป็นตัวชี้นำพฤติกรรม มีผลต่อความมั่นคงในความดีงาม ความสดใสชื่นเบิกบาน และความสุข

3. การพัฒนาด้านปัญญา ได้แก่ ปรีชาญาณ ความรู้ เข้าใจเหตุผล การเข้าถึงความจริง รวมทั้งความเชื่อ ทัศนคติ คำนิยม และแนวคิดต่าง ๆ เพื่อใช้ปัญญาเป็นตัวแก้ปัญหา เป็นตัวปรับจัดทุกอย่าง ทั้งพฤติกรรมและจิตใจให้ลงตัวพอดี และเป็นตัวนำสู่จุดมุ่งหมายแห่งสันติสุข และความอิสรภาพ

ปัญญาวุฒิธรรม ตามศัพทานุกรมพุทธศาสน์ ปัญญาวุฒิธรรม หมายถึง ธรรมอันเป็นเหตุให้ถึงความเจริญ (ดนัย ไชยโยธา 2544 : 217) และคณะสงฆ์ จังหวัดสุพรรณบุรี (คณะสงฆ์จังหวัดสุพรรณบุรี ม.ป.ป. : 13) ให้ความหมายว่า ผู้ใดปฏิบัติแล้วทำให้เป็นผู้เจริญในหน้าที่การงาน หรือเจริญในความเป็นอยู่ มีสุขภาพกาย สบายใจ โดยมี 4 ประการ (กระทรวงศึกษาธิการ 2547 : 15) ดังนี้

1. สัปปุริสสังเสวะ หมายถึง การคบหาสัตบุรุษ การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ครู อาจารย์ดีมีข้อมูล มีสื่อที่ดี

2. สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง การฟังคำสั่งสอน โดยความเคารพ เอาใจใส่ศึกษา โดยมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี

3. โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดี และถูกวิธี

4. ธัมมานุธัมมปฏิปัตติ หมายถึง ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ความสามารถที่จะนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ และดำเนินชีวิตได้ถูกต้องตามธรรม

พรหมวิหาร 4 (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) 2546 : 153) หมายถึง ธรรมเครื่องอยู่ของพรหม ธรรมประจำใจอันประเสริฐ ธรรมประจำใจของท่านผู้มีคุณความดียิ่งใหญ่ มี 4 ประการ คือ เมตตา กรุณา มุฑิตา และอุเบกขา กล่าวได้ดังนี้

1. เมตตา เป็นความรักใคร่ ปรารถนาดีให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์ทั่วหน้า

2. กรุณา เป็นความคิดสงสาร คิดช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

3. มุฑิตา ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีความสุข มีจิตใจผ่องใสบันเทิง กอรปด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุขเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

4. อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบเที่ยงตรงดุจตราชั่ง ไม่เอนเอียงด้วยรักชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติ

ไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมควรกับความรับผิดชอบของตน

ผู้ดำรงในพรหมวิหาร ย่อมช่วยเหลือมนุษย์สัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตา กรุณา และย่อมรักษาธรรมไว้ได้ด้วยอุเบกขา ดังนั้นแม้จะมีกรุณาที่จะช่วยเหลือปวงสัตว์ แต่ก็ต้องมีอุเบกขาด้วยมิให้เสียธรรม พรหมวิหารนี้ บางทีแปลว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างพรหม ธรรมประจำใจที่ทำให้พรหมหรือให้เสมอด้วยพรหม หรือธรรมเครื่องอยู่อย่างท่านผู้มีคุณยิ่งใหญ่ พรหมวิหารมีในผู้ใด ย่อมทำให้ผู้นั้นประพฤติปฏิบัติเกื้อกูลผู้อื่นด้วยสังคหวัตถุ เป็นต้น (พระธรรมปิฎก 2538 : 148)

ขั้นตอนการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ

แนวการดำเนินการ และการพัฒนาของโรงเรียนวิธีพุทธแต่ละแห่งจะมีความแตกต่างกันได้ ตามลักษณะเฉพาะของแต่ละสถานศึกษา อย่างไรก็ตาม ก้าวย่างที่ชัดเจนจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้จากความพยายามในการพัฒนาผู้เรียนทั้งศีล สมาธิ ปัญญา ควบคู่กันไปอย่าง บูรณาการ บนวิถีการดำเนินชีวิตธรรมดาที่ส่งเสริมการพัฒนา การกิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็น คือ ดำเนินชีวิตได้อย่างรู้เท่าทันและจัดการได้ในลักษณะที่จะก่อประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้มากที่สุด รวมถึงจังหวะก้าวการพัฒนาสู่โรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจนมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องพิจารณาองค์ประกอบและลำดับขั้นตอนที่เป็นระบบ และลำดับขั้นตอนการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธต่อไปนี้เป็นข้อเสนอเชิงตัวอย่างหนึ่งที่สถานศึกษาสามารถนำไปพิจารณาปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2546 : 87-93) ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ ที่จะให้การจัดโรงเรียนวิถีพุทธดำเนินไปโดยสะดวกด้วยศรัทธาและฉันทะ
2. ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ที่จะเป็นปัจจัยเป็นกิจกรรมเป็นเครื่องมือสู่การพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะแห่งปัญญาวุฒิธรรม
3. ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่เป็นหัวใจของการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธซึ่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
4. ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ที่จะช่วยให้การดำเนินการทุกส่วนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพด้วยท่าทีความเป็นกัลยาณมิตร
5. ขั้นปรับปรุง พัฒนาต่อเนื่อง ที่จะเน้นย้ำการพัฒนาว่าต้องมีมากขึ้นๆ ด้วยหลักอิทธิบาท 4 และอุปัญญาตธรรม

6. ขั้นประเมินผล และเผยแพร่ผลดำเนินการ ที่จะนำข้อมูลผลการดำเนินงานสู่การเตรียมการที่จะดำเนินการในรอบต่อๆไป เช่น ในปีต่อๆ ไป หรือใช้กับโครงการต่อเนื่องอื่น ๆ และนำผลสรุปจัดทำรายงานผลการดำเนินงานแจ้งแก่ผู้เกี่ยวข้องให้ทราบ

ซึ่งในแต่ละขั้นตอนการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ โดยสังเขป แสดงดังภาพต่อไปนี้

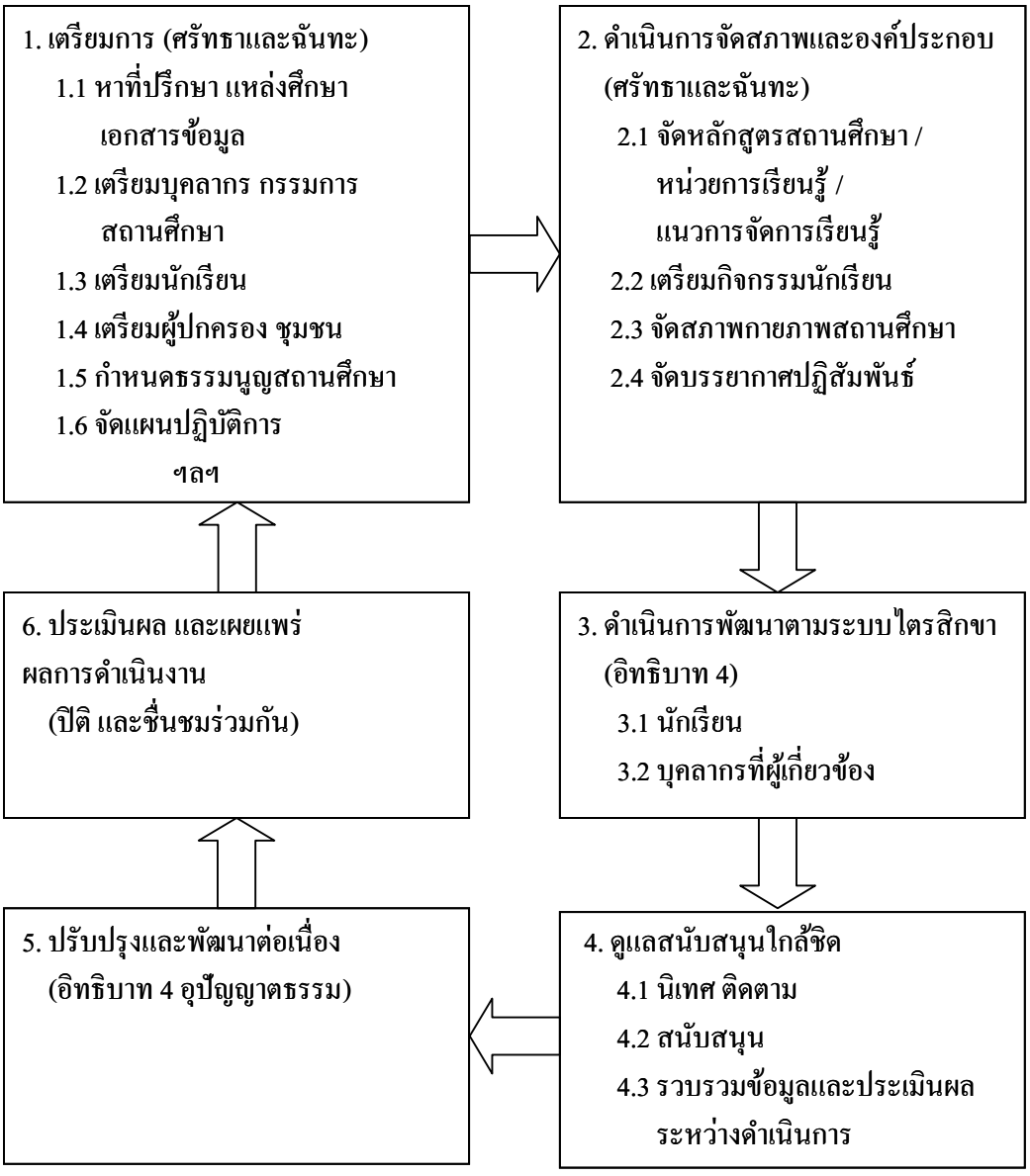

ภาพที่ 2 ขั้นตอนการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, 2548), 29.

การเตรียมการ ขั้นตอนการเตรียมการเป็นขั้นตอนความพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จะทำให้การดำเนินงานบริหารจัดการพัฒนาเป็นไปสะดวกซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 19) ได้เสนอแนะประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการเตรียมการ ดังนี้

1. การหาที่ปรึกษา แหล่งศึกษา และเอกสารข้อมูลต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนาวิถีพุทธนี้ ซึ่งอาจจะเป็นพระภิกษุหรือคฤหัสถ์ ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีศรัทธาและความรู้ชัดในพุทธธรรม ถ้าเป็นคฤหัสถ์ควรเป็นแบบอย่างในสังคมได้ เช่น เป็นผู้ไม่เกี่ยวข้องในอบายมุข เป็นผู้ทรงศีล ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ที่ปรึกษาจะมีความจำเป็นมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะเริ่มของการพัฒนา

2. การเตรียมบุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ให้มีความตระหนักในคุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในศรัทธา และฉันทะในการร่วมกันพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธด้วยปัญญารู้เข้าใจทิศทางจากศรัทธาและฉันทะการพัฒนาร่วมกัน ความสำเร็จในการพัฒนาคาดหมายได้ว่าจะเกิดขึ้นได้ไม่ยาก สำหรับวิธีการเตรียมผู้เกี่ยวข้องนี้สามารถดำเนินการได้หลากหลายตั้งแต่วิธีทั่วไป เช่น การประชุมชี้แจง การสัมมนา จนถึงการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย การศึกษาดูงาน เป็นต้น

3. การกำหนดเป้าหมาย จุดเน้นหรือวิสัยทัศน์ และแผนงาน ที่ชัดเจนทั้งระยะยาว ในธรรมนูญสถานศึกษา และแผนปฏิบัติการรายปีก็ตามที่ผู้เกี่ยวข้องเห็นพ้องกัน จะเป็นหลักประกันความชัดเจนในการดำเนินงานในโรงเรียนวิถีพุทธได้อย่างดี อันเป็นส่วนสำคัญของการเตรียมการที่ดี

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 1 (2548 :1-14) กล่าวถึงการดำเนินงานในโรงเรียนวิถีพุทธ ขั้นตอนการเตรียมการ ที่จะพยายามทำให้การดำเนินการพัฒนาไปได้สะดวก ด้วยศรัทธา และฉันทะ เช่น การปรึกษาแหล่งการเรียนรู้ เอกสารข้อมูล ที่ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนาวิถีพุทธ พระภิกษุ คฤหัสถ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ การเตรียมบุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน ตระหนักในคุณประโยชน์ ศรัทธา ร่วมกันพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธด้วยปัญญา รู้ทิศทางการกำหนดเป้าหมาย จุดเน้น หรือวิสัยทัศน์ และแผนงาน ธรรมนูญสถานศึกษา และแผนปฏิบัติรายปี เพื่อความชัดเจนในการดำเนินงานการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการเตรียมการที่ดี

ภาวินี แขวงโสภา (2550 : 29) กล่าวถึงการพัฒนาบริหารโรงเรียนวิถีพุทธขั้นเตรียมการ (ศรัทธาและฉันทะ) ไว้ดังนี้

1. หาที่ปรึกษา แหล่งศึกษา เอกสารข้อมูล

2. เตรียมบุคลากร กรรมการสถานศึกษา

3. เตรียมนักเรียน

4. เตรียมผู้ปกครอง ชุมชน

5. กำหนดธรรมนูญสถานศึกษา และจัดทำแผนปฏิบัติการ

การเตรียมการเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญที่จะทำให้การบริหารงานโรงเรียนวิถีพุทธเดินหน้าต่อไปอย่างมีพลัง จำเป็นต้องมีการเตรียมการในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะบุคลากร ซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ต้องมีความตระหนักและศรัทธาที่จะร่วมกันพัฒนาโรงเรียน ให้ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน และเอกสารข้อมูลต่าง ๆ เช่น ธรรมนูญสถานศึกษา แผนปฏิบัติการ ซึ่งจะเป็นการกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาอย่างชัดเจน

การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ขั้นตอนการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ เป็นการดำเนินการจัดปัจจัยต่างๆ ของการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพทั้งกายภาพและองค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอันจะนำสู่การเป็นปัจจัยในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักปัญญาวุฒิธรรม 4 ประการ (กระทรวงศึกษาธิการ 2547 : 31-32) ได้แก่

1. สัปปุริสสังเสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีสื่อที่ดี คบหาคนดี อันหมายถึง คบหาสัตบุรุษ ไม่คบคนพาลเป็นการสร้างสภาพสังคมสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครู อาจารย์ที่จะเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้เรียน ตัวอย่างครั้งพุทธกาล คือ องคุลีมารได้อาจารย์ที่เป็นพาล ทำให้องคุลีมารเข้าใจผิดไปว่าการฆ่าคนให้ครบพันคน และใช้นิ้วร้อยไว้ที่คอจะทำให้ท่านได้ธรรมวิเศษจนเกือบจะต้องทำครุกรรมและลอบปลงพระชนม์พระพุทธเจ้า

2. สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตรที่ดีเป็นการสร้างหลักสูตรสถานศึกษา และกระบวนการเรียนการสอนที่ดี สอดคล้องกับสภาพเงื่อนไขของผู้เรียน ให้ผู้เรียนฟังหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพียรศึกษาอย่างตั้งใจและเอาใจใส่ พร้อมกับน้อมนำมาปฏิบัติให้เกิดผลดีต่อตนและผู้อื่น ได้แก่ ธรรม 4 ประการ คือ ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา ความถึงพร้อมด้วยศีลความถึงพร้อมด้วยการสละบริจาค และความถึงพร้อมด้วยปัญญา

3. โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิด วิเคราะห์ พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี เป็นการฝึกอบรมให้คนมีความพร้อมและความสามารถที่จะใช้กำลังทางจิตเป็นประโยชน์อย่างถึงที่สุด จนเกิดปัญญาในการแก้ไขปัญหาหรือพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างแยบยล ด้วยเหตุและผลที่อธิบายได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรู้จักหันกลับมามองตน เพื่อพิจารณาปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่ตัวเอง

4. ธัมมานุธัมมปฏิปัตติ หมายถึง ความสามารถที่จะนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้องตามธรรมโดยนำข้อ 2 มาปฏิบัติให้ครบถ้วน เป็นการฝึกฝนปฏิบัติอย่างเหมาะสมเพื่อให้ผู้เรียนได้

พัฒนาศักยภาพของตนเองตามความถนัดไปสู่ทิศทางที่มีความเจริญงอกงามยิ่ง ๆ ขึ้นทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และปัญญา

กระทรวงศึกษาธิการ (2548 : 21) ได้กล่าวถึงการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบว่า จะต้องมีการดำเนินการในเรื่องดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอนที่โรงเรียนวิถีพุทธควรคำนึงถึงอย่างยิ่ง และแนวคิดของการจัดการก็คือ การบูรณาการ หลักธรรมทั้งที่เป็นความรู้ (K) ศรัทธา ค่านิยม คุณธรรม (A) และการฝึกปฏิบัติหลักธรรม (P) ในการเรียนการสอนโดยอาจกำหนดในระดับจุดเน้นหลักสูตรสถานศึกษาที่แทรกในทุกองค์ประกอบของหลักสูตรสถานศึกษา หรือกำหนดในระดับหน่วยการเรียนรู้หรือแผนการจัดการเรียนรู้ ที่ครูจะนำสู่การจัดการเรียนรู้ต่อไป

2. การเตรียมกิจกรรมนักเรียนที่โรงเรียนต้องคิดและกำหนดให้เหมาะสมกับผู้เรียนของตนมากที่สุด ซึ่งลักษณะกิจกรรมที่กำหนดมีหลากหลายทั้งที่เป็นกิจกรรมประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือประจำโอกาสต่าง ๆ และกิจกรรมวิถีชีวิต ซึ่งถ้าโรงเรียนเลือกกำหนดและเตรียมการไว้ล่วงหน้า จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอีกสะท้อนให้เห็นถึงคำกล่าวที่ว่า “การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกิน อยู่ ดู ฟังเป็น”

3. การจัดสภาพด้านกายภาพ ซึ่งหมายถึงอาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม อาณาบริเวณของสถานศึกษา ซึ่งสถานศึกษาจำเป็นต้องคำนึงถึงการจัดให้เหมาะสมและมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาไตรสิกขาให้มากที่สุด ทั้งที่ผ่านระบบการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาและผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิตจริงจากการกิน อยู่ ดู ฟังเป็นในชีวิตประจำวัน

4. การจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ โดยผ่านการเตรียมการ การมอบหมายการรับผิดชอบ ของบุคลากรในการจัดกิจกรรมส่งเสริม หรือดูแลให้บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่ดีเป็นกัลยาณมิตรเกิดขึ้นอย่างจริงจังต่อเนื่อง โดยผ่านกิจกรรม ที่หลากหลาย อาทิ การกระตุ้นทุกคนให้ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี การยกย่องผู้ทำดี การปลูกศรัทธาค่านิยมปฏิบัติชอบต่อผู้อื่น เป็นต้น

ภาวินี แขวงโสภา (2550: 29) ได้เสนอแนวทางการดำเนินการว่าเป็นการจัดหลักสูตรสถานศึกษา การเตรียมกิจกรรมนักเรียน การจัดสภาพ ด้านกายภาพของสถานศึกษาและการจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ และแนวคิดเบื้องต้นของการจัดสภาพ ในสถานศึกษาที่เหมาะสมไว้ดังนี้

1. ด้านกายภาพ จัดสภาพใกล้ชิดธรรมชาติชวนมีจิตใจสงบและส่งเสริมการบริหารจิตและเจริญปัญญา

2. ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต จัดกิจกรรมที่บูรณาการไตรสิกขา โดยเน้น การกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะรู้คุณค่าแท้

3. ด้านการเรียนการสอน มีหลักสูตรสถานศึกษา และจัดการเรียนที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างชัดเจน ต่อเนื่อง

จากหลักการดังกล่าวสรุปได้ว่าการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบของโรงเรียน วิถีพุทธการดำเนินการในเรื่องที่เกี่ยวกับ หลักสูตรสถานศึกษา จนถึงกระบวนการเรียนการสอน การจัดสภาพด้านกายภาพที่เน้นความเป็นธรรมชาติ ชวนให้มีจิตใจสงบ ส่งเสริมปัญญากระตุ้นการพัฒนาศรัทธาและศีลธรรม จัดให้มีบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน ครูกับครู

การดำเนินการตามระบบไตรสิกขา ขั้นตอนการดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา จุดเน้นการดำเนินการพัฒนา คือ นักเรียนของสถานศึกษาสถานศึกษาโดยเป็นการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการ ทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร และกิจกรรมวิถีชีวิตต่างๆ ที่ส่งเสริม “การกิน อยู่ ดู ฟังให้เป็น” เป้าหมายการพัฒนาจัดให้มีความชัดเจนที่พัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิตที่จะนำสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ในที่สุด นอกจากการพัฒนาผู้เรียนอันเป็นภาระหลักแล้ว สถานศึกษาจำเป็นต้องไม่ละเลยการพัฒนาบุคลากรของตนเองทั้งหมดด้วย เพราะบุคลากรโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ครูและผู้บริหารจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ดังนั้นยิ่งบุคลากรได้รับการพัฒนาตามระบบไตรสิกขามากเท่าไร จะยิ่งส่งผลดีต่อการช่วยให้นักเรียนได้รับการพัฒนามากขึ้นเท่านั้น

ความหมายของไตรสิกขา พระพุทธศาสนาที่ให้คุณค่าต่อการเรียนรู้อย่างสูงสุด ด้วยการพัฒนาในเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา โดยเน้นที่ตัวบุคคลเป็นศูนย์กลางเพื่อให้ผู้ฝึกฝนลดความเห็นแก่ตัวและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติสุข ซึ่งเป็นการฝึกฝนและพัฒนานักเรียนตามแนวไตรสิกขานั้น มีผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ความหมายของไตรสิกขา ดังนี้

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) 2546 :127) ได้ให้ความหมายของ สิกขา 3 หรือ ไตรสิกขา ว่า ข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลัก สำหรับศึกษา คือ ฝึกอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือพระนิพพาน ซึ่ง ไตรสิกขาประกอบด้วย

1. อธิสีลสิกขา สิกขาคือศีลอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง

2. อธิจิตตสิกขา สิกขาคือจิตอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกหัดอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่นสมาธิอย่างสูง

3. อธิปัญญาสิกขา สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง

ดนัย ไชยโยธา (2544 : 292) ได้กล่าวถึง สิกขา 3 คือ ปฏิปทาที่ตั้งไว้เพื่อศึกษา คือ ฝึกหัดดัดกาย วาจา ใจ และอบรมปัญญาให้เรียบร้อยดีงามและยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ไตรสิกขา จำแนกออกเป็น 3 ประการดังนี้

1. อธิสีลสิกขา (อธิ+สีล+สิกขา) สิกขา คือศีลอันยิ่ง คือ การเรียนรู้ในเบื้องต้นโดยควรหัดปฏิบัติรักษามารยาททางกายและทางวาจาให้เป็นไปอย่างเรียบร้อยปราศจากโทษ สมควรแก่หมู่คณะก่อน ทำนองเดียวกับบุคคลผู้เข้าเป็นสมาชิกของสมาคม จำเป็นต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของสมาคมนั้น

2. อธิจิตตสิกขา (อธิ+จิตต+สิกขา) สิกขา คือจิตอันยิ่ง คือการเรียนรู้ในลำดับต่อมาโดยหัดรักษาจิตให้อยู่ในอำนาจ อาจทำให้แน่วแน่ควรแก่การงานในคราวต้องการ

3. อธิปัญญาสิกขา (อธิ+ปัญญา+สิกขา) สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง คือการเรียนรู้โดยหัดใช้ปัญญาให้รอบรู้ในสภาวธรรมอันเป็นไปด้วยความเป็นเหตุและผลแห่งกันและกัน

จึงกล่าวสรุปได้ว่า ไตรสิกขา เป็นการฝึกหัดอบรมกาย วาจา ใจ และปัญญาของตนให้มีความรู้ ความเข้าใจด้วยความเป็นเหตุเป็นผลตามความเป็นจริงซึ่งทำให้ตนเองมีความสุขและสามารถอยู่ร่วมสังคมกับผู้อื่นได้อย่างสันติสุข และถ้าบุคคลสามารถฝึกอบรมตนเองตามศีล สมาธิ และปัญญาจนถึงที่สุดแล้วจะทำให้บุคคลนั้นบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน

การฝึกฝนและพัฒนามนุษย์ในทางพุทธศาสนาจัดวางเป็นหลักเรียกว่า ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นระบบการศึกษาที่ทำให้บุคคลพัฒนาอย่างมีดุลยภาพ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) 2542 : 64–68) และสุมน อมรวิวัฒน์ (2530 : 40) มีความเห็นสอดคล้องกันว่า หลักไตรสิกขาเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ที่แท้จริง เพราะมีความสมบูรณ์ในตัวเอง มีความสืบเนื่องและเป็นเหตุเป็นผลแก่กันและกัน

ศิริวรรณ เสนารักษ์ (2549 : 21–22) ได้ให้ความหมายของ ศีล สมาธิ ปัญญา ไว้ดังนี้

1. ศีล หมายถึง การปฏิบัติเพื่อควบคุมกาย วาจา ใจ ให้ทำดีพูดดี และคิดดีอยู่เสมอ ไม่ประพฤติสิ่งที่ล่วงละเมิดศีลต่าง ๆ คือ ศีล 5 ศีล 8 ศีล 10 และศีล 227 ศีล เป็นเรื่องของการฝึกพฤติกรรม เครื่องมือที่ใช้ในการฝึกศีล คือ วินัย โดยนักเรียนควรได้รับการปลูกฝังให้อยู่ในหลักของศีล 5 เช่น การรักษาคำพูด การไม่เบียดเบียนผู้อื่น การไม่ลักขโมย การไม่แย่งของรักของหวงของผู้ใด ไม่ใช้วาจาประทุษร้าย สร้างความมีสติสัมปชัญญะ โดยเห็นโทษของการดื่มสุรา เสพของมึนเมา ของเสพติด ซึ่งผู้ที่ควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติดีได้ทั้งกาย วาจา และใจ อย่างสม่ำเสมอ ย่อมเป็นผู้มีใจบริสุทธิ์ และเป็นการพัฒนานักเรียนในเรื่องความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เกื้อกูล สร้างสรรค์และส่งเสริมสันติสุข ให้เกิดขึ้น เป็นการฝึกอบรมทางด้านความประพฤติและการปฏิบัติตนให้เป็นคนดี มีระเบียบวินัย มีความสุจริตทางกาย วาจา และการประกอบอาชีพซึ่งมี

คุณสมบัติที่ดีเหล่านี้ จะเป็นพื้นฐานในการประพฤติปฏิบัติสิ่งที่ถูกต้อง และดีงามในขั้นที่สูงขึ้น คือ สมาธิ และปัญญาต่อไป

2. สมาธิ หมายถึง การปฏิบัติเพื่อควบคุมจิตใจของตนเองให้สงบและไม่ฟุ้งซ่าน ตั้งใจแน่วแน่และมั่นคงอยู่กับสิ่งที่ปฏิบัติ กระทำสิ่งต่าง ๆ โดยมีสติสัมปชัญญะ คือ รู้สึกตัวเองอยู่เสมอว่าตนกำลังทำอะไร และจะทำสิ่งนั้นอย่างไร ผู้ที่มีจิตใจเป็นสมาธิ จะมีความมุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จแม้จะมีอุปสรรคหรือปัญหาต่าง ๆ ก็มีย่อท้อ จึงสามารถกระทำสิ่งต่าง ๆ ประสบความสำเร็จได้อย่างดียิ่ง สมาธิจึงเป็นการฝึกฝนและพัฒนาจิตใจ เป็นการปลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพ สมรรถภาพและสุขภาพจิต เช่น การฝึกควบคุมอารมณ์โกรธ การกำหนดกิริยาอาการขณะปฏิบัติงาน หรือการฝึกสมาธิวันละ 5 ถึง 10 นาที ซึ่งสมาธิ เป็นเรื่องการฝึกในด้านจิตหรือระดับจิตใจ การอบรมมนุษย์เป็นไปในเรื่องการพัฒนาคุณลักษณะต่าง ๆ ทางจิตให้สมบูรณ์ด้วย

2.1 คุณภาพจิต ประกอบด้วยคุณธรรม เป็นความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเคารพนบนอบ ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ความมีน้ำใจ ความกตัญญูกตเวที เป็นต้น

2.2 สมรรถภาพจิต คือ การมีจิตใจเข้มแข็ง มีความขยันหมั่นเพียร มีความอดทน ไม่ย่อท้อ มีความรับผิดชอบ มีความแน่วแน่มั่นคง มีความกระตือรือร้น มีนิสัยใฝ่รู้ ใฝ่เรียน มีสติ มีสมาธิ เป็นต้น

2.3 สุขภาพจิต คือ การมีจิตใจที่ร่าเริง เบิกบาน มีความสดชื่นผ่องใส มีความพอใจ อิ่มเอมใจ และสงบสุข เป็นต้น

3. ปัญญา หมายถึง การปฏิบัติเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งในธรรมะ หรือสภาพที่เป็นจริงตามธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ ปัญญาเกิดจากการฝึกใช้ความคิดพิจารณาและไตร่ตรองสภาพของสิ่งต่าง ๆ ด้วยจิตใจที่สุจริตผสมผสานกับความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อสภาพของสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น ซึ่งมีอยู่เดิม เกิดเป็นความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องตามความเป็นจริง การฝึกใช้ความคิดในการพิจารณาและไตร่ตรองสิ่งต่าง ๆ ทำให้เกิดความฉลาดและรอบรู้เพราะได้สะสมความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ไว้ เป็นจำนวนมาก ซึ่งความรอบรู้เหล่านี้ จะช่วยให้บุคคลประสบความสำเร็จในการปฏิบัติสิ่งต่าง ๆ ได้ง่ายตลอดจนรู้เท่าทันโลกและชีวิตสามารถทำจิตใจให้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งต่าง ๆ ดับกิเลสดับทุกข์ได้ จิตเป็นอิสระ ผ่องใสและเบิกบาน การฝึกปัญญา เช่น การคิดหาเหตุผลของความไม่สบายใจ การคิดหาข้อบกพร่องหรือสิ่งที่ควรปรับปรุง และแก้ไขตนเอง

โดยนัยนี้ มนุษย์ควรได้รับการอบรมสั่งสอนในทางที่ถูกที่ควร ในเรื่องความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ การรู้จักคิดรู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัยไตร่ตรอง รู้จักแก้ปัญหา รู้จักดำเนินการต่าง ๆ มีเหตุมีผล รู้จักการคิดต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เน้นการรู้ตรงตาม

ความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายทั้งปวง นั่นคือ รู้เท่าทันธรรมดาของโลกและชีวิตในการฝึกอบรมมนุษย์ตามหลักไตรสิกขานี้สามารถฝึกได้ในทุกการกระทำของมนุษย์และฝึกหัดให้รู้จักการตรวจสอบด้วยตนเองจะช่วยให้การปฏิบัติศีล สมาธิ ปัญญาก้าวหน้ายิ่งขึ้น นั่นคือ พิจารณาการกระทำของตนในส่วนของ “ศีล” ว่า ไปเบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นหรือไม่ หรือว่าการกระทำนั้นเป็นเพื่อความสนับสนุน เกื้อกูลช่วยเหลือ และสร้างสรรค์ ในขณะที่เกิดการกระทำนั้น “จิตใจ” ของตนเป็นอย่างไร คือ เป็นการกระทำด้วยจิตที่เห็นแก่ตัว คิดร้ายต่อผู้อื่น หรือริษยา อาฆาต โลภ โกรธ หลง หรือเปล่า หรือทำด้วยความรัก ความเมตตา ความปรารถนาดีต่อกัน ทำด้วยความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ ความศรัทธา ความมีสติ ในขณะที่ทำมีสุขภาพจิตเป็นอย่างไร เช่น กระวนกระวาย เศร้าหมอง หรือมีจิตใจที่ร่าเริงหรือสุขสงบ และใช้ “ปัญญา” ในการพิจารณาการกระทำของตนนั้นทำด้วยความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่กำลังกระทำอยู่ มีความเข้าใจในกฎเกณฑ์และความมุ่งหมาย ทำโดยมีการคิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบ มองเห็นถึงผลดีผลเสียและวิธีการปรับปรุงแก้ไขแล้วหรือไม่

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2546 : 139) กล่าวโดยสรุปสำหรับคนทั่วไปผู้มีปัญญายังไม่แก่กล้าที่อาศัยการแนะนำจากผู้อื่น คือ กัลยาณมิตร ทำให้เกิด การเจริญปัญญา เกิดการรู้การเห็นประจักษ์ในที่สุด ความศรัทธา เป็นองค์ธรรมที่สำคัญมากที่เชื่อมต่อกับ โยนิโสมนสิการ วิธีคิดในทางปฏิบัติ มีสองแบบมุ่งสกัดหรือกำจัดอวิชชาโดยตรง มุ่งบรรเทาตัณหา ใช้หลักโยนิโสมนสิการ วิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน คือวิธีคิดขณะเดียวที่กำลังเกิดขึ้นเป็นอยู่มีสติตามทันสิ่งที่รับรู้เกี่ยวข้องหรือต้องทำอยู่ในเวลานั้น ๆ ทำให้เกิดปัญญา ในเรื่องไตรสิกขา ต้องมีความศรัทธาในแง่เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ไว้ดังนี้

1. ขั้นศีล ศรัทธาเป็นหลักยึดช่วยคุ้มศีล ยึดเหนียวรั้งจากความชั่ว และทำให้มั่นคงในสุจริต

2. ขั้นสมาธิ ศรัทธาช่วยให้เกิดสมาธิได้ ในแง่ทำให้เกิด ปีติสุข แล้วทำให้จิตใจสงบหายฟุ้งซ่าน ไม่กระสับกระส่าย ไม่หวั่นกลัว เกิดความเข้มแข็งมั่นคงในจิตใจ

3. ขั้นปัญญา ศรัทธาที่เชื่อมต่อกับโยนิโสมนสิการ ยอมรับ การชี้แนะแบบกัลยาณมิตรกระตุ้นให้รู้จักคิดศรัทธาอย่างมีเหตุผล ศรัทธาตามสภาพที่เป็นจริง คือซื่อตรงต่อสัจจะ คือศรัทธาก้าวสู่จุดมุ่งหมายคือปัญญา

ดังนั้น นักเรียนจึงต้องสร้างความศรัทธาในพุทธศาสนา ละเลิกจากอบายมุข ถือศีล 5 เป็นนิจ มีอุดมการณ์ที่จะพัฒนาตนเองและดำเนินชีวิตที่ดีงาม เป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์และเป็นผู้นำและปฏิบัติตน เป็นแบบอย่างในการทำความดี การพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรและกิจกรรมวิถีชีวิตต่าง ๆ ที่ส่งเสริม “การ

กิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็นเป้าหมายการพัฒนาจัดให้มีความชัดเจนที่พัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิต ที่จะนำสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ในที่สุด

เต็มใจ ศรีนวล (2547 : 13-14) กล่าวถึงการดำเนินการพัฒนาบุคลากรตามระบบไตรสิกขาไว้คือ นักเรียน เป็นจุดเน้นในการดำเนินงานพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ที่เป็นลักษณะบูรณาการในกิจกรรมการเรียนการสอน Random Sampling ตามหลักสูตร และกิจกรรมวิถีชีวิตต่าง ๆ ที่ส่งเสริม “การกิน อยู่ ดู ฟัง” การพัฒนาบุคลากรโดยเฉพาะครู และผู้บริหาร จะเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินการพัฒนาผู้เรียนตามระบบนอกจากการพัฒนาผู้เรียนอันเป็นภาระหลักแล้ว สถานศึกษาจำเป็นต้องไม่ละเลยการพัฒนาบุคลากรของตนเองทั้งหมดด้วย เพราะบุคลากรโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ครู และผู้บริหารจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนดังนั้น ยิ่งบุคลากรได้รับการพัฒนาตามระบบไตรสิกขามากเท่าไรจะยิ่งส่งผลดีต่อการช่วยให้นักเรียนได้รับการพัฒนาขึ้นเท่านั้น

สุมน อมรวิวัฒน์ (2530 : 44-45) ได้วิเคราะห์กระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา เพื่อใช้เป็นทฤษฎีทางการจัดกระบวนการเรียนการสอนได้ดังที่ สรุปได้ดังนี้

1. ผู้ที่ศึกษาตามกระบวนการศึกษาของหลักไตรสิกขา ต้องปฏิบัติฝึกหัดอบรมด้วยตนเอง ศีล สมาธิ และปัญญา จะไม่เกิดขึ้นอย่างแท้จริงจากการฟัง การอ่าน การดู หรือการบอกเล่า ต้องเรียนรู้ด้วยการกระทำ เรียนรู้ด้วยการคิด การควบคุม เรียนด้วยความอดกลั้น อดทน ข่มใจ และเรียนด้วยวิริยะอุตสาหะ ความสำเร็จของการศึกษาแต่ละระดับนั้น ผู้ศึกษาย่อมวัดและรู้ได้ด้วยตนเอง ไม่มีผู้ใดมาประเมินให้ได้

2. เรื่องจากศีล สมาธิ ปัญญา เป็นระบบการฝึกหัดอบรมที่ต้องสามารถละสิ่งที่ควรละและเจริญสิ่งที่ควรเจริญ ดังนั้นผู้ที่ศึกษาตามแนวทางของไตรสิกขานี้ จึงต้องได้รับการแนะนำสั่งสอนจากผู้เป็นกัลยาณมิตรก่อน แต่จะหยุดอยู่เพียงนั้นไม่ได้ ต้องรู้จักคิดและใช้ปัญญา ฝึกฝนไปทีละขั้น จนสามารถวินิจฉัย แยกแยะสิ่งดี สิ่งชั่ว (อย่างที่เรียกว่า รู้ผิดชอบชั่วดี) แล้วละเว้นสิ่งชั่ว เพิ่มพูนสิ่งที่ชอบ และมีจิตใจผ่องใสบริสุทธิ์ได้

3. การฝึกหัดอบรมตามหลักของไตรสิกขา เป็นการฝึกหัดอบรมตนที่เป็นขั้นตอนสืบเนื่องเริ่มจากรูปธรรมไปหานามธรรม เริ่มจากสิ่งที่ง่ายไปสู่สิ่งที่ยาก เช่น การกำจัดกิเลสอย่างหยาบด้วยการควบคุมความประพฤติของตนทางกายและทางวาจานั้น เป็นกระบวนการที่สังเกตเห็นได้ชัดเหมือนการกำจัดเศษสวะทั้งหลายที่ลอยมาตามสายน้ำ การกำจัดกิเลสอย่างกลางที่รุมเร้าจิตใจ คือ นิวรณ์ ต่าง ๆ เหมือนการกรองดินโคลน กรวด ทรายที่ปะปนอยู่ในน้ำนั้น หากสังเกตอย่างตั้งใจก็จะมองเห็นได้ ครั้นผู้ศึกษาฝึกปฏิบัติต่อไปจนสามารถกำจัดกิเลสอย่างละเอียดที่ฝังลึกแอบซ่อนอยู่ในกมลสันดานเสียได้ ก็เหมือนกับการกลั่นน้ำที่แม้จะดูใสแต่ก็มีละอองตกตะกอนนอนก้นอยู่ให

บริสุทธิ์สะอาด ผู้ที่ฝึกหัดอบรมตนตามกระบวนการนี้จึงเรียนลัดไม่ได้ หลอกตนเองและผู้อื่นไม่ได้ และผู้ที่เรียนได้สำเร็จต้องเป็นผู้ที่มีปัญญาและใช้ปัญญาจนได้รับปริญญา 3 คือ ญาตปริญญา การกำหนดรู้สภาวะลักษณะ ตีรณปริญญา การกำหนดรู้สามัญลักษณะ และปุหานปริญญา การกำหนดรู้ด้วยการละความยึดติดในสิ่งทั้งหลายเหล่านั้นเสียได้โดยสิ้นเชิง

4. การฝึกหัดอบรมตนตามหลักไตรสิกขานั้นเป็นการพัฒนามนุษย์ทางร่างกาย วาจา ความคิด จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เป็นการพัฒนาที่กว้างและลึกมากกว่าการศึกษาที่เราเข้าใจโดยทั่ว ๆ ไป เพราะเป็นการฝึกหัดอบรมเพื่อรู้ รู้เพื่อรู้สึก รู้สึกเพื่ออยากจะต่อสู้ต่อสู้เพื่ออิสรภาพ อิสรภาพที่หลุดพ้นจากความทุกข์และความชั่ว อิสรภาพของวิญญาณมนุษย์ คือ สันติความสงบเย็น

5. การฝึกหัดอบรมตามหลักไตรสิกขาเป็นกระบวนการศึกษาที่มีลักษณะบูรณาการและเป็นปัจจยาการ ที่ว่ามีลักษณะบูรณาการนั้น เพราะองค์ประกอบทุกองค์ประกอบ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และมรรคมีองค์แปดซึ่งเป็นวิธีการประพฤติปฏิบัติเพื่อบรรลุจุดประสงค์สูงสุดนั้นมีลักษณะที่ผสมกลมกลืนอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน มีความสอดคล้องรองรับกันทั้งในด้านที่ต้องละเว้น และในด้านที่เจริญ ยากที่จะแยกออกอย่างโดดเดี่ยวและไม่สามารถตัดองค์ประกอบข้อใดทิ้งไปได้

การพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร และกิจกรรมวิถีชีวิตต่าง ๆ ที่ส่งเสริม การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น เป็นเป้าหมายการพัฒนาจัดให้มีความชัดเจนที่พัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิต ที่จะนำไปสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ในที่สุด

การดูแลสนับสนุนอย่างใกล้ชิด ขั้นตอนการดูแลสนับสนุนใกล้ชิด (กระทรวงศึกษาธิการ 2547 :21) เป็นขั้นตอนสำคัญในการเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพทั้งนี้ ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสมควรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตรที่ปรารถนาดีต่อกัน ปรารถนาดีต่อการพัฒนาผู้เรียนหรือต่องานกิจกรรมที่สำคัญของขั้นนี้ คือ การนิเทศติดตาม ที่จะดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษาและชี้แนะผู้ปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ ฯลฯ การสนับสนุนทั้งทรัพยากร ข้อมูลและเครื่องมือต่างๆ ในการช่วยดำเนินการให้ไปเป็นได้อย่างราบรื่น การรวบรวมข้อมูลและการประเมินผลระหว่างดำเนินการอันจะเป็นฐานของการปรับปรุงต่อเนื่องต่อไป หรือแม้เป็นข้อมูลในการพิจารณาจัดการดูแลสนับสนุนได้อย่างเหมาะสม

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2545 : 53) ได้ให้ความหมายของกัลยาณมิตรว่า กัลยาณมิตร คือ ผู้แนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษา เพื่อนที่คบหาและบุคคลสภาพแวดล้อมที่ดี ความรู้จักเลือกเสวนาหรือเข้าร่วมกับผู้ทรงปัญญามีความสามารถที่จะช่วยสนับสนุน ชักจูง ชี้ช่องทาง เป็น

แบบอย่างตลอดจนเกื้อกูลให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดีในการอบรม การครองชีวิต การประกอบกิจการและธรรมปฏิบัติ คือสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี

ดังนั้นการดูแลสนับสนุนใกล้ชิดเป็นการดำเนินการเกี่ยวกับการนิเทศ กำกับ ติดตามการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ สนับสนุนช่วยเหลือทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งรวบรวมข้อมูลและประเมินผลระหว่างการดำเนินการ เพื่อเป็นฐานในการนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงแก้ไขต่อไป โดยโรงเรียนควรส่งเสริมให้บุคลากรและผู้เกี่ยวข้องมีความสัมพันธ์หรือปฏิบัติดีต่อกันอย่างเป็นกัลยาณมิตร โดยมีลักษณะของการมีความเมตตา ความรัก ความปรารถนาดีช่วยเหลือกัน เคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน ซึ่งช่วงให้มีความสุขมีจิตใจมีความรู้สึกดีในการทำกิจกรรม การอยู่ร่วมกันและการทำงานร่วมกันทำให้มีหลักการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในชุมชนเดียวกันให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นทั้งนี้ตลอดไป

การปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ขั้นตอนการปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง เป็นขั้นตอนของระบบบริหารจัดการที่กำหนดเพื่อเน้นย้ำการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนต้นๆ มาพิจารณาแล้วกำหนดปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้องค์ธรรมที่สนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนางานให้เป็นไปอย่างชัดเจนต่อเนื่อง คือ การมีอิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) และอุปัญญาตธรรม 2 (ความไม่สันโดษในกุศลธรรมและความไม่ระย่อในการพากเพียร) เป็นต้น

อิทธิบาท 4 ธรรมะซึ่งเป็นวิถีทางแห่งความสำเร็จ (สุจริต เพียรชอบ 2522 : 57-64) ประกอบด้วย

1. ฉันทะ คือ ความรัก ครูควรมีความรัก ความพอใจในการสอน รักวิชาที่สอน รักวิชาชีพครู รักศิษย์ รักที่จะเห็นศิษย์มีวิชาความรู้ มีความเจริญก้าวหน้าและประสบความสำเร็จในชีวิต การสอนการให้คำปรึกษากับผู้เรียนก็ทำไปด้วยใจรัก ไม่ได้ทำพอให้ผ่านไปหรือเสร็จไปเพราะเป็นหน้าที่

2. วิริยะ ครูเป็นผู้ที่มีความขยันขันแข็ง มานะพยายาม พากเพียรที่จะค้นคว้าหาความรู้แปลก ๆ ใหม่ ๆ มาสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้กว้างขวางและลึกซึ้ง ครูขยันจัดทำเตรียมสื่อการสอนเพื่อให้การสอนประสบผลดี ขยันจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งกิจกรรมในหลักสูตรและนอกหลักสูตร หมั่นร่วมประชุมกับเพื่อนครูเพื่อปรึกษาหารือวางแผนการสอนหรือประสานงานทางด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกัน หมั่นร่วมประชุมปรึกษากับผู้เรียนเพื่อวางจุดมุ่งหมายในการเรียนร่วมกัน หรือประชุมให้คำปรึกษาหารือทั้งเป็นหมู่คณะและเป็นรายบุคคล

3. จิตตะ คือ ความใส่ใจ ความฝักใฝ่ในงานที่ทำ รับผิดชอบในงานที่ตนสอน มีความตั้งใจ มีความมั่นใจ แน่วแน่ ในอันที่จะถ่ายทอดความรู้และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่ศิษย์

สำหรับงานอื่นที่ได้รับมอบหมายนอกจากงานสอน ครูก็พยายามตั้งใจทำอย่างเต็มสติกำลังความสามารถ

4. วิมังสา คือ การไตร่ตรองใช้เหตุผล ครูควรเป็นผู้ที่ใช้ปัญญาพิจารณาคิดค้นหาเหตุผล รู้จักหาวิธีทำงานให้สำเร็จรวดเร็ว เมื่อประสบปัญหาใดไม่ว่าจะเป็นด้านการเรียนการสอน ด้านวินัยการปกครอง หรือด้านมนุษย์สัมพันธ์ก็จะใช้ปัญญาไตร่ตรองอย่างรอบคอบไม่วู่วาม และนอกจากจะเป็นผู้ที่รู้จักไตร่ตรอง ใช้เหตุผลด้วยตนเองแล้ว ก็ควรที่จะได้หาทางกระตุ้นให้ศิษย์รู้จักคิด รู้จักไตร่ตรองพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างถี่ถ้วนและมีเหตุผลด้วยการดำเนินการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ โดยการนำข้อมูลการดำเนินงานในขั้นตอนตั้งแต่การเตรียมการมาพิจารณา กำหนดการแก้ไข ปรับปรุง พัฒนางานที่กำลังดำเนินอยู่ให้ดียิ่งขึ้นและดำเนินการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

บุญนำ ทานสัมฤทธิ์ (2546 : 3-4) เน้นย้ำการพัฒนาที่ต้องดำเนินงานอย่างต่อเนื่องโดยนำข้อมูลในขั้นตอนต้น ๆ มาพิจารณาแล้วกำหนดปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินงานบริหารจัดการอยู่ให้ดูดียิ่งขึ้นโดยการพิจารณาจากปัจจัยนำเข้า ซึ่งประกอบด้วย

1. ปรัชญา วิสัยทัศน์ และวัตถุประสงค์ของโรงเรียน ว่ามีความเข้าใจถูกต้อง เห็นแจ่มแจ้งตรงกัน และมีศรัทธา ค่านิยม เป้าหมายร่วมกัน หรือไม่

2. บุคลากร ผู้บริหาร ครู มีศีลธรรมนำด้วยเมตตา มีความเสียสละอดทน ตั้งมั่น

3. นักเรียน มีความใฝ่รู้ใฝ่เรียน แสวงปัญญา

4. กิจกรรมวิถีชีวิต เอาปัญญากับจิตใจ มาช่วยกันเรียนรู้และรักษา ศีล คือ การกิน การอยู่ การดู และการฟังเป็น

5. หลักสูตร บริหารจิตเจริญปัญญาเพื่อเรียนรู้โลก เอาปัญญากับจิตใจมาใช้พัฒนาพฤติกรรมสัมพันธ์กับโลกสังคม และสิ่งแวดล้อม

6. สื่อ เทคโนโลยีทางการศึกษา ได้แก่ หนังสือ ห้องสมุด กระดานข่าว เสียงตามสาย โทรทัศน์ นิทรรศการ ซึ่งแสดงถึงโทษของอบายมุขทั้งปวง ไม่ยั่วยุ ไม่มอมเมา สร้างค่านิยม ความรู้สึกละอายชั่ว กลัวบาป ให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ ปลุกเร้าคุณธรรม สร้างค่านิยมใฝ่ดี รู้โลกกว้างทันการเปลี่ยนแปลง เห็นคุณค่าแท้-เทียม คิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ อย่างสร้างสรรค์

7. สภาพแวดล้อม ได้แก่ อาคารสถานที่ ต้นไม้ อาณาบริเวณภายในโดยรอบ ต้องมีคุณลักษณะ 4 ส. ดังนี้

7.1 สวยงาม (ศีล) ร่มรื่น ร่มเย็น เป็นระเบียบ ลดความเร่งร้อน

7.2 สะอาด (ศีล) ถูกสุขลักษณะ ปลอดจากอบายมุขสิ่งมอมเมา ปลอดภยันตราย

7.3 สงบ (สมาธิ) ให้ความสงบ เย็นใจ ไม่ขุ่นมัว

7.4 สว่าง (ปัญญา) แวดล้อมด้วยสิ่งระลึกเตือนให้ละชั่ว ทำดี มีปัญญา

การปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นการดำเนินงานอย่างมีระบบ ที่กำหนดย้ำกาพัฒนาที่ต้องการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนต้นๆ มาพิจารณากำหนดปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดีขึ้นซึ่งได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครอง วัด และชุมชน เพื่อพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งต้องมีการนิเทศ กำกับ ติดตาม การดำเนินงานในโรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง มีระบบการตรวจสอบและเปิดโอกาสให้มี การเสนอแนะอย่างเป็นกัลยาณมิตรเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งนี้ตามองค์ธรรม อิทธิบาท 4 และ อุปัญญาตธรรม 2

การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน ในการจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นการบูรณาการโครงการต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโรงเรียน มาจัดการดำเนินงานให้อยู่ในกรอบของหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา โดยเน้นการกิน อยู่ ดู ฟังเป็น อันเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งในการดำเนินงานย่อมพบกับปัญหาและอุปสรรค ขั้นตอนการประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงานจึงเป็นขั้นตอนที่จะสะท้อนให้ทราบถึงผลการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่งๆ อาจเป็น 1 ปี หรือ 3 ปี หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมเป็นต้น และในกาประเมินจะเน้นข้อมูลที่เป็นเชิงประจักษ์ เชื่อถือได้ ให้ข้อมูลที่ชัดเจน ที่สามารถนำสู่การเผยแพร่หรือรายงานผู้เกี่ยวข้องให้ทราบผลการดำเนินงานนั้นๆ และนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนดำเนินการอื่นๆ ต่อไป และในระบบประกันคุณภาพ ขั้นตอนนี้มีความสำคัญไม่น้อยต่อการเสนอให้ผู้เกี่ยวข้องยอมรับในการดำเนินการและบริหารจัดการ ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของการประเมินผลไว้ ดังต่อไปนี้

บำรุง แสนณรงค์ (2550 : 1-11) กล่าวว่า การประเมินด้านคุณธรรมจริยธรรม เป็นการนำข้อมูลที่แสดงถึงคุณธรรมจริยธรรม ที่ได้จากการวัดพิจารณาลงสรุปเพื่อพัฒนาผู้เรียน ให้เป็นคนดีมีคุณธรรม จริยธรรมต่อไป และแนวทางการวัดผลและประเมินผลผู้เรียนด้านคุณธรรมจริยธรรมต้องใช้หลักจิตวัดจิตไม่ควรยึดติดกับรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง แต่อยู่ที่วิธีคิดของผู้เรียน หลักการวัดและประเมินด้านคุณธรรมไม่ควรใช้ดัชนีใดดัชนีหนึ่ง หรือเครื่องมือวัดและประเมินเครื่องมือใดเครื่องมือหนึ่ง แต่ต้องใช้วิธีที่หลากหลาย เช่น ให้นักเรียนประเมินตนเองหรือใช้การสังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์ การพูดคุยกับผู้เรียน เพื่อให้ทราบว่าพฤติกรรมที่สังเกตได้หรือคำตอบที่ได้จากแบบประเมินนั้นเกิดขึ้น เพราะอะไร

ไพศาล หวังพานิช (2544 : 38) กล่าวว่าการประเมินผล หมายถึง กระบวนการกำหนดคุณค่าของโครงการ เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจว่าดี มีประสิทธิภาพได้ผลเพียงใด

พวงรัตน์ เกษรแพทย์ (2543 : 161) ได้ให้ความหมายว่า การประเมินผล หมายถึง การตรวจสอบและวัดสิ่งที่แผนได้กำหนดไว้ในขั้นของการวางแผนและเมื่อนำแผนไปดำเนินการแล้วสิ่งที่เปลี่ยนแปลงและเกิดขึ้นนั้นเป็นไปตามที่กำหนดและคาดหมายไว้เพียงใด โดยนำเอาผลที่วัด

ได้มาพิจารณาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับที่แผนกำหนดไว้ จึงจะทำให้รู้ได้ว่าสิ่งที่แผนต้องการกับผลที่เกิดขึ้นจริงนั้นตรงกันหรือแตกต่างกันเพียงใด ด้วยเหตุผลอะไรบ้าง เป็นเหตุผลจากปัจจัยภายนอกหรือภายในของแผนอย่างไร เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อผู้วางแผนจะได้นำไปพิจารณาและใช้ประกอบการตัดสินใจต่อไป

ชารี มณีศรี (2538 : 192) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การประเมินผล หมายถึง การตีค่าผลงานที่ได้กระทำมาแล้วบังเกิดผลดีเพียงใด การประเมินผลใช้วัดในรูปปริมาณหรือจำนวนมากน้อย แล้วนำผลการวัดมาพิจารณาตีค่าว่าได้ผลดีเพียงใด และจะต้องสร้างเครื่องมือที่เที่ยงตรง กำหนด หลักเกณฑ์หรือมาตรฐานสำหรับตัดสินคุณค่า

อนันต์ เกตุวงศ์ (2534 : 134) อธิบายว่า เป็นกระบวนการของการดูแลติดตามเพื่อที่จะรู้ว่าองค์การหรือหน่วยงานได้รับและใช้ทรัพยากรเพื่อดำเนินการให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพียงใด ถ้าไม่ได้ผลตามแนวทางดังกล่าว การแก้ไขปรับปรุงจะต้องมีขึ้นอันเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องคอยดูแลป้องกันมิให้เกิดปัญหา

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2529 : 5) ได้กล่าวว่า การประเมินผลนั้นเป็นการตรวจสอบความก้าวหน้าของโครงการหรือแผนงานตลอดจนการพิจารณาผลสัมฤทธิ์ของโครงการหรือแผนงานนั้น ๆ ว่ามีมากน้อยเพียงใด การประเมินผลเป็นกระบวนการชี้บ่งถึงคุณค่าของแผนงาน/โครงการกล่าวคือ แผนงาน/โครงการ ที่ได้ดำเนินไปแล้วได้ผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการและของแผนงานหรือไม่เพียงใด

จากการให้ความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่าการประเมินผลคือวิธีการหรือกระบวนการในการตรวจสอบการดำเนินงานว่าสามารถดำเนินการได้ตรงตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ อย่างไร เพียงใด เพื่อให้การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธในเชิงเป้าหมายภาพรวมมีความชัดเจนและสามารถเป็นเครื่องมือแก่สถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องในการนิเทศติดตาม ตลอดจนการทบทวนและประเมินผลการการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธได้

จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงสรุปได้ว่าขั้นตอนการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ต้องมีการสร้างความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองและชุมชน สร้างความศรัทธา สร้างความเข้าใจในหลักการและวิธีการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธร่วมกันได้แก่ สถานศึกษามีนโยบายที่มีจุดเน้นในการพัฒนาโรงเรียนตามแนววิถีพุทธ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการซึ่งมาจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษากำกับดูแลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ และส่งเสริมให้คณะกรรมการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง มีการนำผลการดำเนินงานของคณะกรรมการไปปรับปรุงพัฒนา เปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง วัด และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ มีการนิเทศ กำกับ ติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธโดยมีการกำหนดบทบาท หน้าที่ คณะบุคคล

รับผิดชอบในการประเมินผลอย่างชัดเจนและนำผลการตรวจสอบและประเมินผลไปใช้ในการพัฒนานักเรียนต่อไป

กิจกรรมเสนอแนะการพัฒนานักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ

การจัดกิจกรรมในโรงเรียนเป็นเป้าหมายและวิธีการที่ดีที่สุดในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ซึ่งจะต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนเป็นที่ยอมรับของคนทุกคนในโรงเรียน ที่เกี่ยวข้องไม่ควรตั้งความมุ่งหวังที่สูงเกินความเป็นจริงที่จะปฏิบัติได้ แต่ควรเป็นที่ยอมรับ และสอดคล้องกับหลักความเป็นจริงในการดำเนินชีวิตโดยปกติ ซึ่งจะทำให้การดำเนินการจัดกิจกรรมทุกอย่างได้รับความร่วมมือร่วมใจและเกิดความรู้สึกมีส่วนรับผิดชอบในการดำเนินการมีความเสียสละ และมีจิตใจที่มุ่งมั่นในอันที่จะทำให้โรงเรียนมีความก้าวหน้า และประสบผลสำเร็จในการดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ทุกรูปแบบในโรงเรียน จึงควรยึดหลักการและแนวทางของการจัดกิจกรรมอย่างจริงจง และควรจัดให้มีกิจกรรมหลาย ๆ ประเภท และหลาย ๆ วิธีการที่จะตอบสนองต่อวิถีชีวิตที่ชุมชนต้องการ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 24) ได้เสนอแนะแนวการจัดกิจกรรมไว้ ดังนี้

หลักการ กระบวนการพัฒนาผู้เรียน คือ การจัดกิจกรรมที่หลากหลาย ต่อเนื่อง เป็นวิถีชีวิตเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิด มีการฝึกปฏิบัติเสมอ ๆ ทั้งด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้ง 3 ด้านไปพร้อม ๆ กัน

หลักคิด การศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธ คือ กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ทั้งความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อความเจริญงอกงามในทุกขั้นตอนของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกิน อยู่ ดู ฟัง ในชีวิตประจำวัน ที่มีสติสัมปชัญญะคอยกำกับ เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนจนเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคม และสิ่งแวดล้อมให้เจริญสืบต่อไป และเนื่องจากพุทธศาสนามีหลักการพัฒนาว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะฝึกฝนและพัฒนาได้ ประกอบกับวิเคราะห์ผู้เรียนว่ามีสติปัญญา อุปนิสัย ความพร้อม และภูมิหลังที่แตกต่างกัน การพัฒนาจึงเน้นที่ตัวผู้เรียนแต่ละคนเป็นสำคัญ

หลักทำ ในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนวิถีพุทธนั้น ครูและผู้บริหารสามารถจัดพัฒนาได้ตามหลักการ หลักคิด ดังกล่าวข้างต้นโดยให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 42) ได้ให้ข้อเสนอแนะการจัดกิจกรรมไว้เป็นแนวทาง 4 ลักษณะ คือ

1. กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร เช่น
    1.1 พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
    1.2 ประกวดมรรยาทชาวพุทธ

1.3 กิจกรรมค่ายพุทธบุตร (ตามสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา)

1.4 กิจกรรมบริหารจิต

1.5 เรียนธรรมศึกษา / สอบธรรมศึกษา

1.6 บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ฯลฯ

2. กิจกรรมประจำวัน ประจำสัปดาห์ เช่น

2.1 กิจกรรมหน้าเสาธง เช่น กิจกรรมที่กระทำเพื่อรำลึกถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ก่อนเคารพธงชาติ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ แผ่เมตตา สงบนิ่ง (นั่งสมาธิ) กิจกรมพุทธศาสนสุภาษิตวันละบท กิจกรรมน้องไหว้พี่ กิจกรรมเดินแถวหน้าห้องอย่างมีสติ ฯลฯ

2.2 กิจกรรมทำความดีระหว่างวัน เช่น กิจกรรมเดินอย่างมีสติก่อนเข้าโรงอาหาร กิจกรรมกล่าวคำพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหาร กิจกรรมรับประทางอาหารอย่างมีสติ เช่น ไม่ดัง ไม่หก ไม่เหลือ กิจกรรมขอบคุณหลักรับประทานอาหาร และกิจกรรมนั่งสมาธิ 1 นาทีก่อนเรียน ฯลฯ

2.3 กิจกรรมก่อนเลิกเรียน เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมรำลึกพระคุณของผู้มีพระคุณ กิจกรรมท่องอาขยานสร้างสมาธิ ฯลฯ

2.4 กิจกรรมประจำสัปดาห์ เช่น กิจกรรมสวดมนต์สรภัญญะประจำสัปดาห์ กิจกรรมทำบุญตักบาตรประจำสัปดาห์ หรือวันที่สถานศึกษากำหนด ฯลฯ

3. กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โรงเรียนวิถีพุทธควรจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชา และวันเข้าพรรษา ซึ่งสถานศึกษา ผู้ปกครองและชุมชนควรร่วมกิจกรรมทุบุญตักบาตร ฟังพระเทศน์ เวียนเทียนที่วัด หรือในสถานศึกษา หล่อเทียน แห่เทียนพรรษา และสถานศึกษาควรจัดบรรยากาศวันสำคัญทางศาสนา เช่น ประดับธงทิวสีเหลือง เชิงธงธรรมจักร และเปิดเพลงธรรมะทางวิทยุของสถานศึกษา

4. กิจกรรมพิเศษอื่น ๆ สถานศึกษาสามารถกำหนดขึ้นเองได้ ตามความเหมาะสม เช่น กิจกรรมไขปัญหาธรรม กิจกรรมวันสำคัญทางชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ กิจกรรมการประเมินผลการทำความดี กิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ทำความดี กิจกรรมอาสาตาวิเศษ กิจกรรมบันทึกความดี กิจกรรมต้นไม้พูดได้ กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม เช่น ทำความสะอาดวัด ชุมชน กิจกรรมอบรมธรรมะ 5 นาที (สัปดาห์ละ 1 ครั้ง) กิจกรรมถือศีลนอนวัด ปฏิบัติธรรมวันเข้าพรรษา เป็นต้น

การจัดกิจกรรมนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธนั้น พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2547 : 36) ได้ให้หลักพื้นฐานกับโรงเรียนที่จะนำไปจัดปรับให้เหมาะสมกับตนเอง และท้องถิ่นดังนี้

1. พูดถึงความเป็นจริงของโลกและชีวิต ให้รู้เข้าใจธรรมดาของธรรมชาติ
2. พูดถึงหลักการพื้นฐานให้รู้เข้าใจพร้อมกันไว้ก่อน
3. จัดวางจุดเน้นสำหรับสังคมไทย และสำหรับแต่ละท้องถิ่น แต่ละชุมชนที่เป็นเรื่องของกาลเทศะ ซึ่งขาดไม่ได้

ดังนั้น การจัดกิจกรรมของโรงเรียนวิถีพุทธ ครูและผู้บริหารสามารถนำหลักการดังกล่าวข้างต้นมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพบริบทของตนเองและท้องถิ่นโดยเน้นวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของการกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อให้เป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิต

จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงสรุปได้ว่าสภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านบริหารจัดการนั้น คือการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธในด้านบุคลกรในสถานศึกษามีการร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน สร้างความศรัทธา สร้างความเข้าใจในหลักการและวิธีการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธร่วมกันได้แก่ สถานศึกษามีนโยบายที่มีจุดเน้นในการพัฒนาโรงเรียนตามแนววิถีพุทธ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการซึ่งมาจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษากำกับดูแลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ และส่งเสริมให้คณะกรรมการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง มีการนำผลการดำเนินงานของคณะกรรมการไปปรับปรุงพัฒนา เปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง วัด และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ มีการนิเทศ กำกับ ติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ โดยมีการกำหนดบทบาท หน้าที่ คณะบุคคลรับผิดชอบในการประเมินผลอย่างชัดเจนและนำผลการตรวจสอบและประเมินผลไปใช้ในการพัฒนานักเรียนต่อไป

2. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรม

ความหมายจริยธรรม

จริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาในระดับบุคคลและระดับประเทศ ในการพัฒนาประเทศนั้นต้องพัฒนาไปโดยใส่ใจต่อจริยธรรมควบคู่กันไปเช่นกัน และจุดมุ่งหมายของการพัฒนาประเทศก็เพื่อที่จะให้ประชาชนในประเทศมีความเจริญ และมีความสมบูรณ์ โดยยึดหลัก 3 ประการ คือ 1) ความก้าวหน้า 2) ความมีเสถียรภาพ และ 3) ต้องมีความยุติธรรมในสังคม สิ่งที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาคือ การมีอวิชาในการพัฒนา ความเหลวไหล และการรั่วไหล ซึ่งเกิดจากความโลภและตัณหา การมีหริโอตัปปะ นับเป็นสิ่งสำคัญในตัวบุคคล เพราะว่าถ้าทุกคนต่างมีความละอายแก่ใจตน และเกรงกลัวต่อบาปในการประพฤติปฏิบัติที่ผิดศีลธรรมแล้ว การพัฒนาจะสามารถดำเนินไปได้ และหากมีสติสัมปชัญญะควบคู่ด้วยจะเป็นสิ่งที่จะช่วยนำไปสู่จริยธรรม และจริยธรรมนั้นเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา

จากการศึกษาพบว่า “จริย” แปลว่าความประพฤติ หรือกิริยาที่สามารถประพฤติได้ เป็นคำที่มีความหมายทางรูปธรรม และคำว่า “ธรรม” มีความหมายหลายประการ เช่น ความดี หลักคำสอนของศาสนา หลักปฏิบัติ เมื่อนำคำทั้งสองมารวมกันจะได้เป็น จริยธรรม (Morality) ซึ่งมีผู้ให้ความหมายต่าง ๆ ดังนี้

โชติกา วรรณวงศ์ (2548 : 15) กล่าวว่าจริยธรรม หมายถึง ความประพฤติ การกระทำและความคิดที่ถูกต้อง เหมาะสม การทำหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์ เว้นในสิ่งควรเว้น กระทำในสิ่งที่ควรกระทำด้วยความฉลาด รอบคอบ รู้เหตุผล ถูกต้องตามกาลเทศะและบุคคล รวมถึงการปฏิบัติหรือแนวทางสำหรับการดำเนินชีวิต สำหรับแต่ละบุคคลในสังคม โดยให้สอดคล้องกับปัจจัยต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม ประเพณี กฎเกณฑ์ และข้อบังคับต่าง ๆ ในสังคม

ชูวงศ์ ฉายะบุตร และมุ่งหมาย ชื่อตรง (2548 : 3) กล่าวว่า จริย เป็นกริยาที่ควรประพฤติ ดังนั้น จริยธรรมจึงเป็นหลักของกิริยาที่ควรประพฤติปฏิบัติ ที่ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือนร้อนเสียหาย

ทิศนา แขมมณี (2546 : 2) กล่าวว่าจริยธรรม เป็นการแสดงออกของการประพฤติในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม สะท้อนให้เห็นถึงการมีความละอายแก่ใจ ความเมตตากรุณา ความหวังดี ความซื่อสัตย์สุจริต ความเห็นอกเห็นใจ ความจริงใจ ความยุติธรรม ความเที่ยงตรง ความเสียสละ ความสามัคคี ความอดทนอดกลั้น ความขยัน การให้อภัย ความเกรงใจและอื่น ๆ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 : 214) ได้ให้ความหมายของจริยธรรม ว่าเป็นข้อปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม ที่เป็นแนวทางในการประพฤติของแต่ละคนที่แสดงออกมาทางความคิด คำพูด การกระทำ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 2 ประการ คือ ศีลธรรม เป็นการงดเว้นจากการกระทำที่เป็นโทษ และคุณธรรม เป็นคุณภาพจิตฝ่ายดีซึ่งควรปฏิบัติ

พระมหาวิบูลย์ สิริภัสสโรทัย (2545 : 12) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ 2 ประการ คือ 1) จริยธรรมหรือความรับผิดชอบส่วนบุคคล หมายถึง การที่เราตัดสินว่าการกระทำอันไหนถูกต้อง มีจริยธรรม ก็จะตัดสินใจกระทำสิ่งนั้น และเราทำตัวอย่างไรก็สอนคนอื่นอย่างนั้น จริยธรรมส่วนนี้อิงอยู่กับการให้คุณค่าว่าสิ่งใด หรือการกระทำใดดี ก็ตัดสินใจกระทำสิ่งนั้น หรือการกระทำนั้น เช่น ความซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทน เป็นต้น 2) จริยธรรมสากล หมายถึง สิ่งใดที่สังคมส่วนใหญ่เห็นว่าถูกต้องดีงาม ก็เอากฎเกณฑ์นั้นมาใช้เป็นจริยธรรมสากล เป็นการกระทำที่ทำลงไปแล้ว คนอื่น ๆ เห็นเหมือนกันว่าเป็นความดี อิงอยู่กับคนอื่น สิ่งอื่น เช่น การมีจิตใจเอื้ออารี การเสียสละ เป็นต้น

สุจิรา สุขสาร (2545 : 15) กล่าวว่า “จริย” คือ ความประพฤติ กิริยาที่ควรปฏิบัติ “ธรรม” คือ ความดี เมื่อรวมกันจริยธรรม แปลว่า ความประพฤติดี

ชอบ เอี่ยมประสงค์ (2544 : 32) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามทั้งหลายทั้งปวงที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม จนทำให้เกิดความสุข ความพึงพอใจ และความยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2543 : 13) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ระบบการดำเนินชีวิตที่ดีตามธรรมชาติ ซึ่งประกอบไปด้วยปัจจัย 3 ประการ คือ 1) ด้านพฤติกรรมภายนอกที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งทางสังคมและวัตถุ ตลอดจนธรรมชาติ นั่นคือศีล 2) ด้านจิตใจที่มั่นคง เพราะการมีจิตใจที่มั่นคงเป็นแกนสำคัญในการพัฒนา ซึ่งก็คือสมาธิ 3) ด้านความรู้ ความเข้าใจในความเป็นจริง การมองเหตุผล คุณค่า ตลอดจนเข้าถึงความจริงของธรรมชาติ คือปัญญา และปัจจัย 3 ประการนี้จะส่งผลต่อกัน และเสริมซึ่งกันและกันในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยในการดำเนินชีวิต

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2543 : 113) กล่าวว่า จริยธรรม คือ ระบบการทำความดี ละเว้นความชั่ว ซึ่งคำว่าระบบนี้หมายถึงทั้งสาเหตุที่บุคคลจะกระทำหรือไม่กระทำ และผลของการกระทำหรือไม่กระทำนั้น ตลอดจนกระบวนการเกิดและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเหล่านี้ด้วย

ชุลีพรวรรณ กษมานนท์ (2543 : 8) กล่าวว่า จริยธรรม คือ ความเป็นอยู่ การยังชีวิตให้เป็นไป การครองชีพ การใช้ชีวิต การเคลื่อนไหวของชีวิตทุกแง่ทุกด้าน ทุกระดับชั้น ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ทั้งด้านส่วนตัว สังคม อารมณ์ จิตใจ และปัญญา

ไสว มาลาทอง (2542 : 6) กล่าวว่า จริยธรรม มากจากคำว่า จริยะ แปลว่าความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ ธรรม แปลว่า คำสั่งสอนในศาสนา หลักปฏิบัติทางศาสนา ความจริง ความยุติธรรม ความถูกต้อง กฎเกณฑ์ เมื่อรวมกัน จริยธรรม แปลว่า กฎเกณฑ์แห่งความประพฤติ หลักความจริงที่เป็นแนวทางแห่งความประพฤติปฏิบัติ

บุญมี แท่นแก้ว (2542 : 25) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ธรรมชาติหรือหลักธรรมที่ควรประพฤติ จัดเป็นคุณธรรมที่แสดงออกทางร่างกายในลักษณะที่ดีงาม ถูกต้องอันเป็นสิ่งที่ประสงค์ของสังคม และจริยธรรม จะมีได้ต้องปลูกฝังฝึกหัด โดยเริ่มจากการปลูกฝังคุณธรรมลงในใจก่อน การปลูกฝังคุณธรรมจำเป็นต้องอาศัยหลักคำสอนทางศาสนา ได้แก่ ศีล อันหมายถึงหลักหรือกฎเกณฑ์การประพฤติปฏิบัติ เพื่อดัดหรือฝึกหัดกายและวาจาให้เรียบร้อยเป็นปกติ กล่าวคือ จะพูดหรือทำสิ่งใดก็ให้เป็นไปตามปกติ

ชัยพร วิชชาวุธ และคณะ (2531 : 89) กล่าวว่า จริยธรรม คือ แนวทางของการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนดี เพื่อประโยชน์สุขของตนเองและส่วนรวม ทั้งนี้ จริยธรรมไม่ใช่กฎหมาย แต่กฎหมายมีส่วนเกี่ยวข้องกับจริยธรรมในฐานะเป็นแรงหนุนส่งภายนอกเพื่อให้คนมีจริยธรรม

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2542 : 3) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ความถูกต้องที่ดีงาม สังคมทุกสังคมจะกำหนดกฎเกณฑ์ กติกา บรรทัดฐานของตนเองว่าอะไรคือสิ่งที่ดีงาม อะไรคือ

ความถูกต้อง ดังนั้นสิ่งที่เป็นความดี ความถูกต้องในความคิดของแต่ละบุคคลจึงขึ้นอยู่กับพื้นฐานการขัดเกลาของบุคคลในสังคมนั้น ๆ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 118) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ความดีที่ควรประพฤติปฏิบัติ หรือกิริยาอาการที่แสดงความดี ซึ่งกิริยานั้นเป็นอาการทางกาย ทางวาจา และทางจิตใจ

โกวิท ประวาลพฤกษ์ (2541 : 123) อธิบายความหมายของจริยธรรม ว่ามี 2 นัย ดังนี้

1. จริยธรรมเป็นหลักการและเหตุผลที่พิจารณาเกี่ยวกับการกระทำ การพิจารณาตัดสินใจและการตัดสินใจ ซึ่งเป็นความหมายที่คนทั่วไปเข้าใจกันมาดั้งเดิม

2. จริยธรรมเป็นพฤติกรรมหรือการกระทำ เป็นคุณธรรมทางจริยธรรมที่มีพื้นฐานอยู่บนการกระทำหรือเจตคติที่สามารถสังเกตเห็นได้ ซึ่งความหมายนี้เป็นความหมายในแนวคิดแบบใหม่

ประภาศรี สีหอำไพ (2540 : 17) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง หลักความประพฤติที่อบรมกิริยา และปลูกฝังลักษณะนิสัยให้ผู้ประพฤติอยู่ในครรลองและศีลธรรม และคุณค่าของจริยธรรมนั้นชี้ให้เห็นถึงความเจริญงอกงามในชีวิตอย่างมีระบบแบบแผนตามวัฒนธรรมของบุคคลที่มีลักษณะจิตใจที่ดีงาม

ลำดวน ศรีมณี (2539 : 10) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง การกระทำ การประพฤติปฏิบัติต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม ทั้งความคิดและเหตุผลที่สอดคล้องกับการปฏิบัติสังคมนิยมชมชอบ ให้การสนับสนุน และผู้กระทำเกิดความพอใจและเป็นการนำสันติสุขมาให้แก่สังคมและบุคคลได้ตามสมควรแก่กรณี รวมทั้งการกระทำในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี กฎหมาย อุดมการณ์ วินัย มารยาท การดำเนินชีวิต ทั้งกาย วาจา ใจ อย่างถูกต้องเหมาะสม

จากความหมายข้างต้น สรุปว่า จริยธรรม หมายถึง แนวทางการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องของการกระทำที่ดีทั้งต่อตนเอง และสังคม ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางจิตใจ ซึ่งแสดงออกมาในด้านต่าง ๆ ทั้งในวิถีชีวิตและสังคมของแต่ละบุคคล

ความสำคัญของจริยธรรม

ชูวงศ์ ฉายะบุตร และมุ่งหมาย ชื่อตรง (2548 : 4-6) ได้สรุปความสำคัญของ จริยธรรม ไว้ดังนี้

1. ช่วยให้การดำรงชีวิตเป็นไปอย่างสงบสุข
2. ช่วยควบคุมความเจริญทางด้านวัตถุและจิตใจของมนุษย์ให้เติบโตไปพร้อม ๆ กัน
3. ช่วยสร้างความมั่นคงทางจิตใจให้มนุษย์

4. ช่วยให้คนเรามีสติสัมปชัญญะอยู่ตลอดเวลา
5. ช่วยให้มนุษย์นำความรู้ และประสบการณ์ที่ได้เรียนมาสร้างสรรค์แต่สิ่งที่มีคุณค่า
6. ช่วยสร้างความมีระเบียบวินัยให้แก่บุคคลในชาติ
7. ช่วยส่งเสริมคนดีให้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น
8. ช่วยสร้างให้บุคคลในสังคมมีคุณธรรมประจำใจ เช่น การรู้จักเสียสละ การรู้จักสามัคคี การงดเว้นจากการประพฤติมิชอบ

จริยธรรมเป็นเรื่องสำคัญยิ่งในปัจจุบัน โดยเฉพาะในสังคมไทยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่ารวดเร็ว ตลอดจนการหลั่งไหลของวัฒนธรรมตะวันตกทำให้เกิดภาวะการแข่งขันขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับจริยธรรมของประชาชน ดังนั้นการพัฒนาคนในภาวะที่สังคม เศรษฐกิจและการเมืองมีแต่การแข่งขัน จึงจำเป็นต้องเน้นให้คนมีจริยธรรมควบคู่ไปกับการศึกษาในส่วนอื่น ๆ ด้วย ทั้งนี้เพื่อให้คานกับสังคมในปัจจุบัน ไม่เช่นนั้นแล้วคนก็จะคล้อยตามไปกับกระแสสังคมอุตสาหกรรม ทุนนิยม จนลืมจริยธรรมอันดี

รัฐบาลเห็นความสำคัญในเรื่องการปลูกฝังจริยธรรม จึงได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาด้านจริยธรรมไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ และหลักสูตรในแผนการศึกษาทุกระดับ เพื่อมุ่งพัฒนาจิตใจของเยาวชนให้มีคุณธรรม โดยเฉพาะในเรื่องความกตัญญู ความรับผิดชอบ ความระเบียบวินัย ความสะอาด ความซื่อสัตย์ การประหยัด รวมทั้งการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย พร้อมทั้งส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์ความรู้ ความเข้าใจ และการกำหนดแนวทางของการปฏิบัติที่ถูกต้องที่มีผลต่อการพัฒนาชีวิตและสังคม และส่งเสริมให้สถานศึกษาฝึกอบรมโดยสอดแทรกจริยธรรมในกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่เสมอ และดำเนินกิจกรรมเสริมหลักสูตรในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนได้ประพฤติตนตามหลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนา ปลูกฝังพัฒนาจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์

กล่าวได้ว่า การปลูกฝังจริยธรรมมีความสำคัญต่อการพัฒนาพลเมืองให้มีคุณภาพ ดังนั้นสถานศึกษาจึงมีหน้าที่ที่จะต้องปลูกฝังจริยธรรมให้กับเยาวชนของชาติ ซึ่งจะเป็นผู้ใหญ่ในภายหน้า มีความประพฤติปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ในสังคมและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2540 : 1-6) ได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะทางจิตใจที่จะนำไปสู่พฤติกรรมที่ช่วยสร้างเสริม ละพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนให้มีความเก่ง ความดี และมีความสุข ซึ่งเกี่ยวข้องกับอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด โดยเน้นจริยธรรมเป็นสำคัญ เพื่อหาแนวทางในการปลูกฝังค่านิยมและแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับเยาวชนและสังคมไทย โดยมุ่งเน้นให้เยาวชนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 5 ประการ ได้แก่

1. ความสนใจใฝ่รู้และสร้างสรรค์ เป็นคุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงถึงความกระตือรือร้น สนใจใฝ่คิดค้นเสาะแสวงหาความรู้ด้านต่าง ๆ

2. ความมีน้ำใจ เป็นคุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงถึงความรู้สึกที่ดีบุคคลกระทำเพื่อผู้อื่นและสังคม ความมีน้ำใจเป็นคุณลักษณะที่เด่นของคนไทยที่ปรากฏอย่างเด่นชัในสังคมชนบท ความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเอื้ออาทรต่อกัน ทำให้สังคมไทยเป็นสังคที่น่าอยู่ การเปลี่ยนแปลงของสังคมเมืองที่เน้นเศรษฐกิจ ทำให้วิถีชีวิตของคนมีความเร่งรีบและต่อสู้มากขึ้น ซึ่งมีผลต่อการแสดงออกต่อกันด้านความมีน้ำใจ และปรากฏชัดมากขึ้นในสังคอุตสาหกรรม หากสังคมไม่ให้ความสนใจในการส่งเสริมด้านความมีน้ำใจอาจทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา ความมีน้ำใจมีพื้นฐานมาจากการรู้จักช่วยเหลือ รับผิดชอบต่อตนเอง และการรู้จักเข้าใความรู้สึกของคนอื่น รู้สึกเห็นอกเห็นใจอันจะนำมาซึ่งการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น รู้จักแบ่งปันและให้ ตลอดจนเสียสละโดยไม่หวังผลตอบแทน

3. ความมีวินัย เป็นคุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่จะช่วยให้สามารถควบคุมตนเอง และปฏิบัติตนตามระเบียบเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม นักจิตวิทยาและนักสังคมวิทยาเชื่อว่าวินัยมีพื้นฐานมาจากวันแรกของชีวิต มีการเรียนรู้ การเลียนแบบและฝึกฝนจากบุคคลและสังคมแวดล้อมไปพร้อม ๆ กับการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจนเกิดการซึมซับคุณธรรมขึ้นภายใน ทำให้เกิดพฤติกรรมจริยธรรม และคุณธรรมของบุคคล

4. ความเป็นไทย เป็นคุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงถึงการเห็นคุณค่าภาคภูมิใจและสำนึกในความเป็นไทยที่มีวัฒนธรรม พร้อมที่จะปฏิบัติ ปกป้องอนุรักษ์และสืบทอดอีกทั้งเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ แต่เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงของสังคม ยุคโลกไร้พรมแดน ความเป็นไทยจะคงอยู่ยาวนานเพียงใด ขึ้นอยู่กับการดูแลรักษาและอนุรักษ์ความเป็นไทย จึงต้องช่วยกันปลูกฝังสิ่งที่ดีงามด้านความเป็นไทยสู่จิตใจของเด็กและเยาวชน

5. การบริโภคด้วยปัญญาในวิถีชีวิตไทย เป็นการวิเคราะห์และไตร่ตรอง ตัดสินใจเลือกรับหรือกระทำสิ่งใด ๆ ด้วยความรู้และเข้าใจในประโยชน์ และคุณค่าที่แท้จริง การศึกษาไทยควรเน้นในเรื่องการบริโภคด้วยปัญญา แต่ความก้าวหน้าทางวัตถุชนิดที่มนุษย์ไม่อาจควบคุมให้อยู่ในหลักการแห่งความพอดีเป็นความเสื่อมทางจิตใจ พฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกมาจึงมีลักษณะของการสร้างความเสื่อมแก่สภาพแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือธรรมชาตินำไปสู่ความวิปริตของดินฟ้าอากาศ ทุกชีวิตในโลกจึงไร้ความปลอดภัย เพราะความเจริญทางด้านวัตถุแต่ขาดความเจริญทางด้านจิตใจ

โครงสร้างของจริยธรรม

โครงสร้างของจริยธรรม ประกอบด้วยแหล่งที่มาต่างกัน ซึ่ง ไสว มาลาทอง (2542 : 10-12) กล่าวว่า จริยธรรมแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. จริยธรรมที่เป็นพื้นฐาน ซึ่งได้แก่ จริยธรรมซึ่งอยู่ในรูปของนามธรรม มีลักษณะเป็นคุณภาพหรือคุณสมบัติ นำความประพฤติของบุคคลให้ออกมาในรูปของความดีงาม มีลักษณะเป็นค่านิยมที่บุคคลในสังคมส่วนใหญ่คาดหวัง แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1.1 ความมีศีลธรรม (Moral Value) จริยธรรมในเชิงนี้มีกฎเกณฑ์ทางศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ด้วย ได้แก่ ศีล 5 ซึ่งเป็นศีลขั้นต้นของฆราวาสที่พึงประพฤติปฏิบัติตาม

1.2 ความมีคุณธรรม (Ethical Value) เป็นค่านิยมซึ่งบุคคลพึงประพฤติปฏิบัติเพราะคนส่วนใหญ่ในสังคมต้องการให้ทำเช่นนั้น เช่น สังคมมหาวิทยาลัยต้องการให้อาจารย์ผู้สอนเป็นผู้มีความรู้อย่างถ่องแท้ พูดความจริงกับนักศึกษา เตรียมการสอนให้ครบถ้วน และคอยช่วยเหลือนักศึกษา เป็นต้น อาจารย์ผู้มีคุณธรรมจะต้องทำตามกล่าวนั้น ใครไม่ทำตามถือว่าไม่มีคุณธรรม เป็นต้น

1.3 ความมีวัฒนธรรม (Conventional Value) ได้แก่ การยึดถือและปฏิบัติตามระเบียบประเพณีของสังคม ไม่ประพฤตินอกรีตนอกรอย หรือเบี่ยงเบนออกจากเกณฑ์มาตรฐานของสังคม ผู้ที่เดินตามร่องรอยของขนบธรรมเนียม นับได้ว่าเป็นผู้มีจริยธรรม

1.4 ความมีกฎหมายและกฎเกณฑ์ (Legal Value) การที่บุคคลประพฤติปฏิบัติตามกฎหมายของสังคม เป็นการแสดงออกทางจริยธรรมอย่างหนึ่ง เพราะกฎหมายคือหลักเกณฑ์นำความประพฤติของบุคคลไปในทางที่ดีงาม คนที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย คือคนไร้จริยธรรมและคุณธรรม เช่น กฎหมายห้ามฉ้อโกงทรัพย์สินของผู้อื่น ผู้ใดฝ่าฝืนถือว่าไร้คุณธรรม เป็นต้น

2. จริยธรรมในวิชาชีพ หรือจรรยาบรรณ (Professional Value) เป็นจริยธรรมประจำกลุ่มอาชีพหนึ่ง ๆ เป็นจริยธรรมในเชิงปฏิบัติ เป็นกฎเกณฑ์ที่นำการปฏิบัติไปสู่เป้าหมายเพื่อความสำเร็จในการทำมาหาเลี้ยงชีพในแต่ละแขนง จริยธรรมในวิชาชีพเป็นกฎเกณฑ์ที่แคบ ใช้เฉพาะในกลุ่มอาชีพหนึ่ง ๆ ซึ่งไม่เกี่ยวกับวิชาชีพอื่น ๆ นอกวงการ เรียกจริยธรรมทางอาชีพนี้ว่า จรรยาบรรณในวิชาชีพ (Code of Ethics) เป็นกฎเกณฑ์อย่างเป็นรูปธรรมร่างไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น จรรยาบรรณของข้าราชการ ได้แก่ การรับใช้ประชาชน การทำงานเพื่อประเทศชาติและประชาชน การเสียสละและการมีศีลธรรม เป็นต้น

ดังนั้น โครงสร้างของจริยธรรมสำหรับทุกสังคม จึงมีพื้นฐานจากขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา และวิชาชีพต่าง ๆ ที่ได้รับการยอมรับเป็นข้อตกลงร่วมกันจากผู้คน

ส่วนมาก และต้องการให้ผู้ร่วมสังคมและวิชาชีพได้ยึดเป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันในสังคมและองค์กรที่สังกัดอยู่ เพื่อความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ

ลักษณะของจริยธรรม

การจำแนกลักษณะทางจริยธรรมของมนุษย์นั้น นักพฤติกรรมศาสตร์ ได้จำแนกลักษณะทางจริยธรรมออกเป็น 4 ลักษณะ (ศวิณี ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา 2544 : 13) คือ

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ว่าคนในสังคมของตนนั้นถือว่าการกระทำชนิดใดควรกระทำ และการกระทำชนิดใดเลวควรงดเว้น ลักษณะพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมมากน้อยเพียงใด ความรู้เชิงจริยธรรมหรือความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมนี้ขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลด้วย ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคมและศาสนาส่วนใหญ่ เด็กจะเริ่มเรียนรู้ตั้งแต่เกิด โดยเฉพาะในช่วงอายุ 2-10 ปี จะได้รับการปลูกฝังค่านิยมเหล่านี้เป็นพิเศษ

2. ทัศนคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่าง ๆ ว่า ตนชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้น ๆ เพียงใด ทัศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมนั้น แต่บุคคลบางคนในสถานการณ์ปกติอาจมีทัศนคติต่างไปจากค่านิยมของสังคมก็ได้ ทัศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลมีความกว้างขวางกว่าความรู้เชิงจริยธรรมของบุคคล เพราะทัศนคตินั้นรวมทั้งความรู้และความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ เข้าด้วยกัน ทัศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลในเวลาหนึ่งยังอาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้

3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลที่กล่าวถึงนี้จะแสดงให้เห็นเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมจะทำให้ทราบว่าบุคคลผู้มีจริยธรรมในระดับแตกต่างกันอาจมีการกระทำที่คล้ายคลึงกันได้ นักทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม คือ เพียเจต์ และ โคล์เบอร์ก ได้ใช้การอ้างเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลเป็นเครื่องแสดงถึงพัฒนาการด้านอื่น ๆ ของบุคคล คือ พัฒนาการด้านสติปัญญา อารมณ์ และมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ของบุคคล

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรืองดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมซึ่งเป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบและให้การสนับสนุนมีหลายประเภท เช่น การให้ทาน การเสียสละเพื่อส่วนรวม การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก นอกจากนี้พฤติกรรมเชิงจริยธรรมอีกพวกหนึ่งคือพฤติกรรมในสถานที่เย้ายวนใจ หรือในสภาพยั่วยุให้บุคคลกระทำผิดกฎเกณฑ์ เพื่อประโยชน์

ส่วนตนบางประการ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมในสถานที่ยั่วยุ เช่น การโกงสิ่งของ เงิน ทอง หรือคะแนน และการกล่าวเท็จ เป็นต้น ซึ่งอาจรวมเรียกว่า พฤติกรรมที่ไม่ซื่อสัตย์ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่บุคคลให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะการกระทำในทางที่ดีและเลวของบุคคลนั้น ส่งผลโดยตรงต่อความผาสุกและความทุกข์ของสังคม

องค์ประกอบของจริยธรรมทั้ง 4 ด้านเบื้องต้นนี้ คือความรู้เชิงจริยธรรม ทัศนคติเชิงจริยธรรม เหตุผลเชิงจริยธรรม และพฤติกรรมเชิงจริยธรรม มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โดยผู้มีจริยธรรมสูงนั้น มักเป็นผู้มีความรู้เชิงจริยธรรม และมีเหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นอย่างดี กล่าวคือ เป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจว่าในสังคมของตนนั้นเป็นการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยใช้เหตุผลที่เหมาะสม มีเหตุผล นอกจากนี้ยังมีทัศนคติเชิงจริยธรรม กล่าวคือ มีความรู้สึกชอบพฤติกรรมที่เหมาะสมที่สังคมยอมรับ และมีความรู้สึกไม่ชอบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมหรือที่สังคมไม่ยอมรับ และมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม คือ กระทำในส่วนที่เป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบและสนับสนุน งดเว้นการกระทำที่ผิดกฎเกณฑ์ของสังคม ส่วนผู้มีจริยธรรมต่ำนั้น อาจเป็นผู้ขาดองค์ประกอบทั้ง 4 ด้านนี้หรืออาจขาดองค์ประกอบบางอย่างได้

ลำดวน ศรีมณี (2539 : 3-4) กล่าวว่า ลักษณะทางสังคมของมนุษย์มีขอบเขตครอบคลุมถึงพฤติกรรมทางสังคม แต่สามารถสรุปลักษณะของจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรม มี 2 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะที่สังคมต้องการ คือ พฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคม และให้การสนับสนุนแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ยกย่องสรรเสริญให้เป็นผู้มีเกียรติในสังคม

2. ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการ คือ พฤติกรรมที่สังคมประณามว่าไม่ดี ไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคม และไม่สนับสนุนผู้กระทำโดยวิธีการลงโทษผู้มีพฤติกรรมเช่นนั้น รู้สึกสำนึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง และไม่ควรกระทำต่อไป

สายสุรีย์ จุติกุล (2523 : 140-141) จำแนกจริยธรรมออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ 13 กลุ่ม ดังนี้

1. การบังคับตนเอง คือ การมีวินัยในตนเอง มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ฯลฯ
2. ความรับผิดชอบต่อสังคม คือ เคารพระเบียบ เคารพกฎหมาย กฎข้อบังคับ ฯลฯ
3. ความเสมอภาค คือ มีความเป็นธรรมในสังคม รักษา และเคารพในสิทธิของผู้อื่น การไม่เบียดเบียนกัน ฯลฯ
4. ความเสียสละ คือ การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ฯลฯ
5. ความซื่อสัตย์ คือ ความไม่ฉ้อโกง ความตรง ไม่พูดเท็จ รักความจริง ฯลฯ
6. ความกล้า คือ กล้ารับความจริง พูดความจริง กล้าที่จะมีความคิดเห็นของตน รวมทั้งกล้าที่จะสู้กับความผิดเพื่อความถูกต้อง ฯลฯ

7. การมีแนวคิดกว้าง คือ มีความพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นที่ต่างจากตน ฯลฯ

8. ความสามัคคี คือ มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการร่วมงานกับผู้อื่น ฯลฯ

9. เข้าใจและมีหลักธรรมศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยว คือ รักสันโดษ รู้จักพอ ไม่โลภ ไม่หลง ฯลฯ

10. ความมีเมตตากรุณาและการให้อภัย

11. ความพากเพียรและอดทน

12. การรู้จักคุณค่าของการทำงาน คือ การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีทัศนะที่ดีต่องานบริสุทธิ์ทุกประเภท ค่าของคนอยู่ที่การทำงาน ฯลฯ

13. การรู้จักค่าของทรัพยากร คือ การประหยัด และการออม ฯลฯ

ในการประชุมทางวิชาการ เกี่ยวกับจริยธรรมไทย ในวันที่ 22-27 มกราคม พ.ศ. 2523 (กรมวิชาการ 2523 : 146-157) มีการสรุปโครงสร้างของคุณลักษณะของจริยธรรม ดังนี้

1. ความรับผิดชอบ หมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน ด้วยความพากเพียร และด้วยความละเอียดรอบคอบ ยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ทั้งพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

2. ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสม และตรงต่อความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมา ทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเอง และผู้อื่น

3. ความมีเหตุผล หมายถึง ความสามารถในการใช้ปัญญาในการประพฤติปฏิบัติ รู้จักไตร่ตรอง พิสูจน์ให้ประจักษ์ ไม่หลงงมงาย มีความยับยั้งชั่งใจ โดยไม่ผูกพันกับอารมณ์ และความยึดมั่นของตนเองที่มีอยู่เดิม ซึ่งอาจผิดได้

4. ความกตัญญูกตเวที หมายถึง ความรู้บุญคุณ และตอบแทนคุณต่อผู้อื่น และสิ่งอื่นที่มีบุญคุณ

5. การรักษาระเบียบ หมายถึง การควบคุมความประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องและเหมาะสมกับจรรยามารยาท ข้อบังคับ ข้อตกลง กฎหมาย และศีลธรรม

6. ความเสียสละ หมายถึง การละความเห็นแก่ตัว การให้ปันแก่คนที่ควรให้ ด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา รวมทั้งการรู้จักสลัดทิ้งอารมณ์ร้ายในตนเองด้วย

7. ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมมือกันกระทำกิจการให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

8. การประหยัด หมายถึง การใช้สิ่งของทั้งหลายพอเหมาะพอควร ให้ได้ประโยชน์มากที่สุด ไม่ยอมให้มีส่วนเกินมากนัก รวมทั้งการรู้จักระมัดระวัง รู้จักยับยั้งความต้องการให้อยู่ในกรอบและขอบเขตที่พอเหมาะพอควร

9. ความยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรง สอดคล้องกับความเป็นจริงและเหตุผล ไม่มีความลำเอียง

10. ความอุตสาหะ หมายถึง ความพยายามอย่างเข้มแข็ง เพื่อให้เกิดความสำเร็จในการงาน

11. ความเมตตากรุณา หมายถึง ความรักใคร่ ปรารถนาจะให้ผู้อื่นเป็นสุข และความสงสารคิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

ธรรมนูญโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ปีการศึกษา 2545 ได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน (โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม 2545 : 28) ไว้ 4 คุณลักษณะ ดังนี้

1. ความรับผิดชอบ ในสังคมถ้าทุกคนมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน ด้วยความพากเพียร มีความละเอียดรอบคอบ ยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ทั้งพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น สังคมนั้นย่อมที่จะเป็นสังคมที่มีศักยภาพอย่างเต็มที่ เพราะทุกคนมีความรับผิดชอบนั่นเอง

2. ความซื่อสัตย์ เป็นคุณธรรมอันประเสริฐ บุคคลใดมีความซื่อสัตย์ย่อมได้รับเกียรติและได้รับการวางไว้วางใจจากผู้อื่น ทั้งยังเป็นผู้องอาจ สง่าผ่าเผย และทำให้หน้าที่การงานมั่นคงเจริญก้าวหน้า

3. ความประหยัด ในสังคมปัจจุบัน ทุกคนเกิดมาย่อมต้องอยากมีชีวิตอย่างสุขสบาย การที่ทุกคนจะได้รับสิ่งที่ต้องการนั้น จำเป็นต้องจัดหามาด้วยความยากลำบาก ดังนั้น ความประหยัดจึงมีความจำเป็นเพื่อในอนาคตจะได้ไม่พบกับความลำบากยากจน ตลอดจนทำให้ลูกหลานมีชีวิตและอนาคตที่ดี

4. ความมีน้ำใจเสียสละ เป็นคุณลักษณะที่สำคัญที่พึงมีในตัวบุคคลและเป็นคุณธรรมที่สำคัญประการหนึ่งของคนไทย เนื่องจากคนเราอยู่คนเดียวไม่ได้ จะต้องพึ่งพาอาศัยกันเริ่มตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย

ประเภทของจริยธรรม

การจำแนกประเภทของจริยธรรม ได้มีการจำแนกออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามมุมมองของนักวิชาการแต่ละสาขา ดังนี้

บุญช่วย จินดาพันธ์ (2532 : 117) ได้แบ่งประเภทของจริยธรรม ออกเป็น

1. จริยธรรมประเภทสร้างความเจริญให้แก่ตนเอง คือ แนวประพฤติปฏิบัติที่เกี่ยวกับการเรียน การทำงาน การสังคม ความขยันหมั่นเพียร ความอดทน การตรงต่อเวลา การประหยัด ความกล้าหาญ

2. จริยธรรมประเภทสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์ ซึ่งมีจริยธรรมหลายประการ คือ ความสุภาพอ่อนโยน ความกตัญญูกตเวที ความเห็นอกเห็นใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

3. จริยธรรมประเภทส่งเสริมชาติบ้านเมือง เน้นจริยธรรมที่แสดงค่านิยมในการแสดงความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เสียสละ เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว

แสง จันทร์งาม (อ้างถึงใน สำนักปลัดทบวงมหาวิทยาลัย 2530 : 20) ได้แบ่งประเภทของจริยธรรม ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. จริยธรรมตามธรรมชาติ หมายถึง พฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่เป็นไปเองโดยธรรมชาติ หรือเป็นไปตามสัญชาติญาณ จริยธรรมประเภทนี้มีแม้กระทั่งในสัตว์เดียรฉาน ซึ่งจริยธรรมประเภทนี้ ส่งผลดีต่อส่วนรวมมาก เพราะจะเป็นไปเองโดยเคร่งครัด

2. จริยธรรมแบบบังคับ หมายถึง การเว้นชั่วและทำความดีของคน เพราะถูกอำนาจบางอย่างบังคับไม่ให้ทำ เช่น กฎหมาย กฎทางศาสนา เป็นต้น ซึ่งจริยธรรมประเภทนี้ ยังไม่ดีแท้ เพราะถูกบังคับจึงทำ ถ้าไม่มีอะไรมาบังคับก็จะทำชั่วและเลิกทำความดีทันที

3. จริยธรรมที่ประกอบด้วยเจตนา หมายถึง การเว้นชั่วและทำความดีด้วยเจตนา คือ ตั้งใจด้วยตนเอง โดยไม่มีใครมาบังคับ ซึ่งจริยธรรมประเภทนี้จัดว่าดีแท้ เพราะคนมีเจตนา งดเว้นจากความชั่ว ไม่ทำความชั่ว ทั้ง ๆ ที่มีโอกาสที่จะทำได้อย่างเต็มที่นั้น ถือว่าเป็นคนดี

องค์ประกอบของจริยธรรม

จริยธรรมเปรียบเสมือนเครื่องชี้นำทางให้ผู้คนในสังคมแต่ละคนใช้ในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและสงบสุขของสังคม ฉะนั้น จริยธรรมจึงมีองค์ประกอบที่สำคัญ (ประภาศรี สีหอำไพ 2540 : 48) ดังนี้

1. ระเบียบวินัย (Discipline) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่ง สังคมที่ขาดกฎเกณฑ์ ทุกคนสามารถทำทุกอย่างได้ตามอำเภอใจ ย่อมเดือดร้อนละสำระสาย ขาดผู้นำผู้ตาม ขาดระบบที กระชับ ความเข้าใจเป็นแบบแผนให้ยึดถือปฏิบัติ การหย่อนระเบียบวินัย ยากที่จะพัฒนาไปได้ทัดทียมชาติอื่น ๆ จึงควรประพฤติปฏิบัติตามจารีตประเพณีของสังคม

2. สังคม (Society) การรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมอย่างมีระเบียบแบบแผน ก่อให้เกิดขนบธรรมเนียม ประเพณีที่ดีงาม มีวัฒนธรรมอันเป็นความมีระเบียบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน เป็นกลุ่มที่ขยายวงกว้าง เรียกว่า สังคม

3. อิสระเสรี (Autonomy) การมีจิตสำนึกในมโนธรรมที่พัฒนาเป็นลำดับก่อให้เกิดความอิสระ สามารถดำรงชีวิตตามสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาและประสบการณ์ชีวิต มีความสุข อยู่ในระเบียบวินัย และสังคมของตน เป็นค่านิยมสูงสุดที่คนได้รับการขัดเกลา แล้วสามารถบำเพ็ญตนตามเสรีภาพเฉพาะตนได้อย่างอิสระ สามารถปกครองตนเองและชักนำตนเองให้อยู่ในทำนองคลองธรรม สามารถปกครองตนเองได้

ชัยพร วิชชาวุธ และคณะ (2531 : 89) กล่าวว่า องค์ประกอบหรือส่วนที่สำคัญของจริยธรรมนั้นประกอบด้วย 4 ประการ คือ

1. ความเชื่อที่เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ มีส่วนกำหนดโครงสร้างของจริยธรรม เช่น ถ้าเชื่อว่ามนุษย์เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว ระบบจริยธรรมจะเป็นไปในลักษณะห้ามมนุษย์เอาเปรียบกัน ถ้ามีความเชื่อว่า มนุษย์มีธาตุแห่งความเป็นพุทธะซ่อนอยู่ ระบบจริยธรรมจะส่งเสริมพัฒนาศักยภาพนั้นเพื่อความเป็นพุทธะที่เบ่งบานเต็มที่

2. ความเชื่อที่เกี่ยวกับอุดมคติ เป็นการให้ความหมายหรือความสมเหตุสมผลแก่ระบบจริยธรรม เช่น ชาวพุทธฝ่ายมหายานที่บำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์ เพราะเชื่อว่า วิถีชีวิตเช่นนั้นช่วยให้ตนตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ในกรณีนี้ความเป็นพระพุทธเจ้าจึงเป็นอุดมคติของเขา

3. แนวทางแห่งการดำเนินชีวิต เป็นการชี้แนะว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ ทั้งนี้เพื่อนำพาชีวิตไปสู่จุดมุ่งหมายสูงสุดหรืออุดมคติ คนส่วนมากมักคิดกันว่าแนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัติเท่านั้นที่เป็นจริยธรรม ที่แท้จริยธรรมยังประกอบด้วย ความเชื่อที่เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ความเชื่อที่เกี่ยวกับอุดมคติ และเหตุจูงใจให้คนปฏิบัติดี

4. เหตุจูงใจให้คนปฏิบัติดีและเลิกละปฏิบัติผิด เพราะเหตุจูงใจที่ทำให้คนดำเนินตามหลักจริยธรรมหรือกฎศีลธรรมมี 3 ประการ คือ

4.1 ผลประโยชน์ส่วนตน เป็นเหตุจูงใจให้คนทำดีมีจริยธรรม เพราะถ้าไร้จริยธรรมสังคมอาจตำหนิ หรือคว่ำบาตร กฎหมายอาจลงโทษ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของตน คนเรจึงมีจริยธรรมทั้งนี้เพราะเล็งเห็นผลตอบแทนในชาตินี้หรือหวังสวรรค์ในชาติหน้า

4.2 ความเคารพกติกาจนเป็นนิสัย ทำให้คนอยู่ในระเบียบวินัยและดำเนินตามหลักจริยธรรม คนเราถูกฝึกตั้งแต่เล็กให้เชื่อฟังกติกา เรารักษาสัญญาเพราะเห็นว่าสัญญาต้องเป็นสัญญา

4.3 ความมีน้ำใจต่อผู้อื่น อันรวมถึงความรักเคารพผู้อื่น ทำให้คนเรารักษาคำมั่นสัญญา หรือละเว้นการเบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งข้อนี้เป็นการบ่งชี้ว่าคนดี เพราะมีคุณธรรมประจำใจ

องค์ประกอบหรือปัจจัยที่มีส่วนในการกำหนดจริยธรรมข้างต้นนั้น ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ 1) ระเบียบวินัย ข้อบังคับ กฎเกณฑ์สำหรับการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคม 2) ความเชื่อหรือความคิดเห็นส่วนตัวที่บุคคลมีความเชื่อมั่นในสิ่งต่าง ๆ 3) สังคม ผลประโยชน์ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เป็นสาเหตุทำให้บุคคลมีจริยธรรมได้

ทฤษฎีการพัฒนาทางจริยธรรม

นักทฤษฎีทั้งหลายยอมรับว่า จริยธรรมของมนุษย์นั้นพัฒนาขึ้นตามลำดับอย่างเห็นได้ชัดจากวัยทารกไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ แม้มนุษย์จะมีการพัฒนาจริยธรรมที่แตกต่างกัน แต่นักทฤษฎียังเชื่อว่าการพัฒนาในบุคคลต่างกัน มีลำดับขั้นตอนเป็นแบบอย่างที่คล้ายคลึงกัน นอกจากนี้นักค้นคว้าทางจริยธรรมยังเห็นว่าต้นกำเนิด และแหล่งที่ก่อให้เกิดการพัฒนาจริยธรรมนั้นอยู่ที่การเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม ที่นำเสนอในการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

ทฤษฎีพัฒนาการทางความคิด หรือปัญญาของเพียเจต์ (Piaget 1960 : 122) นักชีววิทยาที่ได้ศึกษาเรื่องพัฒนาการทางความรู้ ความคิดและเชาวน์ปัญญา โดยเสนอว่าความรู้คิดและปัญญาของมนุษย์มีขั้นตอนการพัฒนาจากง่ายไปยากตามลำดับ จากรูปธรรม (Concrete) ไปสู่นามธรรม (Abstract) Piaget อธิบายว่าพัฒนาการของเชาวน์ปัญญามาจากการที่บุคคลปรับตัวกับสิ่งแวดล้อม เริ่มจากปัจจัยทางชีวภาพที่ติดตัวเด็กมาแต่กำเนิด เด็กจะมีปฏิกิริยาต่อลักษณะของสภาพแวดล้อมทีละขั้นตอน การพัฒนาด้านเชาวน์ปัญญา ประกอบไปด้วยสิ่งสำคัญ 2 ประการ คือ

1. การรับไว้ (Assimilation) คือการที่มนุษย์ได้รับสิ่งที่ตนประสบเข้าใจไว้เป็นส่วนของโครงสร้างของจิตใจของตน โดยสร้างเป็นแผนผังความคิด (Schema)

2. การปรับตัว (Accommodation) คือวิธีการที่มนุษย์เรียนรู้โดยการปรับตัว คือการปรับผังความคิด เมื่อได้พบประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่เราไม่สามารถรับสิ่งนั้นไว้ได้ เพราะสิ่งนั้นไม่เข้ากับความคิดรวบยอด (Concept) ที่เรามีอยู่เดิม เราต้องเปลี่ยนหรือสร้างความคิดรวบยอดขึ้นมาใหม่ ซึ่งก็คือการเรียนรู้เรื่องใหม่ที่เกิดขึ้นนั่นเอง

เพียเจต์ (Piaget 1960 : 128) ได้กล่าวถึงพัฒนาการของปัญญา ว่าประกอบด้วย 3 ลำดับขั้นตอน โดยเริ่มจากวัยทารกจนถึงวัยรุ่น ได้แก่

1. วัยแรกเกิด-2 ขวบ เรียกว่าปัญญาระดับการรับรู้สัมผัสและการเคลื่อนไหว (Sensorimotor Intelligence)

2. วัย 2-11 ปี เรียกว่าวัยของการเตรียมตัวและการรู้จักคิดเชิงรูปธรรม (Preparation and Organization of Concrete Operation)

3. วัย 11-15 ปี เรียกว่าวัยของการใช้ความคิดเชิงนามธรรม (Formal or Abstract Formation) แม้ว่าจะมีกำหนดอายุไว้ แต่ลำดับขั้นตอนก็มิได้กำหนดตายตัวตามอายุ แต่กำหนดตามลักษณะของพัฒนาการในแต่ละวัย ซึ่งเป็นไปตามลำดับขั้นเป็นสำคัญ

พัฒนาการทางความคิดและปัญญาในแต่ละขั้นตอนมีดังนี้ (Piaget 1960 : 143) คือ

1. ขั้นการรับรู้สัมผัสและการเคลื่อนไหว (Sensorimotor Intelligence Period) ตั้งแต่อายุแรกเกิด-2 ขวบ ทารกจะแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบต่อสิ่งแวดล้อมทางกล้ามเนื้อ และประสาทสัมผัส เด็กพัฒนาการใช้งานของกล้ามเนื้อ และการรับรู้ทางประสาทสัมผัสโดยการรับรู้สภาพแวดล้อม และเมื่อทารกอายุมากขึ้น ทารกจะเรียนรู้วิธีอื่นในการปรับตัว ทำให้ทารกสัมผัสสิ่งต่าง ๆ และทำให้เรียนรู้ลักษณะของสิ่งนั้น ๆ

2. ขั้นการเตรียมตัวและการรับรู้จักคิดเชิงรูปธรรม (Preparation and Organization of Concrete Operation Period) แบ่งเป็น 2 ขั้นตอนย่อย คือ ขั้นเตรียมตัวในการใช้ความคิด (Pre-operational Thought Period) และขั้นการใช้ความคิดเชิงรูปธรรม (Concrete Operation)

2.1 ขั้นเตรียมตัวในการใช้ความคิด (Pre-operational Thought Period) อายุ 2-7 ปี เด็กจะรับเอาความรู้ต่าง ๆ ที่เรียนจากการใช้ประสาทสัมผัสและกล้ามเนื้อไว้ในตนเอง ซึ่งเป็นการเตรียมตัวในการที่จะเปลี่ยนจากการเรียนรู้โดยการกระทำไปสู่การเรียนรู้โดยการรู้จักคิด

2.2 ขั้นการใช้ความคิดเชิงรูปธรรม (Concrete Operation) อายุ 7-11 ปี เด็กเริ่มที่จะรวบรวมและสร้างความคิดเป็นระบบ พยายามแปลความหมายและจัดระเบียบการรับรู้ในปัจจุบันโดยเปรียบเทียบกับสิ่งที่ผ่านมาในอดีตและผสมผสานความคิดต่าง ๆ ให้เป็นรูปแบบ

3. ขั้นการใช้ความคิดเชิงนามธรรม (Formal or Abstract Operation) อายุ 11-15 ปี พัฒนาการทางความคิดในขั้นนี้ถือเป็นการใช้ความคิดขั้นสูงสุด โดยคนบางกลุ่มอาจไม่พัฒนาถึงขั้นนี้ แม้จะมีระดับเชาวน์ปัญญาที่ไม่ต่ำ แต่อาจเกิดจากการขาดการกระตุ้นจากสภาพแวดล้อมและประสบการณ์ด้านการเรียนรู้มีน้อย บางคนอาจมีการพัฒนาถึงระดับหนึ่งแล้ว แต่ผู้นั้นอาจมีความถนัดหรือความสนใจเบนไปสู่การเรียนรู้ในอีกรูปแบบอื่นได้ เด็กในวัยนี้สามารถใช้ความคิดเชิงนามธรรมได้คือ การรู้จักคิดด้วยเหตุผล สามารถคิดโดยไม่ต้องใช้วัตถุเป็นสื่อ มีความคิดรวบยอดได้ รู้จักคิดวิเคราะห์ดี ตีความหมายและทดสอบสมมติฐานได้

จากทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดและปัญญาของ Piaget นั้น ได้ย้ำในประเด็นที่ว่าการพัฒนาจริยธรรมจำเป็นต้องไปตามลำดับขั้นตอน แต่อัตราการพัฒนาอาจแตกต่างกันได้ (ศรีเรือน แก้วกังวาล 2540 : 54-56) ดังนี้

1. อายุแรกเกิด-2 ขวบ มีพัฒนาการลำดับขั้นการใช้สัมผัสและกล้ามเนื้อ (Sensorimotor Period) ลักษณะเด่น ได้แก่ รู้จักความแตกต่าง รู้จักแสวงหาสิ่งเร้า รู้จักจำสิ่งที่น่าสนใจ ภาษาพูดยังพัฒนาไม่เต็มที่ เข้าใจเรื่องราวได้โดยการเคลื่อนไหวและประสาทสัมผัส รู้ว่าวัตถุที่มีอยู่ย่อมไม่สูญหาย มีความเฉลียวฉลาด

2. อายุ 2-3 ปี มีพัฒนาการลำดับขั้นกำหนดความคิดไว้ล่วงหน้า (Pre-operational Thought Period) และขั้นคิดเอาเอง (Initiative) 4-7 ปี ลักษณะเด่น ได้แก่ เอาแต่ใจตัว ไม่ชอบคิดเป็นเหตุผล ไม่เข้าใจความคิดของผู้อื่น เห็นความเหมือนแต่ไม่เห็นความแตกต่าง รู้จักแบ่งพรรคแบ่งพวก ใช้เหตุผลจากการรับรู้เป็นแม่บท รู้จักแยกประเภทและแบ่งชั้นเข้าใจความเกี่ยวพัน เข้าใจจำนวนเลข มีพัฒนาการความคิดเรื่องการทรงสภาพเดิม

3. อายุ 7-11 ปี มีพัฒนาการลำดับขั้นใช้ความคิดดำเนินการเชิงรูปธรรม (Concrete Operation) ลักษณะเด่น เช่น รู้จักคิดอย่างใช้เหตุผล สามารถคิดย้อนกลับได้ในเชิงเลขคณิต รู้จักคิดในเชิงสัมพันธ์ รู้จักแบ่งแยกจัดหมวดลำดับขั้น รู้จักองค์ประกอบลดหลั่นกันจากเล็กไปหาใหญ่ และเข้าใจเรื่องการทรงสภาพเดิม

4. อายุ 11-15 ปี มีพัฒนาการลำดับขั้นใช้ความคิดดำเนินการอย่างเป็นระบบ (Formal Operation) ลักษณะเด่น ได้แก่ สามารถคิดโดยไม่ใช้วัตถุเป็นสื่อ มีความคิดในเชิงตั้งคำถามและหาวิธีการหาคำตอบ มีความคิดรวบยอด รู้จักคิดวิเคราะห์ดีความหมาย คิดในรูปแบบต่าง ๆ ได้สมบูรณ์แล้ว รู้จักตั้งสมมติฐาน และแสวงหาความเป็นจริง เพื่อพิสูจน์สมมติฐาน และพัฒนาความคิดเชิงอุดมคติที่เข้มข้น

ทฤษฎีพัฒนาการของอีริคสัน (Ericson อ้างถึงในณัฐมน ตั้งพานทอง 2551 : 46) ให้ความสำคัญกับเด็กว่าเป็นวัยที่กำลังเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งเด็กเห็นเป็นสิ่งแปลกใหม่ และน่าตื่นเต้น ถ้าสิ่งแวดล้อมที่เด็กอยู่ทำให้เด็กมีความสุข เด็กจะมองโลกในแง่ดี มีความเชื่อมั่นในตนเอง และมีความไว้วางใจผู้อื่น

ขั้นตอนต่าง ๆ ของการพัฒนาตามทฤษฎีของอีริคสัน (Ericson อ้างถึงในถวิล ธาราโภชน์ และศรัณย์ ดำริสุข 2541 : 41-48) มีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นไว้ใจกับไม่ไว้ใจ (Trust and Mistrust) เกิดตั้งแต่ในช่วงแรกเกิด-1 ปี อีริกสันเชื่อว่าในขั้นที่ 1 นี้ ถ้ามารดาให้ความอบอุ่น เอ็นดู เลี้ยงดู และตอบสนองความต้องการของเด็กอย่างดี ทำให้เด็กสร้างความไว้วางใจขึ้นได้ ในทางตรงกันข้าม หากมารดาเลี้ยงดูลูกอย่างปล่อยปละละเลย ทอดทิ้ง ขาดความรัก ไม่สนองตอบความต้องการของเด็กเหล่านี้ จะทำให้เด็กไม่ไว้วางใจในโลกและบุคคลรอบข้าง

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นนี้มีความเป็นตัวของตัวเองกับความสงสัยในตัวเอง (Autonomy and Doubt) เกิดในช่วงอายุ 1-3 ปี เป็นช่วงที่เด็กเริ่มรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง เริ่มช่วยตัวเองในการเดิน การพูด แต่ก็ยังต้องพึ่งมารดาและบิดาอยู่ การเลี้ยงดูในระยะนี้ไม่เพียงแต่ป้องกันมิให้เกิดอันตรายเท่านั้นก็เพียงพอ หากผู้ใหญ่บังคับให้เด็กกระทำในสิ่งที่เด็กไม่ชอบ เด็กจะเกิดความไม่มั่นใจในตัวเอง

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นนี้มีความริเริ่มกับความรู้สึกผิด (Initiative and Guilt) เกิดในช่วงอายุ 4-5 ปี เป็นวัยก่อนเข้าเรียน ช่วงนี้เด็กจะมีจินตนาการ เรียนรู้และเข้าใจสภาพความเป็นจริงได้มากขึ้น มีความคิดริเริ่ม ซึ่งถ้ามีสภาพจิตใจไม่ดี หรือมีความคับข้องใจแล้วมักจะรู้สึกว่าตนมีความผิด ทำให้เด็กชอบหลีกหนีสถานการณ์ได้

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นเอาการเอางานกับปมด้อย (Industry and Inferiority) เกิดในช่วงอายุ 6-11 ปี คุณลักษณะที่สำคัญในช่วงนี้ของเด็กคือการเป็นผู้รู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบ และมุมานะ เพื่อแสวงหาความสำเร็จ การพัฒนาความสามารถด้านการเรียนและทางสังคม การรู้จักทำงานในหน้าที่อย่างจริงจัง เป็นการเตรียมตัวเพื่อรับบทบาททางสังคมต่อไป ส่วนคุณลักษณะที่ตรงข้ามได้แก่ การมีปมด้อยอันเรื่องจากนิสัยการทำงานไม่ดี เช่น เกียจคร้าน หลีกเลี่ยงการแข่งขันที่ต้องใช้ความสามารถ หากเด็กไม่ประสบผลสำเร็จ จะทำให้รู้สึกหดหู่ใจ การสนับสนุนให้เด็กประสบความสำเร็จในกิจกรรมต่างถือเป็นสิ่งที่ดี

ขั้นตอนที่ 5 ขั้นเข้าใจในจิตลักษณะตนกับไม่เข้าใจบทบาทของตน (Ego Identity and Role Confusion) เกิดในช่วงอายุ 12-20 ปี เด็กวัยนี้จะพยายามสร้างลักษณะประจำตัว เช่น มีเจตคติต่อโลกและชีวิตในแง่ลึกซึ้ง มีความเข้าใจโลกและชีวิตมากขึ้น เด็กรู้จักประกอบการงานตามหน้าที่และบทบาทของตน การรู้จักเป็นผู้นำและผู้ตาม เด็กต้องการการยอมรับ ส่วนคุณลักษณะที่ตรงข้ามคือถ้าเด็กไม่ได้รับการยอมรับ เด็กจะแสดงออกในทางก้าวร้าว มีความรู้สึกว้าวุ่นและสับสนเกี่ยวกับตัวเองทุกด้าน เช่น ด้านการงาน บทบาททางเพศ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 6 ขั้นรู้สึกเสน่หากับความรู้สึกเปล่าเปลี่ยว (Intimacy and Isolation) เกิดในผู้ใหญ่ตอนต้น อายุประมาณ 20-35 ปี คุณลักษณะที่ควรสร้าง ได้แก่ การรู้จักผูกพันกับผู้อื่น การมีความรักและการครองชีวิตคู่ในที่สุด ลักษณะตรงข้ามคือการขาดเพื่อและหลีกหนีตากการมีความรักผูกพันกับผู้อื่น มีปัญหาด้านลักษณะนิสัย มีพฤติกรรมสับสนไม่ชอบคบผู้คน ชอบแยกตัวออกจากสังคม

ขั้นตอนที่ 7 การบำรุงส่งเสริมบุคคลอื่นกับการพะว้าพะวงแต่ตัวเอง (Generatively and Self-Sorption) เกิดในผู้ใหญ่ตอนกลาง อายุประมาณ 35-50 ปี เป็นวัยที่สร้างครอบครัวโดยมีบุตรสืบ

สกุล มีความภาคภูมิใจในความเป็นผู้ให้กำเนิด รู้จักใช้ชีวิตและมีความสามารถในการอบรมและแนะแนวทางให้แก่บุตรหลานได้ ลักษณะตรงข้ามคือ ความเบื่อหน่ายต่อชีวิต รู้สึกตัวเองไร้ค่า

ขั้นตอนที่ 8 ความมั่นคงทางจิตใจกับความสิ้นหวัง (Integrity and Despair) เกิดในช่วงผู้ใหญ่ตอนปลายอายุประมาณ 50-60 ปี ลักษณะที่ดีของคนวัยนี้ คือพอใจกับชีวิตของตน ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ยอมรับวัฏจักรของชีวิต แต่สิ่งที่ตรงข้ามคือ เริ่มมีความรู้สึกว่าช่วงเวลาที่เหลือสั้นเกินไป เพราะตัวเองยังไม่รู้สึกว่าการดำเนินชีวิตที่ผ่านมามีความหมาย มีความรู้สึกหมดศรัทธาในตัวเองและผู้อื่น ทำให้อยากมีโอกาสอีกครั้งในการดำเนินชีวิตสภาพแวดล้อมที่ดีกว่าที่เป็นอยู่

ศรีเรือน แก้วกังวาล (2540 : 42-43) ได้สรุปขั้นตอนพัฒนาการของอีริคสันไว้ดังนี้

1. อายุ 0-18 เดือน มีพื้นฐานพัฒนาการในความไว้วางใจแย้งกับความสงสัยน้ำใจผู้อื่น (Trust VS Mistrust) ซึ่งอิทธิพลต่อพัฒนาการ คือ แม่ ความรัก ความอบอุ่น มิตรไมตรี เมื่อเด็กเกิดการเรียนรู้ทางสังคม หรือผ่านพัฒนาการในขั้นตอนนี้ จะส่งผลให้มีลักษณะพัฒนาการที่พึงประสงค์ คือ มีพละกำลัง และมีความหวัง รู้จักอดทนเมื่อต้องรอคอย แต่ถ้าไม่ผ่านพัฒนาการขั้นนี้ เด็กจะมีพัฒนาการที่ไม่พึงประสงค์ คือ ขี้สงสัย หนีสังคม และไม่ไว้วางใจใครเลย

2. อายุ 18 เดือน-3 ปี มีพื้นฐานพัฒนาการในความเป็นอิสระดังใจ แย้งกับความละอายใจและไม่แน่ใจ (Autonomy VS Shame and Doubt) ซึ่งอิทธิพลต่อพัฒนาการ คือ พ่อ แม่ที่สนับสนุนลูก และการเลียนแบบ เมื่อเด็กเกิดการเรียนรู้ทางสังคม หรือผ่านพัฒนาการในขั้นตอนนี้ จะส่งผลให้มีลักษณะพัฒนาการที่พึงประสงค์ คือ รู้จักควบคุมตนเอง และมีความตั้งใจ แต่ถ้าไม่ผ่านพัฒนาการขั้นนี้ เด็กจะมีพัฒนาการที่ไม่พึงประสงค์ คือ ย้ำคิดย้ำทำ ลึกลับ และต่อต้านสังคม

3. อายุ 3-6 ปี มีพื้นฐานพัฒนาการในความคิดริเริ่มแย้งกับความรู้สึกผิด (Initiative VS Guilt) ซึ่งอิทธิพลต่อพัฒนาการ คือ พ่อ แม่ที่สนับสนุนลูก การอัตลักษณ์ และการพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนกับตัวแบบที่รู้จัก (เช่น พ่อ แม่) เริ่มรู้จักรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง เมื่อเด็กเกิดการเรียนรู้ทางสังคม หรือผ่านพัฒนาการในขั้นตอนนี้ จะส่งผลให้มีลักษณะพัฒนาการที่พึงประสงค์ คือ ทำอะไร ๆ อย่างมีจุดมุ่งหมาย มุ่งความสำเร็จ มีแนวทางที่จะทำ แต่ถ้าไม่ผ่านพัฒนาการขั้นนี้ เด็กจะมีพัฒนาการที่ไม่พึงประสงค์ คือ ระมัดระวังตัวเกินไป รู้สึกผิดมากเกินไป

4. อายุ 6-13 ปี มีพื้นฐานพัฒนาการของความขยันเอาการเอางานแย้งกับความรู้สึกด้อย (Industry VS Inferiority) ซึ่งอิทธิพลต่อพัฒนาการ คือ โรงเรียน ครู การเรียนรู้ เพศศึกษา และการให้กำลังใจ เมื่อมีการเรียนรู้ทางสังคม หรือผ่านพัฒนาการในขั้นตอนนี้ จะส่งผลให้มีลักษณะพัฒนาการที่พึงประสงค์ คือ รู้จักวิธีการ มีสมรรถภาพ แต่ถ้าไม่ผ่านพัฒนาการขั้นนี้ เด็กจะมีพัฒนาการที่ไม่พึงประสงค์ คือ มีปมด้อย รู้สึกว่าตนไร้สมรรถภาพ หรือต่ำต้อย

5. อายุ 13-20 ปี มีพื้นฐานพัฒนาการของการพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนแย้งกับการไม่เข้าใจตนเอง (Identity VS Identity Definition) ซึ่งอิทธิพลต่อพัฒนาการ คือ เพื่อนร่วมรุ่น ผู้ที่ยึดถือเป็นแบบอย่าง (Hero) เมื่อมีการเรียนรู้ทางสังคม หรือผ่านพัฒนาการในขั้นตอนนี้ จะส่งผลให้มีลักษณะพัฒนาการที่พึงประสงค์ คือ ผูกพันกับผู้อื่นด้วยใจบริสุทธิ์ และจงรักภักดี แต่ถ้าไม่ผ่านพัฒนาการขั้นนี้ เด็กจะมีพัฒนาการที่ไม่พึงประสงค์ คือ ขี้อาย ไม่ชอบและต่อต้านสังคม สับสนในอัตลักษณ์แห่งตน และเหงาหงอย

6. อายุ 20-40 ปี มีพื้นฐานพัฒนาการของความสนิทเสน่หา ความร่วมใจแย้งกับความเปล่าเปลี่ยว (Intimacy and Solidarity VS Isolation) ซึ่งอิทธิพลต่อพัฒนาการ คือ คู่ชีวิต เพื่อนร่วมงาน ผู้ที่เป็นที่ปรึกษา กลุ่มสังคมของตน และความโดดเดี่ยว เมื่อมีการเรียนรู้ทางสังคม หรือผ่านพัฒนาการในขั้นตอนนี้ จะส่งผลให้มีลักษณะพัฒนาการที่พึงประสงค์ คือ รู้จักการสร้างไมตรี มีความรัก มีความสนิทเสน่หา แต่ถ้าไม่ผ่านพัฒนาการขั้นนี้ ก็จะมีพัฒนาการที่ไม่พึงประสงค์ คือ ไม่อยากผูกมัดตนเอง คิดถึงเฉพาะตน หรือพรรคพวกตนเท่านั้น หลงตนเอง

7. อายุ 40-60 ปี มีพื้นฐานพัฒนาการของการบำรุงส่งเสริมผู้อื่นแย้งกับการพะวงเฉพาะตน (Generatively VS Self-Sorption) ซึ่งอิทธิพลต่อพัฒนาการ คือ คู่ครอง ลูก เพื่อนร่วมงาน ชุมชน และสังคม เมื่อมีการเรียนรู้ทางสังคม หรือผ่านพัฒนาการในขั้นตอนนี้ จะส่งผลให้มีลักษณะพัฒนาการที่พึงประสงค์ คือ มีผลงานสร้างสรรค์ ให้อนุเคราะห์บุคคลอื่น มุ่งมั่นพัฒนาสังคมในอนาคต แต่ถ้าไม่ผ่านพัฒนาการขั้นนี้ ก็จะมีพัฒนาการที่ไม่พึงประสงค์ คือ เห็นคนอื่นไม่น่าคบ เห็นแก่ตัว ทะนงตัว

8. อายุ 60 ปีขึ้นไป มีพื้นฐานพัฒนาการของความมั่นคงทางใจแย้งกับความสิ้นหวัง (Integrity VS Despair) ซึ่งอิทธิพลต่อพัฒนาการ คือ คู่ชีวิต ญาติ เพื่อน ลูกหลาน ชุมชน และศาสนา เมื่อมีการเรียนรู้ทางสังคม หรือผ่านพัฒนาการในขั้นตอนนี้ จะส่งผลให้มีลักษณะพัฒนาการที่พึงประสงค์ คือ รู้จักปล่อยวาง ลดความยึดมั่นในตน ฉลาดเท่าทันโลกและชีวิต แต่ถ้าไม่ผ่านพัฒนาการขั้นนี้ ก็จะมีพัฒนาการที่ไม่พึงประสงค์ คือ เศร้าสร้อย สับสน รู้สึกเป็นผู้ต่ำต้อย

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคล์เบอร์ก (Kohlberg 1976 : 4-12) กล่าวว่า ลักษณะทางจริยธรรมของบุคคลนั้น ประกอบด้วยด้านต่าง ๆ ที่สำคัญ คือความรู้และความรู้สึกเชิงจริยธรรม พฤติกรรมเชิงจริยธรรม และเหตุผลเชิงจริยธรรม มีผู้พบว่าความรู้เชิงจริยธรรมนั้น ส่วนใหญ่เด็กจะมีอยู่แล้วภายในปีแรกที่เข้าโรงเรียนและการพัฒนาการทางด้านนี้ก็ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายในอายุต่อมา ส่วนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะของสถานการณ์ ซึ่งทำให้การศึกษาพัฒนาการทางด้านนี้เป็นไปอย่างยากลำบาก โคล์เบอร์กจึงเห็นว่าการใช้เหตุผลเพื่อตัดสินใจที่จะเลือกกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในสถานการณ์ต่าง ๆ ย่อมจะแสดงให้เห็นถึงความ

เจริญเติบโตของบุคคลได้อย่างมีแบบแผน นอกจากนี้ยังอาจทำให้เข้าใจพฤติกรรมของบุคคลในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ และท้ายสุดอาจทำให้สามารถใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลเป็นเครื่องทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเขาในสถานการณ์แต่ละชนิดได้

โคล์เบอร์กเชื่อว่า การบรรลุวุฒิภาวะเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้นจะแสดงออกมาในทางการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมได้อย่างเด่นชัดที่สุด เหตุผลเชิงจริยธรรมนี้ไม่ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของสังคมใดสังคมหนึ่งโดยเฉพาะ เหตุผลเชิงจริยธรรมมิใช่การประเมินค่าการกระทำไปในทำนองว่าดีหรือเลว แต่จะเป็นการใช้เหตุผลที่ลึกซึ้ง ยากแก่การเข้าใจยิ่งขึ้นเป็นลำดับไป ซึ่งขั้นการพัฒนาจริยธรรม 6 ขั้น มีรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ 1 มุ่งการเชื่อฟังและการทำโทษ เป็นขั้นที่คนจะเชื่อฟังหรือยอมรับทำตามผู้ที่มีอิทธิพลเหนือกว่าตน และพยายามหลีกเลี่ยงจากการถูกทำโทษเพราะกลัวถูกตัดสินว่าเป็นคนไม่ดี

ขั้นที่ 2 มุ่งความพึงพอใจของตนเอง เป็นขั้นตอนที่คนจะกระทำตามใจของตน และต้องการรางวัลจากผู้อื่นด้วย เริ่มมีความรู้สึกนึกคิดที่จะสัมพันธ์กับผู้อื่นบ้าง มีการแลกเปลี่ยนการกระทำต่อกัน โดยแลกเปลี่ยนอย่างเท่าเทียมกัน

ขั้นที่ 3 มุ่งความเป็นเด็กดี เป็นขั้นที่คนจะเกิดความสำนึกว่า จะต้องกระทำในสิ่งที่คนอื่นเห็นว่าดี เป็นการกระทำตามความเห็นของคนส่วนมาก ต้องการให้เป็นที่ยกย่องของบุคคลอื่น ไม่กระทำอะไรที่คนอื่นจะเห็นว่าไม่ดี

ขั้นที่ 4 มุ่งอำนาจและการรักษาระเบียบของสังคม เป็นขั้นตอนที่ยึดการปฏิบัติตามหน้าที่เป็นสำคัญ การกระทำหรือไม่กระทำมิใช่กลัวถูกลงโทษ แต่เพื่อคงไว้ซึ่งระเบียบที่กำหนดไว้ ซึ่งมีความจำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์ให้ทุกคนยึดถือปฏิบัติ ตระหนักถึงหน้าที่ของตนและมีศรัทธาต่อกฎเกณฑ์ของกลุ่มสังคมมากพอสมควร และถ้าได้อยู่ในสังคมที่มีกฎเกณฑ์ดี ก็จะกลายเป็นคนดี แต่ถ้าเข้าไปอยู่ในสังคมที่ไม่ดี ก็จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมนั้น และกลายเป็นคนไม่ดีในที่สุด

ขั้นที่ 5 มุ่งที่จะกระทำตามสัญญา เป็นขั้นที่คนใช้การเคารพตนเอง ทำตามข้อตกลงที่ให้ไว้กับผู้อื่น ไม่ล่วงเกินสิทธิของผู้อื่นและจะมองผลประโยชน์ของสังคมส่วนร่วมเป็นสำคัญ การตัดสินการกระทำต่าง ๆ จะเป็นไปตามกฎเกณฑ์และสัญญา

ขั้นที่ 6 มุ่งตระหนักในความสำนึก เป็นขั้นตอนที่คนจะเคารพในคุณค่าและมองเห็นความสำคัญของชีวิตมนุษย์ทุกคน เป็นพัฒนาการทางจริยธรรมขั้นสูงสุด

นอกจากนี้ พัชนี วรกวิน (2527 : 8) ได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมของโคล์เบอร์ก พบว่ามี 2 องค์ประกอบ คือ

1. โครงสร้าง (Structure) หมายถึง เหตุผลที่บุคคลใช้อ้างในการตัดสินใจต่อเนื้อหาของความเชื่อถือที่เขามีอยู่ มีลักษณะเป็นสากลและเป็นไปตามลักษณะของพัฒนาการ

2. เนื้อหา (Content) หมายถึง แบบแผนของประสบการณ์ ซึ่งเป็นไปตามการเรียนรู้ เนื้อหา จะบอกสิ่งที่เขาเชื่อถือว่า คืออะไร มีลักษณะเปลี่ยนไปตามวัฒนธรรม ซึ่งเป็นประสบการณ์ของแต่ละคน

การสร้างทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมนั้น โคล์เบอร์กมีความเชื่อพื้นฐาน (พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ 2530 : 241-242) ดังต่อไปนี้

1. พัฒนาการทางจริยธรรมของแต่ละบุคคลจะผ่านไปตามขั้นพัฒนาการ (Sequential Stage) โดยมีพื้นฐานมาจากการใช้เหตุผลเชิงตรรกศาสตร์ตามการศึกษาของ เพียเจต์เหตุผลเชิงจริยธรรมจะมีความสัมพันธ์ทางบวกกับเหตุผลตรรกศาสตร์

2. การรับรู้ทางสังคม (Social Perception) และบทบาททางสังคม (Role Taking) ของแต่ละบุคคลนั้น จะมีความสัมพันธ์ในลักษณะปฏิสัมพันธ์ (Interaction) กับพัฒนาการทางจริยธรรมของเขา

3. บุคคลจะมีจริยธรรมขั้นสูง หรือการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูงได้นั้น จะต้องสามารถใช้เหตุผลเชิงตรรกะและสามารถในการรับรู้ทางสังคมในระดับสูงก่อน

จากการศึกษาในหลายประเทศของโคล์เบอร์ก โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ด้วยสภาพการณ์สมมติปัญหาจริยธรรม 9 เรื่อง คำถามที่ใช้เป็นแบบปลายเปิด ให้ผู้รับการสัมภาษณ์คิดหาเหตุผลในการตอบปัญหาแต่ละเรื่อง และวิเคราะห์คำตอบ เพื่อสร้างระดับจรรยาวิพากษ์ไว้ (พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ 2530 : 242-245) ดังนี้

1. ระดับก่อนมีจริยธรรมอย่างเป็นเหตุเป็นผล เรียกว่า ก่อนเกณฑ์ ในระดับนี้พฤติกรรมทางจริยธรรมของบุคคลจะขึ้นอยู่กับเหตุผลที่มีผู้อำนาจกำหนดให้ หรือเพื่อประโยชน์ของตนเองเป็นใหญ่ โดย Kohlberg ได้แบ่งขั้นพัฒนาการระดับที่ 1 ไว้ดังนี้ คือ

1.1 ระดับจริยธรรมของผู้อื่น ซึ่งเรียกว่า หลักการหลีกเลี่ยงมิให้ถูกลงโทษ ได้แก่ การที่เด็กจะตัดสินใจว่า พฤติกรรมใดถูกหรือผิดนั้นขึ้นอยู่กับเหตุผลมีผู้อำนาจหรือพฤติกรรมของเขากำหนดโทษ ได้แก่ บิดา มารดา หรือครูอาจารย์ของเขา เป็นต้น

1.2 ผลประโยชน์ของตนเป็นใหญ่ ซึ่งเรียกว่า หลักการให้รางวัล ในขั้นนี้พฤติกรรมที่ดีงามนั้น เหตุผลของเด็กจะขึ้นอยู่กับรางวัลหรือสิ่งที่เขาได้รับเป็นรางวัล เช่น คำชม ขนม เงิน ในการกระทำที่แสดงว่าพฤติกรรมนั้นถูกต้องดีงาม

2. ระดับมีจริยธรรมอย่างมีกฎเกณฑ์ เรียกว่า ระดับตามกฎเกณฑ์ หมายถึงการกระทำตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มย่อย ๆ ของตน ระดับนี้บุคคลเริ่มใช้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นมากำหนดความถูกต้อง ความดีขึ้นมา โดยเริ่มจากการยอมรับของกลุ่มขึ้นเป็นกฎเกณฑ์ที่กำหนดในสังคม เช่น ระเบียบ ประเพณี จนถึงกฎหมาย เป็นต้น เหตุผลทางจริยธรรมในระดับนี้แบ่งได้ 2 ขั้น คือ

2.1 การยอมรับของกลุ่ม ซึ่งเรียกว่า หลักการทำความเห็นของผู้อื่น พฤติกรรมที่ถูกที่ควรในขั้นพัฒนาการในวัยนี้ คือ การยอมรับของกลุ่มหรือพรรคพวกเพื่อนพ้อง เช่น กลุ่มเพื่อน เป็นต้น

2.2 ระเบียบระบบของสังคม ซึ่งเรียกว่า หลักการทำตามหน้าที่ ตามระบบระเบียบของสังคม ในขั้นนี้พฤติกรรมที่ถูกที่ควร ขึ้นอยู่กับระเบียบ ประเพณี หรือกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดหรือตั้งไว้ เช่น การฆ่าสัตว์เป็นสิ่งที่ไม่ดี เพราะศีล 5 ในพุทธศาสนาในข้อที่ 1 ห้ามฆ่าสัตว์ การฆ่าสัตว์ผิดศีล จึงเป็นสิ่งที่ไม่ดี หรือตามประเพณีไทย ลูกผู้ชายต้องบวชเรียน ฉะนั้น การบวชเรียนของลูกชายถึงเป็นสิ่งที่ถูกที่ควร เป็นต้น

3. ระดับมีจริยธรรมอย่างมีวิจารณญาณ เรียกว่า ระดับเหนือกฎเกณฑ์ หมายถึงการตัดสินข้อขัดแย้งต่าง ๆ ด้วยการนำมาคิดตรึกตรอง ชั่งใจโดยตนเอง ในระดับนี้พฤติกรรมทางจริยธรรมของโคล์เบอร์กนั้น ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของสังคมและกระบวนการสังคมประกิตของบุคคล สิ่งที่ดีงาม ถูกต้อง คือสิ่งที่คนในสังคมส่วนมากยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม สิ่งที่ถูกที่ควร และจากการเรียนรู้ในการเป็นสมาชิกของสังคม สามารถทำให้บุคคลพัฒนาสิ่งที่ดีที่ควรได้ด้วยตนเองในลักษณะที่เป็นสากลนิยม โคล์เบอร์กได้แบ่งพัฒนาการจรรยาวิพากษ์ในระดับนี้ออกเป็น 2 ขั้น คือ

3.1 สัญญาสังคม ซึ่งเรียกว่า หลักการมีเหตุผลและเคารพตนเอง พฤติกรรมที่ถูกที่ควรในขั้นนี้ ได้แก่ พฤติกรรมที่เสียงส่วนมากในสังคมยอมรับ เช่น การช่วยเหลือคนจนเป็นสิ่งที่ดี เพราะคนส่วนมากยอมรับและเห็นด้วย การประกอบพิธีแต่งงานตามประเพณีเป็นสิ่งที่ดี เพราะเป็นที่ยอมรับของคนส่วนมากในสังคมมากกว่าวิวาห์เหาะ เป็นต้น

3.2 คุณธรรมสากล ซึ่งเรียกว่า หลักการทำตามอุดมคติสากล เหตุผลที่ใช้ในจรรยาวิพากษ์ขั้นนี้นั้น Kohlberg เชื่อว่าน่าจะเป็นความถูกต้องที่เป็นสากล ได้แก่ความถูกต้องที่ได้รับการยอมรับจากคนส่วนมาก ทั่วโลก และสังคม เช่น ความมีใจยุติธรรมเป็นสิ่งที่ดี ไม่ว่าจะอยู่ในที่ดี หรือสถานการณ์ใดก็ตาม และคุณธรรมสากลนั้นจะหล่อหลอมจิตของมนุษย์โดยกาลเวลาและด้วยกระบวนการสังคมประกิตของมนุษย์แต่ละคน

การพัฒนาจริยธรรม กระทำได้ด้วยการเปิดโอกาสให้บุคคลได้รับรู้ทัศนะของผู้อื่น ซึ่งมีจริยธรรมอยู่ในขั้นสูงกว่า 1 ขั้น และเปิดโอกาสให้บุคคลทดลองแสดงบทบาทของผู้อื่น โดยเฉพาะบทบาทผู้อื่นที่มีต่อบุคคลนั้น เพื่อให้มีโอกาสประสบกับทัศนะที่ขัดแย้งกับโครงสร้างความคิดทางจริยธรรมเดิมของตน ในจังหวะที่เกิดความขัดแย้งนี้ หากมีการชี้นำที่เหมาะสมก็จะช่วยให้บุคคลพัฒนาเหตุผลทางจริยธรรมให้สูงขึ้นได้ โดยแนวคิดพื้นฐานในทัศนะของโคล์เบอร์ก จริยธรรมหมายถึงกฎเกณฑ์ในการจัดสินความถูกผิดของการกระทำ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์นี้ขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางปัญญา ซึ่งผูกพันกับอายุของบุคคล โคล์เบอร์กได้ยึดทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญา

ของเพียเจต์ เป็นหลักการสร้างทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม โดยแบ่งพัฒนาการออกเป็น 3 ระดับ ภายในแต่ละระดับยังแบ่งพัฒนาการออกเป็น 2 ขั้น ดังนี้

1. ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (อายุประมาณ 2-12 ปี)
   ขั้นที่ 1 ใช้การลงโทษเป็นเหตุผลในการตัดสิน
   ขั้นที่ 2 ใช้การตอบสนองความต้องการของตนเป็นเหตุผลในการตัดสิน
2. ระดับกฎเกณฑ์สังคม (อายุประมาณ 12-20 ปี)
   ขั้นที่ 3 ใช้การเป็นที่ยอมรับของสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสิน
   ขั้นที่ 4 ใช้ระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ของสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสิน
3. ระดับเลยกฎเกณฑ์สังคม (อายุประมาณ 20 ปีขึ้นไป)
   ขั้นที่ 5 ใช้สัญญาสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสิน
   ขั้นที่ 6 ใช้หลักการจริยธรรมสากลเป็นเหตุผลในการตัดสิน

ตามทัศนะของโคล์เบอร์ก จริยธรรมแต่ละขั้นเป็นผลของการคิดไตร่ตรองที่จำเป็นต้องอาศัยข้อมูล ซึ่งข้อมูลที่นำมาพิจารณาส่วนหนึ่งเป็นความเข้าใจของตนเองเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากประสบการณ์ทางสังคมที่ได้รับใหม่ มีการจำแนกประเด็นปัญหาต่าง ๆ ให้มีความชัดเจนและละเอียดมากขึ้น และมีการบูรณาการประเด็นต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เป็นความเข้าใจใหม่ที่สามารถอธิบายสิ่งต่าง ๆ ได้ดีขึ้น ความเข้าใจใหม่เกิดจากการจัดระเบียบทางความคิด เป็นโครงสร้างความคิดใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม กระบวนการจำแนกและบูรณาการจึงเป็นกลไกของการพัฒนาจริยธรรม ผลของกระบวนการนี้ทำให้เกิดความเข้าใจใหม่ขึ้นมาแทนที่ความเข้าใจเก่า จริยธรรมใหม่นี้จัดอยู่ในชั้นสูงกว่าจริยธรรมเก่า และแตกต่างจากจริยธรรมเก่าในเชิงคุณภาพอย่างสิ้นเชิง

นอกจากนี้ ประภาศรี สีหอำไพ (2540 : 31-32) ได้สรุปเนื้อหาของทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคล์เบอร์ก ดังรายละเอียดในแต่ละประเด็นแต่ละขั้นตอน ดังนี้

1. การลงโทษและการเชื่อฟัง พิจารณาในประเด็นของการถือเอาอัตตาของตัวเองเป็นใหญ่

2. เป้าหมายตามลักษณะเฉพาะบุคคล และการแลกเปลี่ยนกันอย่างเสมอภาคที่ตกลงกัน เพื่อจะยอมรับความคิดเห็นของกันและกันในสังคม ในลำดับขั้นนี้แสดงให้เห็นความสำคัญของบุคคลอื่น โดยมีพื้นฐานที่แข็งแกร่งในส่วนรายบุคคลอย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง

3. ความสัมพันธ์และการกระทำตามเป็นการแลกเปลี่ยนกันในความคาดหวัง การติดต่อประสานงานและความศรัทธายึดมั่น ไว้วางใจผู้อื่นโดยการปฏิบัติที่ดีงามต่อกัน ตามบทบาท

และหน้าที่ของตน ในขั้นนี้เป็นการให้ความสำคัญอย่างกว้างขวางลึกซึ้งต่อเอกบุคคลที่จะเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น โดยแสดงให้เห็นว่ามีความรู้สึก มีข้อตกลงและความคาดหวังร่วมกัน

4. ระบบสังคมและความมีสติรับผิดชอบที่จะให้มีการดำเนินการตามหน้าที่ ที่ตนกระทำในสังคมนั้น เพื่อรักษาระเบียบทางสังคมและทำหน้าที่ของสังคม ซึ่งต้องรักษาสถาบันให้ดำเนินไป อย่างราบรื่นในส่วนรวม บุคคลตีความบทบาทและระเบียบให้เห็นความแตกต่างของสังคมกับข้อตกลงหรือข้อเรียกร้องจากการติดต่อกันเป็นส่วนตัว

5. สิทธิพื้นฐานและพันธสัญญาทางสังคมที่จะใช้กับประชาชนโดยส่วนรวม จะต้องยึดถือตามค่านิยม ซึ่งมีมากมายแตกต่างกันไป รวมทั้งความคิดเห็นซึ่งมีอยู่เฉพาะกลุ่ม นำมารวมกันเป็นพันธสัญญาของสังคมร่วมกัน จึงต้องกำหนดกฎหมายขึ้นใช้และมีหน้าที่ ที่จะทำให้กฎเหล่านั้นใช้ได้ผลเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป

6. หลักจริยธรรมสากล เป็นการแนะแนวทางให้มนุษยชาติกระทำตามข้อกำหนดของสังคมพื้นฐานของแต่ละแห่ง โดยภาพกว้างและลึกจะถือความเคารพนับถือในบุคคลอื่นเป็นจุดหมาย มิใช่เป็นวิธีการความยุติธรรม คือสัจธรรม ไม่ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมเฉพาะแห่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่งเท่านั้น สัจธรรมนั้นจะเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติด้วย

จากทฤษฎีทางจริยธรรมทั้ง 3 ทฤษฎี มองมนุษย์เป็น 3 ลักษณะ คือ ทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดหรือปัญญาของเพียเจต์ มองพัฒนาการทางความคิดของคนเราว่าเป็นไปตามลำดับทางชีวภาพ หมายความว่า คนเราจะมีพัฒนาการที่เป็นเด็กถึงเป็นผู้ใหญ่ก็จะค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับ ทฤษฎีพัฒนาการของอีริคสัน มองพัฒนาการของมนุษย์ว่ามีความต้องการเบื้องต้นทางด้านร่างกาย โดยอาศัยอวัยวะต่าง ๆ เป็นสื่อการตอบสนอง โดยการตอบสนองนั้นจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นในสังคมหรือสิ่งแวดล้อม ส่วนทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคล์เบอร์ก ได้ให้ความสำคัญกับพฤติกรรมทางจริยธรรมของมนุษย์สัมพันธ์กับระดับอายุ ซึ่งหมายความว่า เด็กจะแสดงพฤติกรรมทางจริยธรรมไปตามระดับของอายุ เมื่ออายุมากขึ้นก็จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางจริยธรรมไปด้วย ซึ่งทั้ง 3 ทฤษฎีนั้น สามารถนำมาปรับใช้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนได้ โดยเฉพาะนักเรียนในระดับประถมศึกษา เนื่องจากทฤษฎีทั้ง 3 ได้ให้แนวทางสำหรับที่จะนำไปปรับใช้ในการพัฒนาที่สัมพันธ์กัน โดยทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดของเพียเจต์ ให้พื้นฐานทางชีวภาพ ทฤษฎีพัฒนาการของอีริคสัน ให้พื้นฐานทางด้านจิตใจ ส่วนทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคล์เบอร์ก ได้ให้พื้นฐานทางพฤติกรรมเชิงจริยธรรม โดยสรุปแล้ว ไม่มีทฤษฎีใดที่สำเร็จรูปที่สามารถนำไปใช้ได้เลยทันที ทั้งนี้ เพราะมนุษย์เรามีจิตใจ มีอารมณ์ มีความรู้สึกดีใจ เสียใจ การที่จะนำมาใช้กับมนุษย์ได้ต้องนำมาบูรณาการเข้าด้วยกัน เนื่องจากแต่ละทฤษฎีได้ให้องค์ความรู้แตกต่างกัน ในการนำมาปรับใช้ต้องคำนึงถึง ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของสังคมไทยด้วย

จริยธรรมที่ควรปลูกฝังในสังคมไทย

ในสังคมไทยที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างเช่นปัจจุบัน ทำให้อุปนิสัยใจคอ คุณธรรม จริยธรรมของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไปด้วย ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปในทางเสื่อมากกว่าในทางเจริญ ดังนั้น จริยธรรมที่จำเป็นต้องปลูกฝังพัฒนาให้กับประชาชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นวัยแห่งการเรียนรู้และสามารถรับเอาค่านิยมที่ดีของสังคมได้ ซึ่ง ไสว มาลาทอง (2542 : 1-2) กล่าวว่า จริยธรรมของคนไทยที่ประเทศชาติต้องการ และมีความจำเป็นต้องปลูกฝังให้ถึงพร้อมในสถานการณ์ปัจจุบันมี 10 ประการ ดังนี้

1. ความมีระเบียบ
2. ความซื่อสัตย์ สุจริต และความยุติธรรม
3. ความขยัน ประหยัด และยึดมั่นในสัมมาชีพ
4. การมีจิตสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ
5. การรู้จักคิดริเริ่ม วิจารณ์ และการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
6. ความกระตือรือร้นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย รักและเทิดทูนชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
7. การมีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ
8. การรู้จักพึ่งพาตนเองและมีอุดมคติ
9. การมีความภาคภูมิใจ และรู้จักทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ
10. การมีความเสียสละ เมตตาอารี กตัญญูกตเวที กล้าหาญ และความสามัคคี

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2541 : 101-109) ได้เสนอคุณธรรม จริยธรรมและทัศนคติที่ควรพัฒนาให้กับเด็กและเยาวชนไว้ดังนี้ คือ

1. ความซื่อสัตย์ สุจริต
2. ความรับผิดชอบ
3. ความอดทน อุตสาหะ
4. ทัศนคติในการเรียนรู้ตลอดชีวิต
5. ทัศนคติในการเรียนรู้เพื่อปวงประชา
6. ทัศนคติในการเห็นคุณค่าของการงานและวิชาชีพ
7. ทัศนคติในการสร้างลักษณะนิสัยที่ถูกต้อง
8. การมีทัศนคติที่เป็นประชาธิปไตย
9. การมีทัศนคติที่เห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม

พฤติกรรมเชิงจริยธรรม 8 ด้าน

พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นแนวทางในการปลูกฝังหรือส่งเสริมให้เกิดขึ้น จากการศึกษาค้นคว้า ผู้วิจัยได้แบ่งจริยธรรมออกเป็น 8 ด้าน ดังต่อไปนี้

ความรับผิดชอบ

ในสังคมถ้าทุกคนมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน ด้วยความพากเพียร มีความละเอียดรอบคอบ ยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ทั้งพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น สังคมนั้นย่อมที่จะเป็นสังคมที่มีศักยภาพอย่างเต็มที่ เพราะทุกคนมีความรับผิดชอบนั่นเอง จึงมีผู้ให้ความหมายของความรับผิดชอบไว้หลายลักษณะ ดังนี้

ผ่องศรี สามศรีทอง (2548 : 29) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน และละเอียดรอบคอบ ยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย อีกทั้งพยายามที่จะปรบปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น การมีความสำนึก และการปฏิบัติหน้าที่ของตนทั้งที่เป็นภารกิจส่วนตัว ภารกิจที่ได้รับมอบหมาย และภารกิจทางสังคม โดยจะต้องกระทำจนบรรลุผลสำเร็จ ไม่หลีกเลี่ยงภาระดังกล่าวและยอมรับผลในการกระทำของตน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 : 944) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ คือ การยอมรับผลดีและไม่ดีในการกระทำที่ได้กระทำไป หรืออยู่ในความควบคุมดูแลของตน

สุจิรา สุขสาร (2545 : 28) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ คือ ความสนใจ ความตั้งใจที่จะทำงานและติดตามผลงานที่ได้ทำไปแล้ว เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ยอมรับในสิ่งที่ตนเองกระทำลงไปทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย โดยแสดงออกในรูปการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจ ปฏิบัติงานด้วยความระมัดระวังอย่างมีจุดหมาย เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามที่ได้รับงานมา

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2541 : 84-85) ได้อธิบายลักษณะของผู้ที่มีความรับผิดชอบว่าจะต้องยอมรับในสิ่งที่ตนเองได้กระทำ คนที่มีความรับผิดชอบจะไม่ทิ้งงานกลางคัน ไม่ผัดวันประกันพรุ่งหรือทิ้งปัญหาไว้ และที่สำคัญคือไม่โทษผู้อื่น หากงานเกิดความเสียหายหรือไม่บรรลุผลสำเร็จ แต่สามารถแสดงความรับผิดชอบร่วมกับผู้อื่นและแก้ปัญหาจนสำเร็จลุล่วงไปได้

ฟลิปโป (Flippo 1966 : 122) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง ความผูกพันในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ ซึ่งความสำเร็จนั้นเกี่ยวข้องกับปัจจัย 3 ประการ คือ พันธะผูกพันหน้าที่การงาน และวัตถุประสงค์

แซนฟอร์ด (Sanford อ้างถึงใน จินตนา ธนวิบูลย์ชัย 2540 : 95) กล่าวว่า ผู้ที่มีความรับผิดชอบจะสามารถปฏิบัติหน้าที่การงาน หน้าที่ทางสังคม หน้าที่อันพึงปฏิบัติต่อตนเอง ต่อบิดามารดา ต่อญาติพี่น้อง ต่อบุคคลทั่วไป และต่อประเทศชาติอย่างดีที่สุด และอย่างเต็มความสามารถ

จากความหมายข้างต้น สรุปว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง ความตั้งใจมุ่งมั่นและสามารถควบคุมตนเองให้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเพียรพยายาม ละเอียดรอบคอบ ตรงต่อเวลาและยอมรับผลของการปฏิบัติหน้าที่นั้น ทั้งในด้านดีและไม่ดี พร้อมกับปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

ความซื่อสัตย์

เป็นคุณธรรมอันประเสริฐ บุคคลใดมีความซื่อสัตย์ย่อมได้รับเกียรติ และได้รับการวางไว้วางใจจากผู้อื่น ทั้งยังเป็นผู้องอาจ สง่าผ่าเผย และทำให้หน้าที่การงานมั่นคง เจริญก้าวหน้า จึงมีผู้ให้ความหมายของความซื่อสัตย์ไว้หลายลักษณะ ดังนี้

ฐิตินันทร์ ภควัตตระการ (2550 : 17) กล่าวว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การกระทำที่ยึดหลักแห่งความยุติธรรม ไม่เอาเปรียบผู้อื่น มีความเคารพมั่นในตนเอง เป็นที่ไว้วางใจของผู้อื่น มีสัจจะและความจริงใจ โดยความซื่อสัตย์เป็นคุณธรรมที่สามารถทำให้คนอยู่ร่วมกันได้ด้วยความไว้วางใจกัน ทำให้สังคมมีความสุข การปฏิบัติตนให้เป็นที่มีความซื่อสัตย์นั้นมีลักษณะการกระทำหรือพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความซื่อสัตย์ ดังนี้ 1) ปฏิบัติตนเหมาะสมตามหน้าที่ 2) ซื่อตรงต่อตนเอง และ 3) ซื่อตรงต่อผู้อื่น

ชูวงศ์ ฉายะบุตร และมุ่งหมาย ซื่อตรง (2548 : 7) กล่าวว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การปฏิบัติตนทางกาย ทางวาจา และทางใจ ที่ตรงไปตรงมา ไม่แสดงความคดโกง ไม่หลอกลวง ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น ลั่นวาจาว่าจะทำงานสิ่งใด ก็ต้องทำให้สำเร็จเป็นอย่างดี ไม่กลับกลอก มีความจริงใจต่อทุกคน จนเป็นที่ไว้วางใจของทุกคน

ผ่องศรี สามศรีทอง (2548 : 33) กล่าวไว้ว่า ความซื่อสัตย์เป็นคุณธรรมประจำมนุษย์ในทุกโอกาส ทุกสถานที่ จึงได้ชื่อว่าเป็นคนประพฤติดี ปฏิบัติชอบ คนที่ได้ชื่อว่ามีความซื่อสัตย์ต้องมีความจริง 5 ประการ ดังนี้

1. จริงต่องาน หมายถึง ทำอะไรจริง มุ่งให้งานสำเร็จ เกิดประโยชน์ส่วนตนหรือส่วนรวมได้จริง

2. จริงต่อหน้าที่ หมายถึง ทำจริงในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ทำงานให้ดีที่สุด ไม่เลินเล่อ ไม่หละหลวม ไม่หลีกเลี่ยงบิดพลิ้ว เอาใจใส่ให้งานสำเร็จเกิดผลดี

3. จริงต่อวาจา หมายถึง การพูดจริง ไม่กลับกลอก รักษาวาจาสัตย์อย่างเคร่งครัด พูดจริงทำจริง

4. จริงต่อบุคคล หมายถึง การจริงใจต่อคนที่เกี่ยวข้อง จริงใจต่อมิตรและเพื่อนร่วมงาน จริงใจต่อเจ้านาย และจริงใจต่อผู้มีพระคุณ

5. จริงต่อความดี หมายถึง มุ่งประพฤติปฏิบัติต่อความดี จนติดเป็นนิสัย เป็นบุคคลที่ประกอบด้วยหิริโอตัปปะ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 : 382) กล่าวว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง ประพฤติตรง และจริงใจ ไม่คิดทรยศ ไม่คดโกง และไม่หลอกลวง

ชาญชัย อาจิณสมาจาร (2543 : 52) กล่าวว่า ความซื่อสัตย์เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความเป็นมนุษย์ที่ศักดิ์สิทธิ์ หากผู้ใดได้รับการยอมรับว่าเป็นมนุษย์ที่ศักดิ์สิทธิ์แล้ว เขาผู้นั้นก็จะได้รับการยอมรับศรัทธาอย่างจริงใจจากผู้ที่อยู่ใกล้ชิด และยอมให้ความร่วมมือปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ

กฤตรินทร์ นิ่มทองคำ (2542 : 15) อธิบายว่า ความซื่อสัตย์ประกอบด้วย 3 ลักษณะ ได้แก่ การประพฤติอย่างเหมาะสม มีความซื่อสัตย์ไม่คดโกง ทั้งต่อตนเอง ต่อครอบครัว ต่อมิตรสหาย และมีความจงรักภักดีต่อประเทศชาติ ไม่คิดคดทรยศ ประกอบอาชีพในทางสุจริต ไม่ขโมยของผู้อื่น และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กำหนด

กรมการฝึกหัดครู (2541 : 13) กล่าวว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง ความซื่อตรง จิตใจไม่คดโกงทั้งกาย วาจา ใจ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

บุญศักดิ์ แสงระวี (2541 : 139) อธิบายถึงลักษณะของผู้ที่มีความซื่อสัตย์ ว่าจะมีพฤติกรรมปรากฏอยู่ 3 ประการ ได้แก่

1. ความมีสัจจะ คือการแสดงออกที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างการนึกคิด กับการพูดและการกระทำ เช่น พูดและทำตรงกับที่คิด คิดอย่างไรพูดและทำอย่างนั้น ไม่เรรวนเปลี่ยนไปเปลี่ยนมา และเคยพูดไว้อย่างไรครั้งต่อไปก็พูดอย่างนั้น

2. ความจริงใจ คือการแสดงออกใด ๆ ต่อบุคคลอื่นด้วยความรู้สึกแบบตรงไปตรงมา ไม่หวาดระแวงจนไม่อาจมอบความรู้สึกดี ๆ ต่อบุคคลอื่นได้หรือทำให้การแสดงออกและการกระทำเบี่ยงเบนไปจากความเป็นจริง

3. ความน่าไว้วางใจหรือน่าเชื่อถือ คือการกระทำตนให้เป็นบุคคลที่น่าไว้วางใจของบุคคลอื่นเสมอ ๆ

ประภาศรี สีหอำไพ (2540 : 65-66) ให้ความหมายของความซื่อสัตย์ ว่าหมายถึงการประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาทั้งกาย วาจา ใจ ทั้งต่อตนเอง และต่อผู้อื่น ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ยึดหลักแห่งความยุติธรรม ซื่อตรงต่อตนเองและผู้อื่น รวมไปถึงสังคมประเทศชาติ หน้าที่การงาน คำมั่นสัญญา แบบแผน กฎหมายที่ถูกต้องดีงาม ประพฤติปฏิบัติตนเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริง

สมคิด ไชยยันบูรณ์ (2535 : 14) ให้ความหมายของความซื่อสัตย์ ว่าหมายถึงความจริง ความเที่ยงตรง ความแน่นอน ความซื่อสัตย์สุจริต คือการกระทำที่ยึดหลักแห่งความยุติธรรม ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ผู้ที่จะอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขต้องยึดถือความซื่อสัตย์ และมีสัจจะ ปฏิบัติตนตามคำพูดที่พูดไว้อันเป็นผู้ที่มีความจริงใจ น่าคบหาสมาคม การกล้าสารภาพรับผิดไม่หลอกลวง โยนความผิดให้ผู้อื่น ไม่หยิบของผู้อื่นใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต และไม่กระทำต่อหน้าอย่างหนึ่ง ลับหลังอีกอย่างหนึ่ง และต้องซื่อสัตย์ต่อตนเอง ตั้งใจเรียน ทำการบ้านด้วยตนเอง ไม่ลอกการบ้านผู้อื่น ความซื่อสัตย์จะทำให้มีความมั่นใจในตนเอง และเป็นที่ไว้วางใจเชื่อถือของคนทั่วไป

จากความหมายข้างต้น สรุปว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสม มีความจริงใจ ทั้งกาย วาจา ใจ ทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น ต่อสังคม และต่อประเทศชาติ

ความมีน้ำใจเสียสละ

เป็นคุณลักษณะที่สำคัญที่พึงมีในตัวบุคคลและเป็นคุณธรรมที่สำคัญประการหนึ่งของคนไทย เนื่องจากคนเราอยู่คนเดียวไม่ได้ จะต้องพึ่งพาอาศัยกันเริ่มตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของความมีน้ำใจเสียสละ ไว้ดังนี้

ฐิตินันทร์ ภควัตตระการ (2550 : 19) กล่าวว่า ความมีน้ำใจ หมายถึง ความมีเมตตากรุณา ชอบช่วยเหลือผู้อื่น ปกป้องคุ้มครองผู้อื่น หรือมีความเห็นอกเห็นใจ มีน้ำใจดีต่อผู้อื่น

กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ (2547 : 110) อธิบายความหมายของ จาคะ แปลว่า เสียสละ โดยมีความหมายใน 2 ด้าน คือด้านใน หมายถึง สละกิเลส สละโลภ โกรธ หลง ความตระหนี่ถี่เหนียว ความยึดติด ความเห็นแก่ตัวออกจากใจ และด้านนอก หมายถึง การสละวัตถุสิ่งของหรือสิ่งที่เป็นรูปธรรมที่มองเห็นได้ อันเป็นผลมาจากการเสียสละด้านใน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 : 580) กล่าวว่า ความมีน้ำใจ หมายถึง ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

ปริญญา ตันสกุล (2543 : 60) ให้ความหมายของความเสียสละไว้ว่า เป็นการให้ในสิ่งที่ตนมีแก่ผู้ไม่มี เพื่อให้บุคคลนั้นพ้นทุกข์ โดยสิ่งที่มีนั้นเมื่อให้ไปแล้วอาจจะหมดไปหรือเหลือน้อยลง และเป็นการให้ที่ไม่หวังจะเอาคืน

วินัย พัฒนรัฐ และคณะ (2541 : 11-12) กล่าวว่า ความเสียสละ หมายถึง การให้หรือบริจาคสิ่งของต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ความเสียสละช่วยทำให้บุคคลไม่เห็นแก่ตัว ยอมอุทิศตนเพื่อประโยชน์และความสุขในสังคม คนที่ปฏิบัติตนเป็นคนเสียสละนั้นมีลักษณะการกระทำหรือพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเสียสละ ดังนี้ 1) รู้จักแบ่งปันทรัพย์สินและสิ่งต่าง ๆ 2) มีความปรารถนาดีต่อผู้อื่น 3) เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

จากความหมายข้างต้น สรุปว่า ความมีน้ำใจเสียสละ หมายถึง การแสดงออกที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อการช่วยเหลือผู้อื่นและส่วนรวมมากกว่าเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ลดความเห็นแก่ตัว มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีเมตตาแก่ผู้ที่ด้อยกว่า มีความเห็นอกเห็นใจ และมีความปรารถนาดีที่จะช่วยเหลือผู้อื่นอย่างจริงใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน

ความประหยัด

ในสังคมปัจจุบัน ทุกคนเกิดมาย่อมต้องอยากมีชีวิตอย่างสุขสบาย การที่ทุกคนจะได้รับสิ่งที่ต้องการนั้น จำเป็นต้องจัดหามาด้วยความยากลำบาก ดังนั้น ความประหยัดจึงมีความจำเป็นเพื่อในอนาคตจะได้ไม่พบกับความลำบากยากจน ตลอดจนทำให้ลูกหลานมีชีวิตและอนาคตที่ดี จึงมีผู้ให้ความหมายของความประหยัด ไว้ดังนี้

ฐิตินันทร์ ภควัตตระการ (2550 : 19) กล่าวว่า ความประหยัด หมายถึง การรู้จักจัดสัดส่วนการใช้ทรัพย์สิน หรือสิ่งต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด โดยอาศัยหลักความพอดี

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 : 511) กล่าวว่า ความประหยัด คือ การยับยั้ง ระมัดระวัง เช่น การใช้จ่ายแต่พอควรแก่ฐานะ

ก่องแก้ว เจริญอักษร (2545 : 114) กล่าวว่า ความประหยัด หมายถึง การรู้ใช้ รู้จ่าย พอควรแก่ฐานะ

วศิน อินทสระ (2544 : 150-158) กล่าวว่า ความประหยัด คือการใช้ทรัพย์สินไม่ให้เกิดความสูญเปล่า เช่น อาหารไม่กินครึ่งทิ้งครึ่ง เสื้อผ้าหรือข้าวของเครื่องใช้ก็ใช้จนคุ้มค่าคุ้มราคา และใช้อย่างทะนุถนอม การใช้เวลาให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์มากที่สุด

จักรพงษ์ นิลพงษ์ (2543 : 34) สรุปขอบข่ายและพฤติกรรมเกี่ยวกับความประหยัด ไว้ดังนี้

1. การประหยัดเวลา ได้แก่ การรู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ให้เหมาะสมกับกาลเทศะ รู้คุณค่าของเวลา มิยอมให้เวลาหมดเปลืองไปโดยเปล่าประโยชน์ แต่นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการหาความรู้ การสร้างความดี

2. การประหยัดทรัพย์ ได้แก่ การรู้จักใช้ทรัพย์ให้ถูกต้องเหมาะสม เช่น พยายามจ่ายทรัพย์เท่าที่จำเป็นให้สมควรแก่อัตภาพ การรู้จักกำหนดรายจ่ายให้พอเหมาะพอควรแก่กำลังทรัพย์ การรู้จักเก็บรวบรวมรายได้อันควรเก็บไว้เป็นทุนสำรอง ทำทรัพย์ที่มีอยู่ให้เจริญงอกงาม คุ้มครองรักษาทรัพย์ให้ปลอดภัย บูรณะของเก่าอันควรบูรณะให้กลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ ใช้และถนอมของใช้และทรัพย์สินให้ทรงคุณค่าและประโยชน์นาน ๆ รู้จักทำของใช้เอง อย่าคิดแต่จะซื้อหรือจ้างวานให้เขาทำเรื่อยไป ไม่ใช่จ่ายอย่างฟุ่งเฟือให้หมดเปลืองไปโดยเปล่าประโยชน์ ไม่บำรุงบำเรอความสนุกสนานจนเกินไป และขยันหาทรัพย์ใหม่มาเพิ่ม

วินัย พัฒนรัฐ และคณะ (2541 : 7) กล่าวว่า ความประหยัด หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพย์สินหรือสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามความจำเป็น โดยใช้น้อยที่สุด แต่เกิดประโยชน์คุ้มค่ามากที่สุด ทั้งนี้ต้องอาศัยความพอดี คือไม่ตระหนี่เกินไปจนเป็นการเบียดเบียนตนเอง และไม่สุรุ่ยสุร่ายจนเกินไป ซึ่งการรู้จักประหยัดโดยการใช้จ่ายเท่าที่จำเป็นและเหมาะสมกับสภาพตนเอง และครอบครัว จะทำให้ชีวิตในอนาคตมีความมั่นคงและมีความสุข มีพฤติกรรมที่แสดงออก ดังนี้ 1) เป็นผู้มีความประหยัด 2) ดูแลรักษาสมบัติส่วนรวม 3) ดูแลรักษาสมบัติส่วนตัว 4) ชี้แนะบุคคลอื่นให้เห็นคุณค่าของทรัพยากร และ 5) เป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้สิ่งของและทรัพย์สิน

จากความหมายข้างต้น สรุปว่า ความประหยัด หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพย์สินหรือสิ่งต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่ามากที่สุด การรู้จักใช้ทรัพย์ให้ถูกต้องเหมาะสม การรู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ รวมทั้งรู้จักระมัดระวังและยับยั้งความต้องการให้อยู่ในกรอบและขอบเขตอันพอเหมาะพอควร

ความมีระเบียบวินัย

ความมีระเบียบวินัย หมายถึงการปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับ กฎ คำสั่งและกติกาต่าง ๆ ที่วางไว้ ทั้งนี้มีผู้ให้ความหมายของความมีระเบียบวินัย ไว้ดังนี้

อ่อนศรี ทองไพจิตร (2548 : 24) ได้ให้ความหมายของความมีระเบียบวินัยไว้ว่า หมายถึง การควบคุมตนเองตามกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบแบบแผนและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามเพื่อความสุขในชีวิตของตนและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม

ชุลีพร รัตนะเจริญชัย (2547 : 34 – 35) ได้กล่าวถึงความมีระเบียบวินัยว่าหมายถึง เน้นให้รู้จักปฏิบัติตามที่มีรูป มีแบบ มีขั้น มีตอน ฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การอยู่ในชั้นเรียน การทำความเคารพ มีวินัยในการเล่นกีฬา ซึ่งเป็นสื่อเชื่อมโยงให้เคารพกฎหมายและระเบียบของสังคมต่อไป

กัลยา ศรีปาน (2542 : 135) กล่าวว่า การปลูกฝังการมีระเบียบวินัยต้องให้ได้ทั้งหลักการและหลักปฏิบัติ โดยมีหลักเกี่ยวกับระเบียบวินัย ดังนี้

1. ความมีระเบียบช่วยประหยัดเวลา และทำให้งานสำเร็จด้วยความเรียบร้อย
2. ผู้มีวินัยในตนเองมีความตรงต่อเวลา
3. การมีวินัยในตนเองเป็นสิ่งที่ฝึกฝนได้
4. การมีวินัยทำให้เกิดการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
5. การขาดวินัย ทำให้เป็นผลเสียแก่งานและตนเอง

วิชิต คนึงสุขเกษม และคนอื่น ๆ (2534 : 22) กล่าวว่าความมีระเบียบวินัย หมายถึงระบบระเบียบ แบบแผน กฎเกณฑ์และข้อบังคับต่าง ๆ กำหนดขึ้นเพื่อควบคุมความประพฤติ และใช้เป็น

แนวปฏิบัติให้เกิดความพร้อมเพรียง ความสงบเรียบร้อย และความเจริญมั่นคงต่อบุคคลและสังคม เช่น กฎหมาย คำสั่ง ข้อบัญญัติ เป็นต้น

ประทีป ม. โกมลมาศ (2531 : 28) กล่าวว่าระเบียบวินัย เป็นคำสองคำที่มีความหมายต่างกัน แต่มักใช้คู่กัน คือ

ระเบียบ แปลว่า แบบแผนที่วางไว้เป็นแนวปฏิบัติหรือดำเนินการ ถ้าทำแล้วจะเกิดความสวยงาม เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคนหมู่มาก หรือเป็นข้อตกลงอย่างหนึ่งร่วมกันของสังคม

วินัย แปลว่า ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติในการฝึกกาย ฝึกวาจาให้อยู่ในระเบียบที่ดีงาม ให้อยู่ในทางแห่งการกุศล คือกายไม่ได้ทำชั่ว เช่น ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ และประพฤติผิดในกาม ส่วนวาจาก็ไม่ได้พูดในทางเสื่อมเสีย เช่น พูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด ดังนั้นความมีระเบียบวินัย หมายถึง การปฏิบัติตามระเบียบที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวปฏิบัติร่วมกัน

วิทยาลัยครูธนบุรี (2528 : 8) กล่าวว่า ความมีระเบียบวินัย หมายถึง การควบคุมการประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง และเหมาะสมกับจรรยามารยาท ข้อบังคับ ข้อตกลง กฎหมายและศีลธรรม

ฟอกซ์ (Fox 1989 : 219) ให้ความหมายของความมีระเบียบวินัย ว่าหมายถึงการฝึกฝนให้บุคคลเคารพ ปฏิบัติตามกฎ และมีบทลงโทษหากบุคคลเหล่านั้นไม่ปฏิบัติตาม ถือเป็นมาตรฐานของการประพฤติปฏิบัติหรือการทำงานในวิถีทางที่มีการควบคุมให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์

จากความหมายข้างต้น สรุปว่า ความมีระเบียบวินัย หมายถึง การประพฤติปฏิบัติโดยควบคุมตนเองให้ตรงตามระเบียบ แบบแผน ข้อบังคับ กฎหมายของสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี และศีลธรรม อันนำไปสู่ความสันติสุขของตนและสังคมโดยรวม

ความสามัคคี

ความมีระเบียบวินัย หมายถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการร่วมงานกับผู้อื่น ทั้งนี้มีผู้ให้ความหมายของความสามัคคี ไว้ดังนี้

จารุรัตน์ มังกะโรทัย (2544 : 17) กล่าวว่าความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมมือกันกระทำกิจการให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

ประภาศรี สีหอำไพ (2540 : 65-66) ให้ความหมายของความสามัคคี ว่าหมายถึงความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมมือกันกระทำกิจการได้ลุล่วง ปรับตนเองเข้ากับผู้อื่นได้ดี รับผิดชอบ รักหมู่คณะ

มารศรี จันทรัศมี (2540 : 15) กล่าวไว้ว่า ความสามัคคี หมายถึง การแสดงออกซึ่งการร่วมแรงร่วมใจกันเพื่อปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพ ความสามัคคีต้องอาศัยความ

อดทน เสียสละ ความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ตระหนักในปัญหาร่วมกัน ทั้งนี้จะต้องมีการทำกิจการงานร่วมกันบ่อย ๆ จนเห็นผลดีของการร่วมมือมากกว่าการแยกทำอะไรอยู่เพียงคนเดียว ความสามัคคีจะก่อให้เกิดความรักใคร่ กลมเกลียว และสามารถปฏิบัติงานได้ทุกอย่างได้สำเร็จ

วิทยาลัยครูธนบุรี (2528 : 9) กล่าวว่า ความสามัคคี หมายถึง การพร้อมเพรียง เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมมือกันกระทำกิจการให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว

จากความหมายข้างต้น สรุปว่า ความสามัคคี หมายถึง การแสดงออกซึ่งความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมกันทำงานโดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนต

ความอุตสาหะ

ความอุตสาหะ หมายถึง ความพยายามในการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย ทั้งนี้มีผู้ให้ความหมายของความอุตสาหะ ไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 : 166) ได้ให้ความหมายของคำว่า อุตสาหะ หมายถึง การทำงานอย่างแข็งขัน ไม่ปล่อยปละละเลยทำหรือประพฤติเป็นปรกติสม่ำเสมอ ไม่เกียจคร้าน แข็งแรง เข้าที

จุฑาธิป เปี่ยมประถม (2545 : 16) ได้ให้ความหมายของ ความอุตสาหะว่า หมายถึง ความพยายาม ความตั้งใจความอดทน ที่จะปฏิบัติกิจกรรม หรืองานใดๆ ให้สำเร็จ

กัลยา ศรีปาน (2542 : 25) กล่าวว่า ความอุตสาหะ หมายถึง ความมานะพยายามเอาใจใส่ต่องานด้วยความกระตือรือร้น ไม่นิ่งเฉยให้เวลาล่วงเลยไปโดยเปล่าประโยชน์ และมิได้ย่อท้อต่ออุปสรรคต่างๆ เพื่อให้งานสำเร็จตามความมุ่งหมาย หรือ ความต้องการ

วิทยาลัยครูธนบุรี (2528 : 9) กล่าวว่า อุตสาหะ หมายถึง ความพยายามอย่างเข้มแข็งเพื่อให้เกิดความสำเร็จในงาน

สุพัตรา สุภาพ (2525 : 25) ได้ให้ความหมายของ ความอุตสาหะ ไว้ว่า หมายถึง ความไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคทั้งปวง ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก และมีความมานะอดทน

จากความหมายข้างต้น สรุปว่า ความอุตสาหะ หมายถึง ความพยายามความตั้งใจจริง ความอดทน ที่จะปฏิบัติกิจการงานต่างๆ ให้สำเร็จได้ด้วยดี โดยไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรคต่างๆ

ความยุติธรรม

ความยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรง สอดคล้องกับความเป็นจริงและเหตุผล ไม่มีความลำเอียง ทั้งนี้มีผู้ให้ความหมายของความยุติธรรม ไว้ดังนี้

ประภาศรี สีหอำไพ (2540 : 9) กล่าวว่า ยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรง สอดคล้องกับความเป็นจริงและเหตุผล ไม่มีความลำเอียง

วิชิต คนึงสุขเกษม และคนอื่น ๆ (2534 : 40-42) กล่าวว่า ความยุติธรรม หมายถึง ความเที่ยงตรง ความชอบธรรม หรือความที่ชอบด้วยเหตุผล ความยุติธรรมต้องอาศัยเหตุผล และความถูกต้องเป็นเครื่องตัดสิน การที่จะตัดสินว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความถูกหรือผิดนั้น จะต้องอาศัยข้อเท็จจริงและเหตุผลประกอบ จึงจะเกิดความยุติธรรม และผู้พิจารณาตัดสิน จะต้องเป็นคนที่เที่ยงตรง ไม่ลำเอียง โดยไม่เห็นแก่ตนเอง พวกพ้องหรือเพราะความรักใคร่ ความกลัว ความเกลียดชัง

จากความหมายข้างต้น สรุปว่า ความยุติธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องเที่ยงธรรม และชอบด้วยเหตุผล ไม่ลำเอียง ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธ

งานวิจัยในประเทศ

ณฐดล โกมลสิงห์ (2550: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2 เพื่อศึกษาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ รวมทั้งปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ กลุ่มตัวอย่างคือผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 48 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านผลผลิต ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลกระทบ และปัญหาในการดำเนินงานดังนี้ ด้านปัจจัยนำเข้าพบว่าครูขาดความรู้ ความเข้าใจในหลักการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา และขาดความเป็นกัลยาณมิตรกับนักเรียน ด้านกระบวนการพบว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู ขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องการบูรณาการพุทธธรรม และการเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันของนักเรียน ด้านผลผลิตพบว่า นักเรียนมีลักษณะการพัฒนา กาย ศีล จิต และปัญญาได้ไม่ครบทุกคน และไม่สามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ และด้านผลกระทบพบว่ารอบบริเวณโรงเรียนยังมีแหล่งอบายมุขที่ยั่วยุนักเรียน จนไม่สามารถปฏิบัติตนได้ตามหลักการพัฒนากาย ศีล สมาธิและปัญญา

เจษฎา สิงหรา (2549: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ในจังหวัดอ่างทอง เพื่อศึกษาความรู้ในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ เจตคติต่อการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของผู้บริหารและครู และความพร้อมในการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ กลุ่ม

ตัวอย่างเป็นผู้บริหารและครู จำนวน 250 คน พบว่าระดับการดำเนินงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน และมีเจตคติในระดับเห็นด้วยมากที่สุด รวมถึงความพร้อมในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า มีความรู้ในการบริหารจัดการในระดับมาก มีความรู้ในการจัดวิถีพุทธสู่การเรียนรู้ในระดับมาก มีความรู้ในกิจกรรมเสนอแนะการพัฒนาในระดับมาก มีความรู้ในการพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรในระดับมาก และมีความรู้ในการเกื้อกูลสัมพันธ์โรงเรียนวิถีพุทธและชุมชนในระดับมาก

ณัฏฐิกา ลิ้มเฉลิม (2549: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาสภาพการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 1 เพื่อศึกษาและรวบรวมข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษา 5 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมวิถีพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหาร 127 คน ครู 317 คน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 350 คน พบว่าสภาพการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนพบว่า มีสภาพการดำเนินงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านกายภาพมีการปฏิบัติอยู่ในระดับค่อนข้างมาก สำหรับด้านบริหารจัดการ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการเรียนการสอน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง สภาพการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ตามความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

ภูวณัฐสร์ หนูมาก (2549: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติและระดับปัญหาอุปสรรคกระบวนการการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ปกครอง พระสงฆ์ และผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 3 โรงเรียน พบว่าระดับการปฏิบัติในกระบวนการมีส่วนร่วมของ บ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ โดยภาพรวมทุกขั้นตอนอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแยกตามกระบวนการพบว่า ระดับการปฏิบัติในขั้นการดำเนินการมีระดับการปฏิบัติมากกว่าการมีส่วนร่วมในขั้นเตรียมการ และขั้นติดตามประเมินผลและเผยแผ่ผลการดำเนินงาน เมื่อพิจารณาในรายด้านพบว่า ระดับการปฏิบัติต่อกระบวนการการมีส่วนร่วมในในขั้นดำเนินงาน ซึ่งการมีส่วนร่วมพัฒนาผู้เรียนมีมากที่สุด ส่วนระดับการปฏิบัติต่อกระบวนการการ

มีส่วนร่วมในขั้นเตรียมการ ซึ่งมีระดับการมีส่วนร่วมคิดและในขั้นติดตามประเมินผล และเผยแพร่ผลการดำเนินงานในส่วนการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลมีน้อยที่สุด

ศิริวรรณ เสนารักษ์ (2549: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่เกี่ยวกับวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และมนุษย์สัมพันธ์ กับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียน และบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ขั้นปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลดำเนินการ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ครูผู้สอนจำนวน 118 คน จาก 35 โรงเรียน พบว่า การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ ผู้บริหารสถานศึกษามีการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธทั้ง 6 ขั้นได้แก่ ขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ขั้นปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลดำเนินการ อยู่ในระดับมาก คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่เกี่ยวกับวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และมนุษย์สัมพันธ์มีความสัมพันธ์กับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และภาวะผู้นำกับวิสัยทัศน์สามารถร่วมกันพยากรณ์การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธได้ร้อยละ 49 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สิริรักษ์ สนใจ (2549: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการดำเนินการจัดสภาพของสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ในจังหวัดจันทบุรี พบว่าการจัดสภาพสถานศึกษาโดยภาพรวม อยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การจัดสภาพของสถานศึกษาเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 3 ลำดับ คือ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ด้านกายภาพ และด้านบริหารจัดการ และเมื่อเปรียบเทียบการดำเนินการจัดสภาพ จำแนกตามสภาพของบุคลากรและขนาดของสถานศึกษาพบว่า ผู้บริหารและครูมีการดำเนินการจัดสภาพของสถานศึกษาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกันมีการดำเนินการจัดสภาพของสถานศึกษาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทุกด้านเว้นด้านการเรียนการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ณัฐกิตต์ ศรีสันต์ (2548: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในภาคตะวันออก เพื่อเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในภาคตะวันออก จำแนกตามสถานภาพในการดำรงตำแหน่ง ขนาดของโรงเรียนและวุฒิการศึกษา พบว่า ปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ในภาคตะวันออก โดยรวมและรายด้าน ทั้ง 5 ด้าน พบว่า ปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในภาคตะวันออกโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

เมื่อเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินงานตามสภาพการดำรงตำแหน่งแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จำแนกตามขนาดโรงเรียนแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จำแนกตามวุฒิการศึกษาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ด้านแนวทางการพัฒนาการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ แนวทางการพัฒนาเรียงตามลำดับความสำคัญได้ดังนี้ ความพอเพียงของอาคารสถานที่ ความเป็นอิสระในการจัดกิจกรรมของนักเรียน การนำเทคนิควิธีการสอนใหม่ ๆ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน การส่งเสริมบรรยากาศใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์ และการจัดหาเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อใช้ในการบริหารงานโรงเรียน

ทองพูล สุภสอน (2548: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษากระบวนการจัดการเรียนการสอนตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ: กรณีศึกษาโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 2 เพื่อศึกษากระบวนการจัดการเรียนการสอนของบุคลากรที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ กลุ่มตัวอย่างเป็น ผู้บริหาร และครู 13 โรงเรียน จำนวน 220 คน พบว่าในภาพรวมมีกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ในระดับปานกลางทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา ด้านบรรยากาศที่เป็นกัลยาณมิตร และด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต แต่เมื่อจำแนกรายด้านพบว่ามีการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาอยู่ในระดับปานกลาง และมีการปฏิบัติด้านบรรยากาศที่เป็นกัลยาณมิตร ด้านการจัดสภาพแวดล้อมโรงเรียนและความเอื้ออาทรของบุคลากร รวมทั้งมีการจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิตอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา แต่มีการจัดกิจกรรมประจำวันของนักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง และพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่งที่แตกต่างกัน มีการปฏิบัติต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธทั้งสามด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

นงพรรณ ไชยประเสริฐ และคณะ(2548: 102) ได้ทำการศึกษารูปแบบการเรียนรู้วัฒนธรรมวิถีพุทธ เพื่อการพัฒนานักเรียนโรงเรียนบ้านคงป่าส้าน ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย พบว่ารูปแบบการเรียนรู้วัฒนธรรมวิถีพุทธ เพื่อการพัฒนาคุณธรรมนักเรียนขึ้นอยู่กับสภาพบริบทความต้องการของชุมชน โดยมีจุดเน้นแบบมีส่วนร่วมตั้งแต่ร่วมคิดร่วมวางแผน ร่วมลงมือปฏิบัติ ร่วมประเมินผล และร่วมรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้น ไม่ว่าทางบวกหรือทางลบ

พจนพร จิตเจริญทวีโชค (2548: บทคัดย่อ) ได้จัดทำคู่มือการบริหารงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธโรงเรียนบ้านท่ามะขาม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้บริหาร ครู และผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธใช้เป็นคู่มือในการบริหารงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยมีเนื้อหาใน 6 ขั้นตอนคือ 1) การเตรียมการ 2) การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ 3) การดำเนินการ

พัฒนาตามระบบไตรสิกขา 4) การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด 5) การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง 6) การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน มีตัวอย่างแบบฟอร์มต่าง ๆ ทุกขั้นตอนของการปฏิบัติ

พระครูวิเวกสุตาคม จันทร์สมมิตร (2548: 91-92) ได้ทำการศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารโรงเรียนในโครงการวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3 พบว่า ผู้บริหารและหัวหน้ากลุ่มสาระมีการปฏิบัติเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการบริหารโรงเรียนในโครงการวิถีพุทธ ในระดับมากที่สุด และมากทั้ง 6 ด้าน โดยเรียงลำดับดังนี้ 1) ด้านสภาพของโรงเรียนในโครงการวิถีพุทธ ผู้บริหารมีนโยบายไม่ให้ลงโทษนักเรียน ให้ใช้ความเป็นกัลยาณมิตร และหัวหน้ากลุ่มสาระเน้นให้นักเรียนประพฤติดี ประพฤติชอบตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา 2) ด้านการจัดสภาพแวดล้อม ผู้บริหารจัดพระพุทธรูปประจำโรงเรียนสำหรับสักการบูชา หัวหน้ากลุ่มสาระจัดบริเวณโรงเรียนให้สะอาดร่มรื่น ปลูกไม้ประดับและจัดสวนหย่อม 3) ด้านการจัดกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ผู้บริหารและหัวหน้ากลุ่มสาระจัดให้นักเรียนไหว้พระ สวดมนต์เจริญสมาธิภาวนาทุกเช้าและเย็น 4) ด้านการจัดการเรียนการสอน ผู้บริหารเน้นการประพฤติปฏิบัติของนักเรียนตามหลักศีล 5 หัวหน้ากลุ่มสาระจัดให้นักเรียนตกลงข้อปฏิบัติในการเรียนการสอนและยกย่องผู้ประพฤติดี ประพฤติชอบ 5) ด้านการจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ผู้บริหารจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาโดยนิมนต์พระสงฆ์มาสอน หัวหน้ากลุ่มสาระจัดให้โรงเรียน ผู้ปกครองร่วมกับวัดจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา 6) ด้านการบริหารจัดการ ผู้บริหารและหัวหน้ากลุ่มสาระจัดสภาพแวดล้อมโดยคำนึงถึงนักเรียนได้อยู่ใกล้ชิด เพื่อรับคำแนะนำสั่งสอนที่ดีในการดำเนินชีวิต ในส่วนของปัญหา พบว่า ทั้งผู้บริหารและหัวหน้ากลุ่มสาระเห็นตรงกันว่ามีปัญหาในระดับน้อยถึงน้อยที่สุดในทุกรายการ

อมรรัตน์ แก้วมะ (2548: 135-137) ได้ทำการศึกษาการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่สกลนคร เขต 1 พบว่า ระดับกระบวนการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่สกลนคร เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกขั้น โดยกระบวนการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ขั้นการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องสูงกว่าด้านอื่น ๆ และระดับประสิทธิผลการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยการจัดการมีประสิทธิผลมากกว่าด้านอื่น ๆ

พระมหาเสรี เผ่ากันทะ (2547: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง การศึกษาความโกรธและการฝึกอบรมตามแนวพุทธวิธีเพื่อลดความโกรธของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนราชวินิต มัธยม กรุงเทพมหานคร มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความโกรธและผลของการฝึกอบรมตามแนวพุทธวิธีที่มีต่อการลดความโกรธ ประชากรที่ใช้คือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 340 คน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนที่มีคะแนนความโกรธสูง จำนวน 30 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่ม

ควบคุม กลุ่มละ 15 คน เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับความโกรธของนักเรียนด้านปฏิกิริยาความโกรธและด้านการใช้ความโกรธ เป็นเครื่องมืออยู่ในระดับค่อนข้างมาก ส่วนการควบคุมความโกรธอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย 2) ความโกรธ เป็นอารมณ์อย่างหนึ่งของวัยรุ่น 3) หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเน้นในเรื่องแก้ปัญหาทางจิตใจเป็นพื้นฐานของปัญหาทั้งปวง และปัญหาทางจิตใจเป็นเรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์โดยตรง และนักเรียนกลุ่มทดลองที่เข้ารับการฝึกอบรมตามแนวพุทธวิธีเพื่อลดความโกรธมีความโกรธลดลงมากกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมที่ได้ไม่ได้เข้าร่วมการฝึกอบรมตามแนวพุทธวิธีเพื่อลดความโกรธอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

โสธารักษ์ ชุนรักญาติ (2546: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการศึกษาการดำเนินการจัดหลักสูตรของโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงานการจัดหลักสูตรของโรงเรียนวิถีพุทธ พบว่า ด้านการเตรียมการจัดหลักสูตร มีการจัดหาที่ปรึกษา แหล่งศึกษา การเตรียมนักเรียน เตรียมผู้ปกครองและชุมชน มีการกำหนดธรรมนูญสถานศึกษาและการจัดแผนปฏิบัติการ ไม่พบปัญหาด้านการเตรียมการจัดหลักสูตร ด้านการดำเนินงานการจัดหลักสูตร มีการจัดหลักสูตรสถานศึกษา โดยการเพิ่มเติมพุทธธรรมเป็นจุดเน้นของสถานศึกษาที่สะท้อนการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) กำหนดกิจกรรมส่งเสริมการกิน อยู่ ดู ฟัง พัฒนาผู้เรียนรอบด้านทั้งกาย (กายภาวนา) ความประพฤติ (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตภาวนา) มีการนิเทศกำกับติดตามอย่างสม่ำเสมอ ไม่พบปัญหาในการดำเนินงานการจัดหลักสูตร ด้านการติดตามประเมินผลการจัดหลักสูตร มีการดำเนินการติดตามประเมินผลการจัดหลักสูตรตลอดทั้งปีการศึกษาและมีการเผยแพร่ผลการดำเนินงานการจัดหลักสูตร ไม่พบปัญหาในการติดตามประเมินผลการจัดหลักสูตร

พระวีรวัฒน์ รอดสุโข (2545: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความคงทนในการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาเรื่อง สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 ไตรลักษณ์ 3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างการสอนด้วยหนังสือการ์ตูนและการสอนตามปกติ มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) พัฒนาหนังสือการ์ตูนประกอบวิชาพระพุทธศาสนาเรื่อง สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 ไตรลักษณ์ 3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 2) เพื่อศึกษาความคงทนในการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่สอนโดยการสอนด้วยหนังสือการ์ตูนและการสอนตามปกติ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านหนองแวง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 46 คนได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย แบ่งเป็นกลุ่มทดลองมีนักเรียน 23 คน สอนโดยการสอนด้วยหนังสือการ์ตูนและกลุ่มควบคุม 23 คน สอนโดยการสอนตามปกติ ผลจากการศึกษาวิจัยโดยสรุปดังนี้

1. หนังสือการ์ตูนประกอบวิชาพระพุทธศาสนาเรื่อง สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 ไตรลักษณ์ 3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 85.03 / 82.07 ซึ่งมีคุณภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้

2. นักเรียนที่สอนโดยการสอนด้วยหนังสือการ์ตูนประกอบวิชาพระพุทธศาสนามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้สูงกว่านักเรียนที่สอนโดยการสอนตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. นักเรียนที่สอนโดยการสอนด้วยหนังสือการ์ตูนประกอบวิชาพระพุทธศาสนามีประสิทธิผลทางการเรียนเท่ากับ .68 แสดงว่านักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 68.00 นักเรียนที่สอนตามปกติมีประสิทธิผลทางการเรียนเท่ากับ .51 แสดงว่านักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 51.00 การเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนถือว่าเป็นเรื่องที่ยากหากครูผู้สอนไม่มีความเข้าใจ แล้วยากที่จะสื่อให้เด็กเข้าใจได้ จึงเป็นเรื่องที่น่าเบื่อ แต่หากมีการผลิตสื่อและใช้สื่อในการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาแล้ว เด็กนักเรียนจะเข้าใจและจำได้ดีกว่าการสอนแบบไม่มีสื่อ

ไพโรจน์ ศรีรุ่งเรือง (2545: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดกิจกรรมตามโครงการเยาวชนคนดีศรีสุพรรณกับคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่ถึงประสงค์ของนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า 1) การจัดกิจกรรมตามโครงการเยาวชนคนดีศรีสุพรรณของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง 2) คุณภาพนักเรียนด้านคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ทั้งภาพรวมและทุกตัวบ่งชี้อยู่ในระดับปานกลาง 3) การจัดกิจกรรมตามโครงการเยาวชนคนดีศรีสุพรรณกับคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

พระมหาชูชาติ คงสีดา (2544: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูสัมพันธภาพในครอบครัว ความใกล้ชิดทางศาสนา กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ของนักศึกษาผู้ใหญ่วิธีการเรียนทางไกล จังหวัดราชบุรี" ผลการวิจัยพบว่า 1) นักศึกษาผู้ใหญ่มีระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 4 อันเป็นขั้นที่ยึดหลักการทำตามกฎเกณฑ์ของสังคม ซึ่งเป็นระดับที่พึงประสงค์ของสังคมระดับกลาง 2) เพศ สถานภาพในการทำงาน ไม่มีผลทำให้ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษาแตกต่างกัน มีเพียงอายุ สถานภาพสมรส สถานภาพสมรสของบิดามารดา ที่ทำให้ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) การอบรมเลี้ยงดู สัมพันธภาพในครอบครัว ไม่มีความสัมพันธ์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม

ของนักศึกษา มีเพียงความใกล้ชิดทางศาสนา คือ ความเชื่อทางพุทธ การปฏิบัติแบบพุทธ และวิถีชีวิตแบบพุทธ ที่มีความสัมพันธ์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม คือวิถีชีวิตแบบพุทธ สามารถทำนายเหตุผลเชิงจริยธรรมได้ที่ร้อยละ 6.10

พระมหาวิโรจน์ ธาระพุฒ (2544: 88-93) ได้ทำการศึกษาเรื่องการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนาจริยธรรมของพระธรรมวิทยากร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา วิธีการสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นระหว่าง บ้าน วัด และโรงเรียน ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไข ผลการศึกษาพบว่า 1) วิธีการสร้างความร่วมมือเพื่อให้เกิดความร่วมมือขึ้นระหว่าง บ้าน วัด และโรงเรียน ที่พระธรรมวิทยากรนำมาใช้ ได้แก่ การติดต่อสื่อสารและการประสานงาน 2) สำหรับปัญหาอุปสรรคที่พบคือ ปัญหาด้านบุคลากร ด้านเงินทุน ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านวิชาการ ด้านนิเทศงาน และด้านความร่วมมือ และประสานงาน 3) การแก้ไขปัญหาที่พระธรรมวิทยากรต้องการ คือ การพัฒนาบุคลากร การสนับสนุนด้านทรัพยากร การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่การมีผู้เชี่ยวชาญและคณะที่ปรึกษา และการสร้างความร่วมมือ และประสานงาน และมีข้อเสนอแนะว่าแผนกพระธรรมวิทยากรควรร่วมมือ กับหน่วยงานภาครัฐที่ทำงาน ด้านการเผยแพร่และพัฒนาจริยธรรมทั่วประเทศ ให้มีวิธีการปฏิบัติเป็นรูปแบบเดียวกันทั้งประเทศ

พระมหาสินสมุทร พลขันธ์ (2544: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง ความเชื่อเรื่องบุญ- บาปในพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในจังหวัดเลย มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบระดับความเชื่อเรื่อง บุญ-บาป ในพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 405 คน จำแนกตามเพศและการอบรมเลี้ยงดู ผลการศึกษาวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. นักเรียนโดยส่วนรวมและจำแนกตามเพศ การอบรมเลี้ยงดู ส่วนใหญ่มีความเชื่อเรื่องบุญ-บาปในพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับเชื่อแต่มีข้อสงสัย โดยมีความเชื่อในเรื่องบุญ ด้านศีล ด้านทาน และด้านภาวนา และมีความเชื่อเรื่องบาปด้านมโนทุจริต ด้านวจีทุจริตและด้านกายทุจริตอยู่ในระดับเชื่อ แต่สงสัย

2. นักเรียนเพศชายและเพศหญิงมีความเชื่อเรื่องบุญในพระพุทธศาสนาในภาพรวมและเป็นรายด้านไม่แตกต่างกันและมีความเชื่อเรื่องบาปในพระพุทธศาสนาในภาพรวมและด้านวจีทุจริตกับด้านมโนทุจริตไม่แตกต่างกัน แต่นักเรียนเพศชายมีความเชื่อในด้านกายทุจริตสูงกว่าเพศหญิง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกัน มีความเชื่อเรื่องบุญในภาพรวมและรายด้านและความเชื่อเรื่องบาปในภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยนักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีความเชื่อสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการอบรม

เลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย และแบบเข้มงวด จากผลของการศึกษาวิจัยอาจเปรียบได้กับสำนวนภาษิตที่ว่า “กลองจะดังต้องมีคนตี ศิษย์จะได้ดีเพราะมีครูสอน” อย่างไรก็แล้วแต่ การอบรมให้นักเรียนรู้จักและเชื่อในเรื่องของบุญ-บาป ในรูปแบบต่างๆ ย่อมมีผลดีต่อนักเรียนด้านจิตใจและการแสดงออกทางพฤติกรรมที่ดีงาม

วราภรณ์ ซื่อประดิษฐ์กุล (2543: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความรู้และทัศนคติของเยาวชนที่มีต่อพระพุทธศาสนาในยุคโลภิวัตน์ พบว่า ครอบครัวมีอิทธิพลต่อความรู้ และทัศนคติของเยาวชนที่มีต่อพุทธศาสนาในระดับปานกลาง โรงเรียนมีอิทธิพลต่อความรู้และทัศนคติของเยาวชนที่มีต่อพระพุทธศาสนาในระดับน้อย สื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อความรู้ และทัศนคติของเยาวชนที่มีต่อพุทธศาสนาในระดับมาก และเพื่อนมีอิทธิพลต่อความรู้และทัศนคติของเยาวชนที่มีต่อพุทธศาสนาในระดับปานกลาง

ณัฐนันท์ ประกายสันติสุข (2542: 6) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องประสิทธิผลของการสื่อสารในการเผยแผ่ธรรมะ มีความมุ่งหมายเพื่อประเมินประสิทธิผลของการสื่อสารในการเผยแผ่ธรรมะหลักสูตรการพัฒนาจิตให้เกิดปัญญาและสันติสุข ผลการวิจัยพบว่า การเผยแผ่ธรรมะโดยการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว สามารถทำให้ผู้เข้ารับการอบรมคล้อยตามเนื้อหาสาระเข้าใจในสิ่งที่สื่อจนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนในทางที่ดีขึ้น เช่น หลังการอบรมค่าเฉลี่ยรวมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีเจตนาในการรักษาศีล 5 และงดเว้นอบายมุขหรือสิ่งเสพติดเพิ่มขึ้น

เพ็ญศรี นวลมาก (2542: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับผลของการฝึกอบรมโดยใช้หลักไตรสิกขาที่มีต่อความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อศึกษาระดับความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เหตุผลเชิงจริยธรรม และพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทั้ง 4 ด้าน คือ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความมีวินัยในตนเอง และความขยันหมั่นเพียรของนักเรียนที่เข้ารับการฝึกอบรม ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 5 และมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับมาก และนักเรียนมีเหตุผลเชิงจริยธรรมหลังการฝึกอบรมทันทีสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม

มาลินี แก้วเงิน (2542: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างแบบฝึกกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการคิดแบบโยโสมนสิการ เรื่องหลักธรรม ในรายวิชา ส.048 พระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนระดับนาฏศิลป์ชั้นกลาง ปีที่ 1 วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี จังหวัดลพบุรี เพื่อแบบฝึกกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการคิดแบบโยโสมนสิการ เรื่องหลักธรรมและเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ที่ใช้วิธีสอนโดยใช้แบบฝึกกิจกรรมและเพื่อเปรียบเทียบทักษะแบบโยโส

มนสิการก่อนและหลังเรียนของนักเรียนที่สอนโดยใช้แบบฝึกกิจกรรม พบว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้แบบฝึกกิจกรรมมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องหลักธรรมสูงกว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้วิธีการเรียนแบบปกติ อย่างนัยสำคัญที่ระดับ .05 นักเรียนที่เรียนโดยใช้แบบฝึกกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการคิดแบบโยโสมนสิการ มีการพัฒนาทักษะการคิดหลังการเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

วิไล ตั้งจิตสมคิด (2542: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ศึกษาบทบาทของ ครูอาจารย์ในการปลูกฝังค่านิยมเชิงจริยธรรมให้แก่นักเรียนชั้นประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ครูอาจารย์มีบทบาทในการปลูกฝังค่านิยมเชิงจริยธรรมมาก ในด้านการมีวินัยในตนเอง มีการอบรมเรื่องระเบียบวินัยประจำสัปดาห์ การมีสัจจะ การปฏิบัติตัวเป็นตัวอย่างแก่นักเรียนในเรื่องการรักษาสัญญา และการประหยัด เก็บเครื่องมือเครื่องใช้ด้วยการทำความสะอาดและเก็บวัสดุที่เหลือไว้ใช้ครั้งต่อไปเมื่อเสร็จงานแล้ว และอบรมสั่งสอนนักเรียนสม่ำเสมอในด้านการใช้จ่ายต่าง ๆ เมื่อเปรียบเทียบกับบทบาทของ ครูอาจารย์ในการปลูกฝังค่านิยมเชิงจริยธรรมด้านการมีวินัยในตนเอง การมีสัจจะ และการประหยัด จำแนกตามเพศ วุฒิทางการศึกษา ประสบการณ์ในการสอน และระดับชั้นเรียน ผลปรากฏว่าไม่มีความแตกต่างกันแต่อย่างใด ยกเว้นในด้านประสบการณ์ในการสอนที่มีความแตกต่างกันคือ ครู อาจารย์ ที่มีประสบการณ์สอนมากกว่า จะปลูกฝังค่านิยมเชิงจริยธรรม ด้านการมีวินัยในตนเอง การมีสัจจะและการประหยัด ปัญหาที่พบคือ ขาดความรับผิดชอบในด้านการมีวินัยในตนเอง การรักษาสัญญา และวัสดุบางอย่างในท้องถิ่นไม่สอดคล้องกับบทเรียนในส่วนการแก้ไข และข้อเสนอแนะครูต้องเอาใจใส่ดูแลอย่างสม่ำเสมอ โดยกล่าวเตือนหรือลงโทษเป็นบางครั้งส่วนในเรื่องของครูอาจารย์ที่เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านการมีวินัยในตนเอง การมีสัจจะ และการประหยัด นั้นคือเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติที่ดีในด้านการมีวินัยในตนเองแก่นักเรียน เช่น การตรงต่อเวลาในด้านการมีสัจจะ ครู อาจารย์ ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านการใช้จ่ายและการออม เช่น การแต่งกายให้พอเหมาะ การซื้อของใช้ต่าง ๆ ให้พอกับฐานะของตน

สมพงษ์ ดีมีชัย (2542: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความรู้ ความเข้าในและการปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนาของเยาวชนไทยที่กำลังศึกษาอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าเยาวชนดังกล่าวมีความรู้ศีล 5 อยู่ในระดับที่มาก แต่ความรู้ธรรม 5 รู้อยู่ในระดับที่น้อยมาก ส่วนความเข้าใจศีล 5 เยาวชนดังกล่าวมีความเข้าใจในศีล 5 อยู่ในระดับปานกลางไม่มากนัก อยู่ในระดับแค่พอใช้ได้ เพราะไม่ได้รู้เรื่องศีล 5 เป็นอย่างดีนัก เมื่อมีความเข้าในศีล 5 อยู่ในระดับปานกลาง การที่จะรักษาศีล 5 คงทำได้บ้างแต่ไม่อาจจะรักษาศีล 5 ได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วนได้ เพราะฉะนั้นเยาวชนก็อาจจะมีการทำผิดศีล 5 ได้บ้าง โดยไม่ตั้งใจในบางโอกาส หรืออาจจะเกิดขึ้นได้อยู่เสมอ ๆ ก็ได้ ในเมื่อตัวเองไม่เข้าใจว่าเป็นการผิดศีล ส่วนธรรม 5 นั้น มีความเข้าใจน้อยมาก จนเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง เพราะการทำความดี การสะสมบุญกุศล ไม่อาจจะกระทำได้อย่างสม่ำเสมอ ทำให้ไม่

สามารถพัฒนาตนเองให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีจิตใจสูง ซึ่งชาวพุทธโดยทั่วไปจะต้องมีการปฏิบัติอยู่เสมอ ๆ เป็นประจำ และการปฏิบัติตามหลักธรรม 5 ในปัจจุบันจึงมีน้อยมาก หรือแทบจะไม่มีผู้ใดปฏิบัติอย่างจริงจังเลย

สุรพงษ์ ชูเดช (2542: 177) ได้ทำการศึกษาผลการฝึกอบรมตามแนวไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่า นักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมวินัยในตนเองตามแนวไตรสิกขา มีวินัยในตนเองสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมตามวิธีปกติ ทั้งเมื่อสิ้นสุดการฝึกอบรมและเมื่อสิ้นสุดการฝึกอบรมแล้ว 1 เดือน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับที่ .01 ในขณะที่

อุบล เลี้ยววาริน (2542: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องผลของการฝึกอบรมตามแนวพุทธต่อจิตลักษณะ และลักษณะทางพุทธของบุคคลในวัยผู้ใหญ่พบว่า 1) ภายหลังการฝึกอบรมสิ้นสุดลงผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมตามแนวพุทธมีความเชื่อทางพุทธ ความเชื่อทางพุทธในแนวกรรม การปฏิบัติทางพุทธ และวิถีชีวิตแบบพุทธสูงกว่าผู้ที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมตามแนวพุทธ ที่ระดับนัยสำคัญ .001 และ .05 ตามลำดับ ส่วนสุขภาพจิตไม่พบความแตกต่างระหว่างผู้ที่ได้รับการฝึกอบรม 2) ภายหลังการสิ้นสุดการฝึกอบรม 6 สัปดาห์ ผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมตามแนวพุทธมีความเชื่อทางพุทธในแนวกรรม และการปฏิบัติทางพุทธไม่แตกต่างจากภายหลัง การสิ้นสุดฝึกอบรมทันที ส่วนสุขภาพจิตและวิถีชีวิตแบบพุทธ พบว่ามีความแตกต่างที่ระดับนัยสำคัญ .001 และ .01 ตามลำดับโดยคะแนนเฉลี่ยวัดภายหลังการฝึกอบรม 6 สัปดาห์สูงกว่าภายหลังการฝึก อบรมทันที 3) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความเห็นว่า โครงการอบรมตามแนวพุทธในหลักไตรสิกขา เป็นโครงการที่ดีมาก มีการจัดดำเนินการอย่างสมบูรณ์ มีลำดับขั้นตอนการฝึกอบรม ทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติสอดคล้องกัน ทำให้ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าในเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเกิดขึ้น มีความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมมากขึ้น มีสภาพจิตใจสงบสุขเยือกเย็นขึ้น มีความสำนึกในบาป บุญ คุณโทษ และสำนึกในพระคุณของบิดามารดาเพิ่มขึ้น นอกจากนี้การรายงานผล ภายหลังการฝึกอบรม 6 สัปดาห์ พบว่าผู้เข้ารับ การฝึกอบรมมีการปฏิบัติในด้านการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา เพิ่มขึ้น ปรนนิบัติดูแลบิดามารดาอย่างเหมาะสมมากขึ้น

จรัล กาอินทร์ (2540: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นอำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง เพื่อศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการในการพัฒนาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า 1) โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นทุกแห่งในอำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง จัดให้มีวิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาเลือกเสรีทุกภาพเรียนรวม 6 รายวิชา แผนการสอนที่ครูใช้ ครูผู้สอนเป็นผู้จัดทำเอง โดยใช้วัตถุประสงค์การเรียนรู้กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอนส่วนใหญ่จัดการเรียนการสอน

โดยใช้การบรรยาย ไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วม สื่อการสอนที่ครูใช้บ่อยคือ หนังสือและรูปภาพ ซึ่งไม่เร้าความสนใจ ทำให้นักเรียนไม่กระตือรือร้น การวัดและประเมินผลเป็นแบบอิงเกณฑ์ โดยมีการทดสอบระหว่างการเรียนและหลังเรียน 2) ปัญหาและความต้องการด้านการพัฒนาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ครูมีปัญหาระดับมาก คือ ขาดสื่อ อุปกรณ์ แหล่งวิทยาการที่จะศึกษาค้นคว้าในการสอน ขาดเทคนิคการสอนที่ดี ขาดวิธีการสอนที่หลากหลาย ขาดงบประมาณในการจัดซื้อสื่อและจัดกิจกรรม รวมทั้งการจัดสถานที่บรรยากาศที่ดีในการเรียนการสอน โดยข้อเสนอแนะจากการศึกษาพบว่า นักเรียนและผู้ปกครองมีความต้องการพัฒนาด้านสื่ออุปกรณ์การสอน การวัดประเมินผลที่เน้นการปฏิบัติ การไปทัศนศึกษานอกสถานที่ และต้องการให้ครูเป็นแบบอย่างที่ดีทางจริยธรรม

จำนงค์ ร่มเย็น (2540: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพระญาณวิทยาคมเถร (หลวงพ่อคูณ ปริสุทฺโธ) กับการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา เพื่อศึกษาชีวิตวัตรปฏิบัติและบทบาทของพระญาณวิทยาคมเถร (หลวงพ่อคูณ ปริสุทโธ) กับการพัฒนาชุมชนด้านศาสนา การศึกษา สาธารณสุข ผลการวิจัยพบว่าบทบาทของพระญาณวิทยาคมเถร (หลวงพ่อคูณ ปริสุทฺโธ) โดยเฉพาะด้านจิตใจนั้น ท่านได้อบรมสั่งสอนให้ประชาชนเข้าถึงคุณธรรมความดีงาม หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา โดยเน้นการนำไปปฏิบัติมากกว่าการสอนให้รู้หรือจำได้ การสอนจะเป็นลักษณะการพูดคุยกันธรรมดาง่ายในการเข้าใจ

ชุติมา ปัญญาพินิจนุกูร (2540: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องรูปแบบการจัดการเรียนการสอนจริยธรรมทางการพยาบาลโดยบูรณาการแนวคิดเชิงพุทธและการเน้นปัญหาเป็นหลัก โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนทางจริยธรรมทางการพยาบาลโดยบูรณาการแนวคิดเชิงพุทธด้วยมรรคมีองค์แปด ประชากรที่ใช้คือ นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 3 หลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ ระดับปริญญาตรี ปี 2539 กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาที่ผ่านการเรียนภาคทฤษฎีและอยู่ระหว่างการฝึกอบรมภาคปฏิบัติ จำนวน 40 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม จากนั้นสุ่มเข้ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 20 คน ผลการศึกษาวิจัยโดยสรุปคือ นักศึกษาพยาบาลศาสตร์กลุ่มทดลองมีคะแนนของการตอบแบบวัดการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมระหว่าง ก่อนและหลังการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนจริยธรรมทางการพยาบาลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าเฉลี่ยสูงขึ้นหลังจากการทดลอง

ไพรัตน์ ญาติฉิมพลี (2540: 76-79) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการสอนแบบไตรสิกขากับการสอนตามคู่มือครู กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวินิตศึกษา ในพระราชอุปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ปีการศึกษา 2540 จำนวน 100 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 50 คน กลุ่มควบคุม50

คน เครื่องมือที่ใช้คือ แผนการสอนแบบไตรสิกขา แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบทดสอบวัดการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วรนุช เหมือนพลอย (2537: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนเขตเมือง กับโรงเรียนเขตชนบทของจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนในเขตเมือง และชนบท โดยวัดคุณลักษณะ 5 ด้าน คือ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบวินัย ความกตัญญูกตเวที และความประหยัด กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 480 คน ของนักเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2536 ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของจังหวัดเชียงใหม่ มีระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในทุกลักษณะอยู่ในระดับ 4 ซึ่งเป็นระดับที่ยึดหลักการกระทำดีด้วยใจบริสุทธิ์ เพราะเห็นว่าถูกต้องโดยใช้สติปัญญาตัดสินและไม่ใช้เหตุผลเพื่อเข้าข้างตนเอง 2) ระดับการใช้เหตุผลเชิง จริยธรรมของนักเรียนในเขตเมืองและชนบทในทุกลักษณะจริยธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยทางสถิติ ที่ระดับ .01 3) ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและความรู้ด้านจริยธรรมของนักเรียนมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง

สมใจ เกียรติพินิจกุล (2535: 64) ได้ทำการศึกษาผลของการศึกษาโปรแกรมการพัฒนาจิตเน้นไตรสิกขาตามหลักพระพุทธศาสนาต่อสภาวะที่แท้จริงแห่งตนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่า นักเรียนที่ได้รับการฝึกตามโปรแกรมการพัฒนาจิตโดยเน้นไตรสิกขาตามหลักพระพุทธศาสนามีสภาวะที่แท้จริงแห่งตนมากกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกโปรแกรมการพัฒนาจิตโดยเน้นไตรสิกขาตามหลักพระพุทธศาสนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

งานวิจัยต่างประเทศ

เคลม (Klem 1996: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องกรณีศึกษาความเที่ยงตรงตามโครงสร้างการประเมินสภาพจริงในโรงเรียนวิถีพุทธ ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่ได้รวบรวมมากับการประเมินจากการเรียนในสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน มีความสัมพันธ์กันระดับสูง ความเที่ยงตรงตามโครงสร้างของการวัดผลจากสภาพจริงของนักเรียนนั้นขึ้นอยู่กับวิธีการเลือกเนื้อหาที่มีความหมายต่อ ชีวิตจริง ของผู้เรียนมาบูรณาการกันเข้าแล้ว ทำการวัดสภาพจริงของนักเรียน ซึ่งอยู่ในขณะที่ทำการเรียนการสอน ในโรงเรียนวิถีพุทธ

คาล์วิน (Calvin 1993: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการรับรู้ของครูในเรื่องบทบาทและผลของการศึกษาจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรที่ส่งผลต่อการรับรู้ของครู คือสภาพที่อยู่อาศัย ประสบการณ์ในการสอน การได้รับการอบรมเทคนิคการสอน

จริยธรรมและความเคร่งครัด ในการปฏิบัติทางศาสนาของครู ซึ่งครูที่มีความเคร่งครัดทางศาสนาต่ำจะมีการหลีกเลี่ยงต่อการสอนจริยธรรมในห้องเรียน และยังพบว่าครูที่มีประสบการณ์สอนระหว่าง 11-25 ปี มีความเชื่อว่าในโรงเรียนต้องสอนจริยธรรมและค่านิยมแก่นักเรียนอย่างเพียงพอ

ลาเนียร์ (Lanier 1993: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนขั้นที่ 11 และขั้นที่ 12 ในโรงเรียนชนบท โดยมีแนวคิดว่า เด็กนักเรียนในชนบทได้รับการอบรมให้คิดและปฏิบัติตามต่อ ๆ กันมา ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ การทดลองได้แบ่งนักเรียนออก เป็นกลุ่มควบคุมให้ได้รับการฝึกให้คำแนะนำและจัดประสบการณ์สำหรับอีกกลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มนักเรียนที่ประกอบด้วยนักเรียนในโรงเรียนระดับกลางจนถึงระดับสูงสุด ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

ดันตัน (Dunton 1989: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่กับการพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็ก พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักและความอบอุ่นมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับของเด็ก ในขณะที่การปกครองแบบเข้มงวดของพ่อแม่ มีความสัมพันธ์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับต่ำของเด็ก นอกจากนี้ยังพบว่า เด็กที่มีการใช้ เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับสูงจะมีภูมิปัญญาและความสามารถสูงด้วย

บิสกิน และ ฮอสกินสัน (Biskin and Hoskinson 1977: 407-415) ได้ทดลองสอนจริยธรรมโดยใช้วิธีการจัดโครงการอภิปรายเกี่ยวกับจริยธรรมที่ตัดสินใจยากจากวรรณคดี และการอ่านเรื่องราว โดยใช้นักเรียนระดับเกรด 4-5 แบ่งออกเป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม แล้ววัดจริยธรรม โดยวิธีของ Kohlberg จากนั้นทดลองโดยกลุ่มทดลอง มีการจัดโครงสร้างการอภิปรายอย่างเป็นระบบ ครูใช้คำถาม 3 แบบ คือ คำถามเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริง ตีความ การประเมิน เพื่อยั่วยุให้ผู้เรียนสมมติบทบาทของตนลงไป ส่วนกลุ่มควบคุมปล่อยให้มีการอภิปรายไปตามยถากรรม จากนั้นวัดระดับจริยธรรมตอนหลัง ผลการวิจัยพบว่า การอภิปรายอย่างเป็นระบบที่ให้โอกาสผู้เรียนให้อยู่ในบทบาทในท้องเรื่อง สามารถเปลี่ยนแปลงตัดสินเชิงจริยธรรมในระดับที่สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ นั่นหมายความว่า ผู้สอนสามารถพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมได้โดยให้เด็กมีโอกาสอยู่ในสถานการณ์ของสังคมที่ทำให้เขาต้องกระทำบทบาทต่างๆ กัน

งานวิจัยที่เกี่ยวกับจริยธรรม

งานวิจัยในประเทศ

ฐิตินันทร์ ภควัตตระการ (2550: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม พบว่า ระดับความรู้ในเรื่องคุณธรรมจริยธรรม

ของนักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม โดยภาพรวมและรายด้าน ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความมีน้ำใจเสียสละ และความประหยัด พบว่าอยู่ในระดับสูงเช่นเดียวกัน ระดับพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมโดยภาพรวมและรายด้าน ก็อยู่ในระดับสูง เมื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรม ตามตัวแปรเพศ ระดับช่วงชั้น การศึกษาของบิดาและมารดา และอาชีพของผู้ปกครอง พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นรายได้ของผู้ปกครองไม่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผ่องศรี สามศรีทอง (2548: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนธัญรัตน์ จังหวัดปทุมธานี พบว่า คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนธัญรัตน์ โดยรวมในทุกด้านอยู่ในระดับสูง ส่วนในรายด้าน ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความประหยัด และความซื่อสัตย์มีคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในระดับสูง สำหรับด้านความมีน้ำใจเสียสละและการมีสัมมาคารวะ มคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในระดับปานกลาง เปรียบเทียบตามตัวแปรเพศ พิจารณาโดยรวมพบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนหญิงมีระดับคุณธรรมจริยธรรมสูงกว่านักเรียนชาย พิจารณารายด้านพบว่า ความซื่อสัตย์ ความประหยัด ความมีน้ำใจเสียสละ แลมีสัมมาคารวะ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านความรับผิดชอบต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เปรียบเทียบตามตัวแปรระดับช่วงชั้น รายได้ผู้ปกครองต่อเดือน อาชีพผู้ปกครอง และแหล่งที่พักอาศัย พิจารณาโดยรวมและรายด้านทุกด้าน พบว่ามีระดับคุณธรรมจริยธรรมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

พิณทิพย์ วังเกล็ดแก้ว (2547: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ระดับชั้นปริญญาตรีที่กำลังศึกษาอยู่ในปีการศึกษา 2546 พบว่านิสิตชายและนิสิตหญิงมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ในด้านความรับผิดชอบ ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความมีวินัยในตนเอง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จารุรัตน์ มังกะโรทัย (2544: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ วิทยาลัยอาชีวศึกษากาญจนบุรี พบว่าพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในรายด้าน ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ของเพศหญิงและเพศชายมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่ในภาพรวมทุกด้านพบว่า เพศหญิงและเพศชายมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมไม่แตกต่างกัน

พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาจริยธรรมของอาจารย์และนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายกรุงเทพมหานครตามตัวแปรต่าง ๆ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส (เฉพาะอาจารย์) สังกัดประเภทโรงเรียน และเพื่อศึกษาจริยธรรม 10 ด้าน คือ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความเคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง ความ

ยุติธรรม ความเสียสละ ความมีเหตุผล ความรักชาติ ความเมตตากรุณา และความสามัคคี ผลการศึกษาพบว่า การเรียงลำดับจริยธรรม 10 ด้านของอาจารย์และนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายมีความสัมพันธ์กัน ส่วนคะแนนจริยธรรมมีความสัมพันธ์กันในทางบวก และอาจารย์เพศหญิง และชายมีคะแนนจริยธรรมด้านความสามัคคีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยอาจารย์เพศหญิงมีคะแนนจริยธรรมสูงกว่าอาจารย์เพศชาย อาจารย์ที่มีอายุและสถานภาพสมรสแตกต่างกัน มีคะแนนจริยธรรมรายด้านและรวมทุกด้านไม่แตกต่างกัน และสังกัดประเภทโรงเรียนต่างกันมีคะแนนจริยธรรมรวมทุกด้าน และด้านความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความเคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง ความยุติธรรม ความเสียสละ และความสามัคคี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายเพศหญิง และเพศชาย มีคะแนนจริยธรรมรายด้าน และคะแนนจริยธรรมรวมทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และมีสังกัดประเภทโรงเรียนต่างกันมีคะแนนจริยธรรมรวมทุกด้าน และด้านความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความเคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง ความยุติธรรม ความเสียสละ และความสามัคคี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จักรพงษ์ นิลพงษ์ (2543: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาจริยธรรมนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดชัยภูมิ พบว่า เพศหญิงและเพศชายมีคุณลักษณะทางจริยธรรมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วิบูลลักษณ์ สุขแป (2540: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเปรียบเทียบจริยธรรมใน 11 ด้าน ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความมีเหตุผล ความอุตสาหะ ความกตัญญูกตเวที ความสามัคคี ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความประหยัด ความมีระเบียบวินัย ความยุติธรรม และความเมตตากรุณา ของนักเรียนประจำ และนักเรียนไป-กลับ ของโรงเรียนประชามงคล (โครงการห้วยองคต อันเนื่องมาจากพระราชดำริ) จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ในภาพรวมนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มีคุณลักษณะทางจริยธรรมแตกต่างกันอย่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

บุษบา หล่อเงิน (2537: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาและการเปรียบเทียบการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมตอนต้น ปีการศึกษา 2536 โรงเรียนสวนอนันต์ เพื่อวัดพัฒนาการการใช้ เหตุผลเชิงจริยธรรม 3 คุณลักษณะ คือ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย และความซื่อสัตย์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนหญิง 207 คน นักเรียนชาย 169 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบทดสอบเชิงสถานการณ์ (Situation Test) ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมี

พัฒนาการการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ทุกคุณลักษณะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนหญิงมีจริยธรรมสูงกว่านักเรียนชายในทุกคุณลักษณะ

ถาวร ชัยจักร (2535: 76-77) ได้ทำการวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครสวรรค์ ตามเหตุผลเชิงจริยธรรมทั้ง 6 ด้าน คือ ความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี ความอุตสาหะ และความยุติธรรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ นักเรียนชั้นมัธยมตอนต้น จำนวน 429 คน ปรากฏว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี ความอุตสาหะ และความยุติธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ละมัย กาญจนะประโชติ (2534: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติและปัจจัยที่เอื้อต่อความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบของเยาวชนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนคาทอลิกของสังฆมณฑลกรุงเทพ พบว่า ความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบของนักเรียนหญิงสูงกว่านักเรียนชาย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ยังพบว่า ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวที่ต่างกัน ไม่มีผลต่อความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบของนักเรียน

ดนัย จารุประสิทธิ์ (2533 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาระดับทัศนคติเชิงจริยธรรมของนักศึกษาวิชาพลศึกษาในวิทยาลัยพลศึกษาภาคใต้ พบว่า นักศึกษาชายและนักศึกษาหญิงมีทัศนคติเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับที่แตกต่างกัน โดยนักศึกษาชายมีทัศนคติเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย และความเสียสละอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนนักศึกษาหญิงมีทัศนคติเชิงจริยธรรมทั้งสามด้านอยู่ในระดับสูง

งานวิจัยต่างประเทศ

ซาเบิล (Sable, อ้างถึงใน เดือนเด่นหล้า ชัยปริญญา 2539: 52) ได้ทำการศึกษาลักษณะของการมีไมตรีสัมพันธ์ ความสนิทสนม และความมีน้ำใจ ภายในขอบเขตความเป็นเพื่อนของเด็กก่อนวัยรุ่น 30 คน กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กผู้ชาย 15 คน เด็กผู้หญิง 15 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบทดสอบซีมาติคแอพเพียเซ็ปชัน (Thematic Appearception Test – TAT) และแบบทดสอบความสัมพันธ์ของเครือข่าย (Network of Relationship Inventory - NRI) ผลการวิจัยพบว่าเพศชายและเพศหญิงมีความแตกต่างในด้านความมีไมตรีสัมพันธ์ ความสนิทสนม และความมีน้ำใจ อย่างมนัยสำคัญทางสถิติ

แกลบริท, ซารอน และสเต็บพาสัน (Galbraith, Sharon and Stephanson 2009 : ออนไลน์) ได้ทำการศึกษากฎเกณฑ์การตัดสินใจทางด้านค่านิยมเชิงจริยธรรมของนักศึกษาชายและ

หญิง ในปี ค.ศ. 1993 พบว่า ในเกณฑ์การตัดสินใจทางด้านค่านิยมเชิงจริยธรรมระหว่างนักศึกษาชาย และนักศึกษาหญิง มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยนักศึกษาหญิงมีความสนใจด้านจริยธรรมมากกว่านักศึกษาชาย

คาวา (Cava 2000 : Abstract) ได้ทำการศึกษาการละเลยจริยธรรมและพฤติกรรมทุจริตในด้านการเรียน บทบาทของความแตกต่างของแต่ละคน และสิ่งที่แปรผันไปตามสถานการณ์ จากความคิดเห็นของแบนดูรา ที่มีต่อการละเลยทางจริยธรรม ว่าจะสามารถเชื่อมโยงช่องว่างที่เกิดขึ้นระหว่างความเชื่อที่มีต่อการทุจริต และพฤติกรรมการทุจริตได้หรือไม่ จากงานวิจัยที่มีตัวแปรที่มีความแตกต่างกันแต่ละปัจจัยอยู่ 4 ตัวแปร คือ ศาสนา ความสามารถในการกำหนดกฎเกณฑ์ส่วนตัวที่จะต่อต้านอิทธิพลการทุจริต ความสามารถส่วนตัวในด้านการเรียนและเป้าหมายในการประสบความสำเร็จในด้านการเรียน และตัวแปรที่แปรตามสถานการณ์ 4 ตัวแปรคือ เป้าหมายในการประสบความสำเร็จในเรื่องการเรียนของพ่อแม่ การทุจริตของเพื่อ ความกลัวต่อผลลัพธ์การทุจริต และความพร้อมในการสอบ พบว่าเด็กนักเรียนที่เคร่งครัดศาสนาจะละเลยจริยธรรมน้อย และเด็กที่มีความสามารถในการกำหนดกฎเกณฑ์ของตัวเองจะต่อต้านอิทธิพลการทุจริตได้ และเชื่อว่าเพื่อนร่วมชั้นเรียนนาน ๆ ครั้งถึงจะทำทุจริต และมีความเชื่อว่าการทุจริตเป็นสิ่งผิด และละเลยจริยธรรมน้อยลง และมีการทุจริตน้อยลง ส่วนเด็กนักเรียนที่มีการเตรียมตัวในการสอบน้อย ก็จะละเลยจริยธรรมมากขึ้น

มิสซิ่งและพรีเบิล (Meising and Preble 1985 : 77) ได้ทำการศึกษาความมีจริยธรรมทางธุรกิจของนักศึกษาวิชาธุรกิจระดับปริญญาตรี และระดับปริญญาโท ในปี 1985 พบว่านักศึกษาหญิงมีจริยธรรมมากกว่านักศึกษาชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

เลวิส (Lewis 1982 : 5088-A) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ของพัฒนาการทางจริยธรรมและความรู้ของนักเรียนที่มีความสามารถ ซึ่งแตกต่างกันในเรื่องเพศ สถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และอายุโดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบพัฒนาการทางจริยธรรมของนักเรียนระดับปกติและความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการทางความรู้กับการใช้เหตุผลของ นักเรียนที่มีความสามารถ ซึ่งผลการวิจัย พบว่า พัฒนาการทางจริยธรรมรวมทั้งพัฒนาการทางด้านความรู้ระหว่างนักเรียนที่มีความสามารถกับนักเรียนปกติมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติส่วนในด้านความสัมพันธ์ได้พบความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการทางด้านความรู้กับจริยธรรมและความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการทางด้านความรู้กับสถานภาพทางเศรษฐกิจ

เดนนิส (Dennis 1981 : 4563-A) ได้ทำการศึกษาการควบคุมพฤติกรรมและวินัยของนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า

1. ห้องเรียนที่ครูใช้วิธีการควบคุมนักเรียนอย่างเคร่งครัด จะไม่มีผลอย่างแท้จริงต่อการมีวินัยของนักเรียน และนักเรียนจะมองว่าครูเป็นผู้ที่คอยคุมนักเรียนมากกว่า

2. นักเรียนจะชอบครูที่ใช้การช่วยเหลือนักเรียน มากกว่าครูที่ควบคุมนักเรียนให้อยู่ในวินัยอย่างเคร่งครัด

3. ในการรักษาวินัยของนักเรียน จะไม่มีความแตกต่างระหว่างครูที่ชอบช่วยเหลือนักเรียน และครูที่ไม่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียน

4. ในเรื่องการดูแลความประพฤตินักเรียนปรากฏว่า ครูที่ละเลยกับครูที่มีความเคร่งครัดมากจะไม่มีผลต่อการรักษาวินัยของนักเรียน

แวร์ชอว์ (Warshaw 1978 : 1450-A) ได้ทำการศึกษาเหตุผลทางจริยธรรมของเด็กเกรด 4 และ 6 ในโรงเรียนที่มีสภาพแวดล้อมต่างกัน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชายและหญิง จำนวน 96 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของ โคลเบอร์ก ผลการวิจัยพบว่า เพศ และระดับชั้นไม่มีอิทธิพลต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติแต่องค์ประกอบที่น่าสนใจคือกลุ่มเพื่อนและอิทธิพลของโรงเรียนอาจส่งเสริมให้การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงขึ้นได้

เบเกอร์ (Baker 1976 : 1954-A) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางด้านจริยธรรมของนักเรียนเกรด 9 และ เกรด 12 ในโรงเรียน 3 แบบ ในรัฐโคโรลาโด โดยใช้แบบสอบถามกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนสอนศาสนา และโรงเรียนที่ไม่สอนศาสนา พบว่า คะแนนทางด้านภาษาและจริยธรรมมีความสัมพันธ์กันต่ำ เด็กที่เรียนในโรงเรียนต่างกัน และต่างระดับกัน มีคะแนนในด้านจริยธรรมต่างกัน เด็กนักเรียนในเกรด 9 ในแต่ละโรงเรียนมีจริยธรรมไม่แตกต่างกัน แต่นักเรียนเกรด 12 ในแต่ละโรงเรียนมีจริยธรรมต่างกัน

โฮลสไตน์ (Holstein 1976 : 51–61) ได้ทำการศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กวัยรุ่นและบิดามารดาของเด็กทำการศึกษาแบบระยะยาวช่วงสามปี กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กวันรุ่นชาย หญิง อายุ 13 ปี จำนวน 53 คน ที่มีสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมระดับเดียวกัน พบว่า เด็กวัยรุ่นหญิงมีพัฒนาการทางจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 3 และเด็กวัยรุ่นชายอยู่ขั้นที่ 2 ต่อมามีการวัดซ้ำอีกเมื่อเด็กมีอายุ 16 ปี พบว่า วัยรุ่นชายมีพัฒนาการทางจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 4 ขณะที่วัยรุ่นหญิงมีพัฒนาการทางจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 3 และ 5 ปีต่อมา มีการวัดซ้ำอีก ปรากฏว่าเด็กวัยรุ่นชายและหญิงมีพัฒนาการทางจริยธรรมก้าวหน้าเร็วมาก

ลีเซียรา (Lechiara 1971 : 4878-A) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบจริยธรรมของนักเรียนจากโรงเรียนคาธอลิคกับนักเรียนโรงเรียนรัฐบาลในรัฐไมอามี่ เพื่อศึกษาว่าโรงเรียนคาธอลิค ซึ่งมุ่งสอนเด็กทั้งทางด้านความรู้และด้านจริยธรรมนั้น นักเรียนมีพัฒนาการทางด้านจริยธรรมสูงกว่า

นักเรียนที่มาจากโรงเรียนรัฐบาลหรือไม่ ตัวแปรที่ศึกษาคือ เพศ จำนวนปีที่เรียนในโรงเรียน ระดับเศรษฐกิจของครอบครัว กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชายและหญิง 1,137 คน ที่มีไอคิวระหว่าง 105-120 และนักเรียนทุกคนเป็นคาธอลิค พบว่าการสอนในโรงเรียนทั้ง 3 แบบ คือ เด็กที่เรียนในโรงเรียนคาธอลิค 12 ปี ในโรงเรียนรัฐบาล 12 ปี และเด็กที่เคยเรียนในโรงเรียนคาธอลิคในระดับประถมและไปต่อระดับอุดมศึกษาในโรงเรียนรัฐบาล ไม่ทำให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กต่างกัน เด็กหญิงมีแนวโน้มที่จะมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่าเด็กชาย เด็กที่มาจากครอบครัวระดับกลางมีแนวโน้มในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวระดับอื่น ๆ และการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมไม่ได้ขึ้นอยู่กับจำนวนปีที่เรียนในโรงเรียนคาธอลิค

โจนส์และมอริส (Jones and Morris 1956 : 781-783) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมและความรู้ด้านจริยธรรมของเด็ก พบว่าพฤติกรรมและความรู้เกี่ยวกับจริยธรรมของเด็กมีความสัมพันธ์กันต่ำมาก การสอนความรู้ทางศีลธรรมที่โรงเรียนไม่สามารถชักจูงเด็กให้แสดงคุณค่าทางจริยธรรรได้ ทั้งนี้เพราะสังคม ครอบครัว ความต้องการและความรู้สึกของเด็กเป็นองค์ประกอบที่สำคัญกว่าการสอนศีลธรรมในโรงเรียน ฉะนั้นโรงเรียนจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาการสอนจริยธรรมและศีลธรรมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และพบว่าการสอนจริยธรรมตามหลักสูตรจากโรงเรียน โดยครูนั้นไม่ประสบผลสำเร็จ แม้จะได้ใช้เทคนิคการสอนแบบต่าง ๆ ก็ตาม แต่มีวิธีการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังจริยธรรมในระดับหนึ่งคือ เทคนิคแม่แบบซึ่งแสดงให้เห็นว่า แม่แบบมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อจริยธรรมของเด็ก แต่ไม่ใช้การสอนเหมือนการสอนเนื้อหาความรู้ทางวิชาการอื่น ๆ

วิททีี (Witty 1947 : 662-688) ได้ทำการศึกษาบุคลิกภาพที่ดีของครู โดยให้นักเรียนเกรด 2-12 (ประถมศึกษา-มัธยมศึกษา) จำนวน 12,000 คน เรียงความเรื่อง “ครูที่ข้าพเจ้าของมากที่สุด” พบว่า นักเรียนชอบครูที่มีลักษณะต่อไปนี้มากที่สุด คือให้ความร่วมมือ มีความเป็นประชาธิปไตย มีความเมตตากรุณา เอาใจใส่นักเรียนทุกคน มีความอดทน มีความรู้ในเรื่องทั่วไปดี มีบุคลิกลักษณะและมารยาทดี มีความยุติธรรม มีอารมณ์ขัน เสมอต้นเสมอปลาย สนใจในปัญหาและความเดือดร้อนของผู้อื่น ยกย่องชมเชยนักเรียน และมีความสามารถพิเศษในการสอนแต่ละวิชา

สรุป

การเรียนการสอนให้นักเรียนปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา โดยบูรณาการหลักธรรมต่าง ๆ เข้ากับการเรียนในสาระการเรียนรู้ทั้งหลาย รวมถึงการประสานงานกันระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน เป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการปลูกฝังค่านิยมอันดีงามให้แก่นักเรียน การดำเนินการเหล่านี้อยู่ภายใต้แนวคิดของโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งมีการกำหนดการดำเนินงานออกเป็น 5 ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษา ปัจจัยการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ เพียง 4 ด้านเท่านั้น คือ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ เนื่องจากเป็นการศึกษาในเด็กนักเรียน ซึ่งเด็กนักเรียนไม่สามารถทราบถึงด้านการบริหารจัดการได้ จากการดำเนินการตามแนววิถีพุทธ ไม่เพียงแต่ปลูกฝังค่านิยมอันอันดีงามตามสังคมให้แก่นักเรียนเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการสร้างให้นักเรียนเป็นผู้กิน อยู่ ดู ฟังเป็น และมีศีลธรรม จริยธรรม ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความมีน้ำใจเสียสละ ความประหยัด ความมีระเบียบวินัย ความสามัคคี ความอุตสาหะ และความยุติธรรม ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคมอย่างถาวร มีผลต่อการพัฒนานักเรียนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคมในภายหน้า และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

4. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตัวแปรต้น ตัวแปรตาม

ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3
วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง “พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2” ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยมีขั้นตอนตามระเบียบวิธีวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. ตัวแปรที่ศึกษา
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การสร้างและการพัฒนาเครื่องมือ
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล
6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำนวน 127 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 4,640 คน (สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2552 : 25) แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรในการศึกษาวิจัย

ลำดับที่	อำเภอ	โรงเรียน	ประชากร
1	นครชัยศรี	34	1,180
2	บางเลน	49	1,064
3	สามพราน	36	1,880
4	พุทธมณฑล	8	516
รวม		127	4,640

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ จำนวน 354 คน โดยการเปิดตารางเครซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan 2000: 608) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 โดยกำหนดค่าความคาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ ร้อยละ 5 และสุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยมีรายละเอียด และขั้นตอนการสุ่มแบบสองขั้น (Two-stage Random Sampling) ตัวอย่าง ดังนี้

ขั้นที่ 1 สุ่มนักเรียนจากโรงเรียน โดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) จำนวน 30 % จากจำนวนโรงเรียนทั้งหมด ได้โรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 41 โรงเรียน

ขั้นที่ 2 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากจำนวน 41 โรงเรียน จากการใช้ตารางเครซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan 2000: 608) จากกลุ่มประชากร จำนวน 4,640 คน ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง 354 คน แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย

ลำดับที่	อำเภอ	โรงเรียน	ประชากร
1	นครชัยศรี	11	92
2	บางเลน	10	82
3	สามพราน	15	141
4	พุทธมณฑล	5	39
รวม		41	354

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วยตัวแปรต้น และตัวแปรตาม ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ตัวแปรต้น ได้แก่

1.1 ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่

1.1.1 เพศ

1.1.2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

1.1.3 การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ

1.1.4 การศึกษาของบิดา

1.1.5 การศึกษาของมารดา

1.1.6 อาชีพของบิดา

1.1.7 อาชีพของมารดา

1.1.8 รายได้ของบิดา-มารดา

1.2 ปัจจัยการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

2. ตัวแปรตาม ได้แก่ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยประยุกต์จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนักเรียนเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) จำนวน 8 ข้อ ได้แก่ เพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ การศึกษาของบิดา การศึกษาของมารดา อาชีพของบิดา อาชีพของมารดา และรายได้ของบิดา-มารดา

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธที่จัดขึ้นในโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 มีลักษณะเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) จำนวน 30 ข้อ โดยใช้เกณฑ์กำหนดค่าน้ำหนักคะแนน และมาตราส่วนประเมินค่าจัดอันดับ 5 ระดับของลิเคิร์ท (Likert's Rating Scale) ดังนี้

มากที่สุด หมายถึง สถานศึกษามีการดำเนินตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ในระดับมากที่สุด

มาก หมายถึง สถานศึกษามีการดำเนินตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ในระดับมาก

ปานกลาง หมายถึง สถานศึกษามีการดำเนินตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ในระดับปานกลาง

น้อย หมายถึง สถานศึกษามีการดำเนินตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ในระดับน้อย

น้อยที่สุด หมายถึง สถานศึกษามีการดำเนินตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ในระดับน้อยที่สุด

โดยในแบบสอบถามให้ผู้ตอบเลือกเพียง 1 ตัวเลือก และมีเกณฑ์ในการให้คะแนน คือ ข้อความที่แสดงถึงสถานศึกษามีการดำเนินตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จะได้คะแนน 5 ถึง 1 คะแนนจากคำตอบมากที่สุดถึงน้อยที่สุด

เกณฑ์ในการประเมินระดับการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์วิเคราะห์ข้อมูลตามเกณฑ์ของเบส (Best 1981 : 179) ดังนี้

การแปลความหมายคะแนนของการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ จะใช้เกณฑ์ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.49 หมายถึง สภาพการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ค่าเฉลี่ย 1.50-2.49 หมายถึง สภาพการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 2.50-3.49 หมายถึง สภาพการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 3.50-4.49 หมายถึง สภาพการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 4.50-5.00 หมายถึง สภาพการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ในระดับมากที่สุด

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 มีลักษณะเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) จำนวน 46 ข้อ โดยใช้เกณฑ์กำหนดค่าน้ำหนักคะแนน แลมาตราส่วนประเมินค่าจัดอันดับ 5 ระดับของลิเคิร์ท (Likert's Rating Scale) ดังนี้

มากที่สุด หมายถึง พฤติกรรมที่นักเรียนทำบ่อยมาก

มาก หมายถึง พฤติกรรมที่นักเรียนทำบ่อย

ปานกลาง หมายถึง พฤติกรรมที่นักเรียนทำบ้างไม่ทำบ้าง

น้อย หมายถึง พฤติกรรมที่นักเรียนไม่ค่อยทำ

น้อยที่สุด หมายถึง พฤติกรรมที่นักเรียนไม่เคยทำ

โดยในแบบสอบถามให้ผู้ตอบเลือกเพียง 1 ตัวเลือก และมีเกณฑ์ในการให้คะแนน คือ ข้อความที่แสดงถึงการมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จะได้คะแนน 5 ถึง 1 คะแนนจากคำตอบมากที่สุดถึงน้อยที่สุด

เกณฑ์ในการประเมินระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์วิเคราะห์ข้อมูลตามเกณฑ์ของเบส (Best 1981 : 179) ดังนี้

การแปลความหมายคะแนนของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม จะใช้เกณฑ์ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.49 หมายถึง การมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับต่ำมาก

ค่าเฉลี่ย 1.50-2.49 หมายถึง การมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับต่ำ

ค่าเฉลี่ย 2.50-3.49 หมายถึง การมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 3.50-4.49 หมายถึง การมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับสูง

ค่าเฉลี่ย 4.50-5.00 หมายถึง การมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับสูงมาก

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสิ่งที่นักเรียนต้องการให้จัดขึ้น เพื่อการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ มีลักษณะเป็นแบบสอบถามชนิดปลายเปิด

การสร้างและพัฒนาเครื่องมือ

ในการสร้างและพัฒนาเครื่องมือ ผู้วิจัยได้สร้างเป็นแบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าเอกสาร งานวิจัย และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนวิถีพุทธ และพฤติกรรมเชิงจริยธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม โดยขอคำแนะนำจากอาจารย์ผูควบคุมวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา

ขั้นที่ 2 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาประมวลเพื่อกำหนดเป็นโครงสร้างของเครื่องมือและขอบเขตของเนื้อหา

ขั้นที่ 3 สร้างเครื่องมือ ซึ่งพัฒนาเป็นแบบสอบถามที่มีเนื้อหาครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และตามรายละเอียดของนิยามศัพท์เฉพาะของตัวแปร

ขั้นที่ 4 ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

1. ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ และผู้ทรงคุณวุฒิ รวมทั้งสิ้นจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความครอบคลุมครบถ้วนของเนื้อหาในประเด็น และสาระสำคัญตรงตามเนื้อหาที่ต้องการวัด รวมถึงความเหมาะสมของสำนวนภาษา และพิจารณาปรับปรุงแก้ไข

2. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้น และได้รับการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ และผู้ทรงคุณวุฒิ ไปทดลองใช้ (Try out) กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 30 คน

3. ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ และพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ใช้วิธีการหาสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha Coefficient) วิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามแต่ละด้าน ดังนี้

3.1 การดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ได้ค่าความเชื่อมั่น .9454

3.1.1 ด้านกายภาพ มีข้อคำถามจำนวน 7 ข้อ ได้ค่าความเชื่อมั่น .8546

3.1.2 ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต มีข้อคำถามจำนวน 9 ข้อ ได้ค่าความเชื่อมั่น .9450

3.1.3 ด้านการเรียนการสอน มีข้อคำถามจำนวน 7 ข้อ ได้ค่าความเชื่อมั่น .9327

3.1.4 ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ มีข้อคำถามจำนวน 7 ข้อ ได้ค่าความเชื่อมั่น .9277

3.2 พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ได้ค่าความเชื่อมั่น .9622

3.2.1 ด้านความรับผิดชอบ มีข้อคำถามจำนวน 9 ข้อ ได้ค่าความเชื่อมั่น .8643

3.2.2 ด้านความซื่อสัตย์ มีข้อคำถามจำนวน 5 ข้อ ได้ค่าความเชื่อมั่น .6176

3.2.3 ด้านความมีน้ำใจเสียสละ มีข้อคำถามจำนวน 5 ข้อ ได้ค่าความเชื่อมั่น .7841

3.2.4 ด้านความประหยัด มีข้อคำถามจำนวน 5 ข้อ ได้ค่าความเชื่อมั่น .8414

3.2.5 ด้านความมีระเบียบวินัย มีข้อคำถามจำนวน 8 ข้อ ได้ค่าความเชื่อมั่น .8333

3.2.6 ด้านความสามัคคี มีข้อคำถามจำนวน 4 ข้อ ได้ค่าความเชื่อมั่น .7644

3.2.7 ด้านความอุตสาหะ มีข้อคำถามจำนวน 7 ข้อ ได้ค่าความเชื่อมั่น .8579

3.2.8 ด้านความยุติธรรม มีข้อคำถามจำนวน 3 ข้อ ได้ค่าความเชื่อมั่น .5903

ขั้นที่ 5 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงและแก้ไข และมีคุณภาพแล้วไปใช้เก็บกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัยเพื่อขอความร่วมมือให้ผู้อำนวยการสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ให้ความอนุเคราะห์ประสานงานโรงเรียนต่าง ๆ ตอบแบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้

2. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยส่งแบบสอบถาม พร้อมหนังสือขอความร่วมมือจากบัณฑิตวิทยาลัยส่งไปยังสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 โดยประสานกับโรงเรียนต่าง ๆ ช่วยเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามร่วมกับการดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

3. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 354 คน และได้รับการตอบแบบสอบถามกลับคืนมาจำนวน 354 ชุด และสมบูรณ์ 354 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 พร้อมทั้งลงรหัสในแบบสอบถาม แล้วนำมาวิเคราะห์ตามวิธีทางสถิติต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ ดังนี้

1. วิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ การศึกษาของบิดา การศึกษาของมารดา อาชีพของบิดา อาชีพของมารดา และรายได้ของบิดา-มารดา โดยใช้สถิติการแจกแจงความถี่ (Frequency) และร้อยละ (%)

2. วิเคราะห์การดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ โดยหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยใช้เกณฑ์การประเมินตามเกณฑ์ของเบส (Best 1981 : 179) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.49 หมายถึง สภาพการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ในระดับน้อยที่สุด
ค่าเฉลี่ย 1.50-2.49 หมายถึง สภาพการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 2.50-3.49 หมายถึง สภาพการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 3.50-4.49 หมายถึง สภาพการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 4.50-5.00 หมายถึง สภาพการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธอยู่ในระดับมากที่สุด

3. วิเคราะห์พฤติกรรมเชิงจริยธรรม โดยหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยใช้เกณฑ์การประเมินตามเกณฑ์ของเบส (Best 1981 : 179) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.49 หมายถึง การมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับต่ำมาก
ค่าเฉลี่ย 1.50-2.49 หมายถึง การมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับต่ำ
ค่าเฉลี่ย 2.50-3.49 หมายถึง การมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 3.50-4.49 หมายถึง การมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับสูง

ค่าเฉลี่ย 4.50-5.00 หมายถึง การมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับสูงมาก

4. วิเคราะห์เปรียบเทียบระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ที่จำแนกตามเพศ โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test)

5. วิเคราะห์เปรียบเทียบระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ที่จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ การศึกษาของบิดา การศึกษาของมารดา อาชีพของบิดา อาชีพของมารดา และรายได้ของบิดา-มารดา โดยใช้สถิติทดสอบความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) หากพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทำการตรวจสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ โดยวิธีของ LSD

6. วิเคราะห์พยากรณ์ตัวแปรการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression)

7. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการให้จัดขึ้นเพื่อการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งเป็นแบบสอบถามชนิดปลายเปิด ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเรื่องพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำนวน 354 คน มาวิเคราะห์และเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ตารางประกอบคำบรรยาย จำแนกเป็น 7 ตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ การศึกษาของบิดา การศึกษาของมารดา อาชีพของบิดา อาชีพของมารดา และรายได้ของบิดา-มารดา โดยการใช้ความถี่ และร้อยละ (%)

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ระดับการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ตอนที่ 4 การวิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test)

ตอนที่ 5 การวิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ

การศึกษาของบิดา การศึกษาของมารดา อาชีพของบิดา อาชีพของมารดา และรายได้ของบิดา-มารดา โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA)

ตอนที่ 6 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ได้แก่ การดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ โดยวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของตัวแปรที่นำเข้าสมการ (Stepwise Multiple Regression Analysis)

ตอนที่ 7 ความต้องการให้โรงเรียนจัดกิจกรรมเพิ่มเติม โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้สัญลักษณ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

n	หมายถึง	จำนวนของกลุ่มตัวอย่าง
$\overline{X}$	หมายถึง	ค่าเฉลี่ย (mean)
S.D.	หมายถึง	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
F	หมายถึง	ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน F-distribution
t	หมายถึง	ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน t-distribution
r	หมายถึง	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์
df	หมายถึง	องศาอิสระ (Degree of Freedom)
SS	หมายถึง	ผลรวมของกำลังสองของค่าเบี่ยงเบน (Sum of Square)
MS	หมายถึง	ค่าเฉลี่ยของค่าเบี่ยงเบนกำลังสอง (Mean Square)
R	หมายถึง	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple R)
R^2	หมายถึง	ประสิทธิภาพในการทำนาย (R Square)
Adj R^2	หมายถึง	ประสิทธิภาพในการทำนายที่ปรับแล้ว (Adjusted R Square)
b	หมายถึง	ค่าสัมประสิทธิ์ความถดถอย (Regression Coefficients)
Beta	หมายถึง	ค่าสัมประสิทธิ์ความถดถอยมาตรฐาน (Standardized Regression Coefficients)
S.E. est.	หมายถึง	ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการทำนาย (Standardized Error of the Estimate)
Constant (a)	หมายถึง	ค่าคงที่

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ การศึกษาของบิดา การศึกษาของมารดา อาชีพของบิดา อาชีพของมารดา และรายได้ของบิดา-มารดา โดยแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ดังรายละเอียด ในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนและร้อยละของปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม เพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ การศึกษาของบิดา การศึกษาของมารดา อาชีพของบิดา อาชีพของมารดา และรายได้ของบิดา-มารดา

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
1. ชาย	184	52.00
2. หญิง	170	48.00
รวม	354	100.00
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน		
1. เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.59	8	2.26
2. เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.60-1.99	9	2.54
3. เกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59	54	15.25
4. เกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99	49	13.84
5. เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59	132	37.29
6. เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00	102	28.81
รวม	354	100.00
การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ		
1. เข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง	284	80.23
2. ขาดการเข้าร่วมกิจกรรม 1 ครั้ง	35	9.89
3. ขาดการเข้าร่วมกิจกรรม 2 ครั้งขึ้นไป	26	7.34
4. ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมเลย	9	2.54
รวม	354	100.00

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
การศึกษาของบิดา		
1. ประถมศึกษาปีที่ 1-5	71	20.06
2. ประถมศึกษาปีที่ 6	128	36.16
3. มัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือ ปวช.	65	18.36
4. มัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือ ปวส.	57	16.10
5. ปริญญาตรี หรือปริญญาโท	15	4.24
6. อื่น ๆ	18	5.08
รวม	354	100.00
การศึกษาของมารดา		
1. ประถมศึกษาปีที่ 1-5	85	24.01
2. ประถมศึกษาปีที่ 6	127	35.88
3. มัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือ ปวช.	69	19.49
4. มัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือ ปวส.	40	11.30
5. ปริญญาตรี หรือปริญญาโท	18	5.08
6. อื่น ๆ	15	4.24
รวม	354	100.00
อาชีพของบิดา		
1. รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ	11	3.11
2. เกษตรกรรม	52	14.69
3. ค้าขาย	46	12.99
4. ธุรกิจส่วนตัว	21	5.93
5. ลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน	29	8.19
6. รับจ้างทั่วไป	170	48.02
7. อื่น ๆ	25	7.06
รวม	354	100.00

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพของมารดา		
1. รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ	8	2.26
2. เกษตรกรรม	50	14.12
3. ค้าขาย	64	18.08
4. ธุรกิจส่วนตัว	11	3.11
5. ลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน	29	8.19
6. รับจ้างทั่วไป	164	46.33
7. อื่น ๆ	28	7.91
รวม	354	100.00
รายได้ของบิดา-มารดา		
1. ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน	67	18.93
2. 5,000-10,000 บาทต่อเดือน	160	45.20
3. 10,001-15,000 บาทต่อเดือน	55	15.54
4. 15,001-20,000 บาทต่อเดือน	30	8.47
5. 20,001-25,000 บาทต่อเดือน	17	4.80
6. มากกว่า 25,000 บาทต่อเดือน	25	7.06
รวม	354	100.00

จากตารางที่ 3 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน184 คน คิดเป็นร้อยละ 52.00 มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59 จำนวน132 คน คิดเป็นร้อยละ 37.29 เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการวิถีพุทธทุกครั้ง จำนวน284 คน คิดเป็นร้อยละ 80.23 บิดามีการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน128 คน คิดเป็นร้อยละ 36.16 มารดามีการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน127 คน คิดเป็นร้อยละ 35.88 บิดามีอาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน170 คน คิดเป็นร้อยละ 48.02 มารดามีอาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน164 คน คิดเป็นร้อยละ 46.33 รายได้ของบิดา-มารดาอยู่ระหว่าง 5,000-10,000 บาทต่อเดือน จำนวน160 คน คิดเป็นร้อยละ 45.20

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ระดับการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ดังรายละเอียดในตารางที่ 4-8

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ในภาพรวมของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

การดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ในภาพรวม	$\overline{X}$	**S.D.**	**ค่าระดับ**
ด้านกายภาพ	4.03	.558	มาก
ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต	4.16	.555	มาก
ด้านการเรียนการสอน	4.11	.590	มาก
ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์	4.29	.523	มาก
รวม	4.14	.493	มาก

จากตารางที่ 4 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.14) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน และด้านกายภาพ อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.29, $\overline{X}$ = 4.16, $\overline{X}$ = 4.11, $\overline{X}$ = 4.03 ตามลำดับ)

ตารางที่ 5 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านกายภาพของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

การดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านกายภาพ	$\overline{X}$	**S.D.**	**ค่าระดับ**
1. สภาพโรงเรียนสะอาด เรียบร้อย ปลอดภัย สงบ ร่มรื่น ใกล้ชิดธรรมชาติ ทำให้จิตใจสงบ ส่งเสริมปัญญา ช่วยพัฒนาการเรียนรู้	4.01	.722	มาก
2. โรงเรียนมีการประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียนที่ทำให้เกิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนา	4.15	.788	มาก
3. โรงเรียนมีห้องเรียนที่เน้นการศึกษาพุทธศาสนา เช่น ห้องจริยธรรม ห้องสวดมนต์	3.73	1.040	มาก
4. โรงเรียนมีการติดป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม ป้ายคำขวัญ ป้ายคุณธรรมจริยธรรม ในสถานที่ต่างๆ	4.03	.961	มาก
5. โรงเรียนมีสื่อการเรียนการสอนเกี่ยวกับพุทธศาสนา เช่น หนังสือ ตำราเรียนธรรม วีดีทัศน์ เป็นต้น	4.01	.868	มาก
6. โรงเรียนจัดแหล่งเรียนรู้ภายนอกที่ส่งเสริมการพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา เช่น วัด โบสถ์ สถานที่ปฏิบัติธรรม	4.06	.871	มาก
7. บริเวณโรงเรียนปราศจากสิ่งเสพติด อบายมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด	4.19	.946	มาก
รวม	4.03	.558	มาก

จากตารางที่ 5 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านกายภาพ อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.03) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านกายภาพ อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยสามลำดับแรกคือ บริเวณ

โรงเรียนปราศจากสิ่งเสพติด อบายมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด, โรงเรียนมีการประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียนที่ทำให้เกิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนจัดแหล่งเรียนรู้ภายนอกที่ส่งเสริมการพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา เช่น วัด โบสถ์ สถานที่ปฏิบัติธรรม ($\overline{X}$ = 4.19, $\overline{X}$ = 4.15, $\overline{X}$ = 4.06 ตามลำดับ)

ตารางที่ 6 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิตของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

การดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต	$\overline{X}$	**S.D.**	**ค่าระดับ**
8. โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์	4.25	.705	มาก
9. โรงเรียนจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา เช่น การสวดมนต์ไหว้พระ ฟังธรรมประจำสัปดาห์ นั่งสมาธิ	4.24	.790	มาก
10. โรงเรียนจัดกิจกรรมและส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา	4.31	.785	มาก
11. โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้กินอยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เช่น ไหว้พระสวดมนต์หน้าเสาธง, การแสดงตนเป็นพุทธมามะกะ, อาราธนาศีล 5	4.42	.749	มาก
12. โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น การแข่งขันตอบปัญหาธรรมะ การเข้าค่ายพุทธบุตร การอบรมคุณธรรม	4.07	.908	มาก
13. โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนไปร่วมกิจกรรมที่วัดหรือ ศาสนสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน	4.08	.935	มาก

ตารางที่ 6 (ต่อ)

การดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต	$\overline{X}$	S.D.	ค่าระดับ
14. โรงเรียนมีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมและเห็นคุณค่าในการรักษาและสืบต่อพระพุทธศาสนา	4.19	.771	มาก
15. โรงเรียนมีการจัดนิทรรศการแสดงผลงานทางด้านพุทธศาสนาของนักเรียน	3.74	.943	มาก
16. โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมบันทึกผลความดีที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมและจริยธรรม	4.14	.870	มาก
รวม	4.16	.555	มาก

จากตารางที่ 6 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.16) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยสามลำดับแรกคือ โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้กิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เช่น ไหว้พระสวดมนต์หน้าเสาธง, การแสดงตนเป็นพุทธมามะกะ, อาราธนาศีล 5, โรงเรียนจัดกิจกรรมและส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา และโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ($\overline{X}$ = 4.42, $\overline{X}$ = 4.31, $\overline{X}$ = 4.25 ตามลำดับ)

ตารางที่ 7 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านการเรียนการสอนของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

การดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านการเรียนการสอน	$\overline{X}$	S.D.	ค่าระดับ
17. การจัดการเรียนการสอนเน้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการคิดแบบมีเหตุผล ถูกวิธี เข้าใจและรู้คุณค่าแท้ของสรรพสิ่ง (โยนิโสมนสิการ)	4.25	.741	มาก

ตารางที่ 7 (ต่อ)

การดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านการเรียนการสอน	$\overline{X}$	S.D.	ค่าระดับ
18. มีการนำหลักพระพุทธธรรมสอดแทรกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้	4.11	.824	มาก
19. มีการส่งเสริมให้นักเรียนนำหลักธรรมมาเป็นหลักในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา	4.20	.821	มาก
20. มีการจัดกิจกรรมบริหารจิตเจริญปัญญาสอดแทรกในการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน	4.08	.819	มาก
21. มีการนิมนต์พระสงฆ์หรือเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาแก่นักเรียน	4.03	.959	มาก
22. ใช้สื่อการเรียนรู้ใกล้ตัวและเหมาะสมในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน	4.04	.811	มาก
23. มีการวัดประเมินผลตามสภาพจริง ด้วยวิธีการและเครื่องมือที่หลากหลายครอบคลุมผลการพัฒนาตามหลักภาวนา 4 (กาย ศีล จิต ปัญญา)	4.04	.813	มาก
รวม	4.11	.590	มาก

จากตารางที่ 7 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านการเรียนการสอน อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.11) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการเรียนการสอน อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยสามลำดับแรก คือ การจัดการเรียนการสอนเน้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการคิดแบบมีเหตุผล ถูกวิธี เข้าใจ และรู้คุณค่าแท้ของสรรพสิ่ง (โยนิโสมนสิการ), มีการส่งเสริมให้นักเรียนนำหลักธรรมมาเป็นหลักในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา และมีการนำหลักพระพุทธธรรมสอดแทรกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ($\overline{X}$ = 4.25, $\overline{X}$ = 4.20, $\overline{X}$ = 4.11 ตามลำดับ)

ตารางที่ 8 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

การดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์	$\overline{X}$	**S.D.**	**ค่าระดับ**
24. นักเรียนในโรงเรียนให้ความช่วยเหลือเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน	4.06	.856	มาก
25. ครูมีความรักและเมตตาต่อนักเรียนเหมือนพ่อแม่รักเมตตาลูกหลาน	4.54	.647	มากที่สุด
26. นักเรียนมีความเคารพอ่อนน้อมต่อครูและผู้ใหญ่	4.35	.739	มาก
27. โรงเรียนมีการส่งเสริมยกย่องเชิดชูผู้ที่ทำความดีเป็นประจำ	4.30	.761	มาก
28. โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์สังคม เช่น การร่วมมือกันพัฒนาโรงเรียน พัฒนาวัด พัฒนาชุมชน เป็นต้น	4.24	.755	มาก
29. โรงเรียนมีการประสานงานและขอความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมตามแนววิถีพุทธ	4.08	.856	มาก
30. โรงเรียนส่งเสริมให้ครูและนักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น	4.44	.692	มาก
รวม	4.29	.523	มาก

จากตารางที่ 8 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.29) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ อยู่ในระดับมากที่สุดคือ ครูมีความรักและเมตตาต่อนักเรียนเหมือนพ่อแม่รักเมตตาลูกหลาน ($\overline{X}$ = 4.54) และที่เหลืออยู่ในระดับมาก โดยสามลำดับแรกคือ โรงเรียนส่งเสริมให้ครูและนักเรียนปฏิบัติตนเป็น

ตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น, นักเรียนมีความเคารพอ่อนน้อมต่อครูและผู้ใหญ่ และโรงเรียนมีการส่งเสริมยกย่องเชิดชูผู้ที่ทำความดีเป็นประจำ ($\overline{X}$ = 4.44, $\overline{X}$ = 4.35, $\overline{X}$ = 4.30 ตามลำดับ)

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ดังรายละเอียดในตารางที่ 9-17

ตารางที่ 9 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวม	$\overline{X}$	**S.D.**	**ค่าระดับ**
ด้านความรับผิดชอบ	4.12	.532	สูง
ด้านความซื่อสัตย์	4.25	.555	สูง
ด้านความมีน้ำใจเสียสละ	4.01	.640	สูง
ด้านความประหยัด	3.98	.694	สูง
ด้านความมีระเบียบวินัย	3.98	.601	สูง
ด้านความสามัคคี	3.96	.623	สูง
ด้านความอุตสาหะ	4.12	.581	สูง
ด้านความยุติธรรม	4.22	.632	สูง
รวม	4.08	.513	สูง

จากตารางที่ 9 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวม อยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ = 4.08) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ ด้านความยุติธรรม ด้านความรับผิดชอบ ด้านความอุตสาหะ ด้านความมีน้ำใจเสียสละ ด้านความประหยัด ด้านความมีระเบียบวินัย และด้านความสามัคคี อยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ = 4.25, $\overline{X}$ = 4.22, $\overline{X}$ = 4.12, $\overline{X}$ = 4.12, $\overline{X}$ = 4.01, $\overline{X}$ = 3.98, $\overline{X}$ = 3.98, $\overline{X}$ = 3.96 ตามลำดับ)

ตารางที่ 10 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ	$\overline{X}$	**S.D.**	**ค่าระดับ**
1. ข้าพเจ้าเข้าร่วมกิจกรรมหน้าเสาธงเป็นประจำ	4.66	.663	สูงมาก
2. เมื่อครูมอบหมายงานให้ทำ ข้าพเจ้าจะทำตามเวลาที่กำหนด	4.15	.723	สูง
3. ข้าพเจ้าเข้าเรียนตรงเวลาและตามตารางเรียน	4.49	.727	สูง
4. ข้าพเจ้ามีสมุดและหนังสือเรียนทุกวิชาตามตารางเรียน	4.32	.783	สูง
5. ข้าพเจ้าอ่านหนังสือล่วงหน้าก่อนสอบเสมอ	3.68	.924	สูง
6. ข้าพเจ้าจะมาโรงเรียนเพื่อร่วมพัฒนาโรงเรียนแม้ว่าจะไม่มีการเรียนการสอน	3.92	.935	สูง
7. ข้าพเจ้าจะตักเตือนเพื่อนไม่ให้ทำลายสิ่งของของโรงเรียน	3.93	.937	สูง
8. ข้าพเจ้าจะทำการบ้านให้เสร็จก่อนที่จะออกไปเล่นกับเพื่อนเสมอ	4.05	.914	สูง
9. เมื่อข้าพเจ้าพบเห็นสิ่งของในโรงเรียนชำรุดเสียหาย ข้าพเจ้าจะแจ้งให้ครูทราบทันที	3.93	.868	สูง
รวม	4.12	.532	สูง

จากตารางที่ 10 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.12) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ อยู่ในระดับสูงมาก คือ ข้าพเจ้าเข้าร่วมกิจกรรมหน้าเสาธงเป็นประจำ ($\overline{X}$ = 4.66) และที่เหลืออยู่ในระดับสูง โดยสามลำดับแรกคือข้าพเจ้าเข้าเรียนตรงเวลาและตามตารางเรียน, ข้าพเจ้ามีสมุดและหนังสือเรียนทุกวิชาตามตารางเรียน และเมื่อครูมอบหมายงานให้ทำ ข้าพเจ้าจะทำตามเวลาที่กำหนด ($\overline{X}$ = 4.49, $\overline{X}$ = 4.32, $\overline{X}$ = 4.15 ตามลำดับ)

ตารางที่ 11 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์	$\overline{X}$	**S.D.**	**ค่าระดับ**
10. ข้าพเจ้าขออนุญาตทุกครั้งเมื่อต้องการใช้ของของคนอื่น	4.14	.800	สูง
11. ข้าพเจ้านำสิ่งของมีค่าที่ผู้อื่นลืมหรือทำตกไว้ส่งครู	4.36	.736	สูง
12. ข้าพเจ้ายอมรับผิดเมื่อทำสิ่งของของโรงเรียนเสียหาย	4.22	.775	สูง
13. ข้าพเจ้าทำงานที่ครูมอบหมายด้วยตนเอง	4.28	.714	สูง
14. เมื่อข้าพเจ้ายืมเงินเพื่อนแล้วจะคืนเงินให้เพื่อนตามเวลาที่นัดไว้เสมอ	4.23	.765	สูง
รวม	4.25	.555	สูง

จากตารางที่ 11 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ อยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ = 4.25) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ อยู่ในระดับสูงทุกข้อ โดยสามลำดับแรกคือข้าพเจ้านำสิ่งของมีค่าที่ผู้อื่นลืมหรือทำตกไว้ส่งครู, ข้าพเจ้าทำงานที่ครูมอบหมายด้วยตนเอง และเมื่อข้าพเจ้ายืมเงินเพื่อนแล้วจะคืนเงินให้เพื่อนตามเวลาที่นัดไว้เสมอ ($\overline{X}$ = 4.36, $\overline{X}$ = 4.28, $\overline{X}$ = 4.23 ตามลำดับ)

ตารางที่ 12 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละ	$\overline{X}$	**S.D.**	**ค่าระดับ**
15. ข้าพเจ้าช่วยสอนการบ้านให้เพื่อนเมื่อเพื่อนไม่เข้าใจ	3.99	.883	สูง
16. ข้าพเจ้าจะช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่คิดถึงผลประโยชน์ที่ตนเองได้รับ	4.10	.820	สูง
17. ข้าพเจ้าบริจาคสิ่งของให้กับผู้ประสบภัย	3.67	1.002	สูง
18. ข้าพเจ้าจะแบ่งปันสิ่งของให้เพื่อนยืมด้วยความเต็มใจ	4.23	.766	สูง
19. เมื่อพบครูถือของหนัก ข้าพเจ้าจะเข้าไปช่วยครูถือของเสมอ	4.05	.793	สูง
รวม	4.01	.640	สูง

จากตารางที่ 12 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละ อยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ = 4.01) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีน้ำใจเสียสละ อยู่ในระดับสูงทุกข้อ โดยสามลำดับแรกคือ ข้าพเจ้าจะแบ่งปันสิ่งของให้เพื่อยืมด้วยความเต็มใจ, ข้าพเจ้าจะช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่คิดถึงผลประโยชน์ที่ตนเองได้รับ และเมื่อพบครูถือของหนัก ข้าพเจ้าจะเข้าไปช่วยครูถือของเสมอ ($\overline{X}$ = 4.23, $\overline{X}$ = 4.10, $\overline{X}$ = 4.05 ตามลำดับ)

ตารางที่ 13 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัด	$\overline{X}$	**S.D.**	**ค่าระดับ**
20. ข้าพเจ้าเลือกซื้อของเฉพาะที่มีความจำเป็นเท่านั้น	4.14	.802	สูง
21. ข้าพเจ้าเก็บสมุดที่ไม่ได้ใช้แล้วมาเย็บเป็นเล่มเพื่อใช้จดงาน	3.79	1.015	สูง
22. ข้าพเจ้าจะเหลือเงินเพื่อหยอดกระปุกออมสินทุกวัน	4.05	.921	สูง
23. ข้าพเจ้าจะดูแลรักษาของใช้ต่างๆ ให้สามารถใช้ได้นานที่สุด	4.07	.827	สูง
24. ข้าพเจ้ามักจะนำของที่ใช้แล้วมาใช้ประโยชน์อีก	3.84	.924	สูง
รวม	4.29	.523	สูง

จากตารางที่ 13 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัด อยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ = 4.29) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความประหยัด อยู่ในระดับสูงทุกข้อ โดยสามลำดับแรกคือ ข้าพเจ้าเลือกซื้อของเฉพาะที่มีความจำเป็นเท่านั้น, ข้าพเจ้าจะดูแลรักษาของใช้ต่างๆ ให้สามารถใช้ได้นานที่สุด และข้าพเจ้าจะเหลือเงินเพื่อหยอดกระปุกออมสินทุกวัน ($\overline{X}$ = 4.14, $\overline{X}$ = 4.07, $\overline{X}$ = 4.05 ตามลำดับ)

ตารางที่ 14 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัย	$\overline{X}$	**S.D.**	**ค่าระดับ**
25. ข้าพเจ้าปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน	4.08	.815	สูง
26. ข้าพเจ้าไม่ทิ้งเศษกระดาษหรือขยะไว้ใต้โต๊ะบนพื้นห้องเรียน	3.92	.879	สูง
27. ข้าพเจ้าจะไม่ออกนอกห้องเรียนก่อนที่จะได้รับอนุญาต	4.25	.798	สูง
28. ข้าพเจ้าจะเข้าแถวเพื่อซื้ออาหารเสมอ	4.12	.822	สูง
29. ข้าพเจ้าจะไม่ส่งเสียงรบกวนผู้อื่นขณะอยู่ในห้องสมุด	4.02	.828	สูง
30. ข้าพเจ้าจะไม่คุยหรือเล่นกับเพื่อนในขณะที่ครูกำลังสอน	3.84	.887	สูง
31. ข้าพเจ้าจะอ่านหนังสือและทบทวนบทเรียนทุกวัน	3.64	.967	สูง
32. ข้าพเจ้าจะส่งการบ้านหรืองานที่ครูสั่งตามเวลาที่ครูกำหนด	4.00	.823	สูง
รวม	3.98	.601	สูง

จากตารางที่ 14 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัย อยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ = 3.98) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความความมีระเบียบวินัย อยู่ในระดับสูงทุกข้อ โดยสามลำดับแรกคือ ข้าพเจ้าจะไม่ออกนอกห้องเรียนก่อนที่จะได้รับอนุญาต, ข้าพเจ้าจะเข้าแถวเพื่อซื้ออาหารเสมอ และข้าพเจ้าปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน ($\overline{X}$ = 4.25, $\overline{X}$ = 4.12, $\overline{X}$ = 4.08 ตามลำดับ)

ตารางที่ 15 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคี	$\overline{X}$	**S.D.**	**ค่าระดับ**
33. ข้าพเจ้าและเพื่อนๆ ไม่เคยทะเลาะเบาะแว้งกัน	3.61	.884	สูง
34.ข้าพเจ้าและเพื่อนๆ สามารถร่วมมือกันปฏิบัติงานต่างๆ จนสำเร็จได้	4.19	.788	สูง
35.เมื่อข้าพเจ้าทำงานเสร็จแล้ว มักจะไปช่วยเพื่อนที่ยังทำงานไม่เสร็จ	3.87	.881	สูง
36.ข้าพเจ้าและเพื่อนๆ ยินดีที่จะช่วยกันทำงานกลุ่ม	4.17	.799	สูง
รวม	3.96	.623	สูง

จากตารางที่ 15 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคี อยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ = 3.96) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคี อยู่ในระดับสูงทุกข้อ โดยสามลำดับแรกคือ ข้าพเจ้าและเพื่อนๆ สามารถร่วมมือกันปฏิบัติงานต่างๆ จนสำเร็จได้, ข้าพเจ้าและเพื่อนๆ ยินดีที่จะช่วยกันทำงานกลุ่ม และเมื่อข้าพเจ้าทำงานเสร็จแล้ว มักจะไปช่วยเพื่อนที่ยังทำงานไม่เสร็จ ($\overline{X}$ = 4.19, $\overline{X}$ = 4.17, $\overline{X}$ = 3.87 ตามลำดับ)

ตารางที่ 16 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะ	$\overline{X}$	**S.D.**	**ค่าระดับ**
37. เมื่อข้าพเจ้าตัดสินใจว่าจะทำอะไรแล้ว แม้พบอุปสรรคข้าพเจ้าก็จะไม่ย่อท้อ	4.06	.792	สูง
38. ข้าพเจ้าจะไม่ออกนอกห้องเรียนจนกว่าจะหมดเวลาเรียน ถึงแม้ว่าจะหิวข้าว	4.21	.769	สูง
39. แม้ว่าจะมีอุปสรรคต่อการเรียน ข้าพเจ้าจะพยายามเรียนให้สูงที่สุด	4.26	.765	สูง
40. ข้าพเจ้าจะทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่และเต็มความสามารถ	4.25	.793	สูง
41. แม้ว่าจะมีการบ้านมาก ข้าพเจ้าก็จะพยายามทำจนเสร็จ	4.06	.867	สูง
42. ข้าพเจ้ายืนเข้าแถวรอซื้ออาหารตามคิวของตนเองโดยไม่หงุดหงิด ถึงแม้แถวจะยาวมาก	4.02	.803	สูง
43. เวลาทำงานหรืออ่านหนังสือ ถ้ามีใครส่งเสียงดังรบกวน ข้าพเจ้าก็พยายามทำต่อไป	3.95	.777	สูง
รวม	4.12	.581	สูง

จากตารางที่ 16 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะ อยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ = 4.12) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความอุตสาหะ อยู่ในระดับสูงทุกข้อ โดยสามลำดับแรกคือ แม้ว่าจะมีอุปสรรคต่อการเรียน ข้าพเจ้าจะพยายามเรียนให้สูงที่สุด, ข้าพเจ้าจะทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่และเต็มความสามารถ และข้าพเจ้าจะไม่ออกนอกห้องเรียนจนกว่าจะหมดเวลาเรียน ถึงแม้ว่าจะหิวข้าว ($\overline{X}$ = 4.26, $\overline{X}$ = 4.25, $\overline{X}$ = 4.21 ตามลำดับ)

ตารางที่ 17 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรม	$\overline{X}$	**S.D.**	**ค่าระดับ**
44. ข้าพเจ้าจะรับฟังความเห็นจากเพื่อนทุกคนก่อนการตัดสินใจ	4.21	.754	สูง
45. ข้าพเจ้ามักจะตัดสินเรื่องต่างๆ โดยใช้เหตุผล	4.07	.838	สูง
46. ข้าพเจ้ามีน้ำใจนักกีฬา รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย	4.37	.739	สูง
รวม	4.22	.632	สูง

จากตารางที่ 17 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรม อยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ = 4.22) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความยุติธรรม อยู่ในระดับสูงทุกข้อ โดยสามลำดับแรกคือ ข้าพเจ้ามีน้ำใจนักกีฬา รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย, ข้าพเจ้าจะรับฟังความเห็นจากเพื่อนทุกคนก่อนการตัดสินใจ และข้าพเจ้ามักจะตัดสินเรื่องต่างๆ โดยใช้เหตุผล ($\overline{X}$ = 4.37, $\overline{X}$ = 4.21, $\overline{X}$ = 4.07 ตามลำดับ)

ตอนที่ 4 การวิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test)

ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ โดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) ดังรายละเอียดในตารางที่ 18-26

ตารางที่ 18 แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2

เพศ	**n**	$\overline{X}$	**S.D.**	**t**
ชาย	184	4.01	.563	-2.627*
หญิง	170	4.15	.442	

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 18 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีเพศต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มตัวอย่างเพศหญิง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างเพศชาย

ตารางที่ 19 แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2

เพศ	n	$\overline{X}$	S.D.	t
ชาย	184	4.08	.553	-1.611
หญิง	170	4.17	.505	

จากตารางที่ 19 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีเพศต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 20 แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2

เพศ	n	$\overline{X}$	S.D.	t
ชาย	184	4.15	.604	-3.427*
หญิง	170	4.35	.478	

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 20 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีเพศต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มตัวอย่างเพศหญิง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์สูงกว่ากลุ่มตัวอย่างเพศชาย

ตารางที่ 21 แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2

เพศ	n	$\overline{X}$	S.D.	t
ชาย	184	3.93	.702	-2.348*
หญิง	170	4.09	.556	

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 21 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีเพศต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มตัวอย่างเพศหญิง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างเพศชาย

ตารางที่ 22 แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2

เพศ	n	$\overline{X}$	S.D.	t
ชาย	184	3.89	.755	-2.383*
หญิง	170	4.07	.611	

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 22 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีเพศต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มตัวอย่างเพศหญิง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างเพศชาย

ตารางที่ 23 แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2

เพศ	n	$\overline{X}$	S.D.	t
ชาย	184	3.95	.633	-1.119
หญิง	170	4.02	.563	

จากตารางที่ 23 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีเพศต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 24 แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2

เพศ	n	$\overline{X}$	S.D.	t
ชาย	184	3.88	.664	-2.622*
หญิง	170	4.05	.563	

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 24 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีเพศต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มตัวอย่างเพศหญิง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างเพศชาย

ตารางที่ 25 แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2

เพศ	n	$\overline{X}$	S.D.	t
ชาย	184	4.07	.630	-1.474
หญิง	170	4.16	.521	

จากตารางที่ 25 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีเพศต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 26 แสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2

เพศ	n	$\overline{X}$	S.D.	t
ชาย	184	4.13	.645	-2.664*
หญิง	170	4.31	.605	

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 26 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีเพศต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มตัวอย่างเพศหญิง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างเพศชาย

ตอนที่ 5 การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ การศึกษาของบิดา การศึกษาของมารดา อาชีพของบิดา อาชีพของมารดา และรายได้ของบิดา-มารดา โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA)

ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และหากพบความแตกต่าง จะทำการทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีของ LSD ดังรายละเอียดในตารางที่ 27-49

ตารางที่ 27 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.59	8	4.13	.514	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.60-1.99	9	4.25	.293	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59	54	3.97	.490	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99	49	4.03	.529	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59	132	4.02	.543	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00	102	4.22	.464	สูง

จากตารางที่ 27 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.60-1.99 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.25) รองลงมาได้แก่ เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 ($\overline{X}$ = 4.22) เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.59 ($\overline{X}$ = 4.13) เกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99 ($\overline{X}$ = 4.03) เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59 ($\overline{X}$ = 4.02) และเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59 ($\overline{X}$ = 3.97) ตามลำดับ

ตารางที่ 28 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	3.616	5	.723	2.824*
ภายในกลุ่ม	89.117	348	.256	
รวม	92.733	353		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 28 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีของ LSD ดังตารางที่ 29

ตารางที่ 29 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน ด้วยวิธีของ LSD

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	1.00-1.59 ($\overline{X}$ =4.13)	1.60-1.99 ($\overline{X}$ =4.25)	2.00-2.59 ($\overline{X}$ =3.97)	2.60-2.99 ($\overline{X}$ =4.03)	3.00-3.59 ($\overline{X}$ =4.02)	3.60-4.00 ($\overline{X}$ =4.22)
1.00-1.59 ($\overline{X}$ =4.13)	-					
1.60-1.99 ($\overline{X}$ =4.25)	.1224	-				
2.00-2.59 ($\overline{X}$ =3.97)	-.1560	-.2785	-			
2.60-2.99 ($\overline{X}$ =4.03)	-.1005	-.2229	.0556	-		
3.00-3.59 ($\overline{X}$ =4.02)	-.1050	-.2274	.0510	-.0045	-	
3.60-4.00 ($\overline{X}$ =4.22)	.0970	-.0255	.2530*	.1974*	.2020*	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 29 พบว่า 1) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมแตกต่างกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมสูงกว่านักเรียน ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59 2) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมแตกต่างกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมสูงกว่านักเรียน ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99 และ 3) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมแตกต่างกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมสูงกว่านักเรียน ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59 ส่วนคู่อื่นไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 30 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.59	8	4.06	.440	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.60-1.99	9	4.07	.516	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59	54	4.02	.552	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99	49	3.98	.611	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59	132	4.11	.517	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00	102	4.27	.482	สูง

จากตารางที่ 30 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.27) รองลงมาได้แก่ เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59 ($\overline{X}$ = 4.11) เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.60-1.99 ($\overline{X}$ = 4.07) เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.59 ($\overline{X}$ = 4.06) เกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59 ($\overline{X}$ = 4.02) และเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99 ($\overline{X}$ = 3.98) ตามลำดับ

ตารางที่ 31 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

แหล่งความแปรปรวน	**df**	**SS**	**MS**	**F**
ระหว่างกลุ่ม	3.746	5	.749	2.715*
ภายในกลุ่ม	96.059	348	.276	
รวม	99.806	353		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 31 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีของ LSD ดังตารางที่ 32

ตารางที่ 33 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน ด้วยวิธีของ LSD

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	1.00-1.59 ($\overline{X}$ =4.06)	1.60-1.99 ($\overline{X}$ =4.07)	2.00-2.59 ($\overline{X}$ =4.02)	2.60-2.99 ($\overline{X}$ =3.98)	3.00-3.59 ($\overline{X}$ =4.11)	3.60-4.00 ($\overline{X}$ =4.27)
1.00-1.59 ($\overline{X}$ =4.06)	-					
1.60-1.99 ($\overline{X}$ =4.07)	.0062	-				
2.00-2.59 ($\overline{X}$ =4.02)	-.0329	-.0391	-			
2.60-2.99 ($\overline{X}$ =3.98)	-.0714	-.0776	-.0385	-		
3.00-3.59 ($\overline{X}$ =4.11)	.0581	.0519	.0910	.1295	-	
3.60-4.00 ($\overline{X}$ =4.27)	.2135	.2073	.2464*	.2849*	.1554*	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 33 พบว่า 1) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบแตกต่างกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบสูงกว่านักเรียน ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59 2) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบแตกต่างกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบกว่านักเรียน ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99 และ 3) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบแตกต่างกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบสูงกว่านักเรียน ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59 ส่วนคู่อื่นไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 34 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.59	8	4.35	.563	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.60-1.99	9	4.47	.300	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59	54	4.07	.536	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99	49	4.22	.561	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59	132	4.17	.577	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00	102	4.42	.506	สูง

จากตารางที่ 34 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์อยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.60-1.99 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์สูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.47) รองลงมาได้แก่ เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 ($\overline{X}$ = 4.42) เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.59 ($\overline{X}$ = 4.35) เกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99 ($\overline{X}$ = 4.22) เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59 ($\overline{X}$ = 4.17) และเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59 ($\overline{X}$ = 4.07) ตามลำดับ

ตารางที่ 35 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	6.056	5	1.211	4.102*
ภายในกลุ่ม	102.763	348	.295	
รวม	108.819	353		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 35 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีของ LSD ดังตารางที่ 35

ตารางที่ 36 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน ด้วยวิธีของ LSD

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	1.00-1.59 ($\overline{X}$ =4.35)	1.60-1.99 ($\overline{X}$ =4.47)	2.00-2.59 ($\overline{X}$ =4.07)	2.60-2.99 ($\overline{X}$ =4.22)	3.00-3.59 ($\overline{X}$ =4.17)	3.60-4.00 ($\overline{X}$ =4.42)
1.00-1.59 ($\overline{X}$ =4.35)	-					
1.60-1.99 ($\overline{X}$ =4.47)	.1167	-				
2.00-2.59 ($\overline{X}$ =4.07)	-.2796	-.3963*	-			
2.60-2.99 ($\overline{X}$ =4.22)	-.1255	-.2422	.1541	-		
3.00-3.59 ($\overline{X}$ =4.17)	-.1803	-.2970	.0993	-.0548	-	
3.60-4.00	.0696	-.0471	.3492*	.1951*	.2499*	-

($\overline{X}$ =4.42)						

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 36 พบว่า 1) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์แตกต่างกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.60-1.99 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.60-1.99 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์สูงกว่านักเรียน ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59 2) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์แตกต่างกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์สูงกว่านักเรียน ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59 3) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์แตกต่างกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์สูงกว่านักเรียน ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99 และ 4) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์แตกต่างกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์สูงกว่านักเรียน ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59 ส่วนคู่อื่นไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 37 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.59	8	4.23	.645	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.60-1.99	9	4.24	.488	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59	54	3.81	.618	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99	49	4.00	.662	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59	132	3.98	.681	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00	102	4.11	.579	สูง

จากตารางที่ 37 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.60-1.99 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.24) รองลงมาได้แก่ เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.59 ($\overline{X}$ = 4.23) เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 ($\overline{X}$ = 4.11) เกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99 ($\overline{X}$ = 4.00) เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59 ($\overline{X}$ = 3.98) และเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59 ($\overline{X}$ = 3.81) ตามลำดับ

ตารางที่ 38 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	4.068	5	.814	2.012
ภายในกลุ่ม	140.716	348	.404	
รวม	144.784	353		

จากตารางที่ 38 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 39 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.59	8	4.00	.623	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.60-1.99	9	4.18	.406	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59	54	3.89	.696	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99	49	3.98	.685	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59	132	3.88	.741	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00	102	4.13	.641	สูง

จากตารางที่ 39 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.60-1.99 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.18) รองลงมาได้แก่ เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 ($\overline{X}$ = 4.13) เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.59 ($\overline{X}$ = 4.00) เกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99 ($\overline{X}$ = 3.98) เกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59 ($\overline{X}$ = 3.89) และเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59 ($\overline{X}$ =3.88) ตามลำดับ

ตารางที่ 40 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	4.474	5	.895	1.880
ภายในกลุ่ม	165.683	348	.476	
รวม	170.157	353		

จากตารางที่ 40 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 41 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.59	8	3.97	.593	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.60-1.99	9	4.07	.500	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59	54	3.86	.583	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99	49	3.96	.591	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59	132	3.92	.638	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00	102	4.14	.553	สูง

จากตารางที่ 41 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.14) รองลงมาได้แก่ เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.60-1.99 ($\overline{X}$ = 4.07) เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.59 ($\overline{X}$ = 3.97) เกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99 ($\overline{X}$ = 3.96) เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59 ($\overline{X}$ = 3.92) และเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59 ($\overline{X}$ = 3.86) ตามลำดับ

ตารางที่ 42 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	3.962	5	.792	2.234
ภายในกลุ่ม	123.416	348	.355	
รวม	127.378	353		

จากตารางที่ 42 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 43 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.59	8	4.16	.719	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.60-1.99	9	4.14	.356	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59	54	3.94	.584	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99	49	3.82	.763	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59	132	3.91	.618	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00	102	4.07	.572	สูง

จากตารางที่ 43 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่มีเกรด เฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.59 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.16) รองลงมาได้แก่ เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.60-1.99 ($\overline{X}$ = 4.14) เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 ($\overline{X}$ = 4.07) เกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59 ($\overline{X}$ = 3.94) เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59 ($\overline{X}$ = 3.91) และเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99 ($\overline{X}$ = 3.82) ตามลำดับ

ตารางที่ 44 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	3.196	5	.639	1.663
ภายในกลุ่ม	133.750	348	.384	
รวม	136.946	353		

จากตารางที่ 44 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคีไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 45 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.59	8	4.04	.605	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.60-1.99	9	4.41	.507	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59	54	4.03	.555	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99	49	4.11	.581	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59	132	4.04	.603	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00	102	4.25	.551	สูง

จากตารางที่ 45 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.60-1.99 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.41) รองลงมาได้แก่ เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 ($\overline{X}$ = 4.25) เกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99 ($\overline{X}$ = 4.11) เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.59 ($\overline{X}$ = 4.04) เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59 ($\overline{X}$ = 4.04) และเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59 ($\overline{X}$ = 4.03) ตามลำดับ

ตารางที่ 46 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	3.688	5	.738	2.223
ภายในกลุ่ม	115.491	348	.332	
รวม	119.179	353		

จากตารางที่ 46 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความอุตสาหะไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 47 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.59	8	4.21	.711	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.60-1.99	9	4.41	.364	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59	54	4.12	.565	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99	49	4.12	.644	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59	132	4.15	.654	สูง
เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00	102	4.39	.617	สูง

จากตารางที่ 47 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.60-1.99 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.41) รองลงมาได้แก่ เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 ($\overline{X}$ = 4.39) เกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.59 ($\overline{X}$ = 4.21) เกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59 ($\overline{X}$ = 4.15) และเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99 และ 2.00-2.59 ($\overline{X}$ = 4.12) ตามลำดับ

ตารางที่ 48 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	4.926	5	.985	2.521*
ภายในกลุ่ม	135.992	348	.391	
รวม	140.918	353		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 48 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีของ LSD ดังตารางที่ 48

ตารางที่ 49 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน ด้วยวิธีของ LSD

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	1.00-1.59 ($\overline{X}$ =4.21)	1.60-1.99 ($\overline{X}$ =4.41)	2.00-2.59 ($\overline{X}$ =4.12)	2.60-2.99 ($\overline{X}$ =4.12)	3.00-3.59 ($\overline{X}$ =4.15)	3.60-4.00 ($\overline{X}$ =4.39)
1.00-1.59 ($\overline{X}$ =4.21)	-					
1.60-1.99 ($\overline{X}$ =4.41)	.1991	-				
2.00-2.59 ($\overline{X}$ =4.12)	-.0910	-.2901	-			
2.60-2.99 ($\overline{X}$ =4.12)	-.0859	-.2850	.0052	-		
3.00-3.59 ($\overline{X}$ =4.15)	-.0593	-.2584	.0317	.0265	-	
3.60-4.00 ($\overline{X}$ =4.39)	.1806	-.0185	.2716*	.2664*	.2399*	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 49 พบว่า 1) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมแตกต่างกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมสูงกว่านักเรียน ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59 2) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของ

โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมแตกต่างกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมสูงกว่านักเรียน ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99 และ 3) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมแตกต่างกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมสูงกว่านักเรียน ที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59 ส่วนคู่อื่นไม่แตกต่างกัน

ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และหากพบความแตกต่าง จะทำการทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีของ LSD ดังรายละเอียดในตารางที่ 50-67

ตารางที่ 50 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ

การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
เข้าร่วมทุกครั้ง	284	4.09	.522	สูง
ขาด 1 ครั้ง	35	4.00	.468	สูง
ขาด 2 ครั้งขึ้นไป	26	4.11	.464	สูง
ไม่เคยเข้าร่วมเลย	9	4.08	.567	สูง

จากตารางที่ 50 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธต่างกัน แต่ละกลุ่มมี

พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่ขาดการเข้าร่วมกิจกรรม 2 ครั้งขึ้นไป มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในภาพรวมสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.11) รองลงมาได้แก่ เข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง ($\overline{X}$ = 4.09) ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมเลย ($\overline{X}$ = 4.08) และขาดการเข้าร่วมกิจกรรม 1 ครั้ง ($\overline{X}$ = 4.00) ตามลำดับ

ตารางที่ 51 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	.269	3	.090	.339
ภายในกลุ่ม	92.464	350	.264	
รวม	92.733	353		

จากตารางที่ 51 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 52 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ

การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
เข้าร่วมทุกครั้ง	284	4.14	.530	สูง
ขาด 1 ครั้ง	35	3.99	.578	สูง
ขาด 2 ครั้งขึ้นไป	26	4.12	.510	สูง
ไม่เคยเข้าร่วมเลย	9	4.14	.461	สูง

จากตารางที่ 52 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง

และไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมเลยมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.14) รองลงมาได้แก่ ขาดการเข้าร่วมกิจกรรม 2 ครั้งขึ้นไป ($\overline{X}$ = 4.12) และขาดการเข้าร่วมกิจกรรม 1 ครั้ง ($\overline{X}$ = 3.99) ตามลำดับ

ตารางที่ 53 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	.736	3	.245	.867
ภายในกลุ่ม	99.069	350	.283	
รวม	99.806	353		

จากตารางที่ 53 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 54 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ

การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
เข้าร่วมทุกครั้ง	284	4.26	.559	สูง
ขาด 1 ครั้ง	35	4.10	.496	สูง
ขาด 2 ครั้งขึ้นไป	26	4.26	.582	สูง
ไม่เคยเข้าร่วมเลย	9	4.42	.561	สูง

จากตารางที่ 54 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์อยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมเลยมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.42) รองลงมาได้แก่ เข้าร่วมกิจกรรม

ทุกครั้ง และขาดการเข้าร่วมกิจกรรม 2 ครั้งขึ้นไป ($\overline{X}$ = 4.26) และขาดการเข้าร่วมกิจกรรม 1 ครั้ง ($\overline{X}$ = 4.10) ตามลำดับ

ตารางที่ 55 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	1.096	3	.365	1.187
ภายในกลุ่ม	107.723	350	.308	
รวม	108.819	353		

จากตารางที่ 55 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 56 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ

การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
เข้าร่วมทุกครั้ง	284	4.02	.649	สูง
ขาด 1 ครั้ง	35	3.99	.550	สูง
ขาด 2 ครั้งขึ้นไป	26	3.93	.588	สูง
ไม่เคยเข้าร่วมเลย	9	3.87	.894	สูง

จากตารางที่ 56 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีน้ำใจเสียสละสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.02) รองลงมาได้แก่ ขาด

การเข้าร่วมกิจกรรม 1 ครั้ง ($\overline{X}$ = 3.99) ขาดการเข้าร่วมกิจกรรม 2 ครั้งขึ้นไป ($\overline{X}$ = 3.93) และไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมเลย ($\overline{X}$ = 3.87) ตามลำดับ

ตารางที่ 57 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	.380	3	.127	.307
ภายในกลุ่ม	144.404	350	.413	
รวม	144.784	353		

จากตารางที่ 57 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 58 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ

การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
เข้าร่วมทุกครั้ง	284	3.99	.706	สูง
ขาด 1 ครั้ง	35	3.88	.602	สูง
ขาด 2 ครั้งขึ้นไป	26	4.05	.581	สูง
ไม่เคยเข้าร่วมเลย	9	3.69	.933	สูง

จากตารางที่ 58 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่ขาดการเข้าร่วมกิจกรรม 2 ครั้งขึ้นไป มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความประหยัดสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.05) รองลงมาได้แก่ เข้า

ร่วมกิจกรรมทุกครั้ง ($\overline{X}$ = 3.99) ขาดการเข้าร่วมกิจกรรม 1 ครั้ง ($\overline{X}$ = 3.88) และไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมเลย ($\overline{X}$ = 3.69) ตามลำดับ

ตารางที่ 59 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	1.301	3	.434	.899
ภายในกลุ่ม	168.855	350	.482	
รวม	170.157	353		

จากตารางที่ 59 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 60 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ

การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
เข้าร่วมทุกครั้ง	284	3.99	.610	สูง
ขาด 1 ครั้ง	35	3.88	.578	สูง
ขาด 2 ครั้งขึ้นไป	26	4.06	.514	สูง
ไม่เคยเข้าร่วมเลย	9	4.04	.664	สูง

จากตารางที่ 60 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่ขาดการเข้าร่วมกิจกรรม 2 ครั้งขึ้นไป มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.06)

รองลงมาได้แก่ ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมเลย ($\overline{X}$ = 4.04) เข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง ($\overline{X}$ = 3.99) และขาดการเข้าร่วมกิจกรรม 1 ครั้ง ($\overline{X}$ = 3.88) ตามลำดับ

ตารางที่ 61 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	.535	3	.178	.492
ภายในกลุ่ม	126.843	350	.362	
รวม	127.378	353		

จากตารางที่ 61 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 62 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ

การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
เข้าร่วมทุกครั้ง	284	3.96	.638	สูง
ขาด 1 ครั้ง	35	3.91	.653	สูง
ขาด 2 ครั้งขึ้นไป	26	4.00	.464	สูง
ไม่เคยเข้าร่วมเลย	9	4.06	.481	สูง

จากตารางที่ 62 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมเลย มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคีสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.06) รองลงมาได้แก่ ขาดการเข้าร่วม

กิจกรรม 2 ครั้งขึ้นไป ($\overline{X}$ = 4.00) เข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง ($\overline{X}$ = 3.96) และขาดการเข้าร่วมกิจกรรม 1 ครั้ง ($\overline{X}$ = 3.91) ตามลำดับ

ตารางที่ 63 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	.197	3	.066	.168
ภายในกลุ่ม	136.749	350	.391	
รวม	136.946	353		

จากตารางที่ 63 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 64 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ

การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
เข้าร่วมทุกครั้ง	284	4.11	.602	สูง
ขาด 1 ครั้ง	35	4.11	.488	สูง
ขาด 2 ครั้งขึ้นไป	26	4.21	.484	สูง
ไม่เคยเข้าร่วมเลย	9	4.19	.553	สูง

จากตารางที่ 64 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่ขาดการเข้าร่วมกิจกรรม 2 ครั้งขึ้นไป มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความอุตสาหะสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.21) รองลงมาได้แก่ ไม่เคย

เข้าร่วมกิจกรรมเลย ($\overline{X}$ = 4.19) และเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง และขาดการเข้าร่วมกิจกรรม 1 ครั้ง ($\overline{X}$ = 4.11) ตามลำดับ

ตารางที่ 65 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	.294	3	.098	.288
ภายในกลุ่ม	118.885	350	.340	
รวม	119.179	353		

จากตารางที่ 65 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 66 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ

การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
เข้าร่วมทุกครั้ง	284	4.23	.642	สูง
ขาด 1 ครั้ง	35	4.12	.652	สูง
ขาด 2 ครั้งขึ้นไป	26	4.24	.521	สูง
ไม่เคยเข้าร่วมเลย	9	4.22	.577	สูง

จากตารางที่ 66 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่ขาดการเข้าร่วมกิจกรรม 2 ครั้งขึ้นไป มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความยุติธรรมสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.24) รองลงมาได้แก่ เข้า

ร่วมกิจกรรมทุกครั้ง ($\overline{X}$ = 4.23) ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมเลย ($\overline{X}$ = 4.22) และขาดการเข้าร่วมกิจกรรม 1 ครั้ง ($\overline{X}$ = 4.12) ตามลำดับ

ตารางที่ 67 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	.348	3	.116	.289
ภายในกลุ่ม	140.570	350	.402	
รวม	140.918	353		

จากตารางที่ 67 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมไม่แตกต่างกัน

ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และหากพบความแตกต่าง จะทำการทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีของ LSD ดังรายละเอียดในตารางที่ 68-85

ตารางที่ 68 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา

การศึกษาของบิดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ประถมศึกษาปีที่ 1-5	71	4.03	.529	สูง
ประถมศึกษาปีที่ 6	128	4.07	.499	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช	65	4.12	.498	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส	57	4.11	.487	สูง
ปริญญาตรี / ปริญญาโท	15	4.10	.709	สูง
อื่น ๆ	18	4.07	.537	สูง

จากตารางที่ 68 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของบิดาต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในภาพรวมอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่บิดามีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในภาพรวมสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.12) รองลงมาได้แก่ ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส ($\overline{X}$ = 4.11) ระดับปริญญาตรี / ปริญญาโท ($\overline{X}$ = 4.10) ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 และอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 4.07) และระดับประถมศึกษาปีที่ 1-5 ($\overline{X}$ = 4.03) ตามลำดับ

ตารางที่ 69 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	.339	5	.068	.256
ภายในกลุ่ม	92.393	348	.265	
รวม	92.733	353		

จากตารางที่ 69 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของบิดาต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 70 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา

การศึกษาของบิดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ประถมศึกษาปีที่ 1-5	71	4.03	.535	สูง
ประถมศึกษาปีที่ 6	128	4.10	.529	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช	65	4.18	.501	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส	57	4.22	.526	สูง
ปริญญาตรี / ปริญญาโท	15	4.14	.651	สูง
อื่น ๆ	18	4.17	.557	สูง

จากตารางที่ 70 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของบิดาต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่บิดามีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.22) รองลงมาได้แก่ ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช ($\overline{X}$ = 4.18) ระดับอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 4.17) ระดับปริญญาตรี / ปริญญาโท ($\overline{X}$ = 4.14) ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 และ ($\overline{X}$ = 4.10) และระดับประถมศึกษาปีที่ 1-5 ($\overline{X}$ = 4.03) ตามลำดับ

ตารางที่ 71 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	1.511	5	.302	1.070
ภายในกลุ่ม	98.295	348	.282	
รวม	99.806	353		

จากตารางที่ 71 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของบิดาต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 72 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา

การศึกษาของบิดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ประถมศึกษาปีที่ 1-5	71	4.14	.558	สูง
ประถมศึกษาปีที่ 6	128	4.26	.530	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช	65	4.28	.536	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส	57	4.28	.557	สูง
ปริญญาตรี / ปริญญาโท	15	4.43	.744	สูง
อื่น ๆ	18	4.18	.602	สูง

จากตารางที่ 72 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของบิดาต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์อยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่บิดามีการศึกษาระดับปริญญาตรี / ปริญญาโท มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.43) รองลงมาได้แก่ ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช และมัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส ($\overline{X}$ = 4.28) ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ($\overline{X}$ = 4.26) ระดับอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 4.18) และระดับประถมศึกษาปีที่ 1-5 ($\overline{X}$ = 4.14) ตามลำดับ

ตารางที่ 73 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	1.631	5	.326	1.059
ภายในกลุ่ม	107.187	348	.308	
รวม	108.819	353		

จากตารางที่ 73 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของบิดาต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 74 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา

การศึกษาของบิดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ประถมศึกษาปีที่ 1-5	71	3.98	.638	สูง
ประถมศึกษาปีที่ 6	128	3.95	.619	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช	65	4.18	.630	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส	57	3.99	.620	สูง
ปริญญาตรี / ปริญญาโท	15	4.03	.796	สูง
อื่น ๆ	18	3.90	.730	สูง

จากตารางที่ 74 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของบิดาต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีน้ำใจเสียสละอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่บิดามีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีน้ำใจเสียสละสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.18) รองลงมาได้แก่ ระดับปริญญาตรี / ปริญญาโท ($\overline{X}$ = 4.03) ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส ($\overline{X}$ = 3.99) ระดับประถมศึกษาปีที่ 1-5 ($\overline{X}$ = 3.98) ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ($\overline{X}$ = 3.95) และระดับอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 3.90) ตามลำดับ

ตารางที่ 75 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	2.729	5	.546	1.337
ภายในกลุ่ม	142.055	348	.408	
รวม	144.784	353		

จากตารางที่ 75 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของบิดาต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 76 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา

การศึกษาของบิดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ประถมศึกษาปีที่ 1-5	71	3.97	.661	สูง
ประถมศึกษาปีที่ 6	128	3.97	.710	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช	65	3.99	.734	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส	57	3.96	.679	สูง
ปริญญาตรี / ปริญญาโท	15	3.99	.802	สูง
อื่น ๆ	18	4.07	.598	สูง

จากตารางที่ 76 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของบิดาต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความประหยัดอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่บิดามีการศึกษาระดับอื่น ๆ มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความประหยัดสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.07) รองลงมาได้แก่ ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช และปริญญาตรี / ปริญญาโท ($\overline{X}$ = 3.99) ระดับประถมศึกษาปีที่ 1-5 และ ประถมศึกษาปีที่ 6 ($\overline{X}$ = 3.97) และระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส ($\overline{X}$ = 3.96) ตามลำดับ

ตารางที่ 77 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	.188	5	.038	.077
ภายในกลุ่ม	169.969	348	.488	
รวม	170.157	353		

จากตารางที่ 77 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของบิดาต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 78 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา

การศึกษาของบิดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ประถมศึกษาปีที่ 1-5	71	3.94	.616	สูง
ประถมศึกษาปีที่ 6	128	3.96	.598	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช	65	4.06	.569	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส	57	3.99	.585	สูง
ปริญญาตรี / ปริญญาโท	15	3.94	.754	สูง
อื่น ๆ	18	4.02	.635	สูง

จากตารางที่ 78 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของบิดาต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่บิดามีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.06) รองลงมาได้แก่ ระดับอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 4.02) ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส ($\overline{X}$ = 3.99) ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ($\overline{X}$ = 3.96) และระดับประถมศึกษาปีที่ 1-5 และปริญญาตรี / ปริญญาโท ($\overline{X}$ = 3.94) ตามลำดับ

ตารางที่ 79 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	.688	5	.138	.378
ภายในกลุ่ม	126.690	348	.364	
รวม	127.378	353		

จากตารางที่ 79 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของบิดาต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 80 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา

การศึกษาของบิดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ประถมศึกษาปีที่ 1-5	71	3.94	.624	สูง
ประถมศึกษาปีที่ 6	128	4.00	.585	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช	65	3.92	.650	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส	57	3.96	.646	สูง
ปริญญาตรี / ปริญญาโท	15	3.90	.812	สูง
อื่น ๆ	18	3.97	.606	สูง

จากตารางที่ 80 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของบิดาต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคีอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่บิดามีการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคีสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.00) รองลงมาได้แก่ ระดับอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 3.97) ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส ($\overline{X}$ = 3.96) ระดับประถมศึกษาปีที่ 1-5 ($\overline{X}$ = 3.94) ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช ($\overline{X}$ = 3.92) และระดับปริญญาตรี / ปริญญาโท ($\overline{X}$ = 3.90) ตามลำดับ

ตารางที่ 81 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	.408	5	.082	.208
ภายในกลุ่ม	136.538	348	.392	
รวม	136.946	353		

จากตารางที่ 81 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของบิดาต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 82 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา

การศึกษาของบิดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ประถมศึกษาปีที่ 1-5	71	4.07	.605	สูง
ประถมศึกษาปีที่ 6	128	4.12	.555	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช	65	4.10	.628	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส	57	4.17	.539	สูง
ปริญญาตรี / ปริญญาโท	15	4.18	.737	สูง
อื่น ๆ	18	4.13	.537	สูง

จากตารางที่ 82 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของบิดาต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความอุตสาหะอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่บิดามีการศึกษาระดับปริญญาตรี / ปริญญาโท มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความอุตสาหะสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.18) รองลงมาได้แก่ ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส ($\overline{X}$ = 4.17) ระดับอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 4.13) ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ($\overline{X}$ = 4.12) ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช ($\overline{X}$ = 4.10) และระดับประถมศึกษาปีที่ 1-5 ($\overline{X}$ = 4.07) ตามลำดับ

ตารางที่ 83 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	.355	5	.071	.208
ภายในกลุ่ม	118.824	348	.341	
รวม	119.179	353		

จากตารางที่ 83 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของบิดาต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 84 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา

การศึกษาของบิดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ประถมศึกษาปีที่ 1-5	71	4.16	.630	สูง
ประถมศึกษาปีที่ 6	128	4.23	.625	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช	65	4.22	.662	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส	57	4.28	.601	สูง
ปริญญาตรี / ปริญญาโท	15	4.20	.843	สูง
อื่น ๆ	18	4.15	.527	สูง

จากตารางที่ 84 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของบิดาต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความยุติธรรมอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่บิดามีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความยุติธรรมสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.28) รองลงมาได้แก่ ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ($\overline{X}$ = 4.23) ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช ($\overline{X}$ = 4.22) ระดับปริญญาตรี / ปริญญาโท ($\overline{X}$ = 4.20) ระดับประถมศึกษาปีที่ 1-5 ($\overline{X}$ = 4.16) และระดับอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 4.15) ตามลำดับ

ตารางที่ 85 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของบิดา

แหล่งความแปรปรวน	**df**	**SS**	**MS**	**F**
ระหว่างกลุ่ม	.506	5	.101	.251
ภายในกลุ่ม	140.412	348	.403	
รวม	140.918	353		

จากตารางที่ 85 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของบิดาต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมไม่แตกต่างกัน

ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และหากพบความแตกต่าง จะทำการทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีของ LSD ดังรายละเอียดในตารางที่ 86-103

ตารางที่ 86 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา

การศึกษาของมารดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ประถมศึกษาปีที่ 1-5	85	4.04	.548	สูง
ประถมศึกษาปีที่ 6	127	4.08	.480	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช	69	4.09	.489	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส	40	4.12	.567	สูง
ปริญญาตรี / ปริญญาโท	18	4.21	.550	สูง
อื่น ๆ	15	4.02	.527	สูง

จากตารางที่ 86 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของมารดาต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่มารดามีการศึกษาระดับปริญญาตรี / ปริญญาโท มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในภาพรวมสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.28) รองลงมาได้แก่ ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส ($\overline{X}$ = 4.12) ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช ($\overline{X}$ = 4.09) ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ($\overline{X}$ = 4.08) ระดับประถมศึกษาปีที่ 1-5 ($\overline{X}$ = 4.04) และระดับอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 4.02) ตามลำดับ

ตารางที่ 87 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	.562	5	.112	.425
ภายในกลุ่ม	92.170	348	.265	
รวม	92.733	353		

จากตารางที่ 87 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของมารดาต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 88 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา

การศึกษาของมารดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ประถมศึกษาปีที่ 1-5	85	4.08	.527	สูง
ประถมศึกษาปีที่ 6	127	4.09	.511	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช	69	4.16	.579	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส	40	4.24	.546	สูง
ปริญญาตรี / ปริญญาโท	18	4.22	.520	สูง
อื่น ๆ	15	4.08	.491	สูง

จากตารางที่ 88 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของมารดาต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่มารดามีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.24) รองลงมาได้แก่ ระดับปริญญาตรี / ปริญญาโท ($\overline{X}$ = 4.22) ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช ($\overline{X}$ = 4.16) ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ($\overline{X}$ = 4.09) และระดับประถมศึกษาปีที่ 1-5 และอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 4.08) ตามลำดับ

ตารางที่ 89 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	1.177	5	.235	.831
ภายในกลุ่ม	98.629	348	.283	
รวม	99.806	353		

จากตารางที่ 89 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของมารดาต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 90 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา

การศึกษาของมารดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ประถมศึกษาปีที่ 1-5	85	4.13	.625	สูง
ประถมศึกษาปีที่ 6	127	4.28	.486	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช	69	4.31	.538	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส	40	4.30	.576	สูง
ปริญญาตรี / ปริญญาโท	18	4.33	.614	สูง
อื่น ๆ	15	4.09	.604	สูง

จากตารางที่ 90 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของมารดาต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์อยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่มารดามีการศึกษาระดับปริญญาตรี / ปริญญาโท มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.33) รองลงมาได้แก่ ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช ($\overline{X}$ = 4.31) ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส ($\overline{X}$ = 4.30) ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ($\overline{X}$ = 4.28) ระดับประถมศึกษาปีที่ 1-5 ($\overline{X}$ = 4.13) และระดับอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 4.09) ตามลำดับ

ตารางที่ 91 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	2.214	5	.443	1.446
ภายในกลุ่ม	106.604	348	.306	
รวม	108.819	353		

จากตารางที่ 91 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของมารดาต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 92 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา

การศึกษาของมารดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ประถมศึกษาปีที่ 1-5	85	3.96	.619	สูง
ประถมศึกษาปีที่ 6	127	3.99	.630	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช	69	4.05	.596	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส	40	4.03	.750	สูง
ปริญญาตรี / ปริญญาโท	18	4.22	.605	สูง
อื่น ๆ	15	3.87	.792	สูง

จากตารางที่ 92 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของมารดาต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่มารดามีการศึกษาระดับปริญญาตรี / ปริญญาโท มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีน้ำใจเสียสละสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.22) รองลงมาได้แก่ ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช ($\overline{X}$ = 4.05) ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส ($\overline{X}$ = 4.03) ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ($\overline{X}$ = 3.99) ระดับประถมศึกษาปีที่ 1-5 ($\overline{X}$ = 3.96) และระดับอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 3.87) ตามลำดับ

ตารางที่ 93 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	1.507	5	.301	.732
ภายในกลุ่ม	143.276	348	.412	
รวม	144.784	353		

จากตารางที่ 93 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของมารดาต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 94 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา

การศึกษาของมารดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ประถมศึกษาปีที่ 1-5	85	3.99	.694	สูง
ประถมศึกษาปีที่ 6	127	3.93	.725	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช	69	3.99	.675	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส	40	3.99	.704	สูง
ปริญญาตรี / ปริญญาโท	18	4.17	.707	สูง
อื่น ๆ	15	3.99	.515	สูง

จากตารางที่ 94 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของมารดาต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่มารดามีการศึกษาระดับปริญญาตรี / ปริญญาโท มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความประหยัดสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.17) รองลงมาได้แก่ ระดับประถมศึกษาปีที่ 1-5, มัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช, มัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส, อื่น ๆ ($\overline{X}$ = 3.99) และระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ($\overline{X}$ = 3.93) ตามลำดับ

ตารางที่ 95 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	.964	5	.193	.397
ภายในกลุ่ม	169.192	348	.486	
รวม	170.157	353		

จากตารางที่ 95 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของมารดาต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 96 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา

การศึกษาของมารดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ประถมศึกษาปีที่ 1-5	85	4.01	.601	สูง
ประถมศึกษาปีที่ 6	127	3.92	.603	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช	69	4.01	.562	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส	40	3.99	.653	สูง
ปริญญาตรี / ปริญญาโท	18	4.17	.638	สูง
อื่น ๆ	15	3.98	.584	สูง

จากตารางที่ 96 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของมารดาต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่มารดามีการศึกษาระดับปริญญาตรี / ปริญญาโท มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.17) รองลงมาได้แก่ ระดับประถมศึกษาปีที่ 1-5 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช ($\overline{X}$ = 4.01) ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส ($\overline{X}$ = 3.99) ระดับอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 3.98) และระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ($\overline{X}$ = 3.92) ตามลำดับ

ตารางที่ 97 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	1.341	5	.268	.741
ภายในกลุ่ม	126.037	348	.362	
รวม	127.378	353		

จากตารางที่ 97 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของมารดาต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 98 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา

การศึกษาของมารดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ประถมศึกษาปีที่ 1-5	85	3.89	.649	สูง
ประถมศึกษาปีที่ 6	127	4.02	.568	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช	69	3.88	.638	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส	40	4.01	.699	สูง
ปริญญาตรี / ปริญญาโท	18	4.07	.669	สูง
อื่น ๆ	15	3.97	.589	สูง

จากตารางที่ 98 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของมารดาต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่มารดามีการศึกษาระดับปริญญาตรี / ปริญญาโท มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคีสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.07) รองลงมาได้แก่ ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ($\overline{X}$ = 4.02) ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส ($\overline{X}$ = 4.01) ระดับอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 3.97) ระดับประถมศึกษาปีที่ 1-5 ($\overline{X}$ = 3.89) และระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช ($\overline{X}$ = 3.88) ตามลำดับ

ตารางที่ 99 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	1.594	5	.319	.819
ภายในกลุ่ม	135.353	348	.389	
รวม	136.946	353		

จากตารางที่ 99 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของมารดาต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 100 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา

การศึกษาของมารดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ประถมศึกษาปีที่ 1-5	85	4.09	.629	สูง
ประถมศึกษาปีที่ 6	127	4.12	.532	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช	69	4.08	.607	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส	40	4.16	.590	สูง
ปริญญาตรี / ปริญญาโท	18	4.28	.651	สูง
อื่น ๆ	15	4.11	.513	สูง

จากตารางที่ 100 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของมารดาต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่มารดามีการศึกษาระดับปริญญาตรี / ปริญญาโท มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความอุตสาหะสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.28) รองลงมาได้แก่ ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส ($\overline{X}$ = 4.16) ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ($\overline{X}$ = 4.12) ระดับอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 4.11) ระดับประถมศึกษาปีที่ 1-5 ($\overline{X}$ = 4.09) และระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช ($\overline{X}$ = 4.08) ตามลำดับ

ตารางที่ 101 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	.745	5	.149	.438
ภายในกลุ่ม	118.434	348	.340	
รวม	119.179	353		

จากตารางที่ 101 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของมารดาต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 102 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา

การศึกษาของมารดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ประถมศึกษาปีที่ 1-5	85	4.19	.687	สูง
ประถมศึกษาปีที่ 6	127	4.24	.580	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช	69	4.20	.627	สูง
มัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส	40	4.27	.717	สูง
ปริญญาตรี / ปริญญาโท	18	4.22	.667	สูง
อื่น ๆ	15	4.09	.541	สูง

จากตารางที่ 102 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของมารดาต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่มารดามีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 / ปวส มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความยุติธรรมสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.27) รองลงมาได้แก่ ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ($\overline{X}$ = 4.24) ระดับปริญญาตรี / ปริญญาโท ($\overline{X}$ = 4.22) ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 / ปวช ($\overline{X}$ = 4.20) ระดับประถมศึกษาปีที่ 1-5 ($\overline{X}$ = 4.19) และระดับอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 4.09) ตามลำดับ

ตารางที่ 103 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามการศึกษาของมารดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	.516	5	.103	.256
ภายในกลุ่ม	140.402	348	.403	
รวม	140.918	353		

จากตารางที่ 103 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของมารดาต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมไม่แตกต่างกัน

ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และหากพบความแตกต่าง จะทำการทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีของ LSD ดังรายละเอียดในตารางที่ 104-120

ตารางที่ 104 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา

อาชีพของบิดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ราชการ / รัฐวิสาหกิจ	11	3.91	.570	สูง
เกษตรกรรม	52	4.07	.567	สูง
ค้าขาย	46	4.20	.496	สูง
ธุรกิจส่วนตัว	21	4.06	.373	สูง
ลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน	29	4.07	.572	สูง
รับจ้างทั่วไป	170	4.05	.522	สูง
อื่น ๆ	25	4.17	.340	สูง

จากตารางที่ 104 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดามีอาชีพต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่บิดามีอาชีพค้าขาย มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในภาพรวมสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.20) รองลงมาได้แก่ อาชีพอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 4.17) อาชีพเกษตรกรรมและลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน ($\overline{X}$ = 4.07) อาชีพธุรกิจส่วนตัว ($\overline{X}$ = 4.06) อาชีพรับจ้างทั่วไป ($\overline{X}$ = 4.05) และอาชีพราชการ / รัฐวิสาหกิจ ($\overline{X}$ = 3.91) ตามลำดับ

ตารางที่ 105 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	1.335	6	.222	.845
ภายในกลุ่ม	91.398	347	.263	
รวม	92.733	353		

จากตารางที่ 105 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดามีอาชีพต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 106 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา

อาชีพของบิดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ราชการ / รัฐวิสาหกิจ	11	3.95	.680	สูง
เกษตรกรรม	52	4.17	.540	สูง
ค้าขาย	46	4.21	.554	สูง
ธุรกิจส่วนตัว	21	4.15	.366	สูง
ลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน	29	4.23	.530	สูง
รับจ้างทั่วไป	170	4.08	.545	สูง
อื่น ๆ	25	4.12	.418	สูง

จากตารางที่ 106 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดามีอาชีพต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่บิดามีอาชีพลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.23) รองลงมาได้แก่ อาชีพค้าขาย ($\overline{X}$ = 4.21) อาชีพเกษตรกรรม ($\overline{X}$ = 4.17) อาชีพธุรกิจส่วนตัว ($\overline{X}$ = 4.15) อาชีพอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 4.12) อาชีพรับจ้างทั่วไป ($\overline{X}$ = 4.08) และอาชีพราชการ / รัฐวิสาหกิจ ($\overline{X}$ = 3.95) ตามลำดับ

ตารางที่ 107 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	1.506	6	.251	.886
ภายในกลุ่ม	98.299	347	.283	
รวม	99.806	353		

จากตารางที่ 107 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดามีอาชีพต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 108 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา

อาชีพของบิดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ราชการ / รัฐวิสาหกิจ	11	4.13	.524	สูง
เกษตรกรรม	52	4.21	.584	สูง
ค้าขาย	46	4.38	.549	สูง
ธุรกิจส่วนตัว	21	4.20	.498	สูง
ลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน	29	4.32	.601	สูง
รับจ้างทั่วไป	170	4.22	.570	สูง
อื่น ๆ	25	4.28	.392	สูง

จากตารางที่ 108 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดามีอาชีพต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์อยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่บิดามีอาชีพค้าขาย มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.38) รองลงมาได้แก่ อาชีพลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน ($\overline{X}$ = 4.32) อาชีพอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 4.28) อาชีพรับจ้างทั่วไป ($\overline{X}$ = 4.22) อาชีพเกษตรกรรม ($\overline{X}$ = 4.21) อาชีพธุรกิจส่วนตัว ($\overline{X}$ = 4.20) และอาชีพราชการ / รัฐวิสาหกิจ ($\overline{X}$ = 4.13) ตามลำดับ

ตารางที่ 109 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	1.456	6	.243	.784
ภายในกลุ่ม	107.363	347	.309	
รวม	108.819	353		

จากตารางที่ 109 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดามีอาชีพต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 110 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา

อาชีพของบิดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ราชการ / รัฐวิสาหกิจ	11	3.82	.777	สูง
เกษตรกรรม	52	3.92	.683	สูง
ค้าขาย	46	4.13	.630	สูง
ธุรกิจส่วนตัว	21	4.09	.520	สูง
ลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน	29	3.99	.715	สูง
รับจ้างทั่วไป	170	4.00	.648	สูง
อื่น ๆ	25	4.06	.442	สูง

จากตารางที่ 110 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดามีอาชีพต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่บิดามีอาชีพค้าขาย มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีน้ำใจเสียสละสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.13) รองลงมาได้แก่ อาชีพธุรกิจส่วนตัว ($\overline{X}$ = 4.09) อาชีพอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 4.06) อาชีพรับจ้างทั่วไป ($\overline{X}$ = 4.00) อาชีพลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน ($\overline{X}$ = 3.99) อาชีพเกษตรกรรม ($\overline{X}$ = 3.92) และอาชีพราชการ / รัฐวิสาหกิจ ($\overline{X}$ = 3.82) ตามลำดับ

ตารางที่ 111 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	1.702	6	.284	.688
ภายในกลุ่ม	143.082	347	.412	
รวม	144.784	353		

จากตารางที่ 111 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดามีอาชีพต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใเสียสละไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 112 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา

อาชีพของบิดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ราชการ / รัฐวิสาหกิจ	11	3.87	.760	สูง
เกษตรกรรม	52	4.04	.631	สูง
ค้าขาย	46	4.11	.606	สูง
ธุรกิจส่วนตัว	21	3.92	.588	สูง
ลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน	29	3.94	.791	สูง
รับจ้างทั่วไป	170	3.93	.746	สูง
อื่น ๆ	25	4.11	.539	สูง

จากตารางที่ 112 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดามีอาชีพต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่บิดามีอาชีพค้าขายและอื่น ๆ มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความประหยัดสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.11) รองลงมาได้แก่ อาชีพเกษตรกรรม ($\overline{X}$ = 4.04) อาชีพลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน ($\overline{X}$ = 3.94) อาชีพรับจ้างทั่วไป ($\overline{X}$ = 3.93) อาชีพธุรกิจส่วนตัว ($\overline{X}$ = 3.92) และอาชีพราชการ / รัฐวิสาหกิจ ($\overline{X}$ = 3.87) ตามลำดับ

ตารางที่ 113 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	2.117	6	.353	.728
ภายในกลุ่ม	168.040	347	.484	
รวม	170.157	353		

จากตารางที่ 113 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดามีอาชีพต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 114 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา

อาชีพของบิดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ราชการ / รัฐวิสาหกิจ	11	3.75	.729	สูง
เกษตรกรรม	52	3.97	.637	สูง
ค้าขาย	46	4.12	.584	สูง
ธุรกิจส่วนตัว	21	3.98	.493	สูง
ลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน	29	3.97	.629	สูง
รับจ้างทั่วไป	170	3.95	.609	สูง
อื่น ๆ	25	4.09	.481	สูง

จากตารางที่ 114 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดามีอาชีพต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่บิดามีอาชีพค้าขาย มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.12) รองลงมาได้แก่ อาชีพอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 4.09) อาชีพธุรกิจส่วนตัว ($\overline{X}$ = 3.98) อาชีพเกษตรกรรมและลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน ($\overline{X}$ = 3.97) อาชีพรับจ้างทั่วไป ($\overline{X}$ = 3.95) และอาชีพราชการ / รัฐวิสาหกิจ ($\overline{X}$ = 3.75) ตามลำดับ

ตารางที่ 115 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	1.940	6	.323	.894
ภายในกลุ่ม	125.438	347	.361	
รวม	127.378	353		

จากตารางที่ 115 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดามีอาชีพต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 116 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา

อาชีพของบิดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ราชการ / รัฐวิสาหกิจ	11	3.75	.570	สูง
เกษตรกรรม	52	3.96	.680	สูง
ค้าขาย	46	4.10	.638	สูง
ธุรกิจส่วนตัว	21	3.87	.551	สูง
ลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน	29	3.97	.657	สูง
รับจ้างทั่วไป	170	3.92	.624	สูง
อื่น ๆ	25	4.16	.456	สูง

จากตารางที่ 116 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดามีอาชีพต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่บิดามีอาชีพอื่น ๆ มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคีสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.16) รองลงมาได้แก่ อาชีพค้าขาย ($\overline{X}$ = 4.10) อาชีพลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน ($\overline{X}$ = 3.97) อาชีพเกษตรกรรม ($\overline{X}$ = 3.96) อาชีพรับจ้างทั่วไป ($\overline{X}$ = 3.92) อาชีพธุรกิจส่วนตัว ($\overline{X}$ = 3.87) และอาชีพราชการ / รัฐวิสาหกิจ ($\overline{X}$ = 3.75) ตามลำดับ

ตารางที่ 117 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	2.839	6	.473	1.224
ภายในกลุ่ม	134.108	347	.386	
รวม	136.946	353		

จากตารางที่ 117 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดามีอาชีพต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 118 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา

อาชีพของบิดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ราชการ / รัฐวิสาหกิจ	11	3.88	.545	สูง
เกษตรกรรม	52	4.12	.653	สูง
ค้าขาย	46	4.23	.542	สูง
ธุรกิจส่วนตัว	21	4.14	.527	สูง
ลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน	29	4.01	.646	สูง
รับจ้างทั่วไป	170	4.10	.582	สูง
อื่น ๆ	25	4.25	.447	สูง

จากตารางที่ 118 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดามีอาชีพต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่บิดามีอาชีพอื่น ๆ มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความอุตสาหะสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.25) รองลงมาได้แก่ อาชีพค้าขาย ($\overline{X}$ = 4.23) อาชีพธุรกิจส่วนตัว ($\overline{X}$ = 4.14) อาชีพเกษตรกรรม ($\overline{X}$ = 4.12) อาชีพรับจ้างทั่วไป ($\overline{X}$ = 4.10) อาชีพลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน ($\overline{X}$ = 4.01) และอาชีพราชการ / รัฐวิสาหกิจ ($\overline{X}$ = 3.88) ตามลำดับ

ตารางที่ 119 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	2.016	6	.336	.995
ภายในกลุ่ม	117.163	347	.338	
รวม	119.179	353		

จากตารางที่ 119 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดามีอาชีพต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 120 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา

อาชีพของบิดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ราชการ / รัฐวิสาหกิจ	11	4.10	.747	สูง
เกษตรกรรม	52	4.13	.674	สูง
ค้าขาย	46	4.32	.553	สูง
ธุรกิจส่วนตัว	21	4.13	.654	สูง
ลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน	29	4.17	.727	สูง
รับจ้างทั่วไป	170	4.24	.630	สูง
อื่น ๆ	25	4.25	.530	สูง

จากตารางที่ 120 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดามีอาชีพต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่บิดามีอาชีพค้าขาย มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความยุติธรรมสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.32) รองลงมาได้แก่ อาชีพอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 4.25) อาชีพรับจ้างทั่วไป ($\overline{X}$ = 4.24) อาชีพลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน ($\overline{X}$ = 4.17) อาชีพเกษตรกรรมและธุรกิจส่วนตัว ($\overline{X}$ = 4.13) และอาชีพราชการ / รัฐวิสาหกิจ ($\overline{X}$ = 4.10) ตามลำดับ

ตารางที่ 121 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของบิดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	1.335	6	.223	.553
ภายในกลุ่ม	139.583	347	.402	
รวม	140.918	353		

จากตารางที่ 121 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดามีอาชีพต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมไม่แตกต่างกัน

ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และหากพบความแตกต่าง จะทำการทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีของ LSD ดังรายละเอียดในตารางที่ 122-140

ตารางที่ 122 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา

อาชีพของมารดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ราชการ / รัฐวิสาหกิจ	8	4.13	.511	สูง
เกษตรกรรม	50	4.00	.553	สูง
ค้าขาย	64	4.25	.460	สูง
ธุรกิจส่วนตัว	11	4.10	.471	สูง
ลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน	29	4.13	.502	สูง
รับจ้างทั่วไป	164	4.03	.521	สูง
อื่น ๆ	28	4.05	.488	สูง

จากตารางที่ 122 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มารดามีอาชีพต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่มารดามีอาชีพค้าขาย มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในภาพรวมสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.25) รองลงมาได้แก่ อาชีพราชการ / รัฐวิสาหกิจและลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน ($\overline{X}$ = 4.13) อาชีพธุรกิจส่วนตัว ($\overline{X}$ = 4.10) อาชีพอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 4.05) อาชีพรับจ้างทั่วไป ($\overline{X}$ = 4.03) และอาชีพเกษตรกรรม ($\overline{X}$ = 4.00) ตามลำดับ

ตารางที่ 123 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	2.713	6	.452	1.743
ภายในกลุ่ม	90.020	347	.259	
รวม	92.733	353		

จากตารางที่ 123 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มารดามีอาชีพต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 124 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา

อาชีพของมารดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ราชการ / รัฐวิสาหกิจ	8	4.15	.600	สูง
เกษตรกรรม	50	4.06	.537	สูง
ค้าขาย	64	4.23	.541	สูง
ธุรกิจส่วนตัว	11	4.11	.436	สูง
ลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน	29	4.25	.524	สูง
รับจ้างทั่วไป	164	4.09	.519	สูง
อื่น ๆ	28	4.09	.596	สูง

จากตารางที่ 124 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มารดามีอาชีพต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่มารดามีอาชีพลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.25) รองลงมาได้แก่ อาชีพค้าขาย ($\overline{X}$ = 4.23) อาชีพราชการ / รัฐวิสาหกิจ ($\overline{X}$ = 4.15) อาชีพธุรกิจส่วนตัว ($\overline{X}$ = 4.11) อาชีพรับจ้างทั่วไปและอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 4.09) และอาชีพเกษตรกรรม($\overline{X}$ = 4.06) ตามลำดับ

ตารางที่ 125 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	1.666	6	.278	.982
ภายในกลุ่ม	98.139	347	.283	
รวม	99.806	353		

จากตารางที่ 125 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มารดามีอาชีพต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 126 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา

อาชีพของมารดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ราชการ / รัฐวิสาหกิจ	8	4.28	.453	สูง
เกษตรกรรม	50	4.17	.589	สูง
ค้าขาย	64	4.40	.530	สูง
ธุรกิจส่วนตัว	11	4.07	.608	สูง
ลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน	29	4.37	.547	สูง
รับจ้างทั่วไป	164	4.21	.562	สูง
อื่น ๆ	28	4.18	.479	สูง

จากตารางที่ 126 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มารดามีอาชีพต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์อยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่มารดามีอาชีพค้าขาย มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.40) รองลงมาได้แก่ อาชีพลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน ($\overline{X}$ = 4.37) อาชีพราชการ / รัฐวิสาหกิจ ($\overline{X}$ = 4.28) อาชีพรับจ้างทั่วไป ($\overline{X}$ = 4.21) อาชีพอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 4.18) อาชีพเกษตรกรรม($\overline{X}$ = 4.17) และอาชีพธุรกิจส่วนตัว ($\overline{X}$ = 4.07) ตามลำดับ

ตารางที่ 127 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	2.980	6	.497	1.628
ภายในกลุ่ม	105.839	347	.305	
รวม	108.819	353		

จากตารางที่ 127 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มารดามีอาชีพต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 128 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา

อาชีพของมารดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ราชการ / รัฐวิสาหกิจ	8	4.10	.741	สูง
เกษตรกรรม	50	3.84	.706	สูง
ค้าขาย	64	4.20	.628	สูง
ธุรกิจส่วนตัว	11	4.13	.575	สูง
ลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน	29	4.13	.574	สูง
รับจ้างทั่วไป	164	3.96	.629	สูง
อื่น ๆ	28	3.98	.602	สูง

จากตารางที่ 128 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มารดามีอาชีพต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่มารดามีอาชีพค้าขาย มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีน้ำใจเสียสละสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.20) รองลงมาได้แก่ อาชีพธุรกิจส่วนตัวและลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน ($\overline{X}$ = 4.13) อาชีพราชการ / รัฐวิสาหกิจ ($\overline{X}$ = 4.10) อาชีพอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 3.98) อาชีพรับจ้างทั่วไป ($\overline{X}$ = 3.96) และอาชีพเกษตรกรรม ($\overline{X}$ = 3.84) ตามลำดับ

ตารางที่ 129 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	4.912	6	.819	2.031
ภายในกลุ่ม	139.872	347	.403	
รวม	144.784	353		

จากตารางที่ 129 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มารดามีอาชีพต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 130 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา

อาชีพของมารดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ราชการ / รัฐวิสาหกิจ	8	4.20	.842	สูง
เกษตรกรรม	50	3.98	.682	สูง
ค้าขาย	64	4.20	.582	สูง
ธุรกิจส่วนตัว	11	3.98	.690	สูง
ลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน	29	3.99	.725	สูง
รับจ้างทั่วไป	164	3.89	.738	สูง
อื่น ๆ	28	3.91	.535	สูง

จากตารางที่ 130 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มารดามีอาชีพต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่มารดามีอาชีพค้าขายและราชการ / รัฐวิสาหกิจ มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความประหยัดสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.20) รองลงมาได้แก่ อาชีพลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน ($\overline{X}$ = 3.99) อาชีพเกษตรกรรมและธุรกิจส่วนตัว ($\overline{X}$ = 3.98) อาชีพอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 3.91) และอาชีพรับจ้างทั่วไป ($\overline{X}$ = 3.89) ตามลำดับ

ตารางที่ 131 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	5.143	6	.857	1.802
ภายในกลุ่ม	165.014	347	.476	
รวม	170.157	353		

จากตารางที่ 131 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มารดามีอาชีพต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 132 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา

อาชีพของมารดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ราชการ / รัฐวิสาหกิจ	8	4.02	.724	สูง
เกษตรกรรม	50	3.90	.617	สูง
ค้าขาย	64	4.15	.571	สูง
ธุรกิจส่วนตัว	11	3.97	.484	สูง
ลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน	29	4.06	.593	สูง
รับจ้างทั่วไป	164	3.92	.598	สูง
อื่น ๆ	28	4.01	.640	สูง

จากตารางที่ 132 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มารดามีอาชีพต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่มารดามีอาชีพค้าขาย มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.15) รองลงมาได้แก่ อาชีพลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน ($\overline{X}$ = 4.06) อาชีพราชการ / รัฐวิสาหกิจ ($\overline{X}$ = 4.02) อาชีพอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 4.01) อาชีพธุรกิจส่วนตัว ($\overline{X}$ = 3.97) อาชีพรับจ้างทั่วไป ($\overline{X}$ = 3.92) และอาชีพเกษตรกรรม($\overline{X}$ = 3.90) ตามลำดับ

ตารางที่ 133 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	2.912	6	.485	1.353
ภายในกลุ่ม	124.467	347	.359	
รวม	127.378	353		

จากตารางที่ 133 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มารดามีอาชีพต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 134 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา

อาชีพของมารดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ราชการ / รัฐวิสาหกิจ	8	3.97	.490	สูง
เกษตรกรรม	50	3.93	.667	สูง
ค้าขาย	64	4.15	.558	สูง
ธุรกิจส่วนตัว	11	4.02	.553	สูง
ลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน	29	4.04	.587	สูง
รับจ้างทั่วไป	164	3.87	.641	สูง
อื่น ๆ	28	4.00	.620	สูง

จากตารางที่ 134 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มารดามีอาชีพต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่มารดามีอาชีพค้าขาย มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคีสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.15) รองลงมาได้แก่ อาชีพลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน ($\overline{X}$ = 4.04) อาชีพธุรกิจส่วนตัว ($\overline{X}$ = 4.02) อาชีพอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 4.00) อาชีพราชการ / รัฐวิสาหกิจ ($\overline{X}$ = 3.97) อาชีพเกษตรกรรม ($\overline{X}$ = 3.93) และอาชีพรับจ้างทั่วไป ($\overline{X}$ = 3.87) ตามลำดับ

ตารางที่ 135 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	3.894	6	.649	1.693
ภายในกลุ่ม	133.052	347	.383	
รวม	136.946	353		

จากตารางที่ 135 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มารดามีอาชีพต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 136 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา

อาชีพของมารดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ราชการ / รัฐวิสาหกิจ	8	4.09	.506	สูง
เกษตรกรรม	50	4.06	.635	สูง
ค้าขาย	64	4.26	.588	สูง
ธุรกิจส่วนตัว	11	4.21	.580	สูง
ลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน	29	4.16	.544	สูง
รับจ้างทั่วไป	164	4.07	.568	สูง
อื่น ๆ	28	4.13	.597	สูง

จากตารางที่ 136 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มารดามีอาชีพต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่มารดามีอาชีพค้าขาย มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความอุตสาหะสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.26) รองลงมาได้แก่ อาชีพธุรกิจส่วนตัว ($\overline{X}$ = 4.21) อาชีพลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน ($\overline{X}$ = 4.16) อาชีพอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 4.13) อาชีพราชการ / รัฐวิสาหกิจ ($\overline{X}$ = 4.09) อาชีพรับจ้างทั่วไป ($\overline{X}$ = 4.07) และอาชีพเกษตรกรรม ($\overline{X}$ = 4.06) ตามลำดับ

ตารางที่ 136 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	2.015	6	.336	.995
ภายในกลุ่ม	117.164	347	.338	
รวม	119.179	353		

จากตารางที่ 137 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มารดามีอาชีพต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 138 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา

อาชีพของมารดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ราชการ / รัฐวิสาหกิจ	8	4.25	.463	สูง
เกษตรกรรม	50	4.05	.640	สูง
ค้าขาย	64	4.41	.595	สูง
ธุรกิจส่วนตัว	11	4.27	.696	สูง
ลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน	29	4.06	.667	สูง
รับจ้างทั่วไป	164	4.24	.628	สูง
อื่น ๆ	28	4.06	.616	สูง

จากตารางที่ 138 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มารดามีอาชีพต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่มารดามีอาชีพค้าขาย มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความยุติธรรมสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.41) รองลงมาได้แก่ อาชีพธุรกิจส่วนตัว ($\overline{X}$ = 4.27) อาชีพราชการ / รัฐวิสาหกิจ ($\overline{X}$ = 4.25) อาชีพรับจ้างทั่วไป ($\overline{X}$ = 4.24)) อาชีพลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน ($\overline{X}$ = 4.06) อาชีพอื่น ๆ ($\overline{X}$ = 4.06) และอาชีพเกษตรกรรม($\overline{X}$ = 4.05) ตามลำดับ

ตารางที่ 139 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามอาชีพของมารดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	5.225	6	.871	2.227*
ภายในกลุ่ม	135.693	347	.391	
รวม	140.918	353		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 139 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มารดามีอาชีพต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีของ LSD ดังตารางที่ 139

ตารางที่ 140 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มารดามีอาชีพแตกต่างกัน ด้วยวิธีของ LSD

อาชีพของมารดา	ราชการ / รัฐวิสาหกิจ ($\overline{X}$ =4.25)	เกษตรกรรม ($\overline{X}$ =4.05)	ค้าขาย ($\overline{X}$ =4.41)	ธุรกิจส่วนตัว ($\overline{X}$ =4.27)	ลูกจ้างรัฐ/เอกชน ($\overline{X}$ =4.06)	รับจ้างทั่วไป ($\overline{X}$ =4.24)	อื่น ๆ ($\overline{X}$ =4.06)
ราชการ / รัฐวิสาหกิจ ($\overline{X}$ =4.25)	-						
เกษตรกรรม ($\overline{X}$ =4.05)	-.1967	-					
ค้าขาย ($\overline{X}$ =4.41)	.1563	.3529*	-				
ธุรกิจส่วนตัว ($\overline{X}$ =4.27)	.0227	.2194	-.1335	-			
ลูกจ้างรัฐ/เอกชน ($\overline{X}$ =4.06)	-.1925	.0041	-.3488*	-.2153	-		
รับจ้างทั่วไป ($\overline{X}$ =4.24)	-.0061	.1906	-.1623	-.0288	.1864	-	
อื่น ๆ ($\overline{X}$ =4.06)	-.1905	.0062	-.3467*	-.2132	.0021	-.1844	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 140 พบว่า 1) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มารดามีอาชีพค้าขาย มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมแตกต่างกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มารดามีอาชีพเกษตรกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนที่มารดามีอาชีพค้าขาย มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมสูงกว่านักเรียนที่มารดามีอาชีพเกษตรกรรม 2) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มารดามีอาชีพลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความยุติธรรมแตกต่างกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มารดามีอาชีพค้าขาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนที่มารดามีอาชีพค้าขาย มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมสูงกว่านักเรียนที่มารดามีอาชีพลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน และ 3) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มารดามีอาชีพอื่น ๆ มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความยุติธรรมแตกต่างกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มารดามีอาชีพค้าขาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนที่มารดามีอาชีพค้าขาย มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมสูงกว่านักเรียนที่มารดามีอาชีพอื่น ๆ

ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และหากพบความแตกต่าง จะทำการทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีของ LSD ดังรายละเอียดในตารางที่ 141-159

ตารางที่ 141 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา

รายได้ของบิดา-มารดา	**n**	$\overline{X}$	**S.D.**	**ระดับ**
ต่ำกว่า 5,000 บาท	67	4.00	.509	สูง
5,000 - 10,000 บาท	160	4.07	.537	สูง
10,001 - 15,000 บาท	55	4.16	.478	สูง
15,001 - 20,000 บาท	30	4.18	.449	สูง
20,001 - 25,000 บาท	17	4.21	.403	สูง
มากกว่า 25,001 บาทขึ้นไป	25	3.97	.556	สูง

จากตารางที่ 141 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดา-มารดามีรายได้ต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิง

จริยธรรม ในภาพรวมอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่บิดา-มารดามีรายได้ 20,001 - 25,000 บาท มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในภาพรวมสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.21) รองลงมาได้แก่ รายได้ 15,001 - 20,000 บาท ($\overline{X}$ = 4.18) รายได้ 10,001 - 15,000 บาท ($\overline{X}$ = 4.16) รายได้ 5,000 - 10,000 บาท ($\overline{X}$ = 4.16) รายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท ($\overline{X}$ = 4.00) และรายได้มากกว่า 25,001 บาทขึ้นไป ($\overline{X}$ = 3.97) ตามลำดับ

ตารางที่ 142 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	1.646	5	.329	1.258
ภายในกลุ่ม	91.086	348	.262	
รวม	92.733	353		

จากตารางที่ 142 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดา-มารดามีรายได้ต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 143 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา

รายได้ของบิดา-มารดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ต่ำกว่า 5,000 บาท	67	4.04	.521	สูง
5,000 - 10,000 บาท	160	4.13	.529	สูง
10,001 - 15,000 บาท	55	4.21	.559	สูง
15,001 - 20,000 บาท	30	4.14	.535	สูง
20,001 - 25,000 บาท	17	4.22	.451	สูง
มากกว่า 25,001 บาทขึ้นไป	25	4.02	.567	สูง

จากตารางที่ 143 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดา-มารดามีรายได้ต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่บิดา-มารดามีรายได้ 20,001 - 25,000 บาท มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.22) รองลงมาได้แก่ รายได้ 10,001 - 15,000 บาท ($\overline{X}$ = 4.21) รายได้ 15,001 - 20,000 บาท ($\overline{X}$ = 4.14) รายได้ 5,000 - 10,000 บาท ($\overline{X}$ = 4.13) รายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท ($\overline{X}$ = 4.04) และรายได้มากกว่า 25,001 บาทขึ้นไป ($\overline{X}$ = 4.02) ตามลำดับ

ตารางที่ 144 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา

แหล่งความแปรปรวน	**df**	**SS**	**MS**	**F**
ระหว่างกลุ่ม	1.327	5	.265	.938
ภายในกลุ่ม	98.479	348	.283	
รวม	99.806	353		

จากตารางที่ 144 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดา-มารดามีรายได้ต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 145 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา

รายได้ของบิดา-มารดา	**n**	$\overline{X}$	**S.D.**	**ระดับ**
ต่ำกว่า 5,000 บาท	67	4.20	.500	สูง
5,000 - 10,000 บาท	160	4.23	.572	สูง
10,001 - 15,000 บาท	55	4.29	.567	สูง
15,001 - 20,000 บาท	30	4.35	.528	สูง
20,001 - 25,000 บาท	17	4.38	.519	สูง
มากกว่า 25,001 บาทขึ้นไป	25	4.18	.628	สูง

จากตารางที่ 145 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดา-มารดามีรายได้ต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์อยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่บิดา-มารดามีรายได้ 20,001 - 25,000 บาท มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.38) รองลงมาได้แก่ รายได้ 15,001 - 20,000 บาท ($\overline{X}$ = 4.35) รายได้ 10,001 - 15,000 บาท ($\overline{X}$ = 4.29) รายได้ 5,000 - 10,000 บาท ($\overline{X}$ = 4.23) รายได้ ต่ำกว่า 5,000 บาท ($\overline{X}$ = 4.20) และรายได้มากกว่า 25,001 บาทขึ้นไป ($\overline{X}$ = 4.18) ตามลำดับ

ตารางที่ 146 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา

แหล่งความแปรปรวน	**df**	**SS**	**MS**	**F**
ระหว่างกลุ่ม	1.035	5	.207	.668
ภายในกลุ่ม	107.783	348	.310	
รวม	108.819	353		

จากตารางที่ 146 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดา-มารดามีรายได้ต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 147 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา

รายได้ของบิดา-มารดา	**n**	$\overline{X}$	**S.D.**	**ระดับ**
ต่ำกว่า 5,000 บาท	67	3.87	.667	สูง
5,000 - 10,000 บาท	160	3.95	.653	สูง
10,001 - 15,000 บาท	55	4.19	.552	สูง
15,001 - 20,000 บาท	30	4.09	.632	สูง
20,001 - 25,000 บาท	17	4.25	.517	สูง
มากกว่า 25,001 บาทขึ้นไป	25	4.08	.661	สูง

จากตารางที่ 147 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดา-มารดามีรายได้ต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่บิดา-มารดามีรายได้ 20,001 - 25,000 บาท มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีน้ำใจเสียสละสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.25) รองลงมาได้แก่ รายได้ 10,001 - 15,000 บาท ($\overline{X}$ = 4.19) รายได้ 15,001 - 20,000 บาท ($\overline{X}$ = 4.09) รายได้มากกว่า 25,001 บาทขึ้นไป ($\overline{X}$ = 4.08) รายได้ 5,000 - 10,000 บาท ($\overline{X}$ = 3.95) และรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท ($\overline{X}$ = 3.87) และ ตามลำดับ

ตารางที่ 148 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา

แหล่งความแปรปรวน	**df**	**SS**	**MS**	**F**
ระหว่างกลุ่ม	4.834	5	.967	2.404*
ภายในกลุ่ม	139.949	348	.402	
รวม	144.784	353		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 148 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดา-มารดามีรายได้ต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีของ LSD ดังตารางที่ 148

ตารางที่ 149 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดา-มารดามีรายได้ต่างกัน ด้วยวิธีของ LSD

รายได้ของบิดา-มารดา	< 5,000 ($\overline{X}$ =3.87)	5,000-10,000 ($\overline{X}$ =3.95)	10,001-15,000 ($\overline{X}$ =4.19)	15,001 - 20,000 ($\overline{X}$ =4.09)	20,001 - 25,000 ($\overline{X}$ =4.25)	> 25,001 ($\overline{X}$ =4.08)
< 5,000 ($\overline{X}$ =3.87)	-					
5,000-10,000 ($\overline{X}$ =3.95)	.0826	-				
10,001-15,000 ($\overline{X}$ =4.19)	.3168*	.2342*	-			
15,001 - 20,000 ($\overline{X}$ =4.09)	.2180	.1354	-.0988	-		
20,001 - 25,000 ($\overline{X}$ =4.25)	.3784*	.2958	.0616	.1604	-	
> 25,001 ($\overline{X}$ =4.08)	.2113	.1287	-.1055	-.0067	-.1671	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 149 พบว่า 1) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดา-มารดามีรายได้ 10,001-15,000 บาท มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละแตกต่างกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดา-มารดามีรายได้ น้อยกว่า 5,000 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนที่บิดา-มารดามีรายได้ 10,001-15,000 บาท มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละสูงกว่านักเรียนที่บิดา-มารดามีรายได้ น้อย

กว่า 5,000 บาท 2) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดา-มารดามีรายได้ 10,001-15,000 บาท มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละแตกต่างกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดา-มารดามีรายได้ 5,000-10,000 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนที่บิดา-มารดามีรายได้ 10,001-15,000 บาท มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละสูงกว่านักเรียนที่บิดา-มารดามีรายได้ 5,000-10,000 บาท และ 3) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดา-มารดามีรายได้ 20,001-25,000 บาท มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละแตกต่างกันักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดา-มารดามีรายได้ น้อยกว่า 5,000 บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนที่บิดา-มารดามีรายได้ 20,001-25,000 บาท มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละสูงกว่านักเรียนที่บิดา-มารดามีรายได้ น้อยกว่า 5,000 บาท

ตารางที่ 150 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา

รายได้ของบิดา-มารดา	**n**	$\overline{X}$	**S.D.**	**ระดับ**
ต่ำกว่า 5,000 บาท	67	3.94	.742	สูง
5,000 - 10,000 บาท	160	3.95	.704	สูง
10,001 - 15,000 บาท	55	4.11	.639	สูง
15,001 - 20,000 บาท	30	4.00	.601	สูง
20,001 - 25,000 บาท	17	4.07	.612	สูง
มากกว่า 25,001 บาทขึ้นไป	25	3.90	.790	สูง

จากตารางที่ 150 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดา-มารดามีรายได้ต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่บิดา-มารดามีรายได้ 10,001 - 15,000 บาท มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความประหยัดสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.11) รองลงมาได้แก่ รายได้ 20,001 - 25,000 บาท ($\overline{X}$ = 4.07) รายได้ 15,001 - 20,000 บาท ($\overline{X}$ = 4.00) รายได้ 5,000 - 10,000

บาท ($\overline{X}$ = 3.95) รายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท ($\overline{X}$ = 3.94) และรายได้มากกว่า 25,001 บาทขึ้นไป ($\overline{X}$ = 3.90) ตามลำดับ

ตารางที่ 151 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	1.486	5	.297	.613
ภายในกลุ่ม	168.671	348	.485	
รวม	170.157	353		

จากตารางที่ 151 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดา-มารดามีรายได้ต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัดไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 152 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา

รายได้ของบิดา-มารดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ต่ำกว่า 5,000 บาท	67	3.87	.629	สูง
5,000 - 10,000 บาท	160	3.99	.624	สูง
10,001 - 15,000 บาท	55	4.06	.521	สูง
15,001 - 20,000 บาท	30	4.17	.509	สูง
20,001 - 25,000 บาท	17	4.07	.529	สูง
มากกว่า 25,001 บาทขึ้นไป	25	3.79	.632	สูง

จากตารางที่ 152 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดา-มารดามีรายได้ต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่บิดา-มารดามีรายได้ 15,001 - 20,000 บาท มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.17) รองลงมาได้แก่

รายได้ 20,001 - 25,000 บาท ($\overline{X}$ = 4.07) รายได้ 10,001 - 15,000 บาท ($\overline{X}$ = 4.06) รายได้ 5,000 - 10,000 บาท ($\overline{X}$ = 3.99) รายได้ ต่ำกว่า 5,000 บาท ($\overline{X}$ = 3.87) และรายได้มากกว่า 25,001 บาท ขึ้นไป ($\overline{X}$ = 3.79) ตามลำดับ

ตารางที่ 153 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	3.194	5	.639	1.790
ภายในกลุ่ม	124.185	348	.357	
รวม	127.378	353		

จากตารางที่ 153 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดา-มารดามีรายได้ต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 154 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา

รายได้ของบิดา-มารดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ต่ำกว่า 5,000 บาท	67	3.88	.690	สูง
5,000 - 10,000 บาท	160	3.97	.627	สูง
10,001 - 15,000 บาท	55	3.99	.588	สูง
15,001 - 20,000 บาท	30	4.11	.524	สูง
20,001 - 25,000 บาท	17	4.12	.460	สูง
มากกว่า 25,001 บาทขึ้นไป	25	3.76	.663	สูง

จากตารางที่ 154 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดา-มารดามีรายได้ต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่บิดา-มารดามีรายได้ 20,001 - 25,000 บาท

มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคีสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.12) รองลงมาได้แก่ รายได้ 15,001 - 20,000 บาท ($\overline{X}$ = 4.11) รายได้ 10,001 - 15,000 บาท ($\overline{X}$ = 3.99) รายได้ 5,000 - 10,000 บาท ($\overline{X}$ = 3.97) รายได้ ต่ำกว่า 5,000 บาท ($\overline{X}$ = 3.88) และรายได้มากกว่า 25,001 บาทขึ้นไป ($\overline{X}$ = 3.76) ตามลำดับ

ตารางที่ 155 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	2.521	5	.504	1.305
ภายในกลุ่ม	134.425	348	.386	
รวม	136.946	353		

จากตารางที่ 155 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดา-มารดามีรายได้ต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคีไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 156 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา

รายได้ของบิดา-มารดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ต่ำกว่า 5,000 บาท	67	4.02	.575	สูง
5,000 - 10,000 บาท	160	4.11	.615	สูง
10,001 - 15,000 บาท	55	4.13	.555	สูง
15,001 - 20,000 บาท	30	4.34	.471	สูง
20,001 - 25,000 บาท	17	4.29	.445	สูง
มากกว่า 25,001 บาทขึ้นไป	25	4.02	.581	สูง

จากตารางที่ 156 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดา-มารดามีรายได้ต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิง

จริยธรรม ด้านความอุตสาหะอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่บิดา-มารดามีรายได้ 15,001 - 20,000 บาท มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความอุตสาหะสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.34) รองลงมาได้แก่ รายได้ 20,001 - 25,000 บาท ($\overline{X}$ = 4.29) รายได้ 10,001 - 15,000 บาท ($\overline{X}$ = 4.13) รายได้ 5,000 - 10,000 บาท ($\overline{X}$ = 4.11) และรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาทและมากกว่า 25,001 บาทขึ้นไป ($\overline{X}$ = 4.02) ตามลำดับ

ตารางที่ 157 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	2.888	5	.578	1.729
ภายในกลุ่ม	116.291	348	.334	
รวม	119.179	353		

จากตารางที่ 157 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดา-มารดามีรายได้ต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 158 แสดงค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา

รายได้ของบิดา-มารดา	n	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
ต่ำกว่า 5,000 บาท	67	4.16	.637	สูง
5,000 - 10,000 บาท	160	4.24	.663	สูง
10,001 - 15,000 บาท	55	4.29	.548	สูง
15,001 - 20,000 บาท	30	4.24	.631	สูง
20,001 - 25,000 บาท	17	4.25	.618	สูง
มากกว่า 25,001 บาทขึ้นไป	25	4.03	.608	สูง

จากตารางที่ 158 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดา-มารดามีรายได้ต่างกัน แต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมอยู่ในระดับสูง โดยนักเรียนที่บิดา-มารดามีรายได้ 10,001 - 15,000 บาท มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความยุติธรรมสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.29) รองลงมาได้แก่ รายได้ 20,001 - 25,000 บาท ($\overline{X}$ = 4.25) รายได้ 5,000 - 10,000 บาท และ15,001 - 20,000 บาท ($\overline{X}$ = 4.24) รายได้ ต่ำกว่า 5,000 บาท ($\overline{X}$ = 4.16) และรายได้มากกว่า 25,001 บาทขึ้นไป ($\overline{X}$ = 4.03) ตามลำดับ

ตารางที่ 159 แสดงการวิเคราะห์ความแปรปรวนพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามรายได้ของบิดา-มารดา

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	1.494	5	.299	.746
ภายในกลุ่ม	139.424	348	.401	
รวม	140.918	353		

จากตารางที่ 159 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่บิดา-มารดามีรายได้ต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมไม่แตกต่างกัน

ตอนที่ 6 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ได้แก่ การดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ โดยวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของตัวแปรที่นำเข้าสมการ (Stepwise Multiple Regression Analysis)

ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ได้แก่ การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของตัวแปรที่นำเข้าสมการ (Stepwise Multiple Regression Analysis) ดังรายละเอียดในตารางที่ 160

ตารางที่ 160 แสดงการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกายภาพ (X_1) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) ด้านการเรียนการสอน (X_3) และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวม (Y)

ลำดับของตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือก	R	R^2	Adj R^2	R^2 Change	b	Beta	t
ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2)	.573	.329	.327	.329	.237	.257	3.679**
ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4)	.615	.379	.375	.050	.281	.286	4.808**
ด้านภายภาพ (X_1)	.625	.390	.385	.011	.146	.159	2.551**
Constant (a) = 1.304	S.E. est. = .40201			F = 74.599**			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 160 พบว่า ตัวแปรที่มีประสิทธิภาพในการทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวม ได้แก่ การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) และด้านกายภาพ (X_1) โดยด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) เป็นตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการเป็นลำดับที่ 1 สามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมได้ร้อยละ 32.9

การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) เป็นตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการเป็นลำดับที่ 2 และสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 5 โดยสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวม ได้ร้อยละ 37.9

การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกายภาพ (X_1) เป็นเป็นตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการเป็นลำดับที่ 3 และสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 1.1 โดยสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวม ได้ร้อยละ 39.0

การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) และด้านกายภาพ (X_1) สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวม ได้ร้อยละ 39.0 โดยมีค่าประสิทธิภาพในการทำนายที่ปรับแล้ว เท่ากับ .327, .375, .385 ตามลำดับ มีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการทำนายเท่ากับ .40201

สมการที่ได้จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของตัวแปรที่นำเข้าสมการ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สามารถเขียนเป็นสมการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณในรูปคะแนนดิบ และคะแนนมาตรฐานได้ดังนี้

ในรูปคะแนนดิบ

$\hat{Y} = 1.304 + .237(X_2) + .281(X_4) + .146(X_1)$

ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$\hat{Z} = .257Z_{(X2)} + .286Z_{(X4)} + .159Z_{(X1)}$

ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ ของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ได้แก่ การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของตัวแปรที่นำเข้าสมการ (Stepwise Multiple Regression Analysis) ดังรายละเอียดในตารางที่ 161

ตารางที่ 161 แสดงการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกายภาพ (X_1) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) ด้านการเรียนการสอน (X_3) และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ (Y)

ลำดับของตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือก	R	R^2	Adj R^2	R^2 Change	b	Beta	t
ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4)	.613	.375	.373	.375	.363	.357	5.610**
ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2)	.644	.415	.412	.040	.185	.193	2.703**
ด้านการเรียนการสอน (X_3)	.650	.422	.417	.007	.144	.160	2.059*
Constant (a) = 6.489	S.E. est. = .40587			F = 85.289**			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 161 พบว่า ตัวแปรที่มีประสิทธิภาพในการทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ ได้แก่ การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) และด้านการเรียนการสอน (X_3) โดยด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) เป็นตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการเป็นลำดับที่ 1 สามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ ได้ร้อยละ 37.5

การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) เป็นตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการเป็นลำดับที่ 2 และสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ ได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 4 โดยสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ ได้ร้อยละ 41.5

การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านการเรียนการสอน (X_3) เป็นเป็นตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการเป็นลำดับที่ 3 และสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ ได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 0.7 โดยสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ ได้ร้อยละ 42.2

การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธด้านการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) และด้านการเรียนการสอน (X_3) สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ ได้ร้อยละ 42.2 โดยมีค่าประสิทธิภาพในการทำนายที่ปรับแล้ว เท่ากับ .373, .412, .417 ตามลำดับ มีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการทำนายเท่ากับ .40587

สมการที่ได้จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของตัวแปรที่นำเข้าสมการ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 สามารถเขียนเป็นสมการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณในรูปคะแนนดิบ และคะแนนมาตรฐานได้ดังนี้

ในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{Y} = 6.489 + .363\,(X_4) + .363(X_2) + .144(X_3)$$

ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$\hat{Z} = .357Z_{(X4)} + .193Z_{(X2)} + .160Z_{(X3)}$$

ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ ของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ได้แก่ การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของตัวแปรที่นำเข้าสมการ (Stepwise Multiple Regression Analysis) ดังรายละเอียดในตารางที่ 162

ตารางที่ 162 แสดงการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกายภาพ (X_1) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) ด้านการเรียนการสอน (X_3) และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ (Y)

ลำดับของตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือก	R	R^2	Adj R^2	R^2 Change	b	Beta	t
ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4)	.530	.281	.279	.281	.377	.355	5.719**
ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2)	.560	.313	.309	.032	.251	.251	4.044**
Constant (a) = 1.588	S.E. est. = .46142			F = 80.054**			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 162 พบว่า ตัวแปรที่มีประสิทธิภาพในการทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ ได้แก่ การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) และด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) โดยด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) เป็นตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการเป็นลำดับที่ 1 สามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ ได้ร้อยละ 28.1

การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) เป็นตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการเป็นลำดับที่ 2 และสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ ได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 3.2 โดยสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ ได้ร้อยละ 31.3

การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธด้านการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) และด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมเชิง

จริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ ได้ร้อยละ 31.3 โดยมีค่าประสิทธิภาพในการทำนายที่ปรับแล้ว เท่ากับ .279, .309 ตามลำดับ มีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการทำนายเท่ากับ .46142

สมการที่ได้จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของตัวแปรที่นำเข้าสมการ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สามารถเขียนเป็นสมการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณในรูปคะแนนดิบ และคะแนนมาตรฐานได้ดังนี้

ในรูปคะแนนดิบ

$\hat{Y} = 1.588 + .377(X_4) + .251(X_2)$

ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$\hat{Z} = .355Z_{(X4)} + .251Z_{(X2)}$

ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ได้แก่ การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของตัวแปรที่นำเข้าสมการ (Stepwise Multiple Regression Analysis) ดังรายละเอียดในตารางที่ 163

ตารางที่ 163 แสดงการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกายภาพ (X_1) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) ด้านการเรียนการสอน (X_3) และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใเสียสละ (Y)

ลำดับของตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือก	R	R^2	Adj R^2	R^2 Change	b	Beta	t
ด้านการเรียนการสอน (X_3)	.527	.278	.276	.278	.282	.259	3.496**
ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4)	.556	.309	.305	.031	.296	.242	3.523**
ด้านกายภาพ (X_1)	.564	.318	.312	.009	.146	.127	2.089*
Constant (a) = .995	S.E. est. = .53128			F = 54.317**			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 163 พบว่า ตัวแปรที่มีประสิทธิภาพในการทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละ ได้แก่ การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านการเรียนการสอน (X_3) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) และด้านกายภาพ (X_1) โดยด้านการเรียนการสอน (X_3) เป็นตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการเป็นลำดับที่ 1 สามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละ ได้ร้อยละ 27.8

การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) เป็นตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการเป็นลำดับที่ 2 และสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละ ได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 3.1 โดยสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใเสียสละ ได้ร้อยละ 30.9

การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกายภาพ (X_1) เป็นเป็นตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการเป็นลำดับที่ 3 และสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละ ไดเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.9 โดยสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละ ได้ร้อยละ 31.8

การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธด้านการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านการเรียนการสอน (X_3) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) และด้านกายภาพ (X_1) สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละ ได้ร้อยละ 31.8 โดยมีค่าประสิทธิภาพในการทำนายที่ปรับแล้ว เท่ากับ .276, .305, .312 ตามลำดับ มีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการทำนายเท่ากับ .53128

สมการที่ได้จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของตัวแปรที่นำเข้าสมการ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 สามารถเขียนเป็นสมการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณในรูปคะแนนดิบ และคะแนนมาตรฐานได้ดังนี้

ในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{Y} = .995 + .282\,(X_3) + .296(X_4) + .146(X_1)$$

ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$\hat{Z} = .259Z_{(X3)} + .242Z_{(X4)} + .127Z_{(X1)}$$

ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัด ของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ได้แก่ การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของตัวแปรที่นำเข้าสมการ (Stepwise Multiple Regression Analysis) ดังรายละเอียดในตารางที่ 164

ตารางที่ 164 แสดงการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกายภาพ (X_1) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) ด้านการเรียนการสอน (X_3) และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัด (Y)

ลำดับของตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือก	R	R^2	Adj R^2	R^2 Change	b	Beta	t
ด้านการเรียนการสอน (X_3)	.466	.218	.215	.218	.326	.277	3.479**
ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2)	.486	.236	.232	.018	.293	.234	2.945**
Constant (a) = 1.421	S.E. est. = .60839			F = 54.358**			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 164 พบว่า ตัวแปรที่มีประสิทธิภาพในการทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัด ได้แก่ การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านการเรียนการสอน (X_3) และด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) โดยด้านการเรียนการสอน (X_3) เป็นตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการเป็นลำดับที่ 1 สามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัด ได้ร้อยละ 21.8

การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) เป็นตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการเป็นลำดับที่ 2 และสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความความประหยัด ได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 1.8 โดยสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัด ได้ร้อยละ 23.6

การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธด้านการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านการเรียนการสอน (X_3) และด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัด ได้ร้อยละ 23.6 โดยมีค่าประสิทธิภาพในการทำนายที่ปรับแล้ว เท่ากับ .215, .232 ตามลำดับ มีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการทำนายเท่ากับ .60839

สมการที่ได้จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของตัวแปรที่นำเข้าสมการ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สามารถเขียนเป็นสมการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณในรูปคะแนนดิบ และคะแนนมาตรฐานได้ดังนี้

ในรูปคะแนนดิบ

$\hat{Y} = 1.421 + .326(X_3) + .293(X_2)$

ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$\hat{Z} = .277Z_{(X3)} + .234Z_{(X2)}$

ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ได้แก่ การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของตัวแปรที่นำเข้าสมการ (Stepwise Multiple Regression Analysis) ดังรายละเอียดในตารางที่ 165

ตารางที่ 165 แสดงการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกายภาพ (X_1) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) ด้านการเรียนการสอน (X_3) และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัย (Y)

ลำดับของตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือก	R	R^2	Adj R^2	R^2 Change	b	Beta	t
ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2)	.472	.223	.221	.223	.317	.293	4.541**
ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4)	.506	.256	.252	.033	.294	.256	3.961**
Constant (a) = 1.405	S.E. est. = .51954			F = 60.456**			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 165 พบว่า ตัวแปรที่มีประสิทธิภาพในการทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัย ได้แก่ การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) โดยด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) เป็นตัวแปรที่ได้รับ

การคัดเลือกเข้าสมการเป็นลำดับที่ 1 สามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัย ได้ร้อยละ 22.3

การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) เป็นตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการเป็นลำดับที่ 2 และสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความความมีระเบียบวินัย ได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 3.3 โดยสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัด ได้ร้อยละ 25.6

การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธด้านการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัย ได้ร้อยละ 25.6 โดยมีค่าประสิทธิภาพในการทำนายที่ปรับแล้วเท่ากับ .221, .252 ตามลำดับ มีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการทำนายเท่ากับ .51954

สมการที่ได้จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของตัวแปรที่นำเข้าสมการ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สามารถเขียนเป็นสมการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณในรูปคะแนนดิบ และคะแนนมาตรฐานได้ดังนี้

ในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{Y} = 1.405 + .317(X_2) + .294(X_4)$$

ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$\hat{Z} = .293Z_{(X2)} + .256Z_{(X4)}$$

ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคี ของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ได้แก่ การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของตัวแปรที่นำเข้าสมการ (Stepwise Multiple Regression Analysis) ดังรายละเอียดในตารางที่ 166

ตารางที่ 166 แสดงการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกายภาพ (X_1) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) ด้านการเรียนการสอน (X_3) และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคี (Y)

ลำดับของตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือก	R	R^2	Adj R^2	R^2 Change	b	Beta	t
ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2)	.480	.231	.228	.231	.177	.158	1.839*
ด้านกายภาพ (X_1)	.510	.260	.256	.029	.243	.217	3.185**
ด้านการเรียนการสอน (X_3)	.523	.274	.267	.014	.213	.201	2.538*
Constant (a) = 1.372	S.E. est. = .53310			F = 43.959**			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 166 พบว่า ตัวแปรที่มีประสิทธิภาพในการทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคี ได้แก่ การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) ด้านกายภาพ (X_1) และด้านการเรียนการสอน (X_3) โดยด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) เป็นตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการเป็นลำดับที่ 1 สามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคี ได้ร้อยละ 23.1

การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกายภาพ (X_1) เป็นตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการเป็นลำดับที่ 2 และสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคี ได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 2.9 โดยสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคี ได้ร้อยละ 26.0

การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านการเรียนการสอน (X_3) เป็นเป็นตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการเป็นลำดับที่ 3 และสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคี ได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 1.4 โดยสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคี ได้ร้อยละ 27.4

การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธด้านการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) ด้านกายภาพ (X_1) และด้านการเรียนการสอน (X_3) สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคี ได้ร้อยละ 27.4 โดยมีค่าประสิทธิภาพในการทำนายที่ปรับแล้ว เท่ากับ .228, .256, .267 ตามลำดับ มีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการทำนายเท่ากับ .53310

สมการที่ได้จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของตัวแปรที่นำเข้าสมการ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 สามารถเขียนเป็นสมการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณในรูปคะแนนดิบ และคะแนนมาตรฐานได้ดังนี้

ในรูปคะแนนดิบ

$\hat{Y} = 1.372 + .177(X_2) + .243(X_1) + .213(X_3)$

ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$\hat{Z} = .158Z_{(X2)} + .217Z_{(X1)} + .201Z_{(X3)}$

ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะ ของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ได้แก่ การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของตัวแปรที่นำเข้าสมการ (Stepwise Multiple Regression Analysis) ดังรายละเอียดในตารางที่ 167

ตารางที่ 167 แสดงการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกายภาพ (X_1) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) ด้านการเรียนการสอน (X_3) และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะ (Y)

ลำดับของตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือก	R	R^2	Adj R^2	R^2 Change	b	Beta	t
ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2)	.536	.287	.285	.287	.303	.289	3.737*
ด้านการเรียนการสอน (X_3)	.557	.310	.306	.023	.182	.184	2.192**
ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4)	.564	.318	.312	.008	.154	.138	1.997**
Constant (a) = 1.453	S.E. est. = .48197			F = 54.350**			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 167 พบว่า ตัวแปรที่มีประสิทธิภาพในการทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะ ได้แก่ การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) ด้านการเรียนการสอน (X_3) และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) โดยด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) เป็นตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการเป็นลำดับที่ 1 สามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะ ได้ร้อยละ 28.7

การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านการเรียนการสอน (X_3) เป็นตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการเป็นลำดับที่ 2 และสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะ ได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 2.3 โดยสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะ ได้ร้อยละ 31.0

การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) เป็นเป็นตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการเป็นลำดับที่ 3 และสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะ ได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 0.8 โดยสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะ ได้ร้อยละ 31.8

การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธด้านการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) ด้านการเรียนการสอน (X_3) และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะ ได้ร้อยละ 31.8 โดยมีค่าประสิทธิภาพในการทำนายที่ปรับแล้ว เท่ากับ .285, .306, .312 ตามลำดับ มีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการทำนายเท่ากับ .48197

สมการที่ได้จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของตัวแปรที่นำเข้าสมการ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 สามารถเขียนเป็นสมการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณในรูปคะแนนดิบ และคะแนนมาตรฐานได้ดังนี้

ในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{Y} = 1.453 + .303(X_2) + .182(X_3) + .154(X_4)$$

ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$\hat{Z} = .289Z_{(X2)} + .184Z_{(X3)} + .138Z_{(X4)}$$

ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ได้แก่ การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของตัวแปรที่นำเข้าสมการ (Stepwise Multiple Regression Analysis) ดังรายละเอียดในตารางที่ 168

ตารางที่ 168 แสดงการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกายภาพ (X_1) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) ด้านการเรียนการสอน (X_3) และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรม (Y)

ลำดับของตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือก	R	R^2	Adj R^2	R^2 Change	b	Beta	t
ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4)	.402	.161	.159	.161	.323	.267	4.451**
ด้านกายภาพ (X_1)	.440	.194	.189	.033	.254	.224	3.740**
Constant (a) = 1.812	S.E. est. = .56899			F = 42.137**			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 168 พบว่า ตัวแปรที่มีประสิทธิภาพในการทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรม ได้แก่ การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) และด้านกายภาพ (X_1) โดยด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) เป็นตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการเป็นลำดับที่ 1 สามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรม ได้ร้อยละ 16.1

การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกายภาพ (X_1) เป็นตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการเป็นลำดับที่ 2 และสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรม ได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 3.3 โดยสามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรม ได้ร้อยละ 19.4

การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธด้านการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) และด้านกายภาพ (X_1) สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรม ได้ร้อยละ 19.4 โดยมีค่าประสิทธิภาพในการทำนายที่ปรับแล้ว เท่ากับ .159, .189 ตามลำดับ มีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการทำนายเท่ากับ .56899

สมการที่ได้จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณตามลำดับความสำคัญของตัวแปรที่นำเข้าสมการ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สามารถเขียนเป็นสมการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณในรูปคะแนนดิบ และคะแนนมาตรฐานได้ดังนี้

ในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{Y} = 1.812 + .323(X_4) + .254(X_1)$$

ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$\hat{Z} = .267Z_{(X4)} + .224Z_{(X1)}$$

ตอนที่ 7 ความต้องการให้โรงเรียนจัดกิจกรรมเพิ่มเติม โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

การตรวจสอบแบบสอบถามปลายเปิด โดยให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ตอบเกี่ยวกับความต้องการให้โรงเรียนจัดขึ้นเพิ่มเติม สำหรับการเป็นโรงเรียนตามแนววิถีพุทธ ดังรายละเอียดในตารางที่ 169

ตารางที่ 169 แสดงจำนวนของการตอบแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับความต้องการให้โรงเรียนจัดขึ้นเพิ่มเติม สำหรับการเป็นโรงเรียนตามแนววิถีพุทธ

ลำดับที่	ความต้องการ	จำนวน
1	เพิ่มการจัดค่ายคุณธรรมสำหรับทุกช่วงชั้น	7
2	มีกิจกรรมส่งเสริมให้แก่นักเรียนทุกสัปดาห์	7
3	เพิ่มพระพุทธรูป และห้องสวดมนต์ในโรงเรียน	5
4	จัดกิจกรรมทำบุญ-ตักบาตรในวันพระ	5
5	เพิ่มกิจกรรมสวดมนต์ นั่งสมาธิประจำวัน	5
6	นิมนต์พระสงฆ์มาเป็นวิทยากร หรือเทศน์	5
7	กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์กับทางวัด	4
8	เพิ่มกิจกรรมให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น	4
9	เพิ่มเวลาในการเข้าค่ายคุณธรรม	3
10	การจัดกิจกรรมตอบปัญหาธรรมะและมีของรางวัล	3
11	เพิ่มหนังสือธรรมะในโรงเรียน	3
12	ให้บุคคลภายนอกโรงเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมวิถีพุทธ	2
13	มีกิจกรรมสมุดจดความดี	2
14	ติดป้ายคติธรรมในบริเวณโรงเรียน	2

จากตารางที่ 169 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 มีความต้องการให้โรงเรียนจัดขึ้นเพิ่มเติม สำหรับการเป็นโรงเรียนตามแนววิถีพุทธ 2 ใน 6 ลำดับแรกคือเพิ่มการจัดค่ายคุณธรรมสำหรับทุกช่วงชั้น, มีกิจกรรมส่งเสริมให้แก่นักเรียนทุกสัปดาห์, เพิ่มพระพุทธรูป และห้องสวดมนต์ในโรงเรียน, จัดกิจกรรมทำบุญ-ตักบาตรในวันพระ, เพิ่มกิจกรรมสวดมนต์ นั่งสมาธิประจำวัน และนิมนต์พระสงฆ์มาเป็นวิทยากร หรือเทศน์

บทที่ 5
สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2” ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม 2) ศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ การศึกษาของบิดา การศึกษาของมารดา อาชีพของบิดา อาชีพของมารดา และรายได้ของบิดา-มารดา 3) ศึกษาปัจจัยการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ เป็นปัจจัยที่สามารถทำนายกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ จำนวน 354 คน โดยการเปิดตารางเครซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan 2000: 608) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 โดยกำหนดค่าความคาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ ร้อยละ 5 และสุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามสัดส่วนของโรงเรียนในแต่ละอำเภอ

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธที่จัดขึ้นในโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 และแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลใช้สถิติการแจกแจงความถี่ และร้อยละ (%) การวิเคราะห์ระดับการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ และระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ใช้ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การวิเคราะห์ความ

แตกต่างระหว่างกลุ่ม ใช้การทดสอบค่าที (t-test) การทดสอบความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) การทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ โดยวิธีของ LSD การวิเคราะห์พยากรณ์ตัวแปรการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) และการวิเคราะห์สรุปประเด็น

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

1. จากการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น 354 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนมากเป็นเพศชาย จำนวน 184 คน คิดเป็นร้อยละ 52.00 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่าง 3.00-3.59 จำนวน132 คน คิดเป็นร้อยละ 37.29 มีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธทุกครั้ง จำนวน 284 คน คิดเป็นร้อยละ 80.23 บิดามีการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน128 คน คิดเป็นร้อยละ 36.16 มารดามีการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน127 คน คิดเป็นร้อยละ 35.88 บิดามีอาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน170 คน คิดเป็นร้อยละ 48.02 มารดามีอาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน164 คน คิดเป็นร้อยละ 46.33 รายได้ของบิดา-มารดาอยู่ระหว่าง 5,000-10,000 บาทต่อเดือน จำนวน160 คน คิดเป็นร้อยละ 45.20

2. การวิเคราะห์ระดับการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ พบว่า การดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.14) โดยการดำเนินงานด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน และด้านกายภาพ อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน ($\overline{X}$ = 4.29, $\overline{X}$ = 4.16, $\overline{X}$ = 4.11, $\overline{X}$ = 4.03 ตามลำดับ)

3. การวิเคราะห์ระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม พบว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวม อยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ = 4.08) โดยด้านความซื่อสัตย์ ด้านความยุติธรรม ด้านความรับผิดชอบ ด้านความอุตสาหะ ด้านความมีน้ำใจเสียสละ ด้านความประหยัด ด้านความมีระเบียบวินัย และด้านความสามัคคี อยู่ในระดับสูงเช่นเดียวกัน ($\overline{X}$ = 4.25, $\overline{X}$ = 4.22, $\overline{X}$ = 4.12, $\overline{X}$ = 4.12, $\overline{X}$ = 4.01, $\overline{X}$ = 3.98, $\overline{X}$ = 3.98, $\overline{X}$ = 3.96 ตามลำดับ)

4. การวิเคราะห์เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ที่มีอำเภอที่โรงเรียนสังกัด เพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ การศึกษาของบิดา การศึกษาของมารดา อาชีพของบิดา อาชีพของมารดา และรายได้ของบิดา-มารดา ต่างกัน พบว่า

4.1 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่อำเภอที่โรงเรียนสังกัดต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในภาพรวมและรายด้านทุกด้านไม่แตกต่างกัน

4.2 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีเพศต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มตัวอย่างเพศหญิง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างเพศชาย เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านความซื่อสัตย์, ด้านความมีน้ำใจเสียสละ, ด้านความประหยัด, ด้านความสามัคคี และด้านความยุติธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มตัวอย่างเพศหญิง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม สูงกว่ากลุ่มตัวอย่างเพศชาย

4.3 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59, กลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99 และกลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59 และกลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59

เมื่อพิจารณาด้านความรับผิดชอบมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59, กลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99 และ กลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59 ด้านความซื่อสัตย์มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 1.60-1.99 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์สูงกว่าตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59, กลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์สูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59, กลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์สูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99 และ กลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์สูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59 และด้านความยุติธรรมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่

ระดับ .05 โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59, กลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99, และ กลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59

4.4 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในภาพรวม และแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน

4.5 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของบิดาต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในภาพรวม และแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน

4.6 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีการศึกษาของมารดาต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในภาพรวม และแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน

4.7 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีอาชีพของบิดาต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในภาพรวม และแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน

4.8 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีอาชีพของมารดาต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในภาพรวมไม่แตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาด้านความยุติธรรมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มตัวอย่างที่มารดามีอาชีพค้าขาย มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มารดามีอาชีพเกษตรกรรม, กลุ่มตัวอย่างที่มารดามีอาชีพค้าขาย มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มารดามีอาชีพลูกจ้างหน่วยงานรัฐ / เอกชน และกลุ่มตัวอย่างที่มารดามีอาชีพค้าขาย มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรมสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มารดามีอาชีพอื่น ๆ

4.9 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีรายได้ของบิดา-มารดาต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในภาพรวมไม่แตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาด้านความมีน้ำใจเสียสละมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มตัวอย่างที่บิดา-มารดามีรายได้ 10,001-15,000 บาท มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีน้ำใจเสียสละสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่บิดา-มารดามีรายได้ น้อยกว่า 5,000 บาท, กลุ่มตัวอย่างที่บิดา-มารดามีรายได้ 10,001-15,000 บาท มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใเสียสละสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่บิดา-มารดามีรายได้ 5,000-10,000 บาท และ กลุ่มตัวอย่างที่บิดา-มารดามีรายได้ 20,001-25,000 บาท มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละสูงกว่ากลุ่ตัวอย่างที่บิดา-มารดามีรายได้ น้อยกว่า 5,000 บาท

5. การวิเคราะห์พยากรณ์ตัวแปรการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน พบว่า

5.1 การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) และด้านกายภาพ (X_1) สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวม ได้ร้อยละ 39.0 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

5.2 การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) และด้านการเรียนการสอน (X_3) สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ ได้ร้อยละ 42.2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5.3 การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธด้านการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) และด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์ ได้ร้อยละ 31.3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

5.4 การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธด้านการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านการเรียนการสอน (X_3) ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) และด้านกายภาพ (X_1) สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละ ได้ร้อยละ 31.8 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5.5 การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธด้านการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านการเรียนการสอน (X_3) และด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัด ได้ร้อยละ 23.6 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

5.6 การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธด้านการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัย ได้ร้อยละ 25.6 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

5.7 การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธด้านการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) ด้านกายภาพ (X_1) และด้านการเรียนการสอน (X_3) สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคี ได้ร้อยละ 27.4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5.8 การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธด้านการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต (X_2) ด้านการเรียนการสอน (X_3) และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะ ได้ร้อยละ 31.8 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5.9 การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธด้านการดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (X_4) และด้านกายภาพ (X_1) สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรม ได้ร้อยละ 19.4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

6. การวิเคราะห์สรุปว่าแบบสอบถามปลายเปิด พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความต้องการให้โรงเรียนจัดขึ้นเพิ่มเติม สำหรับการเป็นโรงเรียนตามแนววิถีพุทธ ในลำดับแรก คือ เพิ่มการจัดค่ายคุณธรรมสำหรับทุกช่วงชั้น และมีกิจกรรมส่งเสริมให้แก่นักเรียนทุกสัปดาห์

อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปผลการวิจัย สามารถนาอภิปรายตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานของการวิจัย ได้ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ผลการวิเคราะห์ระดับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ในภาพรวมและรายด้าน ทุกด้าน ได้แก่ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความมีน้ำใจเสียสละ ด้านความประหยัด ด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความสามัคคี ด้านความอุตสาหะ และด้านความยุติธรรมอยู่ในระดับสูง ทั้งนี้อาจมากจากการที่นักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นนักเรียนที่ผ่านการเรียนในโครงการวิถีพุทธมาเป็นระยะเวลาหลายปีแล้ว รวมทั้งได้เห็นตัวอย่างในการปฏิบัติตัวจากบุคลากรทางการศึกษา จึงทำให้พฤติกรรมเชิงจริยธรรมดีไปด้วย สอดคล้องกับความคิดเห็นในการปฏิบัติตามแนววิถีพุทธ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ที่เสนอโดย เมตตา ภิรมย์ภักดิ์ (2548 : 77-79) ว่า ควรส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร โดยอ่อนน้อมถ่อมตน เคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน ยิ้มแย้ม มีเมตตาต่อกัน ทั้งครูต่อนักเรียน ครูต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อผู้ปกครอง และเกี่ยวพันกับพัฒนาการทางปัญญา ของเพียเจต์ (Piaget 1960 : 128) ได้กล่าวถึง ขั้นการใช้ความคิดเชิงนามธรรม คือ การรู้จักคิดด้วยเหตุผล มีความคิดรวบยอดได้

รู้จักคิดวิเคราะห์ดี ตีความหมายและทดสอบสมมติฐาน ในช่วงวัย 11-15 ปี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรนุช เหมือนพลอย (2537: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ระดับเหตุผลเชิงจริยธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนเขตเมือง กับโรงเรียนเขตชนบทของจังหวัดเชียงใหม่ โดยพบว่าเหตุผลเชิงจริยธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ปีการศึกษา อยู่ในระดับ 4 ซึ่งเป็นระดับที่ยึดหลักการกระทำดีด้วยใจบริสุทธิ์ เพราะเห็นว่าถูกต้องโดยใช้สติปัญญาตัดสินและไม่ใช้เหตุผลเพื่อเข้าข้างตนเอง และเพื่อเป็นที่ยอมรับของสังคมรอบข้าง

2. การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา ปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อำเภอที่โรงเรียนสังกัด เพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธ การศึกษาของบิดา การศึกษาของมารดา อาชีพของบิดา อาชีพของมารดา และรายได้ของบิดา-มารดา สามารถอภิปรายผลตามสมมติฐาน ดังนี้

2.1 จากสมมติฐานในการวิจัยข้อ 1 ที่ว่านักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีอำเภอที่โรงเรียนสังกัดแตกต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่อำเภอที่โรงเรียนสังกัดต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในภาพรวม และรายด้านทุกด้านไม่แตกต่างกัน อธิบายได้ว่า เนื่องจากการที่จังหวัดนครปฐมเป็นที่ยอมรับและเป็นต้นแบบของโครงการวิถีพุทธ ทำให้ทุกอำเภอในจังหวัดนครปฐม ให้ความสำคัญ สนับสนุนและส่งเสริมความมีคุณธรรมจริยธรรมให้แก่นักเรียนไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ผ่องศรี สามศรีทอง (2548: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนธัญรัตน์ จังหวัดปทุมธานี และพบว่าคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนเมื่อเปรียบเทียบตามตัวแปรแหล่งที่พักอาศัยของนักเรียน ทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้าน พบว่ามีระดับคุณธรรมจริยธรรมแตกต่างกัน

2.2 จากสมมติฐานในการวิจัยข้อ 2 ที่ว่านักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีเพศแตกต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีเพศต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มตัวอย่างเพศหญิง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างเพศชาย เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านความซื่อสัตย์, ด้านความมีน้ำใจเสียสละ, ด้านความประหยัด, ด้านความสามัคคี และด้านความยุติธรรม แตกต่าง

กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มตัวอย่างเพศหญิง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม สูงกว่ากลุ่มตัวอย่างเพศชาย อธิบายได้ว่า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของดนัย จารุประสิทธิ์ (2533 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาระดับทัศนคติเชิงจริยธรรมของนักศึกษาวิชาพลศึกษาในวิทยาลัยพลศึกษาภาคใต้ ซึ่งพบว่า นักศึกษาชายและนักศึกษาหญิงมีทัศนคติเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับที่แตกต่างกัน โดยนักศึกษาชายมีทัศนคติเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย และความเสียสละอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนนักศึกษาหญิงมีทัศนคติเชิงจริยธรรมทั้งสามด้านอยู่ในระดับสูง และงานวิจัยของบุษบา หล่อเงิน (2537: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาและการเปรียบเทียบการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมตอนต้น ปีการศึกษา 2536 โรงเรียนสวนอนันต์ เพื่อวัดพัฒนาการการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม 3 คุณลักษณะ คือ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย และความซื่อสัตย์ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพัฒนาการการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ทุกคุณลักษณะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนหญิงมีจริยธรรมสูงกว่านักเรียนชายในทุกคุณลักษณะ

2.3 จากสมมติฐานในการวิจัยข้อ 3 ที่ว่านักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.00-2.59, กลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 2.60-2.99 และกลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59 และกลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.60-4.00 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในภาพรวมสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีเกรดเฉลี่ยระหว่าง 3.00-3.59 อธิบายได้ว่าส่วนใหญ่นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูง มีความสามารถในการปฏิบัติตนที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่สูงกว่า นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่น้อยกว่า สอดคล้องกับงานวิจัยของเลวิส (Lewis 1982 : 5088-A) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ของพัฒนาการทางจริยธรรมและความรู้ของนักเรียนที่มีความสามารถ พบว่าพัฒนาการทางจริยธรรมรวมทั้งพัฒนาการทางด้านความรู้ระหว่างนักเรียนที่มีความสามารถกับนักเรียนปกติมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2.4 จากสมมติฐานในการวิจัยข้อ 4 ที่ว่านักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีการมีส่วนร่วมใน

โครงการวิถีพุทธแตกต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีการมีส่วนร่วมในโครงการวิถีพุทธต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในภาพรวม และแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน อธิบายได้ว่าในการเป็นโรงเรียนในโครงการวิถีพุทธ ไม่ได้มีเพียงการเพิ่มเติมกิจกรรมต่าง ๆ นอกห้องเรียน หรือเสริมเป็นพิเศษเท่านั้น ยังมีการจัดสถานที่ กิจกรรม และการเรียนการสอนภายในห้องเรียน รวมทั้งการปฏิบัติตนของบุคลากรทางการศึกษาซึ่งเป็นตัวอย่างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่ดี เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตามได้เป็นอย่างดี จึงทำให้ประเด็นของการเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการวิถีพุทธ ไม่เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียน

2.5 จากสมมติฐานในการวิจัยข้อ 5 และข้อ 6 ที่ว่านักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีการศึกษาของบิดา และมารดาแตกต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่การศึกษาของบิดา และมารดาต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในภาพรวม และแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน อธิบายได้ว่าไม่ว่าบิดา-มารดาจะมีการศึกษาในระดับใดก็ตาม ย่อมมีความสามารถในการปลูกฝังให้บุตร-ธิดา มีความประพฤติที่ดี และเป็นที่ยอมรับของสังคม ส่งผลต่อการมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่ดีได้อย่างทัดเทียมกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของฐิตินันทร์ ภควัตตระการ (2550: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม พบว่า เมื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรม กับการศึกษาของบิดาและมารดา พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.6 จากสมมติฐานในการวิจัยข้อ 7 และ 8 ที่ว่านักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีอาชีพของบิดา-มารดาแตกต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีอาชีพของบิดา-มารดาต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในภาพรวม และแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน อธิบายได้ว่าการที่บิดา-มารดาจะประกอบอาชีพใดก็ตาม ก็มีเวลาในการอบรมบ่มนิสัยของนักเรียนให้เป็นผู้ที่มีจริยธรรมที่ดีงาม รวมถึงการที่จังหวัดนครปฐมมีการอยู่เป็นครอบครัวใหญ่ จึงมีญาติผู้ใหญ่ร่วมสั่งสอนนักเรียนได้เพิ่มมากขึ้นอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของผ่องศรี สามศรีทอง (2548: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนธัญรัตน์ จังหวัดปทุมธานี และพบว่า การเปรียบเทียบตามตัวแปรอาชีพผู้ปกครอง เมื่อพิจารณาโดยรวมและรายด้านทุกด้าน พบว่ามีระดับคุณธรรมจริยธรรมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2.7 จากสมมติฐานในการวิจัยข้อ 9 ที่ว่านักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีรายได้ของบิดา-มารดาแตกต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ที่มีรายได้ของบิดา-มารดาต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ละมัย กาญจนะประโชติ (2534: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติและปัจจัยที่เอื้อต่อความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบของเยาวชนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนคาทอลิกของสังฆมณฑลกรุงเทพ และพบว่า ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวที่ต่างกันไม่มีผลต่อความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบของนักเรียน

3. การวิเคราะห์พยากรณ์ตัวแปรการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานตามแนววิถีพุทธ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน และด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ สามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ ด้านความซื่อสัตย์ ด้านการเรียนการสอน ด้านความมีน้ำใจเสียสละ ด้านความประหยัด ด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความสามัคคี ด้านความอุตสาหะ ด้านความยุติธรรม และในภาพรวมได้ โดยภาพรวมตัวแปรที่สามารถทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมได้แก่ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านกายภาพ ได้ร้อยละ 39.0 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของณัฏฐิกา ลิ้มเฉลิม (2549: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาสภาพการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 1 เพื่อศึกษาและรวบรวมข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษา 5 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมวิถีพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านการบริหารจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับ สิริรักษ์ สนใจ (2549: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการดำเนินการจัดสภาพของสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ในจังหวัดจันทบุรี พบว่าการจัดสภาพสถานศึกษาโดยภาพรวม อยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การจัดสภาพของสถานศึกษาเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 3 ลำดับ คือ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ด้านกายภาพ และด้านบริหารจัดการ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการวิจัย

1.1 จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ พบว่าพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 โดยรวมอยู่ในระดับสูง แสดงถึงนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นวัยที่มีความเหมาะสมที่จะปลูกฝังด้านจริยธรรมเป็นอย่างยิ่ง ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนจึงควรที่จะต้องจัดกิจกรรมที่ส่งเสริม จริยธรรมให้มากขึ้นทั้งกิจกรรมด้านการเรียน และกิจกรรมเสริมต่าง ๆ เพื่อให้มีการพัฒนาจริยธรรมในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นนิสัย

1.2 ในการพัฒนาด้านจริยธรรมให้ได้ผลสมบูรณ์นั้น ควรได้มีการร่วมมือกันระหว่าง ครู ผู้ปกครอง และชุมชน และการพัฒนาจริยธรรมนักเรียนเป็นรายบุคคล จำเป็นที่ครูจะต้องรู้พื้นฐานความเป็นอยู่ การอบรมเลี้ยงดูนักเรียนของครอบครัวของนักเรียน

1.3 ควรมีการประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องได้ทราบอย่างต่อเนื่อง

1.4 จากการวิเคราะห์ตัวแปรการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในภาพรวม ได้แก่ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ และด้านกายภาพ ดังนี้

1.4.1 ส่งเสริมการพัฒนาสภาพแวดล้อมให้มีความสะอาด สงบร่มรื่น ปลอดภัย ปราศจากยาเสพติด และอบายมุข

1.4.2 ควรส่งเสริมให้โรงเรียน จัดกิจกรรมวิถีชีวิต กิจกรรมประจำวัน ตามแนวทางวิถีพุทธ เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำชุมชน เพื่อสร้างจิตสำนึกในการสืบต่อพระพุทธศาสนาต่อไป

1.4.3 ส่งเสริมให้นักเรียนมีความอ่อนน้อมถ่อมตน ยิ้มแย้มแจ่มใส เมตตาและคุณธรรมต่างๆ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาและเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรม โดยใช้เครื่องมืออื่น ๆ เช่น แบบสอบถามแบบสถานการณ์ แบบปลายเปิด และแบบสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาความสอดคล้องกับงานวิจัยในครั้งนี้

2.2 ควรมีการศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรม และการเรียนการสอน ตามโครงการวิถีพุทธ ที่สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีการปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง เข้าร่วมกิจกรรม และเกิดการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์และพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่ดีต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กนกพรรณ บุญธรรม. “พฤติกรรมของครูในการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร.” วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการประถมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

กรมการฝึกหัดครู. โครงสร้างของคุณลักษณะของจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ กรมการฝึกหัดครู, 2541.

กรมวิชาการ. คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2544.

_____. แนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย: การประชุมวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทย 22-27 มกราคม 2523. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2523.

กระทรวงศึกษาธิการ. ความเคลื่อนไหวการปฏิบัติงาน “โรงเรียนวิถีพุทธ.” กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, 2547.

_____. สรุปรายงานโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ เล่มที่ 14/2548. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, 2548.

_____. แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, 2548.

_____. แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การค้ารับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, 2546.

กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ. หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐาน หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม ม.4 - ม.6 ช่วงชั้นที่ 4 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนา และวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2547.

กฤตรินทร์ นิ่มทองคำ. “ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนเซ็นโยเซฟคอนเวนต์ กรุงเทพมหานคร.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2542.

ก่องแก้ว เจริญอักษร. การพัฒนาบุคลิกภาพตามแนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

กัลยา ศรีปาน. “ศึกษาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนบุญเลิศอนุสรณ์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จังหวัดสงขลา.” ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2542.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. ลักษณะชีวิตสู่ความสำเร็จ 2. กรุงเทพมหานคร : ซัคเซสมีเดีย, 2541.

โกวิท ประวาลพฤกษ์. การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่เน้นวินัยและประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาพลาดพร้าว, 2541.

คณะสงฆ์จังหวัดสุพรรณบุรี. คู่มือการศึกษาธรรมศึกษาชั้นตรี. อ่างทอง : วรศิลป์การพิมพ์, ม.ป.ป..

จรัล กาอินทร์. “ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540.

จักรพงษ์ นิลพงษ์. “การศึกษาจริยธรรมนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดชัยภูมิ.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2543.

จารุรัตน์ มังกะโรทัย. “การศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ วิทยาลัยอาชีวศึกษากาญจนบุรี สังกัดกองวิทยาลัยอาชีวศึกษา กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพื้นฐานการศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544.

จำนงค์ ร่มเย็น. “บทบาทของพระญาณวิทยาคมเถร (หลวงพ่อคูณ ปริสุทโธ) กับการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2540.

จินตนา ธนวิบูลย์ชัย. “คุณสมบัติในการวัดและคุณภาพของมาตรวัดเจตคติเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบที่สร้างขึ้นโดยประยุกต์วิธีการของธอร์นไดค์.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2540.

จุฑาธิป เปี่ยมประถม. “จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ตามความคิดเห็นของครูและผู้ปกครองสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา.” ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา, 2545.

เจษฎา สิงหรา. “แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดอ่างทอง.” วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.

ชอบ เอี่ยมประสงค์. “สภาพและปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียน ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2544.

ชัยพร วิชชาวุธ และคณะ. พฤติกรรมจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน: ศึกษาตามแนวทางจิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.

ชาญชัย อาจิณสมาจาร. ทักษะภาวะผู้นำ. กรุงเทพมหานคร : มัลติอินฟอร์เมชั่นเทคโนโลยี, 2543.

ชารี มณีศรี. การนิเทศการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร, 2538.

ชุติมา ปัญญาพินิจนุกูร. “รูปแบบการจัดการเรียนการสอนจริยธรรมทางการพยาบาลโดยบูรณาการแนวคิดเชิงพุทธ และเน้นปัญหาเป็นหลัก.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2540.

ชุลีพร รัตนะเจริญธรรม. “การศึกษาจริยธรรมนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนในสังคมสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2547.

ชุลีพรวรรณ กษมานนท์. “คุณลักษณะทางจริยธรรมของอาจารย์พยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุขในทัศนะของอาจารย์และนักศึกษา.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2543.

ชูวงศ์ ฉายะบุตร และมุ่งหมาย ซื่อตรง. หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐาน หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ช่วงชั้นที่ 3 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2548.

โชติกา วรรณวงศ์. “การเข้าร่วมกิจกรรมสหกรณ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ช่วงชั้นที่ 2 (ป.4-ป.6) โรงเรียนบ้านค่าย ตำบลกะลุวอเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส.” วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.

ฐิตินันทร์ ภควัตตระการ. “การศึกษาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.” วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, 2550.

ณฐดล โกมลสิงห์. “การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 2.” สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2550.

ณัฏฐิกา ลิ้มเฉลิม. “การศึกษาสภาพการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 1.” สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2549.

ณัฐกิตต์ ศรีสันต์. “การศึกษาปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ในภาคตะวันออก.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา, 2548.

ณัฐนันท์ ประกายสันติสุข. ประสิทธิผลของการสื่อสารในการเผยแผ่ธรรมะหลักสูตรการพัฒนาจิตให้เกิดปัญญาและสันติสุข. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, 2542.

ณัฐมน ตั้งพานทอง. จิตวิทยาทั่วไป. อุตรดิตถ์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, 2551.

ดนัย จารุประสิทธิ์. “การศึกษาทัศนคติเชิงจริยธรรมของนักศึกษาวิชาเอกพลศึกษา ในกลุ่มวิทยาลัยพลศึกษาภาคใต้.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนรินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2533.

ดนัย ไชยโยธา. ศัพทานุกรมพุทธศาสน์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2544.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม: การวิจัยและพัฒนาบุคคล. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

ดุษฎี สีตลวรางค์. “การเปรียบเทียบวิธีสอนแบบไตรสิกขา และธรรมสากัจฉาในการสอนเบญจศีลและฆราวาสธรรม ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1.” สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2524.

เดือนเด่นหล้า ชัยปริญญา. “การปลูกฝังจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนกวางโจนศึกษา อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2539.

เต็มใจ ศรีนวล. “โรงเรียนวิถีพุทธโรงเรียนแห่งความหวัง ของสังคมไทย.” วารสารวิทยาจารย์ 102,4 (มีนาคม-มีนาคม 2547) : 13-23.

ถวิล ธาราโภชน์ และศรัณย์ ดำริสุข. จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพยวิสุทธิ์, 2541.

ถาวร ชัยจักร. “การเปรียบเทียบเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครสวรรค์.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2535.

ทองพูล สุภสอน. “กระบวนการจัดการเรียนการสอนตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ: กรณีศึกษาโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 2.” วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.

ทัศนา แสวงศักดิ์. “ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาและชุมชน ตามแนวปฏิรูปการศึกษา.” วารสารบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 3,7 (มกราคม-มิถุนายน 2547) : 12-18

ทิศนา แขมมณี. การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร : เมธีทิปส์, 2546.

ทิศนา แขมมณี และคนอื่น ๆ. หลักธรรมและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัย ตามวิถีชีวิตไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

ทีมการศึกษา. “เกาะรั้วแอบดูโรงเรียนวิถีพุทธสไตล์อินเดีย.” เดลินิวส์, 2 สิงหาคม 2547, 34.

นงพรรณ ไชยประเสริฐ และคณะ. “รูปแบบการเรียนรู้วัฒนธรรมวิถีพุทธ เพื่อการพัฒนานักเรียนโรงเรียนบ้านคงป่าส้าน ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย.” โครงการวิจัย สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค, 2548.

นพดล เจนอักษร. “การศึกษาวิธีสอนของพระพุทธเจ้า.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2526.

บรรเจอดพร รัตนพันธุ์. โรงเรียนวิถีพุทธ การศึกษาทางรอดของสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, 2547.

บำรุง แสนณรงค์. “การศึกษาการมีส่วนร่วมของดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตคลองสาน สังกัดกรุงเทพมหานคร.” สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2550.

บุญช่วย จินดาพันธ์. การศึกษาเพื่อชีวิต. ยะลา : ฝ่ายเอกสารตำรา, 2532.

บุญนำ ทานสัมฤทธิ์. ภารกิจเสริมวิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2546.

บุญมี แท่นแก้ว. ความจริงของชีวิต. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2542.

บุญศักดิ์ แสงระวี. ศิลปะการใช้คนในสามก๊ก. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, 2541.

บุษบา หล่อเงิน. “การศึกษาและการเปรียบเทียบการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมตอนต้น ปีการศึกษา 2536 โรงเรียนสวนอนันต์.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2537.

ประทีป ม. โกมลมาศ. หนังสือส่งเสริมการอ่านจริยศึกษา เล่ม 4. กรุงเทพมหานคร : ธีรพงษ์การพิมพ์, 2531.

ประภาศรี สีหอำไพ. “ค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการของนักศึกษาระดับปริญญาตรีประเภทบุคลากรประจำการสถาบันราชภัฏบุรีรัมย์.” ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2540.

_____. พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

ประสาร ทองภักดี. กลวิธีการสอนตามแนวพุทธศาสตร์ ศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์ภาคที่ 2: ระบบการสอน. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2526.

ปริญญา ตันสกุล. ศาสตร์แห่งผู้นำ. กรุงเทพมหานคร : จิตจักรวาล, 2543.

เปรม ติณสูลานนท์. จริยธรรมบริหารภาครัฐ ผู้บริหารจะต้องไม่ลุแก่อำนาจ. [Online] Accessed 17 July 2009, Available from http://www.nldambe11.net/ekonomiz/2005q3/article2005july10p1.htm

ผ่องศรี สามศรีทอง. “การศึกษาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนธัญรัตน์ จังหวัดปทุมธานี.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยการศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2548.

พจนพร จิตเจริญทวีโชค. “คู่มือการบริหารงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนบ้านท่ามะขาม.” สารนิพนธ์มศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2548.

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชั่น, 2546.

พยุงศักดิ์ จันทรสุรินทร์. การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระบบการศึกษาไทยท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาพลาดพร้าว, 2542.

พรชัย ภาพันธ์. “กู้วิกฤตการศึกษาด้วยภูมิปัญญาไทย.” วารสารวิชาการ 5,7 (กรกฎาคม 2545) : 2-3.

พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). พุทธธรรมกับชีวิตในสังคมเทคโนโลยี. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง, 2532.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2543.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต). ทิศทางการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

_____. ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ: สรุปปาฐกถาในการประชุมเชิงปฏิบัติการของเจ้าคณะสังฆมาธิการและผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาทั่วประเทศ. นครปฐม : กระทรวงศึกษาธิการ, 2547.

พระเมธีธรรมมาภรณ์. พุทธปรัชญากับการพัฒนาวินัยและประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาพลาดพร้าว, 2542.

พระครูวิเวกสุตาคม จันทร์สมมิตร. “สภาพและปัญหาการบริหารโรงเรียนในโครงการวิถีพุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 3.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2548.

พระธรรมปิฎก. พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538.

_____. พระพุทธศาสนาพัฒนาตนและสังคม. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, 2542.

_____. วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสาร, 2547.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมมิก, 2539.

_____. การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกินอยู่เป็น. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, 2547.

_____. การศึกษาแนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การค้ารับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, 2546.

_____. จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, 2543.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.

_____. พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2547.

_____. พุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, 2541.

_____. พุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, 2542.

_____. หยาดเพชร หยาดธรรม ภูมิปัญญาเพื่อการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : เฟื่องฟ้าการพิมพ์, 2547.

_____. “โรงเรียนวิถีพุทธ.” วารสารการศึกษานอกโรงเรียน 6,23 (กรกฎาคม 2545) : 53.

พระพรหมคุณาภรณ์. สู่การศึกษาแนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, 2547.

พระมหาเสรี เผ่ากันทะ. “การศึกษาความโกรธและการฝึกอบรมตามแนวพุทธวิธี เพื่อลดความโกรธของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนราชวินิตมัธยม กรุงเทพมหานคร.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2547.

พระมหาชูชาติ คงสีดา. “ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู สัมพันธภาพในครอบครัวความใกล้ชิดทางศาสนากับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษาผู้ใหญ่วิธีการเรียนทางไกลในจังหวัดราชบุรี.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษาผู้ใหญ่ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2544.

พระมหาวิโรจน์ ธาระพุฒ. “การศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคม ด้านพัฒนาจริยธรรมของพระธรรมวิทยากร มหาวิทยาลัยมหามงกุฎราชวิทยาลัย.” วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.

พระมหาวิบูลย์ สิริภัสสโรทัย. “การส่งเสริมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนในสถานศึกษาสงเคราะห์เด็ก.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2545.

พระมหาสินสมุทร พลขันทร์. “ความเชื่อเรื่องบุญ-บาปในพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในจังหวัดเลย.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2544.

พระราชกิตติเมธี. <u>ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ การประชุมเชิงปฏิบัติการของเจ้าคณะพระสังฆาธิการและผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาทั่วประเทศ.</u> นครปฐม : ม.ป.พ., 2547.

พระวีรวัฒน์ รอดสุโข. “การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความคงทนในการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาเรื่อง สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 ไตรลักษณ์ 3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างการสอนด้วยหนังสือการ์ตูนและการสอนตามปกติ.” สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2545.

พระศรีวิสุทธกวี. <u>การพัฒนาจิต.</u> กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฎราชวิทยาลัย, 2530.

พวงรัตน์ เกษรแพทย์. <u>การวางแผนการศึกษา.</u> กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2543.

พัชนี กรกวิน. <u>เหตุผลเชิงจริยธรรมของเยาวชน.</u> กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ วิทยาลัยครูจันทรเกษม, 2527.

พิณทิพย์ วังเกล็ดแก้ว. “การศึกษาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ, 2547.

พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์. “จริยธรรมของอาจารย์และนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย.” วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยรามคำแหง 4,1 (มกราคม-มิถุนายน 2544) : 24-25.

เพ็ญศรี นวลมาก. “ผลของการฝึกอบรมโดยใช้หลักไตรสิกขาที่มีต่อความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2542.

ไพโรจน์ ศรีรุ่งเรือง. “ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดกิจกรรมโครงการเยาวชนคนดีศรีสุพรรณ กับคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2545.

ไพรัช สู่แสนสุข. “แกนหลักการศึกษาวิถีพุทธ.” วารสารเพื่อนร่วมทางโรงเรียนวิถีพุทธ 1,3 (กันยายน 2546) : 1-5.

ไพรัตน์ ญาติฉิมพลี. “การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาโดยการสอนแบบไตรสิกขากับการสอนตามคู่มือครู.” สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2540.

ไพศาล หวังพานิช. การประเมินโครงการ. กรุงเทพมหานคร : สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2544.

ภาวินี แขวงโสภา. “การศึกษาการปฏิบัติงานของครู ด้านการดำเนินงานในโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 1.” สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2550.

ภูวณัฐสร์ หนูมาก. “กระบวนการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ.” วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.

_____. โรงเรียนวิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. โรงเรียนวิถีพุทธ: ทิศทางการศึกษาไทย. [Online] Accessed 17 July 2009, Available from http://www.mcu.ac.th/article/html/way_thaiEdu/007.html

มารศรี จันทรัศมี. “การศึกษาจริยธรรมของครูและนักเรียนประถมศึกษา.” ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2540.

มาลินี แก้วเงิน. “การสร้างแบบฝึกกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการคิดแบบโยโสมนสิการ เรื่อง หลักธรรม ในรายวิชา ส.048 พระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนระดับนาฏศิลป์ชั้นกลาง ปีที่ 1 วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี จังหวัดลพบุรี.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2542.

เมตตา ภิรมย์ภักดิ์. การนำแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธสู่การปฏิบัติจริงในสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1, 2548.

_____. “โรงเรียนวิถีพุทธ.” วารสารภาษาไทย 3,1 (กรกฎาคม-กันยายน 2546) : 65-68.

รัชต์วรรณ กาญจยปัญญาคม. “ธรรมาภิบาล (Good Governance).” วารสารสำนักประกันคุณภาพมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 1,10 (กรกฎาคม 2546) : 1-6.

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. ธรรมนูญโรงเรียน ปีการศึกษา 2545. นครปฐม : โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, 2545.

ละมัย กาญจนะประโชติ. “ทำการศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติและปัจจัยที่เอื้อต่อความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบของเยาวชนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนคาทอลิกของสังฆมณฑลกรุงเทพ.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2534.

ลำดวน ศรีมณี. จริยธรรมและจริยศาสตร์ตะวันออก. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, 2539.

วรนุช เหมือนพลอย. “ระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในโรงเรียนเขตเมืองกับเขตชนบทของจังหวัดเชียงใหม่.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการประถมศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2537.

วราภรณ์ ซื่อประดิษฐ์กุล. “ความรู้และทัศนคติของเยาวชนที่มีต่อพระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์.” วิทยานิพนธ์การจัดการมหาบัณฑิต สาขาการศึกษา สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม, 2543.

วศิน อินทสระ. จริยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, 2544.

_____. พุทธวิธีในการสอน. กรุงเทพมหานคร : สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย, 2534.

วิไล ตั้งจิตสมคิด. “การศึกษาบทบาทของครูอาจารย์ในการปลูกฝังค่านิยมเชิงจริยธรรมให้แก่นักเรียนชั้นประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประถมศึกษา สถาบันราชภัฏธนบุรี, 2542.

วิชิต คนึงสุขเกษม. หนังสือประกอบการค้นคว้าและอ่านเพิ่มเติม ส.ล.น.5. กรุงเทพมหานคร : คลังวิชา, 2534.

วิทยาลัยครูธนบุรี. ปัญหาจริยธรรมของครูอาจารย์โรงเรียนประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ, 2528.

วินัย พัฒนรัฐ และคณะ. แนวการสอนแบบเรียนมาตรฐาน ฉบับพิเศษ เน้นกระบวนการ สลน.6. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ประสานมิตร, 2541.

วิบูลลักษณ์ สุขแป. “การเปรียบเทียบจริยธรรมระหว่างนักเรียนประจำและนักเรียนไป-กลับ ของโรงเรียนประชามงคล (โครงการห้วยองคต อันเนื่องมาจากพระราชดำริ) จังหวัดกาญจนบุรี.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2540.

ศรินทร เศรณฐการุณย์. “เส้นทางสู่การปฏิรูปการเรียนการสอน.” วารสารวิชาการ 9,1 (มกราคม 2549) : 72-73.

ศรีเรือน แก้วกังวาล. จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย (เล่ม 1) แนวคิดเชิงทฤษฎี-วัยเด็กตอนกลาง. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.

ศรีธรรม ธนะภูมิ. พัฒนาการทางอารมณ์และบุคลิกภาพ. กรุงเทพมหานคร : ชวนการพิมพ์, 2535.

ศวิณี ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. “การศึกษาปัญหาการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของครูให้แก่นักเรียน ระดับประถมศึกษา กลุ่มบูรพา สังกัดกรุงเทพมหานคร.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวัดและประเมินผลการศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544.

ศักดิ์ชาย สระแก้ว. สปจ. มหาสารคามกับการใช้หลักธรรมาภิบาล. [Online] Accessed 17 July 2009, Available from http://www.net/mc41/content/tummapibal.htm

ศิริวรรณ เสนารักษ์. “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี.” สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2549.

สมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร. ความเคลื่อนไหวในการปฏิบัติงานโรงเรียนวิถีพุทธ: เอกสารประชุมทางวิชาการ พระพุทธศาสนากับการศึกษาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2547.

สมใจ เกียรติพินิจกุล. “ผลของการศึกษาโปรแกรมพัฒนาจิตเน้นไตรสิกขา ตามหลักพุทธศาสนาต่อสภาวะแท้จริงแห่งตนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาแนะแนว มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2535.

สมคิด ไชยยันบูรณ์. การสอนจริยศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., 2535.

สมพงษ์ ดีมีชัย. “ความรู้ความเข้าใจ และการปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนาของเยาวชนไทยที่กำลังศึกษาอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร.” สำนักวิจัย สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์, 2542.

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. การกำกับงานและการประเมินผลโครงการ. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดปันนีพลับนิชชิ่ง, 2529.

สาโรช บัวศรี. “จริยธรรมและค่านิยม.” วารสารจันทรเกษม, 216 (มกราคม-มีนาคม 2534) : 22-34.

สายสุรีย์ จุติกุล. นโยบายและแผนพัฒนาเด็กระยะยาวด้านจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2523.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1. การนำแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธสู่การปฏิบัติจริงในสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1, 2547.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2. แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ 2552. นครปฐม : กลุ่มนโยบายและแผน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2, 2551.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 1. เอกสารประกอบการปฐมนิเทศ ประชุมสัมมนาศึกษาดูงาน เผยแพร่ผลงานโรงเรียนวิถีพุทธ ในงานมหกรรมสัปดาห์วิสาขบูชา. ราชบุรี : กลุ่มนิเทศติดตามผลการจัดการศึกษา เขต 1, 2548.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1. เอกสารประกอบการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ ประจิม. สุพรรณบุรี : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1, 2548.

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. ชุดฝึกอบรมผู้บริหารระดับสูงพฤติกรรมศาสตร์ เล่ม 9. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาพลาดพร้าว, 2541.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, 2545.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร : กลุ่มศึกษานิเทศก์, 2547.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549). กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2543.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. สรุปผลการประชุมสัมมนาทางวิชาการจิตพิสัย: มิติสำคัญของการพัฒนาคน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2540.

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ. แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540-2544. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การทหารผ่านศึก, 2539.

สำนักงานพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา. แนวการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร : อุษาการพิมพ์, 2547.

สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน. แผนปฏิบัติการประจำปี 2552. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552.

สำนักปลัดทบวงมหาวิทยาลัย. รายงานการประชุมสัมมนา เรื่องกลวิธีเพื่อบรรลุผลในการพัฒนาบุคลิกภาพและจริยธรรมของนิสิตนักศึกษา. กรุงเทพมหานคร : กองบริการการศึกษา, 2530.

สำนักงานพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา. แนวการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร : อุษาการพิมพ์, 2547.

สิริกร มณีรินทร์. เปิดเทอมใหม่สดใสด้วยพุทธศาสนา: สรุปปาฐกถาพิเศษในการประชุมวิชาการงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาเนื่องในเทศกาลวิสาขบูชา พ.ศ. 2548. กรุงเทพมหานคร : หอประชุมโรงละครแห่งชาติ, 2548.

สิริมา กลิ่นกุหลาบ. “การศึกษาผลสัมสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการตัดสินใจของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนคุณธรรมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย ด้วยชุดการสอนแบบโยนิโสมนสิการ กับชุดการสอนแบบกระบวนการกระจ่างค่านิยม.” สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2546.

สิริรักษ์ สนใจ. “การศึกษาด้านการจัดสภาพของสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ในจังหวัดจันทบุรี.” วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, 2549.

สุจริต เพียรชอบ. “ธรรมะช่วยปกครองครู.” วารสารครุศาสตร์ 9(มีนาคม-เมษายน 2522) : 57-64.

สุจิรา สุขสาร. “การพัฒนาเครื่องมือวัดคุณธรรม จริยธรรมที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของนักเรียน ตามมาตรฐานโรงเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2541.” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2545.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. จริยธรรมทางวิชาการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เฟื่องฟ้า, 2542.

สุพล วังสินธ์. “การพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ เพื่อปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้.” วารสารวิชาการ 5,7 (กรกฎาคม 2545) : 12-15.

สุพัตรา ศักรภพน์. พัฒนาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาระดับมัธยมศึกษาในประเทศไทย. [Online] Accessed 17 July 2009, Available from http://www.research.mcu.ac.th

สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม สังคม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2525.

สุมน อมรวิวัฒน์. การสอนโดยการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2530.

_____. คิดเป็นตามนัยแห่งพุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

_____. พุทธวิธีสอน เอกสารการประชุมทางวิชาการพระพุทธศาสนากับการศึกษาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2513.

_____. พุทธวิธีสอน: การสอนโดยสร้างศรัทธา และโยนิโสมนสิการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตรีรณสาร, 2528.

สุรพงษ์ ชูเดช. “ผลการฝึกอบรมตามแนวไตรสิกขาที่มีต่อการพัฒนาวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5.” วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2542.

แสงระวี เทพรอด. “ความสัมพันธ์ระหว่างการปลูกฝังทางพุทธศาสนา พฤติกรรมทางพุทธศาสนากับพฤติกรรมป้องกันสารเสพติด: กรณีศึกษาในนักเรียนวัยรุ่นจังหวัดปทุมธานี.” วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.

โสธารักษ์ ชุนรักญาติ. “การศึกษาการดำเนินการจัดหลักสูตรของโรงเรียนวิถีพุทธ.” วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

ไสว มาลาทอง. คู่มือการศึกษาจริยธรรมสำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครองและประชาชนผู้สนใจทั่วไป. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2542.

อนันต์ เกตุวงศ์. หลักและเทคนิคการวางแผน. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.

อมรรัตน์ แก้วมะ. “การบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่สกลนคร เขต 1.” วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2548.

อ่อนศรี ทองไพจิตร. “จริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 1.” วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, 2548.

อุบล เลี้ยววาริน. “ผลของการฝึกอบรมตามแนวพุทธต่อจิตลักษณะและลักษณะทางพุทธของบุคคลในวัยผู้ใหญ่.” ภาควิชาการศึกษา คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, 2542.

ภาษาต่างประเทศ

Baker, J.H. “A Comparison for Moral Development of Ninth and Twelfth Graders in Three Schools of Different Types.” Dissertation Abstracts. 37(October 1976): 1954-A.

Biskin D.S. and Hosdinson K. “An Experimental test of the Effect of Structured Discussions of Moral Dilemmas Found in Children’s Literatures on Moral Reasoning.” The Elementary School Journal. 77 (1977):5.

Brown, R. Social Psychology. New York : The Free Press, 1968.

Calvin, O.R. “Teacher Perceptions Concerning Their Role and the Efficacy of Moral Education in Public Elementary Schools.” Lowa State University, Dissertation abstracts International. 53(June 1993): 4191-A.

Cava, E.V. “Moral Disengagement and Academic Cheating: The Role of individual difference and situational variables.” Dissertation Abstracts International Section A: Humanities and Social Sciences. 61(August 2000): 492-A.

Dennis, M.L. “Teachers’ Pupil Control Ideology Pupil Control Behavior and Student Discipline.” Dissertation abstracts International. 41(May 1981): 4563-A.

Dunton, K.J. “Parental practices associated with their children’s Moral lessoning development.” Dissertation abstracts International. 5(May 1989): 3306-A.

Flippo, E.B. Management: A Behavioral Approach. Boston : Allyn and Bacon, 1966.

Fox, G. Collins Cobuild: Collins Birmingham University International Language Database: Essential English Dictionary. Glasgow : William Collins Sons, 1989.

Galbraith, M., Sharon, S.B., and Stephanson, H. Decision Rules used by Male and Female Business Students. [Online] Accessed 13 September 2009, Available from http:// www.area/obed/go.th/Htdonees/nstsyiesy1/includes/sg/ayer.php

Good, C.V. Dictionary pf Education. New York : McGraw-Hill, 1974.

Hogan, R. "Moral conduct and moral character: A psychological perspective." Psychological Bulletin. 79(April 1973) : 217.

Holstein, C.B. "Irreversible, Stepwise Sequence in the Development of Moral Judgment : A Longitudinal Study of Males and Females." Child Development 47(September 1976) : 51-61.

Jeffreys, M. Personal Value in the Modern World. Harmondsworth : Middlesex Penquin Books, 1962.

Jones, V. and James R.M. "Relations of Temperament to the choice of Values." Journal of Abnormal Social Psychology**.** 53(May 1956) : 345.

Klem, L.M. "Examining a Special Case of Construct Validity: Toward Deriving International for School Authentic Assessment." Dissertation abstracts International. 57(1996, November): 120-A

Kohlberg, L. Moral Stages and Moralization: The Cognitive Development Approach and Social Issues. New York : Holt Rinhart and Winston, 1976.

Krejcie, R.V. and Morgan, D.W. "Determining Sample Size for Research Activities." Educational and Psychological Measurement. 30,3 (2000) : 608.

Lanier, S.P. "Promoting Moral and conceptual Development in Rural Able scents (moral Development Rural Students Peer Facilitators." North California University, Dissertation abstracts International. 5(November 1993): 196-A.

Lechiara, F.J. "An Investigation of the Moral Generating Power of Catholic Schools in the Archdopcese of Miami." Dissertation Abstracts. 31 (March 1971) : 4878.

Lewis, C.L. "The Relationship of Moral Development and Cognitive Development within Gifted Students Examined in the Light of the Variables of Sex, Socioeconomic Status and Age." Dissertation Abstracts International. 42 (June 1982) : 5088-A.

Missing, M.P. and Preble, J.F. "A Comparison of Five Business Philosophies." Journal of Business Ethics. 1(4 September 1985) : 77.

Piaget, Jean. The Moral Judgment of the Child. Illionis : The Free Press, 1960.

Rest, Jame R. A Therethical Analysis of Moral Judgment Development. Unpublished : Manuseript, 1977.

Warshaw, R. "Moral Reasoning of Children in Fourth and Sixth Grades in Two Different Educational Environment." Dissertation Abstracts International. 39(5, 1978) : 1451-A

Witty, P. "An Analysis of Personality Traits of the Effective Teacher." Journal of Educational Research 77 (May 1947) : 662-688.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

- รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย
- หนังสือเชิญเป็นผู้ตรวจเครื่องมือวิจัย

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

1. อาจารย์กรกช ชั้นจิรกุล
   ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์
   มหาวิทยาลัยศิลปากร

2. ครูฐิตาภรณ์ เพ็งหนู
   ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดใหม่สุคนธาราม
   อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

3. พระมหา ดร.สุรชัย วราสโภ
   ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆสน นครปฐม
   มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่ ศธ 0520.107(นฐ)/ 1394

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

25 มกราคม 2553

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน นางสาวกรกช ชั้นจิรกุล

ด้วย พระครูสมุห์จรัญ จุ่นดีวงษ์ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2" มีความประสงค์ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ตรวจเครื่องมือวิจัย เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดเป็นผู้ตรวจเครื่องวิจัยให้กับนักศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ชินะตังกูร)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
นครปฐม โทร.0 3421 8788

ปณิธานของบัณฑิตวิทยาลัย *"มุ่งส่งเสริม สนับสนุน เพื่อพัฒนาคุณภาพบัณฑิตศึกษา"*

ที่ ศธ 0520.107(นฐ)/ 1398

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

25 มกราคม 2553

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน นางสาวฐิดารัตน์ เพ็งหนู

ด้วย พระครูสมุห์จรัญ จุ่นดีวงษ์ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2" มีความประสงค์ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ตรวจเครื่องมือวิจัย เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดเป็นผู้ตรวจเครื่องวิจัยให้กับนักศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สิริชัย ชินะตังกูร)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
นครปฐม โทร.0 3421 8788

ที่ ศธ 0520.107(นฐ)/ 1396

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

25 มกราคม 2553

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ตรวจเครื่องมือวิจัย

นมัสการ พระมหา ดร.สุรชัย วรสโก

ด้วย พระครูสมุห์ชวัญ หุ่นดีวงษ์ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2" มีความประสงค์ขอนมัสการพระคุณเจ้าเป็นผู้ตรวจเครื่องมือวิจัย เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากพระคุณเจ้าโปรดเป็นผู้ตรวจเครื่องวิจัยให้กับนักศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

นมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ชินะตังกูร)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
นครปฐม โทร.0 3421 8788

ปณิธานของบัณฑิตวิทยาลัย *"มุ่งส่งเสริม สนับสนุน เพื่อพัฒนาคุณภาพบัณฑิตศึกษา"*

ภาคผนวก ข

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามการวิจัย

เรื่อง พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2

2. ผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

3. แบบสอบถามฉบับนี้มีจำนวน 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของนักเรียน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเพื่อประเมินการดำเนินงานโครงการวิถีพุทธที่จัดขึ้นในโรงเรียน

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเพื่อประเมินพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน

4. ข้อมูลในการตอบแบบสอบถามฉบับนี้ ใช้เพื่อการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลต่อการเรียนของนักเรียนแต่อย่างใด จึงขอความกรุณาตอบแบบสอบถามตามสภาพความเป็นจริง และตอบให้ครบทุกข้อ

ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้ตอบเป็นอย่างสูง ที่ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

พระครูสังฆรักษ์จรัญ จุ่นดีวงษ์
นักศึกษาปริญญาโท สาขาพัฒนศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

<u>คำชี้แจง</u> โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ลงใน ❑ หรือเติมข้อความลงในช่องว่างตามความเป็นจริง

<u>ตอนที่ 1</u> สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. โรงเรียนของนักเรียนอยู่ในอำเภอใด

❑ นครชัยศรี ❑ บางเลน

❑ สามพราน ❑ พุทธมณฑล

2. นักเรียนมีเพศใด

❑ ชาย ❑ หญิง

3. ในภาคเรียนที่ผ่านมานักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับใด

❑ คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00 – 1.59 ❑ คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.60 – 1.99

❑ คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.00 – 2.59 ❑ คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.60 – 2.99

❑ คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.00 – 3.59 ❑ คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.60 – 4.00

4. ที่ผ่านมานักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในโครงการวิถีพุทธที่โรงเรียนจัดขึ้นในระดับใด

❑ เข้าร่วมทุกครั้ง ❑ ขาดการเข้าร่วม 1 ครั้ง

❑ ขาดการเข้าร่วม 2 ครั้ง ❑ ขาดการเข้าร่วม 3 ครั้งขึ้นไป

5. บิดาของนักเรียนมีระดับการศึกษาในระดับใด

❑ ต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 6 (ป.1 – ป.5) ❑ ประถมศึกษาปีที่ 6 (ป.6)

❑ มัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม.3) หรือ ปวช ❑ มัธยมศึกษาปีที่ 6 (ม.6) หรือ ปวส

❑ ปริญญาตรี หรือปริญญาโท ❑ อื่นๆ (โปรดระบุ)……..

6. มารดาของนักเรียนมีระดับการศึกษาในระดับใด

❑ ต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 6 (ป.1 – ป.5) ❑ ประถมศึกษาปีที่ 6 (ป.6)

❑ มัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม.3) หรือ ปวช ❑ มัธยมศึกษาปีที่ 6 (ม.6) หรือ ปวส

❑ ปริญญาตรี หรือปริญญาโท ❑ อื่นๆ (โปรดระบุ)……..

7. ปัจจุบันบิดาของนักเรียนประกอบอาชีพใด

❑ ต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 6 (ป.1 – ป.5) ❑ ประถมศึกษาปีที่ 6 (ป.6)

❑ มัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม.3) หรือ ปวช. ❑ มัธยมศึกษาปีที่ 6 (ม.6) หรือ ปวส.

❑ ปริญญาตรี หรือปริญญาโท ❑ อื่นๆ (โปรดระบุ)……..

8. ปัจจุบันมารดาของนักเรียนประกอบอาชีพใด

❑ ต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 6 (ป.1 – ป.5) ❑ ประถมศึกษาปีที่ 6 (ป.6)

❑ มัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม.3) หรือ ปวช. ❑ มัธยมศึกษาปีที่ 6 (ม.6) หรือ ปวส.

❑ ปริญญาตรี หรือปริญญาโท ❑ อื่นๆ (โปรดระบุ)……..

9. ในปัจจุบันรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของบิดา-มารดาอยู่ในระดับใด

❑ ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน ❑ 5,000 – 10,000 บาทต่อเดือน

❑ 10,001 – 15,000 บาท ต่อเดือน ❑ 15,001 – 20,000 บาทต่อเดือน

❑ 20,001 – 25,000 บาท ต่อเดือน ❑ มากกว่า 25,001 บาทต่อเดือนขึ้นไป

<u>ตอนที่ 2</u> ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการวิถีพุทธในโรงเรียน

ข้อ	การดำเนินงานโครงการวิถีพุทธ	ระดับการดำเนินงาน				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านกายภาพ						
1	สภาพโรงเรียนสะอาด เรียบร้อย ปลอดภัย สงบ ร่มรื่น ใกล้ชิดธรรมชาติ ทำให้จิตใจสงบ ส่งเสริมปัญญา ช่วยพัฒนาการเรียนรู้					
2	โรงเรียนมีการประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียนที่ทำให้เกิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนา					
3	โรงเรียนมีห้องเรียนที่เน้นการศึกษาพุทธศาสนา เช่น ห้องจริยธรรม ห้องสวดมนต์					
4	โรงเรียนมีการติดป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม ป้ายคำขวัญ ป้ายคุณธรรมจริยธรรม ในสถานที่ต่างๆ					
5	โรงเรียนมีสื่อการเรียนการสอนเกี่ยวกับพุทธศาสนา เช่น หนังสือ ตำราเรียนธรรม วีดีทัศน์ เป็นต้น					
6	โรงเรียนจัดแหล่งเรียนรู้ภายนอกที่ส่งเสริมการพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา เช่น วัด โบสถ์ สถานที่ปฏิบัติธรรม					
7	บริเวณโรงเรียนปราศจากสิ่งเสพติด อบายมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด					
ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต						
8	โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์					
9	โรงเรียนจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา เช่น การสวดมนต์ไหว้พระ ฟังธรรมประจำสัปดาห์ นั่งสมาธิ					

ข้อ	การดำเนินงานโครงการวิถีพุทธ	ระดับการดำเนินงาน				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต						
10	โรงเรียนจัดกิจกรรมและส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา					
11	โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้กิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เช่น ไหว้พระสวดมนต์หน้าเสาธง, การแสดงตนเป็นพุทธมามะกะ, อาราธนาศีล 5					
12	โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น การแข่งขันตอบปัญหาธรรมะ การเข้าค่ายพุทธบุตร การอบรมคุณธรรม					
13	โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนไปร่วมกิจกรรมที่วัดหรือ ศาสนสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน					
14	โรงเรียนมีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมและเห็นคุณค่าในการรักษาและสืบต่อพระพุทธศาสนา					
15	โรงเรียนมีการจัดนิทรรศการแสดงผลงานทางด้านพุทธศาสนาของนักเรียน					
16	โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมบันทึกผลความดีที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมและจริยธรรม					
ด้านการเรียนการสอน						
17	การจัดการเรียนการสอนเน้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการคิดแบบมีเหตุผล ถูกวิธี เข้าใจ และรู้คุณค่าแท้ของสรรพสิ่ง (โยนิโสมนสิการ)					
18	มีการนำหลักพระพุทธธรรมสอดแทรกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้					
19	มีการส่งเสริมให้นักเรียนนำหลักธรรมมาเป็นหลักในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา					
20	มีการจัดกิจกรรมบริหารจิตเจริญปัญญาสอดแทรกในการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน					

ข้อ	การดำเนินงานโครงการวิถีพุทธ	ระดับการดำเนินงาน				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านการเรียนการสอน (ต่อ)						
21	มีการนิมนต์พระสงฆ์หรือเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาแก่นักเรียน					
22	ใช้สื่อการเรียนรู้ใกล้ตัวและเหมาะสมในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน					
23	มีการวัดประเมินผลตามสภาพจริง ด้วยวิธีการและเครื่องมือที่หลากหลายครอบคลุมผลการพัฒนาตามหลักภาวนา 4 (กาย ศีล จิต ปัญญา)					
ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์						
24	นักเรียนในโรงเรียนให้ความช่วยเหลือเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน					
25	ครูมีความรักและเมตตาต่อนักเรียนเหมือนพ่อแม่รักเมตตาลูกหลาน					
26	นักเรียนมีความเคารพอ่อนน้อมต่อครูและผู้ใหญ่					
27	โรงเรียนมีการส่งเสริมยกย่องเชิดชูผู้ที่ทำความดีเป็นประจำ					
28	โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์สังคม เช่น การร่วมมือกันพัฒนาโรงเรียน พัฒนาวัด พัฒนาชุมชน เป็นต้น					
29	โรงเรียนมีการประสานงานและขอความร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมตามแนววิถีพุทธ					
30	โรงเรียนส่งเสริมให้ครูและนักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น					

ข้อเสนอแนะที่นักเรียนต้องการให้โรงเรียนจัดขึ้นเพิ่มเติม สำหรับการเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ

_____

_____

<u>ตอนที่ 3</u> ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

ข้อ	พฤติกรรมเชิงจริยธรรม	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านความรับผิดชอบ						
1	ข้าพเจ้าเข้าร่วมกิจกรรมหน้าเสาธงเป็นประจำ					
2	เมื่อครูมอบหมายงานให้ทำ ข้าพเจ้าจะทำตามเวลาที่กำหนด					
3	ข้าพเจ้าเข้าเรียนตรงเวลาและตามตารางเรียน					
4	ข้าพเจ้ามีสมุดและหนังสือเรียนทุกวิชาตามตารางเรียน					
5	ข้าพเจ้าอ่านหนังสือล่วงหน้าก่อนสอบเสมอ					
6	ข้าพเจ้าจะมาโรงเรียนเพื่อร่วมพัฒนาโรงเรียนแม้ว่าจะไม่มีการเรียนการสอน					
7	ข้าพเจ้าจะตักเตือนเพื่อนไม่ให้ทำลายสิ่งของของโรงเรียน					
8	ข้าพเจ้าจะทำการบ้านให้เสร็จก่อนที่จะออกไปเล่นกับเพื่อนเสมอ					
9	เมื่อข้าพเจ้าพบเห็นสิ่งของในโรงเรียนชำรุดเสียหาย ข้าพเจ้าจะแจ้งให้ครูทราบทันที					
ด้านความซื่อสัตย์						
10	ข้าพเจ้าขออนุญาตทุกครั้งเมื่อต้องการใช้ของของคนอื่น					
11	ข้าพเจ้านำสิ่งของมีค่าที่ผู้อื่นลืมหรือทำตกไว้ส่งครู					
12	ข้าพเจ้ายอมรับผิดเมื่อทำสิ่งของของโรงเรียนเสียหาย					
13	ข้าพเจ้าทำงานที่ครูมอบหมายด้วยตนเอง					
14	เมื่อข้าพเจ้ายืมเงินเพื่อนแล้วจะคืนเงินให้เพื่อนตามเวลาที่นัดไว้เสมอ					
ด้านความมีน้ำใจเสียสละ						
15	ข้าพเจ้าช่วยสอนการบ้านให้เพื่อนเมื่อเพื่อนไม่เข้าใจ					

ข้อ	พฤติกรรมเชิงจริยธรรม	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านความมีน้ำใจเสียสละ						
16	ข้าพเจ้าจะช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่คิดถึงผลประโยชน์ที่ตนเองได้รับ					
17	ข้าพเจ้าบริจาคสิ่งของให้กับผู้ประสบภัย					
18	ข้าพเจ้าจะแบ่งปันสิ่งของให้เพื่อนยืมด้วยความเต็มใจ					
19	เมื่อพบครูถือของหนัก ข้าพเจ้าจะเข้าไปช่วยครูถือของเสมอ					
ด้านความประหยัด						
20	ข้าพเจ้าเลือกซื้อของเฉพาะที่มีความจำเป็นเท่านั้น					
21	ข้าพเจ้าเก็บสมุดที่ไม่ได้ใช้แล้วมาเย็บเป็นเล่มเพื่อใช้จดงาน					
22	ข้าพเจ้าจะเหลือเงินเพื่อหยอดกระปุกออมสินทุกวัน					
23	ข้าพเจ้าจะดูแลรักษาของใช้ต่างๆ ให้สามารถใช้ได้นานที่สุด					
24	ข้าพเจ้ามักจะนำของที่ใช้แล้วมาใช้ประโยชน์อีก					
ด้านความมีระเบียบวินัย						
25	ข้าพเจ้าปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน					
26	ข้าพเจ้าไม่ทิ้งเศษกระดาษหรือขยะไว้ใต้โต๊ะ บนพื้นห้องเรียน					
27	ข้าพเจ้าจะไม่ออกนอกห้องเรียนก่อนที่จะได้รับอนุญาต					
28	ข้าพเจ้าจะเข้าแถวเพื่อซื้ออาหารเสมอ					
29	ข้าพเจ้าจะไม่ส่งเสียงรบกวนผู้อื่นขณะอยู่ในห้องสมุด					
30	ข้าพเจ้าจะไม่คุยหรือเล่นกับเพื่อนในขณะที่ครูกำลังสอน					
31	ข้าพเจ้าจะอ่านหนังสือและทบทวนบทเรียนทุกวัน					
32	ข้าพเจ้าจะส่งการบ้านหรืองานที่ครูสั่งตามเวลาที่ครูกำหนด					

ข้อ	พฤติกรรมเชิงจริยธรรม	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านความสามัคคี						
33	ข้าพเจ้าและเพื่อนๆ ไม่เคยทะเลาะเบาะแว้งกัน					
34	ข้าพเจ้าและเพื่อนๆ สามารถร่วมมือกันปฏิบัติงานต่างๆ จนสำเร็จได้					
35	เมื่อข้าพเจ้าทำงานเสร็จแล้ว มักจะไปช่วยเพื่อนที่ยังทำงานไม่เสร็จ					
36	ข้าพเจ้าและเพื่อนๆ ยินดีที่จะช่วยกันทำงานกลุ่ม					
ด้านความอุตสาหะ						
37	เมื่อข้าพเจ้าตัดสินใจว่าจะทำอะไรแล้ว แม้พบอุปสรรคข้าพเจ้าก็จะไม่ย่อท้อ					
38	ข้าพเจ้าจะไม่ออกนอกห้องเรียนจนกว่าจะหมดเวลาเรียน ถึงแม้ว่าจะหิวข้าว					
39	แม้ว่าจะมีอุปสรรคต่อการเรียน ข้าพเจ้าจะพยายามเรียนให้สูงที่สุด					
40	ข้าพเจ้าจะทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่และเต็มความสามารถ					
41	แม้ว่าจะมีการบ้านมาก ข้าพเจ้าก็จะพยายามทำจนเสร็จ					
42	ข้าพเจ้ายืนเข้าแถวรอซื้ออาหารตามคิวของตนเองโดยไม่หงุดหงิด ถึงแม้แถวจะยาวมาก					
43	เวลาทำงานหรืออ่านหนังสือ ถ้ามีใครส่งเสียงดังรบกวน ข้าพเจ้าก็พยายามทำต่อไป					
ด้านความยุติธรรม						
44	ข้าพเจ้าจะรับฟังความเห็นจากเพื่อนทุกคนก่อนการตัดสินใจ					
45	ข้าพเจ้ามักจะตัดสินเรื่องต่างๆ โดยใช้เหตุผล					
46	ข้าพเจ้ามีน้ำใจนักกีฬา รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย					

ภาคผนวก ค

แสดงค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือวิจัย

แสดงค่าความเชื่อมั่นของการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านกายภาพ

การดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านกายภาพ	**Corrected Item Total Correlation**	**Alpha if Item Deleted**
สภาพโรงเรียนสะอาด เรียบร้อย ปลอดภัย สงบ ร่มรื่น ใกล้ชิดธรรมชาติ ทำให้จิตใจสงบ ส่งเสริมปัญญา ช่วยพัฒนาการเรียนรู้	.3282	.9456
โรงเรียนมีการประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียนที่ทำให้เกิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนา	.3751	.9454
โรงเรียนมีห้องเรียนที่เน้นการศึกษาพุทธศาสนา เช่น ห้องจริยธรรม ห้องสวดมนต์	.3133	.9457
โรงเรียนมีการติดป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม ป้ายคำขวัญ ป้ายคุณธรรมจริยธรรม ในสถานที่ต่างๆ	.2345	.9465
โรงเรียนมีสื่อการเรียนการสอนเกี่ยวกับพุทธศาสนา เช่น หนังสือ ตำราเรียนธรรม วีดีทัศน์ เป็นต้น	.6419	.9431
โรงเรียนจัดแหล่งเรียนรู้ภายนอกที่ส่งเสริมการพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา เช่น วัด โบสถ์ สถานที่ปฏิบัติธรรม	.3857	.9457
บริเวณโรงเรียนปราศจากสิ่งเสพติด อบายมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด	.7295	.9426
รวมด้านกายภาพ	**.8546**	

แสดงค่าความเชื่อมั่นของการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต

การดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต	**Corrected Item Total Correlation**	**Alpha if Item Deleted**
โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์	.6180	.9435
โรงเรียนจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา เช่น การสวดมนต์ไหว้พระ ฟังธรรมประจำสัปดาห์ นั่งสมาธิ	.5927	.9437
โรงเรียนจัดกิจกรรมและส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา	.4199	.9454
โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้กิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เช่น ไหว้พระสวดมนต์หน้าเสาธง, การแสดงตนเป็นพุทธมามะกะ, อาราธนาศีล 5	.5886	.9436
โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น การแข่งขันตอบปัญหาธรรมะ การเข้าค่ายพุทธบุตร การอบรมคุณธรรม	.6120	.9434
โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนไปร่วมกิจกรรมที่วัดหรือ ศาสนสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน	.3662	.9457
โรงเรียนมีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมและเห็นคุณค่าในการรักษาและสืบต่อพระพุทธศาสนา	.5154	.9442
โรงเรียนมีการจัดนิทรรศการแสดงผลงานทางด้านพุทธศาสนาของนักเรียน	.7953	.9415
โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมบันทึกผลความดีที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมและจริยธรรม	.4848	.9446
รวมด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต	**.9450**	

แสดงค่าความเชื่อมั่นของการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านการเรียนการสอน

การดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านการเรียนการสอน	**Corrected Item Total Correlation**	**Alpha if Item Deleted**
การจัดการเรียนการสอนเน้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการคิดแบบมีเหตุผล ถูกวิธี เข้าใจ และรู้คุณค่าแท้ของสรรพสิ่ง (โยนิโสมนสิการ)	.3432	.9454
มีการนำหลักพระพุทธธรรมสอดแทรกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้	.5016	.9444
มีการส่งเสริมให้นักเรียนนำหลักธรรมมาเป็นหลักในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา	.3658	.9454
มีการจัดกิจกรรมบริหารจิตเจริญปัญญาสอดแทรกในการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน	.7761	.9418
มีการนิมนต์พระสงฆ์หรือเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาแก่นักเรียน	.5192	.9444
ใช้สื่อการเรียนรู้ใกล้ตัวและเหมาะสมในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน	.5400	.9441
มีการวัดประเมินผลตามสภาพจริง ด้วยวิธีการและเครื่องมือที่หลากหลายครอบคลุมผลการพัฒนาตามหลักภาวนา 4 (กาย ศีล จิต ปัญญา)	.6312	.9433
รวมด้านการเรียนการสอน	**.9327**	

แสดงค่าความเชื่อมั่นของการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์

การดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์	**Corrected Item Total Correlation**	**Alpha if Item Deleted**
นักเรียนในโรงเรียนให้ความช่วยเหลือเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน	.5997	.9437
ครูมีความรักและเมตตาต่อนักเรียนเหมือนพ่อแม่รักเมตตาลูกหลาน	.6194	.9434
นักเรียนมีความเคารพอ่อนน้อมต่อครูและผู้ใหญ่	.5810	.9437
โรงเรียนมีการส่งเสริมยกย่องเชิดชูผู้ที่ทำความดีเป็นประจำ	.7524	.9421
โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์สังคม เช่น การร่วมมือกันพัฒนาโรงเรียน พัฒนาวัด พัฒนาชุมชน เป็นต้น	.5229	.9442
โรงเรียนมีการประสานงานและขอความร่วมมือกับผู้ปกครองชุมชน และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมตามแนววิถีพุทธ	.4712	.9446
โรงเรียนส่งเสริมให้ครูและนักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น	.6404	.9434
รวมด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์	**.9277**	

แสดงค่าความเชื่อมั่นของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ

พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ	**Corrected Item Total Correlation**	**Alpha if Item Deleted**
ข้าพเจ้าเข้าร่วมกิจกรรมหน้าเสาธงเป็นประจำ	.4931	.9617
เมื่อครูมอบหมายงานให้ทำ ข้าพเจ้าจะทำตามเวลาที่กำหนด	.6443	.9612
ข้าพเจ้าเข้าเรียนตรงเวลาและตามตารางเรียน	.3407	.9621
ข้าพเจ้ามีสมุดและหนังสือเรียนทุกวิชาตามตารางเรียน	.3258	.9622
ข้าพเจ้าอ่านหนังสือล่วงหน้าก่อนสอบเสมอ	.4568	.9618
ข้าพเจ้าจะมาโรงเรียนเพื่อร่วมพัฒนาโรงเรียนแม้ว่าจะไม่มีการเรียนการสอน	.6556	.9611
ข้าพเจ้าจะตักเตือนเพื่อนไม่ให้ทำลายสิ่งของของโรงเรียน	.6110	.9613
ข้าพเจ้าจะทำการบ้านให้เสร็จก่อนที่จะออกไปเล่นกับเพื่อนเสมอ	.3931	.9620
เมื่อข้าพเจ้าพบเห็นสิ่งของในโรงเรียนชำรุดเสียหาย ข้าพเจ้าจะแจ้งให้ครูทราบทันที	.3831	.9622
รวมด้านความรับผิดชอบ	**.8643**	

แสดงค่าความเชื่อมั่นของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์

พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความซื่อสัตย์	**Corrected Item Total Correlation**	**Alpha if Item Deleted**
ข้าพเจ้าขออนุญาตทุกครั้งเมื่อต้องการใช้ของของคนอื่น	.6011	.9613
ข้าพเจ้านำสิ่งของมีค่าที่ผู้อื่นลืมหรือทำตกไว้ส่งครู	.4338	.9619
ข้าพเจ้ายอมรับผิดเมื่อทำสิ่งของของโรงเรียนเสียหาย	.5209	.9616
ข้าพเจ้าทำงานที่ครูมอบหมายด้วยตนเอง	.5722	.9614
เมื่อข้าพเจ้ายืมเงินเพื่อนแล้วจะคืนเงินให้เพื่อนตามเวลาที่นัดไว้เสมอ	.7651	.9607
รวมด้านความซื่อสัตย์	**.9614**	

แสดงค่าความเชื่อมั่นของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละ

พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีน้ำใจเสียสละ	**Corrected Item Total Correlation**	**Alpha if Item Deleted**
ข้าพเจ้าช่วยสอนการบ้านให้เพื่อนเมื่อเพื่อนไม่เข้าใจ	.5142	.9616
ข้าพเจ้าจะช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่คิดถึงผลประโยชน์ที่ตนเองได้รับ	.5428	.9616
ข้าพเจ้าบริจาคสิ่งของให้กับผู้ประสบภัย	.4271	.9621
ข้าพเจ้าจะแบ่งปันสิ่งของให้เพื่อนยืมด้วยความเต็มใจ	.6942	.9609
เมื่อพบครูถือของหนัก ข้าพเจ้าจะเข้าไปช่วยครูถือของเสมอ	.5931	.9613
รวมด้านความมีน้ำใจเสียสละ	**.7841**	

แสดงค่าความเชื่อมั่นของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัด

พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความประหยัด	**Corrected Item Total Correlation**	**Alpha if Item Deleted**
ข้าพเจ้าเลือกซื้อของเฉพาะที่มีความจำเป็นเท่านั้น	.7378	.9609
ข้าพเจ้าเก็บสมุดที่ไม่ได้ใช้แล้วมาเย็บเป็นเล่มเพื่อใช้จดงาน	.6088	.9614
ข้าพเจ้าจะเหลือเงินเพื่อหยอดกระปุกออมสินทุกวัน	.4508	.9620
ข้าพเจ้าจะดูแลรักษาของใช้ต่างๆ ให้สามารถใช้ได้นานที่สุด	.5184	.9616
ข้าพเจ้ามักจะนำของที่ใช้แล้วมาใช้ประโยชน์อีก	.7660	.9606
รวมด้านความประหยัด	**.8414**	

แสดงค่าความเชื่อมั่นของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัย

พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัย	**Corrected Item Total Correlation**	**Alpha if Item Deleted**
ข้าพเจ้าปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน	.5597	.9615
ข้าพเจ้าไม่ทิ้งเศษกระดาษหรือขยะไว้ใต้โต๊ะ บนพื้นห้องเรียน	.6413	.9612
ข้าพเจ้าจะไม่ออกนอกห้องเรียนก่อนที่จะได้รับอนุญาต	.4070	.9620
ข้าพเจ้าจะเข้าแถวเพื่อซื้ออาหารเสมอ	.5150	.9616
ข้าพเจ้าจะไม่ส่งเสียงรบกวนผู้อื่นขณะอยู่ในห้องสมุด	.5726	.9614
ข้าพเจ้าจะไม่คุยหรือเล่นกับเพื่อนในขณะที่ครูกำลังสอน	.5181	.9616
ข้าพเจ้าจะอ่านหนังสือและทบทวนบทเรียนทุกวัน	.5359	.9616
ข้าพเจ้าจะส่งการบ้านหรืองานที่ครูสั่งตามเวลาที่ครูกำหนด	.3886	.9621
รวมด้านความมีระเบียบวินัย	**.8883**	

แสดงค่าความเชื่อมั่นของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคี

พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความสามัคคี	**Corrected Item Total Correlation**	**Alpha if Item Deleted**
ข้าพเจ้าและเพื่อนๆ ไม่เคยทะเลาะเบาะแว้งกัน	.3765	.9624
ข้าพเจ้าและเพื่อนๆ สามารถร่วมมือกันปฏิบัติงานต่างๆ จนสำเร็จได้	.6940	.9610
เมื่อข้าพเจ้าทำงานเสร็จแล้ว มักจะไปช่วยเพื่อนที่ยังทำงานไม่เสร็จ	.7908	.9604
ข้าพเจ้าและเพื่อนๆ ยินดีที่จะช่วยกันทำงานกลุ่ม	.3526	.9623
รวมด้านความสามัคคี	**.7644**	

แสดงค่าความเชื่อมั่นของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะ

พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความอุตสาหะ	**Corrected Item Total Correlation**	**Alpha if Item Deleted**
เมื่อข้าพเจ้าตัดสินใจว่าจะทำอะไรแล้ว แม้พบอุปสรรคข้าพเจ้าก็จะไม่ย่อท้อ	.5921	.9614
ข้าพเจ้าจะไม่ออกนอกห้องเรียนจนกว่าจะหมดเวลาเรียน ถึงแม้ว่าจะหิวข้าว	.4272	.9619
แม้ว่าจะมีอุปสรรคต่อการเรียน ข้าพเจ้าจะพยายามเรียนให้สูงที่สุด	.4359	.9619
ข้าพเจ้าจะทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่และเต็มความสามารถ	.5093	.9616
แม้ว่าจะมีการบ้านมาก ข้าพเจ้าก็จะพยายามทำจนเสร็จ	.4772	.9618
ข้าพเจ้ายืนเข้าแถวรอซื้ออาหารตามคิวของตนเองโดยไม่หงุดหงิด ถึงแม้แถวจะยาวมาก	.7133	.9609
เวลาทำงานหรืออ่านหนังสือ ถ้ามีใครส่งเสียงดังรบกวน ข้าพเจ้าก็พยายามทำต่อไป	.7592	.9606
รวมด้านความอุตสาหะ	**.8579**	

แสดงค่าความเชื่อมั่นของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรม

พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านความยุติธรรม	**Corrected Item Total Correlation**	**Alpha if Item Deleted**
ข้าพเจ้าจะรับฟังความเห็นจากเพื่อนทุกคนก่อนการตัดสินใจ	.3356	.9623
ข้าพเจ้ามักจะตัดสินเรื่องต่างๆ โดยใช้เหตุผล	.6003	.9613
ข้าพเจ้ามีน้ำใจนักกีฬา รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย	.4737	.9618
รวมด้านความยุติธรรม	**.5903**	

ภาคผนวก ง

- รายนามโรงเรียนทดลองเครื่องมือวิจัย
- หนังสือเชิญของทดลองเครื่องมือวิจัย

รายนามโรงเรียนทดลองเครื่องมือวิจัย

1. โรงเรียนวัดละมุด
   หมู่ 5 ตำบลวัดละมุด อำเภอนครชัยศรี นครปฐม 73120

2. โรงเรียนวัดใหม่สุคนธาราม
   หมู่ 5 ตำบลวัดละมุด อำเภอนครชัยศรี นครปฐม 73120

3. โรงเรียนบ้านลานแหลม
   หมู่ 4 ตำบลวัดละมุด อำเภอนครชัยศรี นครปฐม 73120

ที่ ศธ 0520.107(นฐ)/ 1679

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

2 มกราคม 2553

เรื่อง ขอทดลองเครื่องมือวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดละมุด

ด้วย พระครูสมุห์จรัญ จุ่นดีวงษ์ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2" มีความประสงค์จะขอทดลองเครื่องมือวิจัยกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้แบบสอบถามในโรงเรียนของท่าน ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโดยให้ความอนุเคราะห์ในการทดลองเครื่องมือวิจัยให้แก่นักศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ชินะตังกูร)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
นครปฐม โทร.0 3421 8788

ปณิธานของบัณฑิตวิทยาลัย *"มุ่งส่งเสริม สนับสนุน เพื่อพัฒนาคุณภาพบัณฑิตศึกษา"*

ที่ ศธ 0520.107(นฐ)/ 1680

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

2 มกราคม 2553

เรื่อง ขอทดลองเครื่องมือวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านลานแหลม

ด้วย พระครูสมุห์จรัญ จุ่นดีวงษ์ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2" มีความประสงค์จะขอทดลองเครื่องมือวิจัยกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้แบบสอบถามในโรงเรียนของท่าน ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโดยให้ความอนุเคราะห์ในการทดลองเครื่องมือวิจัยให้แก่นักศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ชินะตังกูร)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
นครปฐม โทร.0 3421 8788

ปณิธานของบัณฑิตวิทยาลัย *"มุ่งส่งเสริม สนับสนุน เพื่อพัฒนาคุณภาพบัณฑิตศึกษา"*

ที่ ศธ 0520.107(นฐ)/ 1681

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

2 มกราคม 2553

เรื่อง ขอทดลองเครื่องมือวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดใหม่สุคนธาราม

ด้วย พระครูสมุห์จรัญ จุ่นดีวงษ์ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2" มีความประสงค์จะขอทดลองเครื่องมือวิจัยกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้แบบสอบถามในโรงเรียนของท่าน ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโดยให้ความอนุเคราะห์ในการทดลองเครื่องมือวิจัยให้แก่นักศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ชินะตังกูร)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
นครปฐม โทร.0 3421 8788

ภาคผนวก จ

- รายนามโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย
- หนังสือขอเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

รายนามโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

อำเภอนครชัยศรี

1. โรงเรียนวัดห้วยพลู
2. โรงเรียนวัดบางพระ
3. โรงเรียนวัดกลางบางแก้ว
4. โรงเรียนวัดไทร
5. โรงเรียนวัดศรีมหาโพธิ์
6. โรงเรียนวัดสำโรง
7. โรงเรียนวัดกลาง
8. โรงเรียนวัดละมุด
9. โรงเรียนบ้านลานแหลม
10. โรงเรียนวัดใหม่สุคนธาราม
11. โรงเรียนวัดเสถียรรัตนาราม

อำเภอบางเลน

12. โรงเรียนวัดบางหลวง
13. โรงเรียนวัดนราภิรมย์
14. โรงเรียนวัดลานคา
15. โรงเรียนวัดไผ่หูช้าง
16. โรงเรียนวัดเกษมสุริยัมนาจ
17. โรงเรียนวัดบางภาษี
18. โรงเรียนวัดบางปลา
19. โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 4
20. โรงเรียนบ้านไผ่คอกวัว
21. โรงเรียนบ้านคลองนกกระทุง

อำเภอสามพราน

22. โรงเรียนวัดวังน้ำขาว
23. โรงเรียนวัดจินดาราม
24. โรงเรียนวัดดอนหวาย
25. โรงเรียนวัดหอมเกร็ด

26. โรงเรียนวัดบางช้างใต้
27. โรงเรียนบ้านคลองใหม่
28. โรงเรียนวัดอ้อมใหญ่
29. โรงเรียนวัดเทียนดัด
30. โรงเรียนวัดสรรเพชญ
31. โรงเรียนวัดไร่ขิง
32. โรงเรียนวัดท่าพูด
33. โรงเรียนวัดปรีดาราม
34. โรงเรียนวัดทรงคะนอง
35. โรงเรียนวัดเดชานุสรณ์
36. โรงเรียนวัดบางช้างเหนือ

อำเภอพุทธมณฑล

37. โรงเรียนบ้านคลองโยง
38. โรงเรียนวัดมะเกลือ
39. โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบมหามงคล
40. โรงเรียนวัดสาลวัน
41. โรงเรียนบ้านคลองมหาสวัสดิ์

ที่ ศธ 0520.102 (นฐ) / 2124

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

15 กุมภาพันธ์ 2553

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดห้วยพลู

ด้วย พระครูสังฆรักษ์ จรัญ จุ่นดีวงษ์ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สังกัดคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต 2" มีความประสงค์จะขอเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนของท่าน เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตและแจ้งนักเรียนทราบ เพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามให้แก่นักศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ชินะตังกูร)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
โทร. 0 3421 8788

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	พระครูสังฆรักษ์จรัญ จุ่นดีวงษ์
วัน เดือน ปีเกิด	18 กันยายน 2506
ที่อยู่	3 หมู่ที่ 5 ตำบลวัดละมุด อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม วัดใหม่สุคนธาราม 61 หมู่ที่ 5 ตำบลวัดละมุด อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม 73120
ประวัติการศึกษา	
2529	สอบได้นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนคณะจังหวัดนครปฐม
2549	สำเร็จการศึกษาปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
2550	ศึกษาต่อระดับปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม
ประวัติการทำงาน	
2529	ครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม วัดใหม่สุคนธาราม ตำบลวัดละมุด อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
2548	ครูพระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียนถึงปัจจุบัน
2549	เลขานุการเจ้าคณะตำบลวัดละมุด อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
2551	พระธรรมทูต ประจำอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
สถานที่ทำงาน	วัดใหม่สุคนธาราม 61 หมู่ที่ 5 ตำบลวัดละมุด อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม 73120